TELLURIS Theoria Sacra:

ORBIS NOSTRI ORIGINEM & MUTATIONES Generales, quas Aut jam ſubiit, aut olim ſubiturus eſt, COMPLECTENS.

LIBRI DUO PRIORES DE *DILUVIO & PARADISO.*

LONDINI,

Typis *R. N.* Impenſis *Gualt. Kettilby,* ad Inſigne Capitis Epiſcopi in Cœmeterio *Paulino,* MDCLXXXI.

ILLUSTRISSIMO VIRO

CAROLO

WILTONIÆ COMITI,

Salutem.

CUM hujus tractatûs partem non exiguam peregrè agens conscripserim, Tibi comes & socius itineris, Vir Nobilissime, ità Te Patronum res ipsa nuncupat, ut vel me invito in jus hujus operis venire videaris. Neq; litem contestor; quicquid est Tibi libens cedo; ac idem ille cujus pridem consiliis & auspiciis duci haud dedignatus es, mutatis vicibus in tui clientelam jam totum se tradit.

Nequo est quod asperneris, Vir Inclytissime, hoc sive debitum sive munusculum, cùm sub tantillâ mole duos tibi mundos offeram, alterum quidem notum, hactenùs ignotum alterum, aut à multis retrò sæculis oblivione obrutum. Illùc ego cogitatione provectus, Tibi primùm istius Orbis notitiam affero; non ingratum opinor nuncium, neq; scientiam indignam viris principibus; Quorũ ingenii motus fortiores esse solent, & latiùs se diffundere, quàm Plebeii pectoris, neq; intra unius mundi angustias libenter constringi. Vos finxit natura è meliore luto; Vos excoluit liberalis educatio & rerum præstantissimarum usus; Vos deniq; innata animi magnitudo & in hoc mundi theatro altissimæ sedes longiùs prospicere & res maximas comprehendere facilè per-

permittunt. Vestrum igitur est supra vulgus hominum Philosophari, atq; ità Philosophantes authoritate vestrâ munire.

Neq; opus est ut Tu laudibus provoceris ad præclarè agendum, quò omnes te ducunt & accendunt generis tui & vitæ rationes; Tu Domûs illustris spes prima es & maxima, & naturæ dotibus tam artes ingenuas quàm nobiliora corporis exercitia adjunxisti; quorum alterum ad virtutem, alterum ad gloriam format stimulatq;. His deniq; accedit anima pura & candida, cui nulla hactenùs adhæsit macula, nulla labes. Ità Te diù sospitet benignum Numen, & in ætatis lubrico, quo versaris adhuc, incolumem conservet. Neq; enim me latet in ea nos incidisse tempora in quibus Virtutis & Pietatis studium nom

non tantùm in desuetudinem abiit, sed ferè in opprobrium; Et quid non possunt in teneros & flexiles animos vitiorum magna exempla? Quem tandem communis mali non tangunt contagia? Pudet ferè seorsim sapere, aut frugi esse ubi omnes luxuriant. Dolendum quidem eum esse rerum nostrarum statum; sed Herois est invito loci sæculiq; genio virtutem usq; colere, neq; pati unquam, quicquid contrà institerit, ut mens quæ nos incolit immortalis, perituri corporis sit mancipium: Ità Suadet, Vovet, Oratq;

Nomini Tuo Illustri

Dicatissimus,

T. Burnetius.

PRÆFATIO ad Lectorem.

CUM rationes ſummámque hujus operis Capite primo explicuerimus, ac alibi ſparſim pro re nata ipſius methodum & partium ordinem, ne Lectoris otio abuti videamur pauca admodum hîc præfabimur. Telluris Theoriam Sacram inſtruere decrevimus, in quâ à primævo Chao teneríſque rerum principiis ſumpto exordio, omnes Naturæ motus & renovationes ad earundem rerum ſupremum exitum proſequemur. Hanc Theoriam *Sacram* appello, cùm Telluris Phyſiologiam communem non reſpiciat; ſed majores mundi noſtri viciſſitudines, quarum meminit Sacra Scriptura, & quæ Providentiæ Divinæ circa Terram ſunt velúti Cardines.

In hujuſmodi argumento novo ſolent multa præfari ad occurrendum præjudiciis, monitíſque & precibus movere Lectorem, ut judicio recto & irretorto, animóque libero utatur; ſed fruſtra hæc fiunt: quis enim inter legendum præfati-

unculam præjudicia deponit, aut judicandi facultatem usúmve corrigit? Mali causæ & radices potiùs indicandæ sunt, ut quâ proveniunt origine prava illa judicia aut censuræ ubi semel viderint, eorum pudeat saltem si corrigere non possunt. Et cùm pro ratione materiæ cognoscendæ varii sint fontes pravorum judiciorum, in hâc quâ versamur nullos animadverto præter ignorantiam & pusillanimitatem.

Per ignorantiam autem intelligo, non universalem, qualis est illa vulgi, sed imperitiam aut inexercitationem quandam in eo genere literaturæ de quo agitur. Ità viri eruditi quidem, in suâ quilibet classe, dum in aliis Scientiis non minùs sapere velint aut sapientes videri, aut palam hallucinantur, quod apud Antiquos sæpe contigit; aut in Scientiis illis omnia incerta & dubia esse, sibi aliisque quantum possunt, persuadent. Atque hoc moris esse videtur hodiè apud multos, pro dubiis incertísque haberi velle omnia quæ ipsi nesciunt aut parùm introspexerint. Ità in Physiologia omnia incerta esse clamant non-nulli, & ex alterâ parte in Theologiâ omnia incerta aiunt Philosophastri; quum in utrâque Scientiâ, animum advertentibus, sint inconcussæ Veritatis fundamenta & Theoremata. Modò inquam, animum diligenter

genter attendamus, & à Principiis exorsi rebusque simplicioribus ad cætera eo ordine progrediamur quo adhærent alia aliis & insolubili nexu conjunguntur.

Certitudo non oritur nisi à cognitione distinctâ; neque cognitio distincta, præsertim in materiâ compositâ, nisi à plurium rerum eódem spectantium ordinatâ comprehensione: ad hanc autem comprehensionem requiritur ingenium cogitandi patiens, & non levis exercitatio. Quàm pauci verò hoc modò à naturâ compositi sunt, usuque & studiis perfecti? quàm pauci rerum distinctam cognitionem attingunt? Sed ex ingenii levitate quadam aut arrogantiâ de rebus inexploratis & scientiis malè comprehensis præceps & iniquum judicium plerumq; ferunt.

Secunda præjudiciorum origo in scientiis rerum naturalium & divinarum videtur esse ἡ μικροψυχία, pectoris angustia, pusillus & illiberalis animus; qui non nisi exiguum rerum & temporum ambitum complecti valet: Cùm autem nihil augustius sit, nihil immensius Naturâ & Providentiâ, contemplationum quæ de his instituuntur, istius numeri homines judices idonei esse nequeunt. Non-nulli pro incertis & imaginariis habent omnia quæ sensibus non

monſtrantur, neque ratum volunt quicquam quod non his teſtibus probatur; His periit Univerſi pars major & pulchrior. Alii utrumque mundum agnoſcunt, ſed utrumque exiguum & limitatiſſimum. Denique variè à naturâ comparantur hominum mentes non minùs quàm corpora, & qui hoc modò cogitationes animique ſenſus in anguſtum reſtrictos habent, ſunt veluti myopes qui non niſi proximè admota perſpiciunt: Hos autem quis unquam in turri ſpeculatores conſtituit? neque magìs alteros illos diffuſiſſimis Theoriis quæ de mundo & rerum naturâ contexuntur, præponendos eſſe cenſerem. Sed hujuſmodi curandis affectibus non hîc operam damus; hiſce intereà legendis affer animum quantum poſſis magnum, non refere minorem.

ELEN-

ELENCHUS CAPITUM.

LIBRI I. CAP. I.

INtroductio & ſumma totius operis: quo genere probationum utimur & à quibus abſtinemus.

CAP. II. *De diluvio Noëtico: quòd explicari non poſſit per communem hypotheſin.*

CAP. III. *Diluvium Noëticum non erat particulare: præludium explicationis noſtræ, cum ſummâ & ordine dicendorum in libro primo.*

CAP. IV. *De formâ Telluris primævâ, propoſitio prima: de temporali ortu terræ ex Chao.*

CAP. V. *Variæ facies ſucceſſivæ Chaos: ſub quâ tandem formâ in orbem habitabilem ceſſit: Illa forma cum ſacris literis & antiquorum placitis confertur: Denique adſtruitur propoſitio ſecunda.*

CAP. VI. *Terra prima diſſoluta eſt; quare & quo modo: quâ ratione ex ipſius diſſolutione ortum eſt Diluvium univerſale. Propoſitio tertia adſtruitur.*

CAP. VII. *Diſſolutio Terræ primæ probatur à poſteriori, nempe ex illâ hypotheſi hodiernæ telluris forma & Phænomena aptiſſimè explicantur: agitur in ſpecie de cavitatibus ſubterraneis.*

CAP. VIII. *De Oceano: & Voraginis maximæ formâ, conditionibus, & cauſis: ac de Inſularum Origine.*

CAP. IX.

CAP. IX. *De montibus: eorum magnitudine, formâ, ſitu irregulari, & origine.*

CAP. X. *Recapitulatio totius operis: Variæ formæ telluris hodiernæ generales & partiales, earúmque explicatio: Conjectura de cæteris Planetis: Terram noſtram non eſſe præſtantiſſimam, aut unicè habitabilem univerſi portionem.*

CAP. Ult. *Reſpondetur explicationibus Theologicis hodiernæ formæ telluris. Hypotheſis noſtra de Terrâ ſuperabyſſinâ authoritate ſacrâ, & rationibus, ulteriùs confirmatur.*

LIBRI II. CAP. I.

INtroductio & ſumma Libri Secundi: Phænomena generalia Paradiſi & Orbis primævi ex Hiſtoriâ Sacrâ & prophanâ recenſentur.

CAP. II. *Phænomena jam recenſita Telluri hodiernæ non conveniunt, neque explicari poſſunt ſecundùm formam & ſitum hodierni cæli & terræ.*

CAP. III. *De verâ cauſâ longævitatis Ante-diluvianorum: & de cauſis ſenectutis in genere, & brevitatis hodiernæ vitæ.*

CAP. IV. *Hypotheſis noſtra de Tellure primigeniâ exponitur, potiſſimum quoad rectum iſtius ſitum in Ecliptică, cujus cauſa & ratio oſtenditur: Inde facilè explicantur memorata Phænomena mundi primi. Notatur diſcrimen hypotheſis noſtræ ab illa CARTESII & in ipſius defectus animadvertitur.*

CAP. V. *De Aquis telluris primigeniæ; & de ortu, motu,*

motu, & exitu ipsius fluviorum, ubi datâ occasione de figurâ telluris Ovatâ tractatur; & obiter de fluviis qui statis temporibus inundant: Denique quæ de aquis & fluviis primæ terræ dicta sunt, cum Historiâ Sacrâ conferuntur.

CAP. VI. *De loco Paradisi Terrestris: EUGUBINI & Neotericorum opinio refellitur. Situs ipsius in Orbe Australi ex authoritate Patrum astruitur.*

CAP. VII. *Quæ nova & singularia sunt in hoc opere, cum antiquorum Philosophiâ & traditionibus conferenda proponuntur: atque primùm Cosmogoniæ antiquæ gentium explicantur, & cum Theoriâ nostrâ de primâ telluris origine conferuntur.*

CAP. VIII. *Cosmogoniæ sacræ explicantur, præsertim Mosaicæ: & cum eadem Theoriâ comparantur.*

CAP. IX. *Articulus secundus proponitur, probatúrque antiquam doctrinam inter Christianos de situ sublimi Paradisi, Theoriæ nostræ de Mundo Originario & de Paradiso conformem esse.*

CAP. X. *Articulus tertius de novitate Montium, Murís, & Insularum proponitur & probatur. Dein articulus quartus de Figurâ Telluris Ovatâ authoritate Veterum munitur; ubi antiqua doctrina de Ovo Mundano digeritur, & perspicuè exponitur. Denique articulus ultimus de situ recto telluris primæ, tam Philosophorum sententiis quàm sacratioribus documentis stabilitur.*

CAP. Ult. *Divinæ Providentiæ varia systemata, majora & minora: Illius quod mundum nostrum spectat brevis series: Hujus seriei quarta pars jam absoluta est, & quid tractandum supereſt in tertiâ parte hujus operis paucis dicitur. Conclusio.*

TELLU-

TELLURIS THEORIA SACRA.

Liber I.

De Diluvio, & Diſſolutione Terræ.

CAPUT I.

Introductio & ſumma totius Operis; quo genere probationum utimur, & à quibus abſtinemus.

EX quo primùm voluptatem aliquam percepi, ex uſu rationis meæ qualiſcunque circa rerum naturalium contemplationem, præ cæteris omnibus quæ meditari ſolebam, ſemper mihi placuit maximè, ORIGINES rerum inſpicere & naſcentis mundi principia & incrementa: Atque huic ſtudiorum rudimento cùm unà adjungere licuit & cogitatione complecti earundem rerum fines & periodos; hiſce paucis contentus, multas ſubtilitates quæ aliorum ingenia exercent, & quibus repleri ſolent Philoſophorum libri, facilè & ſine invidiâ prætermittebam.

Libens agnoſco non eſſe humani ingenii totius univerſi telam texere aut retexere, neque id viro cordato tentandum eſt; id tamen ſæpiùs animadverti, quo majores mundi portiones menti contemplendas objecerim, eo majorem uſque voluptatem expertus ſum; animúmque meum, prout variè à naturâ comparati ſunt homines, ſemper magis affici ſentiebam rerum magnitudine quàm elegantiâ.

Tellus noſtra, quanquam exigua pars ſit magni mundi, ſemper tamen inter corpora Univerſi rationem habet MAJORIS MASSÆ: Et cùm hîc nobis acciderit ſedes habere & habitationem, ab hoc termino quaſi à carceribus æquum erit curſum incipere. TELLURIS itaque originem explicare hîc operam dabimus, ejúſque ſtatus omnes generales, quos vel jam ſubiit, vel quos olim ſubitura ſit: nam ſi ortum ipſius, ſtatúſque præteritos, ex iis principiis quæ propoſituri ſumus, fœliciter evolvamus; idem ſequentes filum, ipſius hiſtoriam per omnes formas ſtatúſque futuros ad ultima uſque tempora deducemus.

Per ſtatus telluris præteritos, intelligo potiſſimùm PARADISUM & DILUVIUM, notiſſima nomina; per futuros, CONFLAGRATIONEM generalem, &, ſiquis eam præcedat aut ſequatur, mutatum ordinem in hâc rerum naturâ. Primos illos ex ſolâ hiſtoriâ hactenùs didicimus; nullus enim Philoſophorum, ſive veterum ſive recentiorum, cujuſcunque ſectæ, unquam animadvertit, aut ex cauſarum contemplatione invenit primam telluris faciem fuiſſe Paradiſiacam, eámque degenerem poſt aliquod tempus, cùm magnâ aquarum eluvie periiſſe. Circa Conflagrationem telluris non ità prorſus ſiluerunt Philoſophi, cùm id ſemper inter dogmata

mata ſectæ Stoicæ numeratum fuerit, mundum igne periturum: ſed more veterum Philoſophorum, nec cauſas, nec modos, nec rationes notârunt; quod mihi indicio eſt Eos non inveniſſe hæc dogmata, ratiocinando, & ex rerum intuitu, ſed ab antiquâ famâ, aut cæcâ aliquâ traditione accepta, cauſis ignotis, retinuiſſe & retuliſſe.

Sunt autem monumenta Sacra, unde primorum ſæculorum hiſtoriam præcipuè haurire licet. Quanquam enim hiſtorici quidam profani, aut hiſtoricorum antiquiſſimi, Poëtæ, nonnulla tradiderint de primis mundi ſæculis, iis affinia, quæ ab authoribus ſacris de iiſdem referuntur, quæque alicujus eſſe valoris non diffiteamur; nequid tamen fabuloſi ſubſit, ut ſolet ſæpiſſimè, antiquorum narrationibus aut dogmatis nihil quicquam ſuperſtruemus, niſi inſuper accedat authoritas ſacra, aut præcat clara ratio naturalis.

Et quidem poſt ſacratiora ſalutis myſteria quæ divinis monumentis reconduntur, meritò credendum eſt, non ſine Numinis curâ & providentiâ in iiſdem conſervari memoriam rerum & temporum longinquorum, quæ vel non omninò, vel difficulter admodum, vi naturalis ingenii attingere potuiſſemus: ſcitu tamen eſſent vel neceſſaria, vel perutilia; cùm præter argumenti propriam dignitatem, aliarum rerum cognitioni multùm luminis affunderent. Talia ſunt rationes & ordines temporum, rerum naſcentium & recens natarum ſtatus, primorum populorum mores, ætates, ſedes; Telluris & humani generis antiquiſſima fata, denique præclara multa de futuris ſæculis & ſupremo rerum exitu. Hæc ego magnæ ſcientiæ ſemina ſemper duxi; Et reverà ſiquid ſit in notitiâ rerum noſtrarum atque orbis noſtri

dignum ſtudiis liberalis viri, non aliud occurrit, ut mihi videtur, in quo magis honeſtè occupari poſſit ingenium, quàm hæc ipſa, in quâ verſamur, materia; quæ majores rerum viciſſitudines & mutationes, & quaſi hiſtoriam naturalem naſcentis & denaſcentis mundi complectitur.

Nec refert, latere adhuc incognitas magnâ ex parte harum rerum rationes, vel parùm congruè à quoquam expoſitas eſſe; eo enim magis jucunda erit ipſarum inveſtigatio; cùm animæ humanæ nihil gratius ſit inventione veritatis reconditæ & multùm exoptatæ: præſertim ſi claris rationibus & dilucidâ explicatione eò pervenire poſſimus, ut conſenſu aliorum omnium qui ingenuè veritatem quærunt, propoſitámque agnoſcunt, ſententia noſtra comprobetur.

Et quo magis errorem præcaveamus, ſolidíſque fundamentis innitatur quicquid novi allatum fuerit, abſtinebimus ab omni genere probationum dubiarum; quæ vim ſuam habent atque pondus ab authoris affectu & præconceptâ opinione potiùs, quam à rei ipſius evidentiâ. Primò igitur à fabellis Poëtarum abſtinebimus, & ab earundem interpretamentis myſticis; nec enim certitudini ultra locus eſt, cùm hujuſmodi argutiis res permittitur; ubi nec conſtat authorem ipſum veritatem reſciviſſe, nec id ſibi propoſitum eſſe per ſuam fabulam aut dictionem figuratam, eandem nobis ſignificare, cùm multis modis variari poſſit ejuſdem fabulæ, dictionis, aut ſymboli interpretatio: Neque tamen propterea antiquorum authorum uſum idoneum ullatenùs improbo, etiam in materiâ Philoſophicâ, modò ad illuſtrandum aut confirmandum aliunde probata, tantùm adhibeantur; quapropter in extremis capitibus libri ſecundi, quæ-

quæcunque in hoc opere præ novitate dura aut difficilia forſan viderentur, adjunctis antiquorum placitis, tam inter Gentes quàm apud Chriſtianos, non parùm temperavimus.

Neque minùs abſtinendum eſſe duximus ab argumentis aut conjecturis criticis & grammaticis, ſive ab Etymologiis vocum, ſive aliunde deſumptis. Hæc eſt altera claſſis probationum dubiarum; Et quod non niſi ex hiſce modis altero probatur, neque aliter probari poteſt, illud viro ſapienti pro ignoto & incomperto habendum eſſe cenſeo: tantum enim verè ſcimus, quantum claro ratiocinio ſcimus; cætera ſunt credulitas, & imaginationis & affectûs vitia. Ego quidem in eâ ſum ſententiâ, ſi in harum rerum, de quibus agitur, cognitionem, aut aliarum quarumcunque, quæ momenti ſunt, viſum fuerit Deo & naturæ ut pateret hominibus ratio perveniendi, ratio illa certa eſt, & in aliquâ clarâ & invictâ evidentiâ fundata; non conjecturalis, vaga & dubia, qualem nempe ii qui optimè utuntur libertate ſuâ & ratione, & qui maximè ſibi cavent ab erroribus, nunquam amplecterentur.

Denique abſtinebimus ab omnibus minutiis tam rerum quàm verborum, in ſacris literis interpretandis & applicandis: proculdubiò tutiſſimum eſt in materiâ rerum naturalium, reſpicere tantùm concluſiones generales ſacræ Scripturæ, ſummas rerum & receptiſſima capita; partes, modi, & explicationes ſpeciales ſupplendæ ſunt ex obſervationibus in ratione, ſcientiis, & experientiâ fundatis: Ubi enim adhibentur à ſacris authoribus illæ circumſtantiæ & adjuncta, plerumque id fit more humano, prout res ſeſe exhibent ſenſibus noſtris, & à maximâ hominum parte concipi & credi ſolent; quanquam contingat non

non rarò id alienum esse à scientiis, à naturâ rerum, & à veritate Philosophicâ. Hisce igitur investigandis qui unicè incumbunt, in sacrarum literarum interpretatione nihil iis admittendum esse existimo, quod evidenter repugnet rationi & observationibus naturalibus. Ità certè visum est S. *Augustino*, atque eâ ratione optimè consultum esse censuit literarum sacrarum dignitati, lib. 1. de Gen. ad lit. c. 19. *Plerumque*, inquit, *accidit ut aliquid de terrâ, de cœlo, de cæteris hujus mundi elementis, de motu, & conversione, vel etiam magnitudine & intervallis syderum, de certis defectibus Solis & Lunæ, de circuitibus annorum & temporum; de naturis animalium, fruticum, lapidum atque hujusmodi cæteris, etiam non Christianus ità noverit, ut certissimâ ratione vel experientiâ teneat; Turpe autem est nimis & pernicioſum ac maximè cavendum, ut Christianum de hisce rebus quasi secundum Christianas literas loquentem, ita delirare quilibet infidelis audiat, ut, quemadmodùm dicitur, toto cœlo errare conspiciens, risum tenere vix possit; Et non tam molestum quod errans homo derideretur, sed quod authores nostri, ab iis qui foris sunt, talia sensisse creduntur, & cum magno eorum exitio de quorum salute satagimus, tanquam indocti reprehenduntur atque despiciuntur. Cùm enim quenquam Christianorum in eâ re quam optimè norunt errare deprehenderint & vanam sententiam suam ex nostris libris asserere, quo pacto illis libris credituri sunt de resurrectione mortuorum & de spe vitæ æternæ regnóque cælorum, quando de his rebus quas jam experiri vel indubitatis numeris percipere potuerunt, fallaciter putaverint esse conscriptos?* Hæc solidè sanctéque *Augustinus*. Cum hisce etiam concinunt quæ subjungit infra cap. 21. *Quicquid illi*, nempe Philosophi, *de naturâ rerum veracibus documentis demonstrare potuerint, ostendamus nostris*

nostris literis non esse contrarium. Et cùm res agitur inter duo oracula, quorum utrumque est vox Dei, omni cum religione & salvâ utriusque partis reverentiâ, tractanda est causa; neque enim fallere potest Deus, aut falli, quocunque tandem modo nobis loquatur. Unde nos iterum admonuit S. *Augustinus*, Epist. 7. quæ est ad *Marcellinum*, *Si ratio contra divinarum Scripturarum authoritatem redditur, quamvis acuta sit, fallit verisimilitudine, nam vera esse non potest: rursus, si manifestissimæ certæque rationi, velut Scripturarum sanctarum objicitur authoritas, non intelligit qui hoc facit, & non scripturarum illarum sensum, ad quem penetrare non potest, sed suum potius objicit veritati, nec quod in eis, sed quod in seipso, velut pro iis, invenit, opponit.* Denique, ut verbo dicam, illud attentè perpendendum est, non minùs repugnare veracitati divinæ, facultates animæ, quas ipse Deus condidit, esse falsas; quàm Scripturam sacram, quam ipse dictavit, esse falsam: Cúmque utriusque sit author Deus, non tam circa authoritatem, quàm circa rectum usum hujus & illius disceptandum est; & admissâ utriusque divinâ origine, id maximè cavendum, ne Deum Deo opponamus.

CAP.

CAP. II.

De Diluvio Noëtico: quòd explicari non poſſit per communem hypotheſin.

CUM pluſquam quinque millia annorum jam effluxerint ex quo terrarum orbis conditus eſt; Quæ erat prima Naturæ facies, quis rerum ſtatus, quanquam mirum in modum delectaret animum perluſtrare & ſecum repetere, Res tamen primo intuitu ultra ſpem aut ingenium humanum poſita eſſe videtur. Primorum hominum ſeri ſumus nepotes; atque extrema mundi pars jam agitur, quo Duce per obſcura veſtigia regrediemur ad antiquiſſima illa tempora & primam rerum ætatem? Æquum tamen eſt credere noluiſſe divinam Providentiam (quæ omnes omnium ſæculorum ordines comprehendit) ut earum rerum ignari eſſemus, quæ domi ſunt, quaſque propriè ſpectat ad hujus Orbis incolas indagare & pernoſcere. Nec reverà deſunt penitiùs rem inſpicienti, in hodiernâ Telluris formâ & conſtitutione Indices quidam & argumenta antiqui & primævi ipſius ſtatûs: quibuſcum ſi conferantur ea, quæ de primo Chao, de Paradiſo & de Diluvio in ſacrâ hiſtoriâ referuntur; ex illo conjuncto lumine non obſcurè videbimus, qualis erat Tellus in primâ ipſius origine, & quæ inde mutationes ſucceſſerunt.

Propoſuimus ſpeciatim in hoc opere, ut præcedenti capite indicatur, Paradiſi & Diluvii rationes inveſtigare

inveſtigare & referre: in quibus tractandis liceat nobis ordinem immutare, ſententiamque noſtram exponere primùm de Diluvio, poſteà de Paradiſo. Quanquam enim in hiſtoriâ ſacrâ, Paradiſi deſcriptio præcedat illam Diluvii, idque rectè & ſecundum rerum ipſarum ordinem: ordo tamen probandi procedet faciliùs à Diluvio ad Paradiſum. Plures enim ſunt obſervationes & nobis notiores quæ ad Diluvium referri poſſunt, quàm quæ ad Paradiſum: & ad illud quidem propiùs, ad hunc remotiùs: Et tantò magis probabile eſt explicationem aliquam non eſſe fallacem, quantò pluribus circumſtantiis reſpondet & innititur: prætereà expoſitione Diluvii præmiſſâ & benè fundatâ, facili ratione & quaſi ſuâ ſponte ſtatus Paradiſi innoteſcet. Auſpicabimur itaque à Diluvio, cujus hiſtoria notiſſima eſt, atque paucis ità comprehenditur.

Sæculo poſt natos homines decimo ſeptimo contigit aquarum ingens diluvies; quæ non regionem aliquam, Judæam putà, Græciam, aliamve, ſed univerſas terras (diſruptâ magnâ Abyſſo, & ſuperveniente vi pluviæ immodicâ) tantâ inundatione obruebat, ut altitudinem maximorum montium tranſcenderent aquæ: unde periit per terrarum orbem univerſum hominum genus; exceptis paucis, qui in arcâ quâdam permagnâ Dei monitu ad id factâ, unà cum nonnullis animalibus incluſi fluctuârunt & ſupervixerunt; ſpes alterius mundi: quorum nos ſumus poſteri, & tota ſtirps humana quæ hodiè ſupereſt, quantum adhuc innoteſcit. Tandem ſubſiderunt Aquæ, fluctuſque compoſiti ſe receperunt in ſuos alveos & conceptacula: montes campique extabant, & tota terra habitabilis, eâ quâ jam videtur formâ & ſpecie. Atque ità ſe habuit antiqui mundi

clades per aquarum diluvium, & novi inſtauratio.

Sed quot mihi videre videor, & quàm inſuperabiles difficultates & dubia in hâc brevi narratione! Quæ inſana vis aquarum ſatis eſſe potuit, ad inundandam primò, terræ faciem, & inſuper accumulandam per omnes campos & valles tantam molem undarum, quæ aſſurgeret in aërem ad altitudinem maximorum montium per totum terræ orbem? Ubinam reperiemus in hâc rerum Naturâ tantum aquæ? quot Oceanis opus eſſet ad componendum hunc Oceanum in aëre expanſum, immenſum, & ſine litore? Atque, ut rem experiamur paululùm, ſupponamus ſi placet, montes omnes è medio ſublatos eſſe, terramque æqualiter ſtratam & depreſſam ad libellam, vel potius ad continuam convexitatem, cum mari: à cujus ſuperficie ad ſummitatem maximorum montium capiamus ſeſqui milliare, vel ſi mavis milliare tantùm, ut minimè faveamus ſententiæ propriæ. Concedamus Oceanum noſtrum ſuperficiei globi dimidiam partem occupare; & profundum eſſe, communibus locis, ad quartam partem milliaris. Dico communibus locis: quanquam enim magni Oceani medius alveus multò profundior ſit; tamen cùm eò deſcenditur plerumque gradatim & inclinato litore, in lateribus illis alvei, & præcipuè verſus terram, aqua brevior eſſe ſolet, & paucarum perticarum forſan, vel etiam ulnarum: præterea in ſinibus maris, in fretis, inter inſulas, rarò illam profunditatem attingit, & plurima ſunt loca planè vadoſa; quare pro menſurâ communi & mediâ non malè ſumetur, quantum conjectare poſſum, quarta milliaris vel ducenti quinquaginta paſſus. Huic itaque Oceano noſtro oportuerit ſuperimponere quatuor alios Oceanos

nos ad componendam illam enormem massam aquarum quæ illi superincubuit; atque alios quatuor Oceanos reliquæ parti globi, sive aridæ.

Verum quidem est in terrestri parte globi montes & colles magnam partem occupare, mari multò altiores: Unde non opus esset tantâ massâ aquæ ad obruendas terras & exundandas usque ad summitates montium, quantâ opus esset ad elevandum & exaggerandum mare ad eandem altitudinem. Sed ad hoc compensandum, calculumque nostrum confirmandum, notandum est primò, nos multò minorem, quàm par est, montium altitudinem supposuisse, si montes mediterranei respiciantur: reverà enim montes illi, si unà computetur declivitas terræ à radice montium usque ad mare (declivem enim esse monstrat fluviorum cursus & libramentum) multo elevatiores sunt quàm fert proportio à nobis sumpta. Nam altitudo montium sumi solet ab ipsorum radice, vel à proximâ planitie; unde ad mare si spacium longiusculum sit, sæpe alterum tantum sumi debet pro illius terræ intermediæ declinatione: ità ut montes Lunæ, exempli gratiâ, tantum altitudinis habeant, primò, quantus à mari Ægyptio, (in quod Nilus exoneratur,) ad ipsorum radicem est ascensus; dein quantus est à radice ad summitatem ipsorum montium: utrumque enim computari debet, cum metimur altitudinem montium respectu superficiei maris. Unde in mari sex aut octo Oceanis superfusis opus esset, ut aquæ transcenderent altitudinem maximorum montium mediterraneorum; quod plus satis compensat minorem quantitatem aquæ ad terras superandas requisitæ. Secundò notandum, regiones in aëre ampliores & capaciores esse, quàm sunt regiones concentricæ in terrâ, æqualis crassitiei: omnes

enim ſuperficies globi quo remotiores ſunt à centro, eo ſunt majores: & regio milliaria ſumpta à terrâ ſurſum, majus ſpacium continet quàm ſumpta deorſum; & majorem aquæ quantitatem exigeret, ut impleretur. Denique ſunt quædam valles & regiones integræ mari depreſſiores; multæ etiam cavernæ & vacuitates ſubterraneæ, quæ omnes replendæ eſſent. Quare comparatis omnibus inter ſe & debitè æſtimatis, non obſtantibus eminentiis terræ, opus eſſet Oceanis minimùm octo, tantis quantus eſt noſter; vel moles aquæ octodupla totius aquæ in Oceano contentæ, neceſſaria eſſet, ad inducendum terris diluvium, eo modo quo vulgò intelligi & explicari ſolet.

At ubinam terrarum, Deus bone, tot Oceanos aquarum inveniemus? quâ ſcaturigine, aut quibus receptaculis deducemus? Cœlo forſan repetendas eſſe dices, & ab aquis pluvialibus, quæ immensâ copiâ effuſæ erant tunc temporis in terras. Sed parum eſt quod hinc arceſſere poſſumus; haud unum Oceanum ex octo illis, qui deſiderantur; imo nec decimam partem unius Oceani, ſi obſervationibus aliorum ſuper hâc re habitis fidem demus. Quantitatem aquæ ex cadente pluviâ ortam vel orituram ita computavit *Merſennus*: "Conſtat, inquit, ex obſervationibus noſtris vas cubicum æneum horæ dimidio ab imbribus ad ſeſquipollicem impleri; ſed cùm nihil aquæ bibat, inſtar terræ, ſolum pollicem ſeu digitum ſupponamus: unde ſequitur Aquam in terræ ſuperficie pedibus centum & ſexaginta, ſpacio quadraginta dierum & noctium in diluvio creviſſe: ſi fuerint imbres perpetui noſtris æquales, plueritque ſimul per totum terrarum orbem. At diluvii pluvia, inquit, nonaginta tribus vicibus major eſſe debuit, ut eo temporis ſpacio Armeniæ montes (quos ad integram

Cogit. Phyſ. Mech. p. 221.

leucam

leucam horizonti ſuperextare vult) obtegeret, vel quindecim cubitis ſuperaret. Atque ita ex ipſius calculo non multum ultra centeſimam partem aquæ requiſitæ, ex illâ quadraginta dierum pluviâ ſuppleri aut ſuppeditari potuit. Et quidem quomodocunque rem attemperemus, atque hujus vel præcedentis calculi mutemus & moderemur rationes; manifeſtum eſt poſt omnes conatus & tentatas vias ſemper defuturam eſſe pænè infinitam quantitatem aquæ: atque longè maximam partem illius, quæ, ex ullâ hactenus receptâ ſuppoſitione, diluvio univerſali Noëtico reſpondere poſſit, aut modos & rationes ipſius poſſibiles explicare & exhibere. Auctor *Catenæ* in Gen. 7. c. 3. ait, " Si imbribus tantùm res acta fuiſſet, non modò quadraginta dierum & noctium ſpacio tantum diluvium non effectum fuiſſet, ſed ne quadraginta quidem annorum. Imò ſi aërem ipſum condenſari fingamus datâ operâ, & mutari in aquam, tota media aëris regio haud ſufficeret: ſi animadvertamus aërem in aquam converſum centies minorem locum occupare quàm anteà.

Quid demùm faciendum ſit neſcio: ex quâ parte mundi, aut ex quibus regionibus, inferis, mediis, ſuperis, quod deeſt Aquarum, repetere poſſumus? Succedant jam Aquæ ſuper-cœleſtes: de quarum quidem copiâ dubitari non poteſt, ſi regiones illas æthereas, ampliſſimas vaſtiſſimaſque poſſideant & repleant. At præterquam quòd à pauciſſimis recipitur nunc dierum (nempe ex quo innotuit cœlorum fluiditas, & eorundem ordo) dari in rerum naturâ hujuſmodi aquas; ſi ab his mundi plagis credibile ſit deſcendiſſe aquas Diluvii, idque adeò denſis imbribus & diuturnis, ut terris illapſæ multos congeſtos Oceanos mole ſuâ ſuperarent: ceſſante Diluvio quò demùm

demùm delatæ ſunt hæ aquæ, quò ſe receperunt, aut ubinam jam deliteſcunt? Sed Aquis hiſce ſuper-cœleſtibus non inhærendum eſſe exiſtimo, cùm omnes jam agnoſcant ſuppoſitionis illius ineptiam: idque eos liberiùs agnituros cenſeo, cùm libro ſecundo de Paradiſo, Aquarum Cœleſtium, quales ſæculis ante-diluvianis reverà obtinuerunt, naturam, ſedes, originem uſumque explicaverimus.

Tentatis mundi regionibus ſuperis & mediis, ſuperſunt tantùm examinandæ regiones Inferæ & Subterraneæ, & quid inde aquarum haurire liceat. Atque ut paucis id agamus, demus liberè tantundem aquæ incluſum latere in viſceribus terræ quantum expoſitum eſt in facie terræ: nempe quantum in toto Oceano, (etſi id minimè credibile ſit) ſinguliſque maribus continetur: Fingamuſque Terram, quâcunque velis vi & impulſione, id totum evomuiſſe, plenis faucibus & quaſi unico ructu per totum orbem; Quid hoc efficeret? hoccine accederet ad computum noſtrum? ex octo ferè Oceanis qui deſiderantur, unum adjicis; idque pro ultimo ſupplemento; quò jam ibimus quæſitum reliquos? omnes theſauros Aquarum, Cœleſtes, Terreſtres & Subterraneos exhauſimus, & deſunt tamen adhuc ſeptem aut ferè ſeptem Oceani in rationibus Diluvii. Præterea ſi adeſſent, quocunque demum modo, atque terris ſuperinducta eſſet hæc immanis aquarum congeries, non minoris negotii eſſet eaſdem derivare & amoliri; ceſſante Diluvio quò irent? vel potius quomodo unquam ceſſare potuit diluvium? aut exonerari terra hâc ſtupendâ mole aquarum? quomodò conſumi, aut quorſum abduci? Adeò ut omnibus rationibus expenſis, ſinguliſque mundi regionibus in examen adductis, nec principium nec finem, nec originem

nem nec exitum aquarum Diluvialium invenire licet.

Poſt hoc examen & inquiſitionem in rationes poſſibiles Diſuvii, ſiquis dixerit, tantis ambagibus non opus fuiſſe; ad novam creationem confugiendum: Deum nempe ad inducendum diluvium novas aquas creâſſe, eaſdemque finito diluvio annihilâſſe; atque ita res paucis confecta eſt. Huic repono primùm S. *Auguſtini* verba in ſimili argumento, qui initio lib. 2. de Gen. ad literam, de aquis quæ ſupra firmamentum eſſe dicuntur diſputans, docet Eos qui ſupra cœlum aquas eſſe non poſſe rationibus naturalibus contendunt, non eſſe miraculis & omnipotentiâ Dei ſtatim obruendos & confundendos. Sic enim ait, *Nec quiſquam iſtos ità debet refellere ut dicat ſecundum omnipotentiam Dei, cui cuncta ſunt poſſibilia, oportere nos credere aquas etiam tam graves quàm novimus atque ſentimus, cæleſti corpori in quo ſunt ſydera ſuperfuſas: nunc enim quemadmodum Deus inſtituerit naturas rerum, ſecundum ſcripturas ejus nos quærere convenit; non autem quod ipſe in iis vel ex iis ad miraculum omnipotentiæ ſuæ velit operari.*

Prætereà ſi novæ materiæ creationem admittamus, tantundem annihilare deberet Deus eodem tempore; cum corpora ſe invicem penetrare non poſſunt: itidem ceſſante vel ceſſaturo diluvio, aquas diluviales recens creatas, iterùm in nihilum redigere oporteret, ad evacuandas terras, & materiam priſtinam refringere & revocare; quales reciprocationes in actionibus Dei & quaſi retractationes Majeſtate divinâ indignæ eſſe videntur. Ex ipsâ narratione Moſaicâ etiam conſtare videtur, non ſubitâ annihilatione aquarum diluvium ceſſâſſe, at ſenſim ſe compoſuiſſe fluctus, & gradatim receſſiſſe aquas à ſuperficie terræ:

primùm

primùm detectos fuiſſe vertices montium, dein campos, planities, & humiliora loca. Atque eodem modo creviſſe diluvium teſtatur hiſtoria ſacra; quod parum congruere videtur inſtantaneis actionibus creationis & annihilationis.

Denique non me penitùs operam perdidiſſe credidero, ſi claris rationibus monſtraverim & evidenti inductione, diluvium eo modo quo vulgò explicari ſolet, contingere non potuiſſe citra novam creationem. Præterquam enim quòd pauci agnoſcant, abſoluto opere ſex dierum, ullam novæ materiæ creationem: etiam ii qui id recipiunt, non niſi extremâ neceſſitate coacti recipiendum ducunt. Quare rem non ingratam iis fecerit, qui eâ neceſſitate liberaverit argumentum; methodumque claram & expeditam indicaverit, quâ Diluvium contingere potuit ſine ullâ novarum aquarum creatione: id quod nobis in hoc opere propoſitum eſt.

CAP. III.

Diluvium Noëticum non erat particulare: præludium explicationis noſtræ, cum ſummâ & ordine dicendorum in Libro primo.

CUM has rationes contra explicationem communem Diluvii univerſalis aliquamdiù apud me meditatus eſſem, neque ullo modo inveniſſem quid

quid iis reponi potuerit aut quâ in parte defecerint; neque quoad quantitatem aquæ ad diluvium requiſitæ, neque quoad originem & theſauros tantæ aquæ, nullibi in hâc rerum naturâ reperiundos: cùm, inquam, hæc duo capita iterum iterúmque examinâſſem, neque ullum patere exitum, ullum reſponſum ſenſiſſem; non potui non audacter inferre, Diluvium alio modo contigiſſe, quàm quo vulgò intelligi & explicari ſoleat.

Non me latet, nonnullos recentiores, ad extricandos ſe hiſce difficultatibus, limites imponere diluvio, atque ipſius immenſitatem reſtringere: Volunt nempe diluvium Noëticum non fuiſſe Univerſale, neque totum Terrarum orbem inundâſſe, ſed Judæam tantùm aut regiones contiguas; unde minor aquarum copia ſufficeret, cui ſubminiſtrandæ non impar eſſet rerum Natura. Verum quidem eſt, admiſſâ illâ ſententiâ Diluvium fuiſſe particulâre aut ad Judæam reſtrictum, non tanta vis Aquarum exigenda eſſet in ipſius cauſam; at ſuppoſitioni illi quorundam Neotericorum refragatur multis modis Hiſtoria Sacra Diluvii: Ut enim non memorem Univerſalem interitum omnium viventium, quem memorat *Moſes*, contingere non potuiſſe in Diluvio particulari, ipſoſque incolas limitaneos facilè elabi potuiſſe & aufugere in vicinas terras; cùm Aquæ dicuntur ſuperâſſe vertices maximorum montium, luce clariùs indicatur non ſubſtitiſſe Diluvium intra Judæam aut aliam quamcunque regionem ſingularem. Et ne forte hoc rotundè dictum & hyperbolicè interpretaremur, ad exprimendum non communem Aquarum altitudinem; adjicit Hiſtoria ſpeciatim, re quaſi dimensâ aut accuratè examinatâ, *ad quindecem cubitos* tranſcendiſſe ſummos Montes: quam notulam non ſine Providentiâ adjectam exiſtimo, ut irrefragabili ratio-

cinio inde colligeremus, Diluvium non ſubſtitiſſe intra terminos alicujus regionis particularis, ſive Judææ ſive alterius cujuſcunque. Neque enim cumulatim ſubſiſtere ſolet Aqua in montes & moles collecta, ut ſtrues lapidum aut lignorum: ſed per declinationem minimam uſque defluit, & irrequieto motu petit inferiora. Ità è radice Montis ſcaturiens rivus per longiſſimos terrarum tractus prolabitur, exiguâ declivitate alvei progrediens uſque, donec Oceanum attigerit. Et fingi poteſt molem aquæ inſtar montis hæſiſſe conſtrictam in confiniis Judææ, exempli gratiâ; neque profluxiſſe in contiguas terras? Fieri quidem id potuiſſet per omnipotentiam Dei: At ſi eò confugiendum ſit, neque aquarum inopiâ laborabimus ad Diluvium univerſale. Neque cingitur Judæa catenâ montium, ut iis parietibus incluſa contineretur aqua tanquam in vaſe aut ciſternâ. Quinetiam montium ſummitates inſigniter ſuperâſſe cùm dicantur Aquæ, vaſis illius oras neceſſariò exundâſſent: & quidni defluxiſſent exinde uſquequaque per terrarum orbem, & cum magno Oceano ubique ſe conjunxiſſent? Certè non tantum abeſt à mari regio illa, quantus eſt curſus Nili aut Danubii, qui à minori altitudine fontis continuo fluxu ſe projiciunt in mare. Eò itaque neceſſariò proruiſſet Arca *Noæ*, vel in terris intermediis naufragium feciſſet; neque in montibus Ararat, quò non ſolent ſcandere Naves, ſed in aliquo maris littore requieviſſet.

Prætereà, quî potuerunt creſcere ad tantam altitudinem Aquæ in uno loco, neque inter creſcendum ſe exonerare ſenſim in circumvicina: cùm rectè demonſtratum ſit in Sphæricam convexitatem ſe conformare ſuperficiem Aquæ, atque unamquanque guttam, quantum poteſt, ad centrum accedere? unde

omnia

omnia loca humiliora atque campi per terrarum orbem inundari deberent, antequam in quâvis parte montes aquis obtegerentur: repletisque primùm humilioribus, æqualiter ubique assurgerent & intumescerent aquæ versus excelsiora loca. Denique quid illa ruptura Abyssi vel fontium Abyssi in Judæâ? Quæ vestigia ruptæ magnæ Abyssi in regione illâ, magis quàm alibi terrarum? Et cùm Sanctus *Petrus* Antiquos Cœlos & Antiquam Terram, quos simul Mundum appellat, Diluvio periisse dicat, quâ verisimilitudine de regione aliquâ exiguâ intelligi id possit, non video. Sed facilè mihi persuadeo hanc sententiam de restrictione Diluvii Noëtici ad regionem aliquam singularem terræ, nè authoribus quidem ipsis animitùs placere; sed cùm nulla esset spes satis aquarum inveniendi ad Diluvium Universale, hanc sententiam alterâ eligibiliorem duxerunt, ut è duobus malis minus, quæ miserorum optio est: Nos verò talem theoriam diluvii Noëtici quærimus, quæ suâ se sustineat vi, atque suâ luce mentem expleat, neque aliunde redargui possit ullo modo. Neque ideò huic Neotericorum Hypothesi acquiescere licet, cùm neque Historiæ Sacræ consentiat, neque ullo argumento positivo stabiliatur. Quærenda nobis est alia, quæ materiæ dignitati respondeat, & tam Naturæ quàm Historiæ Sacræ suffragio comprobetur.

Interea ex dictis hæc duo constare supponimus, Diluvium Noëticum fuisse Universale, atque itidem Diluvio Universali, summos terrarum montes demergenti, non sufficere aquas omnes in hâc rerum Naturâ; nempe si eo modo formam diluvii atque terræ ante-diluvianæ concipiamus, quo communiter concipi & exhiberi solent. Atq; hæc diutiùs revolventi, cùm varios modos fruſtrà tentâssem expediendi difficulta-

cultatibus hoc argumentum, tandem mihi venit in mentem, ſuperficiem Telluris eſſe fractam; ſaltem ità apparere ſi majores ipſius portiones reſpiciamus: ſive compagem exterioris terræ diſſolutam eſſe; atque forſan ex hâc diſſolutione contigiſſe Diluvium. Terram exteriorem eſſe fractam multis argumentis facilè cognoſcebam, atque id antea à multis animadverſum eſt: an verò ex illâ fractione aut diſſolutione oriri potuit diluvium, id definiri non poſſe clarè videbam, niſi priùs, Terrâ quaſi reſarcitâ, quæ erat ipſius forma primæva, & quis Oceani ſitus determinâſſem. Unde ſtatui examinare à priori, quæ & qualis eſſe debuerit Telluris forma, cùm primùm emerſit ex Chao; ſive qualis erat primus orbis habitabilis; & ſi ex ipſius diſſolutione diluvium neceſſariò oriretur: Dein à poſteriori, ex hodierna Naturæ facie oſtendere, idque per plurima Phænomena, exterioris terræ compagem ità reverà diſſolutam fuiſſe.

Ut verò viam quodammodò ſternamus ſequenti diſſertationi, liceat hîc quædam præmittere generatim de formâ diſſolutâ terræ. Multi agnôrunt ex contemplatione montium, inſularum, præruptarum rupium & cavernarum ſubterranearum, exteriorem regionem terræ eſſe molem confractam & laceratam: quidam verò id tertio die creationis à Deo factum voluerunt, alii in Diluvio, alii diverſis ſæculis & ex diverſis cauſis. *Severianus* olim hoc notavit in Hexamero, his verbis, Ὅτε τὴν γὴν ἐποίησε ὁ θεὸς, οὐδέπω ἦν τὰ κοιλώματα τῶν ὀρέων· ἀλλ' ἅμα εἶπε συναχθήτω τὸ ὕδωρ, καὶ ἐῤῥάγη ἡ γῆ, καὶ κόλπους ἐποίησε· μαρτυρεῖ τῷ πράγματι ὅτι γῆ ἐστι σχισθεῖσα, αἱ νῆσοι, τὰ ὄρη μεταξὺ· καὶ διὰ τοῦτο κατέλιπεν ὁ θεὸς τὰς νήσους καὶ τὰ ὄρη, ἵνα μάθῃς ὅτι ἀπ' ἀρχῆς συνῆπτο. *Cum Deus primùm terram fecerit, neutiquam erant illæ excavationes montium; dixit autem ſimul collectæ ſit*

Aqua,

Aqua, & fracta est terra, sinusque fecit & cavitates, &c. *Et propterea*, inquit, *reliquit Deus insulas & montes, ut inde disceres ab initio fuisse continuos & conjunctos.* *Postellus* etiam in Cosmographiâ notavit Rupes terræ esse moles fractas & divulsas, ubi hæc habet. *Adhuc ferè in toto terrarum orbe montium fracturæ sibi mutuò, ubi flumina & torrentes transeunt, oppositæ, ostendunt quomodo in loco angustiori juxta centrum erant contiguæ atque unà conjunctæ, antequam ità supernaturaliter attolli contingeret, ut fieret latior magis à centro distans superficies: quæ tamen venarum in saxis similitudine eam quæ olim erat conjunctionis uniformitatem ostendet semper.* Neutiquam credo terram fractam fuisse eo modo quo rem concipit *Postellus*, nempe extrusione partium à centro versus superiora, utcunque fracturæ & dissolutionis vestigia nobiscum recognoscit. Authores quidam recentiores qui itidem contendunt terram exteriorem fractam esse, id sensim & gradatim contigisse volunt, non simul & semel, neque unicâ ruinâ sed pluribus, variis sæculis, & ex variis causis exortis. Unaquæque harum trium opinionum, & siqua sit præterea notatu digna circa hoc argumentum, ad examen reducetur, *c.* 10, & 11. Interea consentiunt omnes compagem exterioris terræ confractam esse, sive dimotam à situ & dispositione partium primævâ & originali: atque id quidem primo intuitu in hodiernâ naturâ patet, majores massas terræ esse dislocatas ut ità dicam, sive non esse dispositas secundum leges & primum ordinem naturæ. Quid in altum extulit & supremum locum moles ingentes terræ & saxorum, ut sunt montes & rupes, gravissima simul & altissima corpora? quid Terram excavavit suâ origine integram, & hiatibus hinc illinc innumeris disrupit? Quid aliud sunt cautes quàm rudera: atque fractas

esse.

esse sæpe ad oculum patet, tam ex formâ prærupta & irregulari, quàm ex superficie lævissima, ubi continuatur fractura, & ex aciebus anguliſque acutis, ubi terminatur; eo modo quo se habet facies silicis fractæ. Et quoad situm, Rupes utplurimùm inclinatas esse & recumbentes ex ductu venarum saxi conjicere licet: Eundemque situm observare sæpe licet in stratis interioribus terræ. Neque hæc aliaque plurima quæ in sequentibus à capite septimo ad finem libri fusè tractabimus, sine ruinâ aliquâ & dissolutione terræ exterioris explicari possunt; Quamque ideo in formâ aliâ & integriori olim substitisse necesse est supponere. Atque illam formam primævam, qualis erat, ubi explicuerimus, & quis erat tunc temporis Oceani situs, ex ipsius dissolutione Universale Diluvium terrarum orbi aboriturum clarè & perspicuè videbimus.

Intereà Philosophiæ & rationibus naturalibus non ità inhæresimus, ut prætermittamus ea quæ de mundi aut terræ dissolutione tempore diluvii tradunt Oracula Sacra. *Moses* memorāt Abyssum disruptam fuisse eo tempore, sive omnes fontes magnæ Abyssi: & cùm Deus minatur diluvium, *Gen.* 7. dicit se perditurum homines cum Terrâ. Periisse autem Terram Ante-diluvianam sive dissolutam fuisse (neque enim perire potuit quoad materiam sed quoad formam) omnium apertissimè asserit Sanctus *Petrus*, in capite tertio secundæ Epistolæ, ubi de Tellure ante-diluvianâ & hodiernâ, & earundem discrimine & diversâ constitutione differit, *Cœli erant olim*, inquit, nempe ante diluvium, *& Terra, ex aquâ & per aquam consistentes, sermone Dei; quamobrem is qui tum erat mundus*, sive ii Cœli atque ea terra, *aquâ inundatus periit; qui verò nunc sunt Cœli & Terra*, &c. Atque ex hujus ipsius loci authoritate antiquos Cœlos periisse

in

in diluvio asserit S. *Augustinus*; illud autem non intelligendum esse de Cœlo sydereo sed aëreo rectè contendit: verba ipsius hæc sunt de Gen. *ad literam l.* 3. *c.* 2. *Hos etiam aërios Cælos quondam periisse diluvio in quadam earum quæ Canonica appellantur Epistolâ legimus: neque enim humida illa natura quæ ita concreverat ut cubitis quindecim altissimorum montium transcenderet vertices, potuit ad sydera pervenire.* Neq; satis esset, secundùm eum, supponere loco propulsos esse atq; altiùs protrusos ab aquis diluvii, *facilius*, inquit, *eos secundum illius Epistolæ authoritatem credimus periisse, & alios sicut ibi scribitur repositos*, &c. Et quidem si Cœli, nempe aërium & meteoricum, perierunt & dissoluti sunt in diluvio, multò magis Terra secundum eundem Apostolum. Quo autem modo dissolutum aut abolitum est Cœlum illud antiquum, non est hîc dicendi locus, id clarè exponemus *lib.* 2. *de Paradiso*, *c.* 5. ubi Aquas Cœlestes atque formam Cœli ante-diluviani explicabimus; & quo modo dissoluta est Terra ante-diluviana hoc libro dicetur: locumque memoratum Sancti *Petri* excutiemus diligentiùs, ab eo tanquam à sacro fundamento exorsi. Quod antequam aggrediamur indicemus hîc breviter dicendorum ordinem in hoc primo libro: Monstrabimus primò Tellurem primævam, sive quæ primùm emersit ex Chao, alterius compagis & formæ fuisse ab hodiernâ; eamque fuisse talem & quæ dissolutioni obnoxia esset, & ex cujus dissolutione necessariò oriretur Universale Diluvium. Quod Sectione secundâ, nempe *cap.* 4, 5, *&* 6. prosequemur. Dein ex hodiernæ Telluris formâ & facie, ex contemplatione montium, Oceani, & locorum subterraneorum ostendemus, Regionem exteriorem terræ esse reipsâ disruptam & dissolutam, eo modo quo ex causis deduxeramus. Id quod Sectione tertiâ tracta-

tractabitur, nempe *cap.* 7, 8, & 9. Denique Sectio ultima, nempe *cap.* 10, & 11. totius primi libri recapitulationem continet, cum quibusdam argumentorum spicilegiis: Ubi etiam respondebitur iis quæ objici possunt contra explicationes nostras, & quæ ab aliis allatæ sunt eorundem Phænomenôn explicationes refellentur. Atq; hæc mihi videntur complecti omnia, quæ instituti operis ratio postulat, aut quæ desiderari possunt in hâc materiâ.

CAP. IV.

De formâ Telluris primævâ, propositio prima: & de temporali ortu terræ ex Chao.

UT à simplicissimis exordiar & à remotioribus, atque inde gradatim descendam ad ea quæ propiùs spectant ad Diluvii explicationem, sit hæc prima propositio, *Forma Telluris primæ & ante-diluvianæ diversa fuit ab hodiernâ.* Hanc propositionem è Sacrâ Scripturâ primùm probabimus: dein ratione naturali, tam à priori, ut aiunt, quàm à posteriori: denique quicquid in eâ continetur, alterâ propositione sequenti à fortiori confirmabitur.

Primò itaque memoratum Sancti *Petri* sermonem consulamus, ubi redarguit irreligiosos quosdam & Epicureos qui futurum judicium & prædictum in Sacris literis mundi interitum negabant, & irridebant: eo usi argumento, quòd ex quo Patres obdormierant, omnia

omnia ità permanebant ut erant ab initio. Nempe à permanentiâ mundi, & ab immutato rerum ſtatu à multis retrò ſæculis, uſque à tempore Patriarcharum; & quod nullum adhuc apparuit mutationis adfuturæ ſignum aut fundamentum; arguebant nullam reverà futuram: nec igne unquam conſumptos iri Cœlos & terram, prout à Prophetis & Apoſtolis prædictum fuiſſet. Cui argutationi hæc reponit Apoſtolus: Eos libenter ignorare cœlos & terras antiquos ità conſtitutos fuiſſe, ut peculiari ratione expoſitus eſſet aquarum Diluvio ille antiquus mundus, uti etiam per aquas periit: hodiernos autem cœlos & terram, in theſauris ignis poſitos aſſervari ad incendium univerſale, in die Judicii; nempe hodiernam Tellurem non minùs præparari & diſponi ad conflagrationem ſubeundam, quàm præparata erat antiqua illa ad inundationem. Verba Apoſtoli hæc ſunt, *Illud volentes ipſos latet, Cœli erant olim & terra ex aquâ & per aquam conſiſtentes, ſermone Dei: quam ob rem is qui tum erat mundus, aquâ inundatus periit. Qui verò nunc ſunt cœli & terra eodem ſermone,* τεθησαυρισμένοι εἰσὶ, πυρὶ τηρούμενοι εἰς ἡμέραν κρίσεως, *&c.* Ut theſauri repoſiti ſunt, igni aſſervati in diem judicii & deſtructionis impiorum hominum.

In hiſce verbis manifeſtè innuitur diſcrimen inter formam naturalem veteris & novi mundi, ſive telluris ante-diluvianæ & hodiernæ: ratione cujus diſcriminis tellus antiqua aquarum diluvio erat obnoxia, & hodierna conflagrationi; nempe ob diverſum ſitum & conſtitutionem. Terra, inquit, ex aquâ & per aquam conſiſtens δι' ὧν ὁ τότε κόσμος, *&c.* quapropter qui tum erat mundus aquâ inundatus periit; cauſam naturalem vel occaſionem diluvii, ita ordinante Deo, ex formâ vel conſtitutione terræ quæ tum erat, ortam

innuens. Cùm verò ſuprà monſtravimus capite ſecundo, Tellurem ſub eâ formâ & conſtitutione quâ jam eſt, inundari non poſſe, vel inundationi ſubeundæ minimè aptam eſſe, vel etiam capacem; manifeſtum eſt aliam formam ab Apoſtolo hîc intelligi debere, quâ erat apta nata aquis obrui & perire.

Quare ex iis quæ hîc diſſerit Sanctus *Petrus*, propoſitio noſtra, nempe formam telluris primæ ſeu ante-diluvianæ diverſam fuiſſe ab hodiernâ, pluribus modis probatur. Primò, quòd Apoſtolus manifeſtè diſtinguat & oppoſitionem quandam inſtituat inter mundum veterem & noſtrum, ſive terram ante-diluvianam & hodiernam; nec id tantùm ratione temporis, aut etiam ob diverſos eorùm fines & fata; quatenus alter aquâ periit, hic igne periturus ſit: ſed etiam ob diverſum eorundem ſtatum naturalem, ſive ob formam diverſam & qualitates materiæ. Secundò, Innuit illam fuiſſe formam mundi ante-diluviani, quæ naturalem aptitudinem habuit ad ſubeundum Diluvium: quod hodiernæ telluris formæ minimè quadrare abundè oſtenſum eſt. Tertiò, Dicit explicitè mundum illum antiquum in Diluvio periiſſe; quod non intelligendum eſt tantùm de hominibus & animantibus illius mundi, ſed de ſtatu ipſius naturali, formâque externâ; ut patet ex oppoſitione ad interitum futurum mundi per ignem: ubi non tantùm homines & animalia, ſed etiam ſtatus naturalis telluris peribit; non quidem quoad materiam aut ſubſtantiam, ſed quoad formam, compagem, & qualitates: atque ita etiam ſuppono terram primam periiſſe, nempe mutâſſe formam & nonnullas materiæ conditiones. Et quidem æquum erit exponere hunc Apoſtoli ſermonem de rerum ſtatu naturali, vel eum ſaltem non excludere, cùm objectio impiorum iſtorum quibuſ-

quibuscum hîc agit, de eodem processerit. Denique si de mundo tantùm animato & humano locutus esset, excepisset saltem *Noam* cum suâ familiâ, quod alibi non neglexit: hîc autem nullâ adjectâ exceptione mundum illum de quo loquitur, periisse asserit.

Atque hactenùs Authoritas Sacra, de mutato mundi naturalis statu in diluvio: & mutando iterùm in conflagratione futurâ. Atque his ità præmissis, rationem jam consulamus, ex ducibus nostris alteram; quâ præeunte & monstrante viam præteriti temporis vestigia relegamus, ad prima usque rerum exordia: quibus, ut oportet, perspectis & comparatis cum hodiernâ telluris facie, haud dubiis indiciis, nisi fallor, deprehendemus insignem aliquam mutationem orbi terrarum accidisse.

Quamcunque demum formam progressu temporis Tellus accepit, receptum est apud omnes, præter unum Aristotelem, ex quodam Chao originem traxisse; quem statum etiam Scriptura-Sacra agnoscit, atque exinde inchoat deducítque gradatim formationem telluris. Unus, inquam, Aristoteles, & qui eum sequuntur, Tellurem æternam & ingenitam esse volunt; non tantùm quoad materiam, sed etiam quoad formam, compagem, supellectilem & ornatum; nempe ab æterno extitisse homines supra terram, animalia, arbores atque herbas: Fossilia, mare, montes, insulas, ignem, aërem, cætera, perfecta & separata: neque è suis principiis & rudimentis hæc olim prodiisse. Quo quidem nihil magis alienum à Christianâ fide, aut minus consonum rationi naturali. Eodem jure & ædes, & templa, & aras, & domos instructas & apparatas omnibus rebus, potuit asserere ab æterno extitisse. Illud certè insitum est menti humanæ ordinem aliquem concipere in rerum ortu &

compositione, simpliciora prima, & composita ut à simplicioribus orta: ita compagem multiformem, sive rem multiplicem varietate partium & constructione, ipsa Natura dictat non esse æternam, nec extitisse semper & necessariò sub eâ formâ; sed è statu magis exoluto & simplici, variè attemperatis partibus & ordinatis, ad illam tandem composituram perveniisse. Præterea Naturæ vultus & apparatus, ut hodiè cernitur, multa habet suæ novitatis indicia, tam in civili rerum ordine quàm naturali, quæ passim ab authoribus notari solent: In scientiis & rerum cognitione nihil perfectum, nihil absolutum, aut ad finem perductum, majorum nostrorum æternis studiis; Artium plurimarum recens inventio est, etiam earum quæ vitæ utilitatibus inserviunt; Gentium nondum exuta est barbaries, in maximâ terrarum parte; & quæ sunt hujusmodi alia. Denique rectè notatur, si Tellus ab æterno extitisset, universa foret jampridem obruta aquis, atque ità obruta permansisset, & inhabitabilis ab infinitis retrò sæculis. Certissimum enim est montes & editiora loca terræ continuè subsidere & continuè imminui ex variis causis: vel quòd intus exedantur interlabentibus aquis, vel pluviis & torrentibus abradantur partes, aut detrudantur fragmenta; vel quòd ipsa fulcra & fundamenta quibus innituntur, labascant paulatim & succumbant oneri; perspicuum est & exploratum, tam ex causis internis quàm externis indies imminutos ire & ad libellam cum cæterâ terrâ sensim accedere. Et cum quicquid decedit aut abraditur montibus & eminentioribus terris, ad humiliores & ad convalles deferatur, aut projiciatur in alveum maris, nihilo unquam revecto sursum ad reparandum damnum; manifestum est hisce depressis paulatim, & eleyatis alteris, tandem fore æquales: Et quic-

quicquid eſt aquarum ſive in mari ſive in lacubus, aut alibi in foſſis & receſſibus terræ, expulſum iri in extimam terræ ſuperficiem; quam, ut locum ſuum naturalem, ubi ſemel occupaverit, occupabit in perpetuum, ſine regreſſu, viciſſitudine, aut variatione.

Et quòd hæc ità ſe haberent lapſu temporis & ſæculorum, nemini dubium eſſe poteſt, qui rem vel mediocriter perpendit: non autem uno & altero millennio, nec decem forſan aut viginti; ſed da ſatis temporis, & effectus ille neceſſariò ſequetur. Et cùm de æternitate hîc agatur, ſi centum, ſi mille, ſi myriades millenniorum capias, ille inexhauſtus temporum Oceanus non deficiet; ideóque ſi ab æterno fuiſſent montes, jam quoq; ab æterno fuiſſent aquis obruti, totúſque adeò terrarum orbis. Quod quidem adeò mihi videtur inevitabile & neceſſariò conſequens ad rerum naturas, ut auſim dicere quanquam deeſſent cæteræ omnes cauſæ, *Aërem* ſolum qui ſaxa & marmora exedit, & intra pauca ſæcula Græcorum & Romanorum ædificia & monumenta corrupit & fœdavit, diuturnitate temporis, ipſos ſcopulos & rupes devoraturum; dum partes aliquantulum ſolutas ventorum impetus & cadentes pluviæ diſſiparent: atque ita vaſta illa corpora & duriſſima minutis cauſis, aëris ictibus & aquarum guttis lentè peritura. Adeò nihil æternum eſſe poteſt aut perenne ſub cœlo.

Atque hæc præfati ſumus ad refutandam opinionem *Ariſtotelis* & æternitatem telluris formatæ; quanquam id nobis ſufficere potuiſſet, Authores omnes qui tellurem genitam eſſe volunt, eandem ſupponere è Chao quodam genitam: quod perfacile eſſet oſtendere apud veteres omnes, Philoſophos, Poetas, Hiſtoricos; ſed rei notiſſimæ non opus eſt citare teſtes.

Ut itaque repetamus propoſitum noſtrum & pergamus:

gamus in incepto argumento, Tellurem genitam esse atque ortum olim traxisse ex Chao, ut testatur antiquitas tam sacra quàm profana, supponamus: per Chaos autem nihil aliud intelligo quàm massam materiæ exolutam, indiscretam, & fluidam; multifariis partibus, majoribus, minoribus, omne genus, compositam. Atque illud assero, ex hujusmodi massâ oriri non potuisse orbem habitabilem, eâ formâ quâ jam est Tellus nostra; sive globus terraqueus & montosus. Ratio in promptu est, nempe cùm hæc massa fluida sit, atque fluidorum ea sit natura, ut partes eorum superficiales se teneant æqualiter remotas à centro: manifestum est hanc massam globum composituram, cujus superficies esset lævis & æquabilis; non congesta in cumulos aut depressa in lacunas & voragines. Si enim una pars aliâ esset vel tantillùm altior & eminentior, suâ gravitate statim laberetur in vicinam Valleculam, & cum cæteris ad libellam accederet; uti videmus hodiè in mari, cujus massa liquida lævitate continuâ æqualis est, non cumulatur in montes fluidos, nec intra molem suam speluncas habet aut cavitates irrepletas. Nec minùs illud Chaos sive Æquor primigenium per easdem naturæ leges introrsum plenum solidumque esse deberet, & extrorsùm æquabile. At quàm multò aliter se habet hodierna tellus? aspera, inæqualis & salebrosa, quoad faciem externam; exaggerata in montes & colles, aut in valles demissa & depressa in profunditates: nullibi durat idem tenor; quandoque plana, hîc lenior ascensus, illîc ardui clivi & præcipitia, vario ubique & incerto situ. Et quoad internam molem, tota ferè cavernosa est, & quasi cassa, vastis antris & subterraneis recessibus exesa & excavata: ut nihil dicam de ingenti fossâ maris & ipsius gurgitibus; unde aliam fuisse pri-

primam telluris conformationem, statim ex Chao, necesse est.

Atque ut paulò ulteriùs hoc explicemus, notandum præterea in primo motu & distinctione Chaos, Aquam ob suam levitatem terræ globum cooperuisse, superficie æquali & totâ liquidâ: & exinde secutam esse concretionem aliquam & statum consistentiæ; quem eundem fuisse similémve hodiernæ telluris formæ impossibile est. Nam ille fluor turbidus ex aquâ & terrâ, cum discretus erat, sive partes ipsius terræ subsidebant omnes, sive aliquæ hærebant in superficie aquarum, aut aliundè eò adveniebant; regio terrea sive compages terrea inde orta (sive infra aquas sive supra) esset necessariò plana, continua, solida, æqualiter strata, superficiei uniformis & sibi similis: cùm è contrario telluris nostræ superficies omnimodè irregularis sit & multiformis; Mari, terrâ, montibus, planitiebus, insulis, scopulis, hiatibus, cavernis disrupta & interstincta. Qualis cùm oriri non potuit ab illâ simplici partium dispositione & æquabili situ, sive in formâ aqueâ, sive factâ quacunque concretione & coalescentiâ; sequitur necessariò primam illam telluris formam aliam fuisse ab hodiernâ. Aliam dico in genere, diceturque in sequenti capite, qualis erat in specie illa primæva tellus, quâ in re dissidebat à nostrâ, & quomodò tandem hæc ab illâ exorta est.

Non me latet intereà, velle nonnullos ex illâ formâ aqueâ hodiernam nostram immediatè & nullâ aliâ intercedente, deduci posse; vi & fluctuatione aquarum factis, nescio quibus, lacunis & fossis in mole terræ subaquaneæ: quò partim delapsis aquis, & partim exiccatis, emersit, inquiunt, globus terraqueus & montosus nostri similis. At quos fluctus æquum erit supponere in hâc primâ massâ, aut quem aquarum impe-

impetum, ad excavandam terram ſuppoſitam? cujus moles tunc temporis integra erat, tota una & continua, & ſuperlabentibus aquis conſolidata: & quæ cauſa eſſe potuit motuum violentorum in his aquis? Non venti & procellæ; nec enim in illo ſtatu cùm ſuperficies globi plana & æquabilis erat, ulli ſpirabant venti præter generales illos & regulares, qui motum ſolis ſequuntur, quique nec impetuoſi eſſe ſolent, nec inæquales. Præterea illa fluctuum agitatio in mari noſtro non pertingit uſque ad fundum aquæ, ſaltem in magno Oceano & locis profundiſſimis, nec effectum aliquem ſortitur, niſi in locis vadoſis & verſus litora, ubi currentibus undis aliquid occurrit & obnititur; at in hoc æquore Abyſſi magnæ nulla brevia, nulli ſcopuli, nulla riparum repagula: ſine orâ aut extremitate interminatus erat aquarum orbis. Deniq; ſi conceſſum fuerit fluctuatione neſcio quâ, valleculas aliquas in ſuppoſito terræ corpore atteri potuiſſe (quanquam inde tornari potiùs & lævigari ipſius ſuperficiem æquius eſſet credere) & quaſdam fundi partes cæteris depreſſiores fieri, quid hoc ad maris Barathrum & voraginem, quid ad elevationem & magnitudinem montium? Horum utriuſque vaſtitatem ſi meditemur, & capiamus animo intervallum à ſummitate montium ad imum maris, non facilè credemus patulos illos & profundos hiatus & excavationes in mole telluris, ex leviculis hujuſmodi cauſis, lentis & languidis, aquarum neſcio quâ fluctuatione, & ſuppoſitæ terræ attritione, exoriri unquam potuiſſe. Denique non memoro, tumulos illos & monticulos, qui alluvione maris aut fluviorum quandoque generantur, aliud prorſus eſſe atque aliam præ ſe ferre indolem & faciem, ac montes illi antiqui & primigenii; non ſunt grandes & excelſi, non prærupti & aſperi, non faſtigiati, non ſolido ſaxo compacti.

Sed

Sed nimiùm mihi ſuccreſcunt argumenta cogitanti de hâc materiâ: quam etiam tractandi in progreſſu operis incidet iterum occaſio. Ex dictis ſatis conſtare credo, Telluris globum ex illa formâ aqueâ, in hodiernam deduci immediatè non potuiſſe: nec ex ullâ aliâ formâ fluidâ; ſed interceſſiſſe neceſſariò aliquam formam concretam atque aridam, ideóque & habitabilem: quâ demùm pereunte, eo quo dicetur modo in ſequentibus, exorta eſt hodierna rerum facies. c. 11.

Atque utì hæc manifeſta ſunt, ſi Telluris originem è primo Chao reſpiciamus; ità non minùs patet ab effectis, formam telluris primæ & ante-diluvianæ diverſam fuiſſe ab hodiernâ, quoniam paſſa eſt diluvium univerſale Tellus prima. Et cùm capite ſecundo oſtendimus nullas cauſas concipi poſſe, ſi totam naturam excutias; nec modum fingi, quo terris ità conſtitutis ac ſunt hodiernæ, induci potuerit diluvium univerſale: inductum tamen fuiſſe antiquo mundo ex Sacrâ Hiſtoriâ certum ſit, & extra omne dubium, ad hæc conſequens eſt, *antiqui illius mundi formam aliam à noſtri fuiſſe.* Atque hæc prima & generalis propoſitio, ſecundâ quæ jam proximè ſequitur itidem incluſa, & deinceps tertiâ, novâ ſemper vi inſtabit, atque novâ luce illuſtrabitur uſque ad finem libri.

CAP. V.

Variæ facies ſucceſſivæ Chaos: ſub qua tandem forma in Orbem habitabilem ceſſit: Illa forma cum Sacris literis & antiquorum placitis confertur: deniq; adſtruitur propoſitio ſecunda.

PRIMÆ telluris formam, aliam in genere fuiſſe ab hodiernâ jam vidimus: atque ut id ultrà ſciamus, qualis erat in ſpecie illa Tellus, & quâ in re noſtræ diſſimilis, adducamus iterum in concilium Naturam & Rationem; præeunte ſemper, quà licet, ſacrarum literarum lumine. Et quidem idem ille Sermo Sancti *Petri* quem ſuprà citavimus, reſpicere videtur & Cœli & terræ ante-diluvianæ formam ſpecialem, his verbis, *Cœlum & terra ex aquâ & per aquam conſiſtentes: quamobrem is qui tum erat mundus, aquâ inundatus periit.* Sed ut verum fatear, non adeò mihi videtur explicitus & apertus horum verborum ſignificatus, ut ex iis ſolis definiri poſſit certò & diſtinctè Telluris ante-diluvianæ forma; quàm ideo ſatius erit ex naturâ rei primùm inveſtigare, originem & primigeniam ipſius maſſam iterum inſpiciendo: cujus motus ſi bene complectamur, atque tranſitus in novas facies ex nova diſtinctione partium, videbimus tandem quæ primùm exorta eſt forma concreta & habitabilis, aut exoriri potuit.

Ponamus itaque ante oculos, ſi placet, Chaos illud primigenium, quod ſuprà deſcripſimus; exolutæ materiæ maſſam, fluidam & indiſcretam, multifariis partibus, majoribus, minoribus, quaſi omne genûs compoſitam: qualis exempli gratiâ hîc exhibetur.

In

p. 35.

fig. 1.

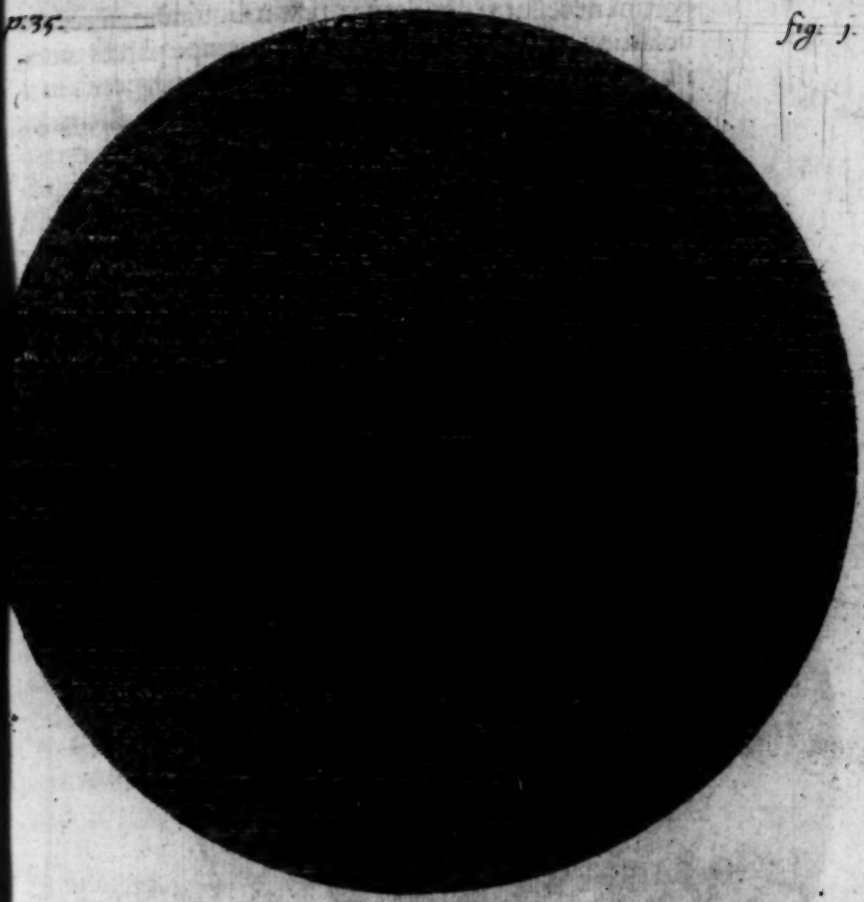

In hâc mole confusâ & indigeſtâ, æquum erit concipere partes maximè craſſas & ſolidas, ſuâ gravitate ſubitò ferri deorsùm, ubi magis magíſque compreſſæ & indureſcentes, interiora terræ conſtituent. Cætera maſſa quæ ſupereſt & ſupernatat, in duos ordines cor-

porum neceſſariò dividetur, unum liquidum, alterum volatile; ſive Aquam & Aërem: nempe partes tenuiſſimæ & leviſſimæ ſuperiora petentes, & perpetuâ mobilitate huc illuc agitatæ, regiones aërias conſtituent: utì minùs tenues, languidiores motu & levitate mediocres, univerſam liquidorum maſſam component; totúſque Globus eâ erit facie, quâ hîc repræſentatur in Figura ſecunda. Atq; hæc omnibus ità nota ſunt, ut nulla hactenus difficultas aut dubitatio oriri poteſt.

p. 36. *fig. 2*

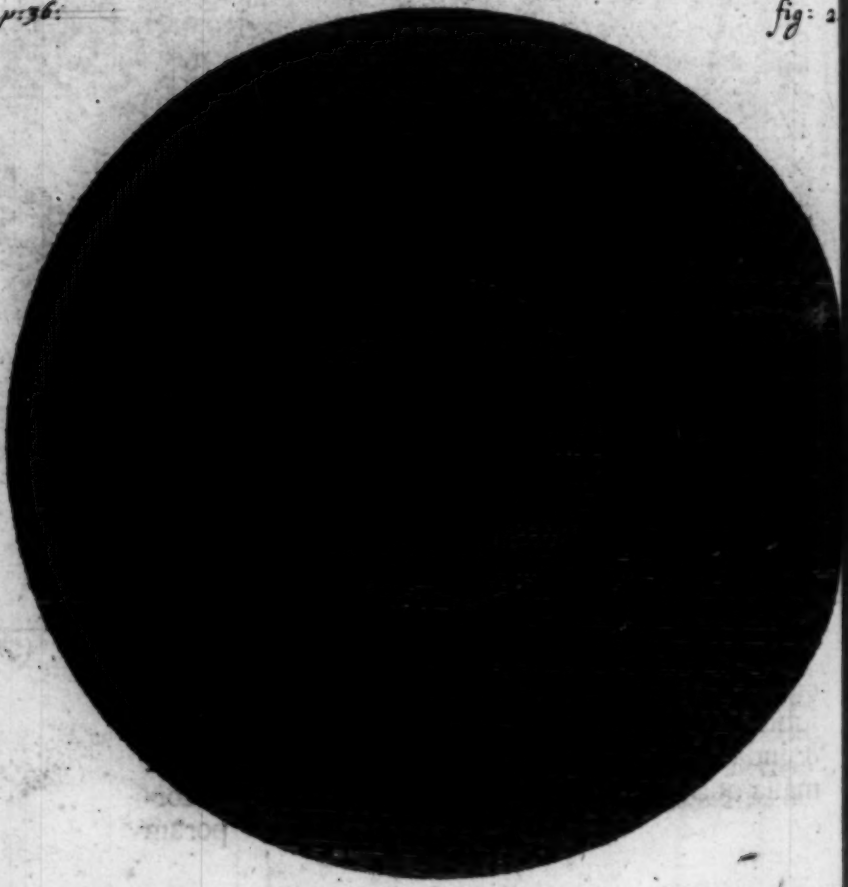

Nec etiam dubitari posse videtur, de alterâ quâdam separatione, quæ in hâc massâ liquidorum subsequi jam debeat. Nempe cùm in eâ contineatur omne genus liquorum terrestrium, (est enim collectio omnium, saltem qui ab origine terræ extiterunt) & liquores terrestres ad duo præcipuè genera reducantur, Pingues, & Macros sive tenues; quæ in omni ferè liquido composito reperiuntur, eadem etiam hîc reperiri dubitari non potest. Et cùm notissimum sit liquores pingues & macros commixtos, datâ occasione vel libero aëri expositos, secedere ab invicem & separari, pinguésque innatare tenuibus; utì videmus in mistione aquæ & olei, & in separatione floris lactis à lacte tenui, aliísque plurimis exemplis: æquum erit credere, hanc massam Liquidorum se partitam esse in duas massas, parte ipsius pinguiore supernatante reliquæ; Globúmque telluris exinde formam illam accepturum quam videmus in Figurâ tertiâ *.

* Vid. pr. seq.

Atque ità in formam quadripartitam redacta est massa primigenia telluris; idque ut fas est credere modico tempore: at longiori temporis intervallo opus esset ad purgandum penitus & purificandum Aërem & Aquam, & in eâ quam deinceps habuerunt claritate constituendum. Considerare oportet Aërem ut crassum adhuc & tenebricosum, & radiis solis impenetrabilem: atque Aquas ut turbidas, & impuras; nempe partes terrestres non statim subsidebant omnes, at sensim & unæ post alias, crassiores primò, inde cæteræ suo ordine: eo modo quo videmus vinum cùm turbidum est, aut aquam pluvialem aliósque liquores turbidos paulatim deponere suas fæces. Atq; utì Aquarum massa fæces suas vel partes terrestres & crassiores quæ ei manebant interspersæ, sensim demisit ad fundum, ubi terræ interiori se adjunxerunt: ità

p: 38.

fig: 3.

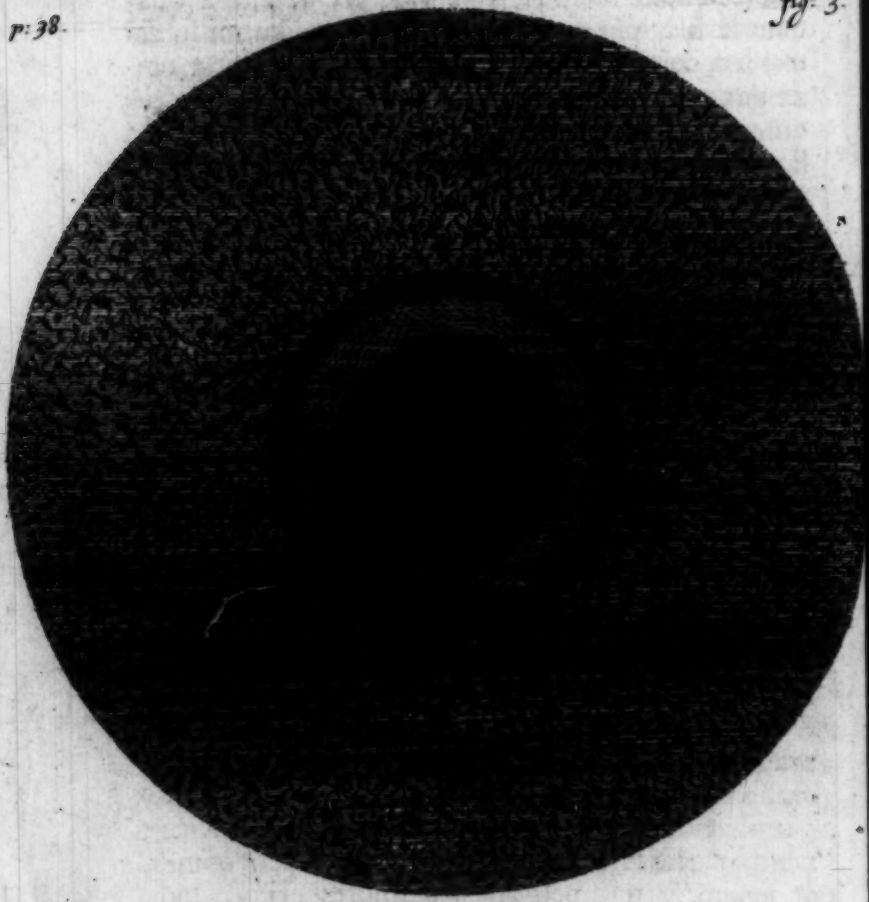

ità qui ſupererant in regionibus aëris pulviſculi, & partes craſſiores, neceſſe eſt ut ſubſiderent itidem, & delaberentur ſenſim in ſuperficiem Liquidorum; ubi occurrentes primùm liquori illi pingui & oleagineo, hæſerunt irretitæ, nec ulteriùs deſcendere potuerunt:

runt: ibique aggregatæ plures, & commistæ cum materiâ illâ, pinguem quendam limum sive terram limosam constituerunt, faciem Abyssi sive massæ liquidorum obvolventem, ut in hac Figurâ quartâ.

39.

fig. 4.

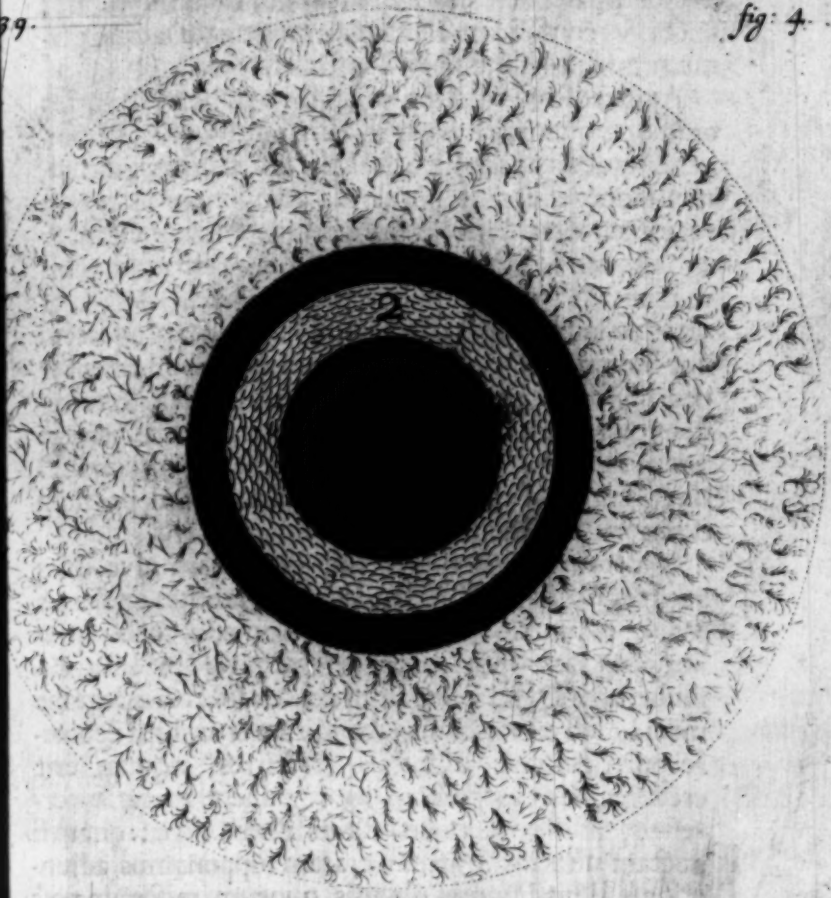

Non est propositi nostri examinare proprietates omnes.

nes hujus terræ teneræ, neque id poſtulat ratio operis in hâc parte. Illud autem hîc notandum eſt, hanc eſſe primam concretionem, primam Aridam, primam compagem ſtabilem quæ faciei Chaos oborta eſt, aut oboriri potuit: atque eadem, ut verbo dicam, aucta & conſolidata terram primigeniam atque primum orbem habitabilem conſtituit.

At dicet forſan aliquis, pauci illi pulviſculi & partes craſſiores quæ reſtiterunt in aëre, ut ut collectæ omnes & coacervatæ in ſuperiori parte maſſæ liquidorum, non tantæ eſſent ut potuerint componere integram regionem terræ firmæ & habitabilis. Eram etiam & ego aliquando in eâ ſententiâ, antequam mihi venit in mentem magnitudinis regionum aëris, comparatarum ad ambitum terræ: quo, cùm illæ grandiores ſint innumeris vicibus, ſparſim licèt diſſeminarentur per illa ſpacia reliquiæ partium craſſiorum & terreſtrium, tamen aggregatæ omnes ſimul in ſuperficie multò minoris ſphæræ, conſtituerent corpus ſoliditatis & craſſitiei idoneæ, ad repræſentandum primum exteriorem terrarum orbem.

Videmus quandoque terram coopertam nive, duos aut tres pedes profundâ; compoſitâ tantùm ex floccis & minutis partibus glaciei, quæ ex mediâ aëris regione delabentes, ſiſtuntur occurſu terræ & ibidem accumulantur. Quòd ſi fingamus non ex ſolâ aëris regione mediâ, ſed ex totâ ipſius capacitate & ambitu depluere pulviſculos & minutias terreſtres, æquum erit credere inde compoſitum iri regionem materiæ terreſtris, millies majorem profundiſsimâ nive: quam ſi auctam ulteriùs & attemperatam ſupponamus adjunctione illius liquoris pinguis quocum miſcetur poſt deſcenſum; nihil illi deeſſe mihi videtur, ſive molem reſpicias, ſive qualitates & virtutem, quò minùs Tellurem

lurem primigeniam reipsâ exhibere posit; quæ exinde illam formam induet quam videmus in Figurâ hîc appositâ: atque illam temperiem quam recens mundus postulare videtur, & quæ commodissima esset teneris rerum principiis procreandis & fovendis.

p. 41.

fig: 5.

Non est quidem hujus loci sollicitiùs inquirere qualis erat materia recentis Telluris, cùm de ipsius formâ disquisitio nostra procedat; sed ut id obiter notemus, humens illa moles atque oleaginea, cujus generationem jam descripsimus, accedente solis calore, videtur mihi aptissimum seminarium nascentis mundi, atque illud ipsum quod toties à veteribus Pholosophis prædicatur: nec enim aliud esse existimo, aut aliter productam celebrem illam atque decantatam Antiquorum ἰλὺν sive Limum primigenium, quem variis nominibus designârunt, & constituerunt semper materiam propriam & proximam unde in principio rerum prognatæ sunt plantæ & animalia, atque exterioris terræ totus apparatus. Ex Phœnicum monumentis ita rem descripsit *Eusebius*, ἐκ τῆς αὐτῶ συμπλοκῆς τῶ πνεύματος ἐγένετο Μώτ. τοῦτό τινες φασιν ἰλὺν, οἵδε ὑδατώδης μίξεως σῆψιν, ἧς ἐκ ταύτης ἐγένετο πᾶσα σπορὰ κτίσεως καὶ γένεσις τῶν ὅλων. Eadem erat sententia *Archelai*, notante *Laertio*, τὰ ζῶα ἀπὸ τῆς ἰλύος γεννηθῆναι· atque infrà, γεννᾶσθαι δέφησι τὰ ζῶα ἐκ θερμῆς τῆς γῆς, καὶ ἰλὺν παραπλησίαν γάλακτι, οἷον τροφὴν ἀτιθάσης. Sententiam Ægyptiorum ita refert *Diodorus* Siculus, fuisse initio τὴν γῆν πηλώδη καὶ παντελῶς ἄπαλλν· ταύτην δὲ τὸ μὲν πρῶτον τῶ περὶ τὸν ἥλιον πυρὶ καταλάμψαντος πῆξιν λαβεῖν, ἔπειτα διὰ τὴν θερμασίαν ἀναζυμωμένης τὴν ἐπιφανείας συνοιδῆσαί τινα τῶν ὑγρῶν καὶ πόλλυς τόπους, &c. ἐξ ἰλύος ἐβλάστησε χθὼν αὐτὴ, inquit *Apollonius*: cui adjicitur à non-nemine, ὃ συνιζάνοντος ἰλὺν γενέσθαι, ἧς πηγνυμένης ἡ γῆ στερεμνιῶται. *Athenagoras*, ὧν δὲ ὕδωρ ἀρχὴ καὶ αὐτὸν, loquitur de *Homero* aut *Orpheo*, τοῖς ὅλοις, ἀπὸ δὲ τῶ ὕδατος ἰλὺς καλέσθη. Mitto cætera, neque hæc interpretor, quoniam libro secundo *cap.* 6. fusiùs tractabuntur, & quæcunque de origine terræ dixerunt Veteres. His obiter notatis, ad amoliendam novitatis invidiam, ad propositum jam revertamur. Ex

L. 1. *præpar. Evan. c.* 10.

Argonaut. 4.

Ex deductis expoſitiſque de motibus Chaos, & transformationibus ſucceſsivis, quas ſubire per Naturæ leges tenebatur, manifeſtum eſt primam concretionem externam, atque formam ſtabilem & permanentem proveniſſe in ſuperficie aquarum ſive maſſæ liquidæ, ex limo quodam ſive udâ & molli materiâ ibidem collectâ, levioris terræ particulis & liquoris intermiſti compoſitâ: cujus partes progreſſu temporis magis magiſque coaluerunt; atque ita tandem, calore ſolis, & ſpirantibus auris, tota maſſa induruit, ut planè ceſſit in regionem terræ firmæ & habitabilis. Atque hujuſce teneri orbis & primigenii, cùm infrà de Paradiſo agetur, exponemus proprietates & prærogativas. Hîc autem miſsis cæteris, ita formatam & conſtructam cum iis conferamus pauliſper, quæ in Sacris & profanis literis traduntur de formâ primæ terræ.

Et primùm reſumamus, ſi placet, verba Sancti *Petri* aliquoties jam memorata, ut cum hâc novâ molitione terræ conferantur. Nos Tellurem primam ex terrâ & aquâ componimus, & ſuper aquas fundamus: Sanctus *Petrus* dicit eandem ex aquâ & per aquam (ſi utrumque ad Tellurem referendum ſit) conſtitiſſe; ex aquâ tanquam principio materiali; & per aquam, ut cauſam inſtrumentalem ſuſtinentem: quorum utrumque formationi jam traditæ aptè reſpondet. Cui ſi illud inſuper adjiciatur, contineri his Apoſtoli verbis diſcrimen quod veteri mundo cum novo intercеſsit, ratione cujus qui tunc erat mundus, ut ſequenti verſu dicitur, aquarum diluvio obnoxius erat; oſtendamuſque, quod jam fiet proximo capite, propter hoc ipſum, nempe hanc formam & modum conſtructionis, antiquum mundum Diluvio expoſitum fuiſſe atque aquis obrutum periiſſe: veriſimile erit nos inci-

disse in ipsum illum rerum ordinem & compagem, quem Apostolus indicare voluit, & qui olim obtinuit in veteri mundo. Hinc etiam dilucidè explicatur ille Gyrus quem Deus dicitur posuisse in faciem abysi in primâ terræ formatione, Proverbiorum *Salomonis* c. 8. Ibi *Sapientia* se extitisse dicit ante primordia terræ aut jacta ipsius fundamenta: & inter alia quibus formandis se adstitisse aut præfuisse ait, cùm aptaret cœlos, inquit, ibi eram; cùm statueret *Gyrum*, ambitum vel sphæram in superficie abyssi. Quid aliud est autem hic primævus Gyrus abyssi quàm Orbis ille noster faciei Abyssi undique superinductus, sive Regio terræ firmæ ambiens abyssum? Saltem hisce verbis atque huic loquendi modo nihil aptiùs respondere potest quàm illa forma & constructio Orbis primi quem jam exhibuimus. Sed hunc locum *Salomonis* similemque *Jobi* explicandi pleniùs infrà recurret occasio.

Interea ponamus iterùm ante oculos, si placet, Tel-
*vid. p. 41, luris primigeniæ * Figuram, ut cum Antiquorum placitis pauliſper conferamus. 1. Orbem habitabilem notat, sive primævum gyrum abyssi. 2. Aquarum massam sive Abyssum. 3. Interiora terræ: de quibus hîc non agimus. Ego quidem rei ipsius intuitu perculsus, temperare mihi nequeo quo minus audacter dicam Abyssum 2. esse ipsum illud *Tehom-*
תהום רבה *rabbah Mosaicum*: cujus disrupti thesauri effuderunt immensam vim aquarum, & inexpletâ voragine absorpserunt terras. Eandem Abyssum apud antiquos sæpius occurrere existimo, Tartari nomine, Chao congeniti vel cognati; ita *Hesiodus*, Θεογον.

Ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα, &c.
Τάρταρά τ' ἠερόεντα, μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης.

Notissimus est etiam Tartarus Platonicus in *Phædone*. Ita etiam *Aristophanes*, χάος ἦν καὶ νὺξ, Ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον

πρῶτον καὶ τάρταρος εὐρύς. Nec aliud esse existimo in Authoribus Sacris Tartarum & Abyssum quàm hujus voraginis reliquias. Hæc autem omnia quæ hîc prægustamus tantùm, datâ operâ excutientur libro secundo. Dum itidem contemplor hoc Schema novæ telluris, venit mihi in mentem memoratissimi illius Ovi Antiquorum, quod celebratur apud *Orpheum*, *Aristophanem*, *Plutarchum*, *Macrobium* & alios. Quo alii mundum, alii Tellurem, alii Chaos exhibitum voluerunt; atque illud quidem usu venit apud antiquos Authores parum sibi constare in rebus quæ ad Philosophiam spectant, referendis & applicandis. Cum enim non propriâ ratione invenerint, sed ab aliis accepta tradiderint aliis, re ipsâ parùm comprehensâ, novo narratore semper aliquid variatum est in historiolâ: vel ad conciliandum rei majorem, ut credebant, elegantiam & verisimilitudinem; vel ut magis adblandirentur propriis opinionibus & dogmatis; vel denique ob lascivientis ingenii inconstantiam. Quicquid sit, quod ad hoc Antiquorum Symbolum spectat, si Telluri primigeniæ applicetur, res quidem mirè respondet. Ea enim est similitudo formæ Telluris jam propositæ ad speciem Ovi, ut nihil fingi potest elegantius aut concinnius: Nempe si admittamus insuper ignem Centralem sive massam ignis in centro Terræ; quod quidem non est præsentis argumenti. Neque partem intimam Chaos, nisi obiter & pro formâ, consideravi, cùm ad rem nostram non spectet; sed aliunde persuasus, in eam sententiam de igne centrali, facilè descenderem. Adhuc, si figuram terræ non esse penitùs rotundam statuamus, sed accedere aliquantulùm ad ovatam; quod etiam suo loco probabitur, idque ex modo suæ originis: His, inquam, admissis, positáque hâc formâ telluris externâ & internâ; L. 2. c. 5.

ternâ, quibus in ſubjectis Schematibus exhibetur, res appoſitiſſimè reſpondet; Nempe in hâc Figurâ telluris biſectæ, ignis in centro *A*. Ovi vitellum repræſentat, terra interior *B*, membranam quæ vitellum ab albumine ſeparat; Abyſſus ſive Aquarum maſſa *C*, albumen ipſum; & cortex exterior *D*, ovi teſtam exhibet.

Fig. 6. *p. 46.*

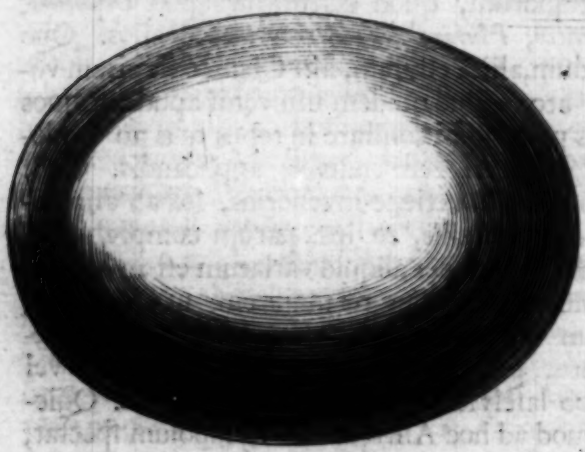

Fig. 7.

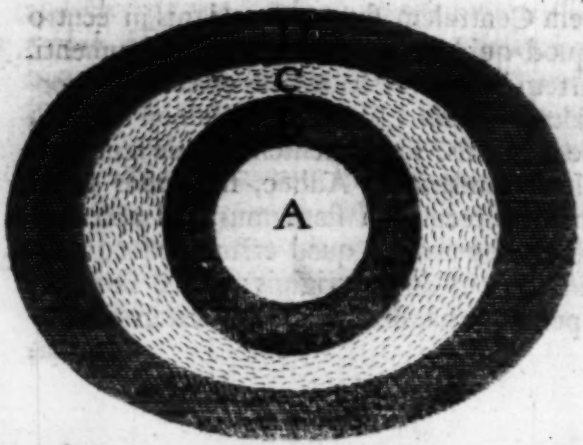

Atque hæc ita dicta ſint, quaſi per digreſſionem, de ſententiis & traditionibus Veterum; quibus non aliter fidem adhiberi vellem, niſi in quantum ratione præmonſtratis conſentiunt. Quod quidem univerſim de Veterum placitis & philoſophematis æquum mihi videtur eſſe judicium; hæc enim omnia adeò incertâ famâ accepimus, atque adeò ſunt plerumque confuſa & turbida, toties interpolata & reficta, aut denique manca & exeſa, ut ſiquid adhuc ſit in illis antiquæ ſapientiæ ruderibus, quod erui & expoliri mereatur, illud non aliter tentandum eſſe ducerem, quàm veritate præcognitâ & præmonſtratâ; nempe re aliunde inventâ per cauſas aut effecta, & probatâ per rationes evidentes, ad illam amuſſim exigantur Antiquorum quotquot ſint placita, fabulæ, allegoriæ: & ſiquid veri & recti ſubeſt, facto examine comparebit; cætera neglecta jaceant, aut in pulverem & auras abeant. Hæc autem capita quæ leviter hîc prælibavimus, fuſiſſimè explicantur ex Antiquorum ſcriptis, *l.* 2. *c.* 7, & 10.

Inſtitutum jam repetamus, & relictis aliorum placitis, quid ex ipſâ naturâ deductum ſit revocemus in memoriam. Summa rei huc redit: Globus telluris eâ quâ hodiè eſt formâ, emergere non potuit immediatè ex Chao: partibus illius maſſæ neceſſariò euntibus in ſuperficiem æquabilem & uniformem. Et cùm Aqua ſit levior Terrâ, teneretq; naturaliter ſuperiorem regionem, nullus orbis habitabilis oriri potuit, niſi per concretionem aliquam factam in ſuperficie aquarum: cujus concretionis modum & cauſas explicuimus. Denique hæc concretio ſive orbis concretus ejuſdem eſſet formæ & figuræ cum ſuppoſito globo aquæ, cujus erat integumentum & quaſi cortex; ut glacies aquis obducta ſequitur formam aquæ quam am-

amplectitur, & nix terris illapſa imitatur formam ſuperficiei terræ cui incumbit. Cum itaque ſuperficies aquarum ſive hujus maſſæ liquidæ erat lævis, æqualis, & uniformis, concretionis illius terræ ſive primi orbis habitabilis ſuperficies debuerit itidem eſſe æqualis & uniformis. Sit itaque hæc ſecunda propoſitio, *Forma telluris primæ ſive primi orbis habitabilis erat æquabilis, uniformis, continua, ſine montibus & ſine hiatu maris.* Quam propoſitionem vidimus jam probatam à priori & à cauſis ſuis deductam; eandem capite ſeptimo & ſubſequentibus probabimus ab effectis: & ab iis quæ jam ſunt, aut quæ olim extiterunt, naturæ phænomenis; & interea eâ ſuppoſitâ, ad Diluvii univerſalis explicationem jam progrediamur.

Prop. 2.

CAP. VI.

Terra prima diſſoluta eſt; quare & quo modo; quâ ratione ex ipſius diſſolutione ortum eſt Diluvium Univerſale. Propoſitio tertia adſtruitur.

HACTENUS explicui ortum Telluris ex Chao; ſimplici & liquidâ methodo, ut à quovis facilè concipi poſſit. Secutus ſum leges notiſsimas gravitatis & levitatis, & earum ſolo ductu vidimus maſſam illam primigeniam poſt unam atque alteram mutationem, fluxámque & fugitivam formam, perveniſſe tandem in

in formam ſtabilem regionis terræ aquis ſuperſtructæ, in aliquot ſæcula duraturæ: Hanc ego pro primâ tellure, atque primo orbe habitabili habendam eſſe duco, atque illud rerum Syſtema tam Sacris Literis quàm exoticis conſentire exiſtimo. Neque quidem aliunde à ratione alienum eſt ſupponere, primas ſedes hominum atque Terram virginem, cùm recens erat adhuc & intactum opificium Dei & Naturæ, ſors aureæ & innocuæ ætatis, alium tenorem atque alium vultum habuiſſe: non cavernis horridum, & voraginibus, & præcipitiis, & duris & infrugiferis cautibus, ut eſt hodiernus; ſed lineamentis regularibus, formâque integrâ & æquali conſtitiſſe.

At quorſum hæc omnia, inquies: quid hoc ad inſtitutum noſtrum? Eſto Tellus prima alterius formæ & ſitûs partium ab hodiernâ, tota æqualis & tornata, & ſuperficiei maris aut abyſsi uniformiter circumducta: Quid hoc ad Diluvium? nè gutta aquæ hîc cernitur, quid ad montium aut rupium Originem, aut cæterarum inæqualitatum aut cavitatum quæ in tellure hodiernâ conſpiciuntur? cùm omnia hîc integra plena & complanata ſint. Ita res eſt, ſed monuit Apoſtolus deſtructum fuiſſe antiquum mundum, & ex ipſius ruinis quidni exurgeret noſter, quaſi ſuccedaneus? Ego quidem facilè conciperem ex diſſolutione & lapſu orbis primi abyſſo ſuperextructi, Terris inductum Diluvium, & diſcoopertum mare: Montes exortos in ſuperficie telluris, & intus factas cavitates: factos itidem ſcopulos, & inſulas, & fragmina terræ à reliquâ mole diducta: atque cætera omnia quæ in facie naturali telluris hodiernæ, aut in ejus conſtructione videmus & miramur.

Cùm verò ex modo hujus diſſolutionis manifeſtiùs conſtiterit, & magis diſtinctè quâ ratione inde exorta

eſt hodiernæ telluris forma, unà cum Diluvio; neque id explicuerint Authores ſacri: (non, inquam, ſpeciatim explicuerunt cauſas ſecundas & modum Diluvii & diſſolutionis veteris mundi, ſed diſquiſitionibus noſtris, ut ſolent plerumque in naturalibus, ea inveſtiganda reliquerunt) Nobis jam diſpiciendum eſt & examinandum lumine Naturæ, quibus modis & rationibus antiquum illum mundum diſſolutum eſſe & aquis obrutum periiſſe, maximè veriſimile ſit.

Verum quidem eſt, cauſas in genere hujus qualiſcunque interitûs & diluvii notari tam à *Moſe*, per diſruptionem Abyſſi, quàm ab Apoſtolo *Petro*, cùm Terram & Cœlos veteris mundi ex aquâ & per aquam conſtitiſſe ait, δι' ὧν ὁ τότε κόσμος ἀπώλετο, & *propterea* mundus qui tunc erat aquis obrutus periit: Nempe propter illam conſtitutionem periit, & periit aquis obrutus. Cúmque huic conſtitutioni veteris mundi, tam quoad Abyſſum *Moſaicam*, quàm quoad deſcriptionem Apoſtolicam, verè reſpondeat illa forma atque illud Syſtema terræ primæ quod ab ipſo Chao deductum ante exhibuimus; propoſitum examen proſequemur optimè ſi reſumpto eodem ſyſtemate & ante oculos poſito, expendamus, an ex naturâ rei periturum eſſet, & quâ ratione periturum: ſi diſſolvendum, & ſi ex illâ diſſolutione aquis aliquamdiù obrutum jaceret.

Definire ætatem, aut terminum ætatis hujus orbis, quot annos aut ſæcula durare & conſiſtere potuerit, non eſſe humani ingenii exiſtimo; ſed facilè credemus non duraturum fuiſſe in multa millennia, ſi compagem ipſam reſpiciamus, & quæ effecta tam in terram exteriorem quàm in aquas ſuppoſitas vis & calor ſolis neceſſariò haberent: hanc nempe exſiccando continuis æſtibus, atque illas ciendo & reſolvendo

in

in vapores. Dixi conſultò *continuis* æſtibus, nullæ enim erant tunc temporis tempeſtatum viciſſitudines ut ſunt hodiè; neque ideo hyberno frigore & imbribus deleri potuerunt aut imminui æſtivi ſolis effectus: axis telluris ſitus is erat, vel ſi mavis curſus ſolis, ut eodem ſemper tenore tempeſtatum, dierúmque & noctium, volvebatur annus, per totum ipſius curriculum; quemadmodum diſſeremus fusè in ſecundo libro de Paradiſo.

Eo jam animadverſo, Globum telluris primæ conſiderare licet inſtar Æolipylæ, radiis ſolis veluti jugi igne æqualiter circumquaque calefactæ: ſecundum Figuram quintam; ubi terra exterior 1. exhibet teſtam Æolipylæ, & Abyſſus 2. aquam contentam; cujus maſſæ pars ſuperior, poſt aliquot ſæcula ubi vis ſolis eò uſque penetraverat, rarefieri & reſolvi in vapores cœperit, majorémque & liberiorem ſui motûs & expanſionis locum exigere: & cum exire non potuerunt vapores tantâ copiâ per poros terræ, ut reliquis ſupereſſet ſatis ſpatii ad motus ſuos liberè exercendos, ratione iſtarum anguſtiarum magis magíſque circumfuſi orbis parietes premebant. *Vid. fig 5.*

Ex alterâ parte etiam notandum eſt, hanc terram exteriorem ſolis ardoribus continuò expoſitam, progreſſu temporis & ſæculorum, magis exuccam aridámque deveniſſe; & deglutinâtis partibus præ nimiâ ſiccitate, & ſe contrahentibus, in plurimis locis ſeceſſiſſe: cúmque ſuccedente hyeme, quæ tum nulla erat, redimpleri & redintegrari non potuit, ut jam ſolet noſtra, currentibus annis dehiſcebant magis magíſque relaxatæ partes; unde tandem factum eſt, ut ex unâ parte compage telluris hoc modo labefactatâ; ex alterâ, vaporibus auctis infra terram, & majori vi & vehementiâ ſe dilatantibus, Tellus decreto

tempore & conſpirantibus cauſis, per quandam ſpeciem Terræ-motûs rupta diſſiluerit; molibus illis ſive fragmentis in quæ diſtracta erat, in ſubjectam Abyſſum vario modo & ſitu delabentibus.

Nec uberiori explicatione indigere mihi videtur telluris primæ diſſolutio, cùm eodem ferè modo ſe haberet ac fieri ſolet in multis aliis terræ-motibus; ubi vaporibus collectis & incluſis in cavitatibus terræ, dum rarefiunt & extenduntur, exitum quærentes proruunt cum impetu in ſuperjacentem terram: quæ concuſſa primùm & mox diſſracta, exeuntibus vaporibus delabitur & ſubſidit in voraginem ſuppoſitam, ſive ſiccam ſive aquis plenam. Ita urbes & regiones abſorptas ſæpe legimus, & pro modo quo ruebant vel penitùs erant ſubmerſæ, vel parte aliquâ prominebant aquis.

Ac inter innumera exempla abſorptarum urbium & regionum ſuppoſitáque voragine demerſarum, præ cæteris duo memorabilia mihi videntur, & quòd antiquiſſima ſint, & quòd maximè cognata argumento noſtro. Primum eſt *Sodomæ* & *Gomorrhæ*, cujus meminit Hiſtoria Sacra: atque alterum eſt Inſulæ ſive Continentis *Atlantidis*, cujus ex Monumentis *Ægyptiorum* meminit *Plato* in *Timæo*. Subverſione *Sodomæ* & *Gomorrhæ* uti videtur Scriptura Sacra tanquam Typo utriuſque excidii mundani, tam aquei, quàm Ignei: & utriuſque quidem imaginem præ ſe fert; ignei in quantum pluvia ignea & ſulphurea in eas deſcendit; & Aquei, in quantum Terrâ diſruptâ in ſuppoſitum Lacum vel mare mortuum prolapſæ ſunt & aquis obrutæ. Ita etiam terræ-motu & ſecutâ inundatione periiſſe ait *Plato* Inſulam illam antiquam ſive Continentem *Atlantidem*, *Libyâ* & *Aſiâ* majorem; quam Narrationem, (ſiquid ei ſubſit veri,)

Vid. Benium Eugub. *in* Tim. Plat.

veri,) tam propter regionis ſubmerſæ magnitudinem & modum pereundi, quàm propter rei ipſius antiquitatem, ultra omnem memoriam, ut innuit, & monumenta Græcorum, facilè ſuſpicarer eſſe exeſam quandam famam Diluvii univerſalis & diſſolutæ ſubmerſæque primæ terræ. Utcunque ad eundem modum quo urbem aliquam, regionem, aut continentem ruptâ terrâ ſubverſam, & ſubterraneis aquis penitus aut ex parte demerſam concipimus; concipere licet totum terrarum Orbem univerſali quodam terræ-motu diſruptum, & in Abyſſum prolapſum, Diluvium univerſale ſubiiſſe.

Notandum verò, quamvis mundi Veteris diſſolutionem & rationes Diluvii ſecundum ordinem cauſarum naturalium explicemus, quòd eo modo magis clarè & diſtinctè intelligantur; non ideò in pœnam humani generis ordinatum fuiſſe diluvium, ſingulíſq; ipſius motibus præfuiſſe providentiam inficiamur: imò in eo elucet maximè ſapientia divina, quòd mundum naturalem morali ita coaptet & attemperet, ut hujus ingenio illius ordo & diſpoſitio ſemper reſpondeat: & libratis utriuſque momentis, ſimul concurrant & unà compleantur utriuſque tempora & viciſſitudines. Ipſe etiam Apoſtolus *Petrus* diluvii & excidii mundani cauſas naturales aſſignat, cùm ait δι' ὧν ὁ τότε κόσμος ἀπώλετο, quapropter mundus ille periit, nempe ob illam conſtitutionem naturalem cœli & terræ ante-diluvianæ, quam anteà notârat. Denique notandum, non omnes cauſas Diluvii à nobis hîc recenſeri, cùm id inſuper accedat ex Sacrâ Hiſtoriâ, dum hæc ità agebantur aut inſtabant, ingentem pluviam cecidiſſe in terras: adeò ut ruptâ compage mundus inundatus periit, tam prorumpente ex utero Abyſſi immenſâ vi aquarum, quàm profuſis,

fuſis & diuturnis imbribus à Cœlo dimiſſis. Sed de apertis illis cœli cataractis, & ratione aquarum cœleſtium in tellure primævâ, diſſeremus infrà in ſecundo libro de Paradiſo.

Propoſitâ hoc modo hypotheſi noſtrâ de interitu & diſſolutione Veteris mundi, eáque generatim adaptatâ ad Diluvii univerſalis explicationem; ſupereſt tantùm ut preſſiori applicatione cauſas genuinas & idoneas tanti & tam celebrati diluvii (quas fruſtra hactenus quæſivit omnis antiquitas, tam Hebræa quàm Chriſtiana) in eâdem reperiri oſtendamus. Ac denique ut eadem hypotheſis de primæ terræ diſſolutione omnimodè confirmetur, præter explicationem diluvii, ex eâdem deducemus, capitibus quæ ſequuntur, rationem perſpicuam & evidentem, quâ globus telluris in hodiernam formam aquâ & terrâ bipartitam, montibus aſperam, antris & receſſibus excavatam, cæteríſque modis irregularem, perductus fuerit.

Aquarum Abyſſi ſive *Tehom-rabbah* irruptione in terras, ortum eſſe Diluvium conſentiunt omnes; irנִבְקְעָה ruptio autem illa facta eſt per diffiſſionem terræ: *diffiſſi* ſunt fontes abyſſi, inquit textus ſacer, ſive diſrupti: nempe impetu quodam violento, utì vaporum vi in terræ-motu rupto ſolo & procidente, quandoque ſcaturiunt & eructantur Aquæ: unde multæ eluviones particulares in Græciâ & alibi contigerunt. Per Abyſſum autem ſive *Tehom-rabbah Moſaicum* non intelligendum eſſe noſtrum mare, itidem omnes ferè conſentiunt. Quid enim hoc rei eſt, *findere* fontes maris? quæ ſententia, quod propoſitum? Præterea mare noſtrum nullo modo inundare poteſt terram, niſi prolapſam & ſitu mutatam, quoniam eundem cum eâ globum conſtituit; & licèt abraſi eſſent omnes montes & elevationes terræ, Planities maneret

ad

ad minimum æque-alta & continuatæ convexitatis cum ſuperficie maris, ut jam omnibus notiſſimum eſt: atque exolevit penitùs illa interpretatio quorundam ἀφιλοσόφων qui aquas maris multò eminentiores terrâ, & quaſi in cumulum collectas, verſus medium intumeſcere crediderunt; unde relaxato & detumeſcente Oceano tempore diluvii & verſus litora refluente, ex redundantiâ, ut aiunt, inundatæ erant terræ. At hæc nimiæ ignorantiæ ſunt, & hujuſmodi errores craſſi interpretum anſam dederunt male ſeriatis hominibus atque levis ingenii, eloquia ſacra faſtidiendi aut excipiendi ludibrio. Quis adeò neſcit Naturam Fluidi ut tumores in eo admittat? quis non novit litora altiora eſſe mari, quod inclinando contingunt, tam in continentibus quàm inſulis: litoribus altiora eſſe Mediterranea: campis mediterraneis montes? Nullâ itaque relaxatione aut redundantiâ terras ſubmergere potuit mare; neque illud intelligendum eſt voce Abyſſi ſive *Tehom-rabbah*, ſed alia aliqua aquarum vorago, neque quidem minor Oceano: Quam tamen fuiſſe ſubterraneam & opertam ex eo conſtat, quòd ipſius fontes fiſſos aut diſruptos eſſe dicit *Moſes*.

Dic igitur, bonâ fide, quid aliud eſſe potuit hoc *Tehom-rabbah* quàm Abyſſus noſtra ſubterranea? 2. Antiquorum *Barathrum* & *Tartarus*, profuſiſſima & inexhauſta aquarum vorago: quæ unica mihi videtur in rerum naturâ cauſa ſufficiens Diluvii; atque eò demùm recurrendum eſſe cùm cætera omnia, cœlum & terras, fruſtrà tentaverimus. Licèt autem in hoc receptaculo univerſali ſatis ſuperque erat aquarum ad obruendas terras, ſi eò deductæ eſſent; eo deduci nullo modo potuerunt ſtante fabricâ veteris mundi & exterioris terræ compagine. Nec ſatis eſſet Fig. 5.

levior

levior aliqua fractio aut apertura ad illas educendas, non enim prorumperent ut ſanguis ſectâ venâ; nempe ſi fingeremus ex neſcio quibus cauſis, perforatam aut perfoſſam in pluribus locis exteriorem terram, nec aliud intelligendum eſſe per diſruptionem fontium; non ideò, inquam, ſcaturirent aquæ Abyſſi: quid enim eas ad aſcendendum impelleret? At ſi ipſam compagem diſruptam, eo modo quo ſuprà explicuimus, diſſiliiſſe ponamus, atque moles illas & ingentia fragmenta in quæ divulſa erat, in abyſſum prolapſa, aquis expulſis loca ipſarum occupâſſe, manifeſtum eſt inundationem univerſalem per totum terrarum orbem inde ſecuturam; magnâ parte terræ penitùs & æternùm ſubmersâ: atque reliquâ etiam, durante æſtu aquarum. Quanquam enim hujus ruinæ multæ partes ita diſponerentur, ut ſuperficie Abyſſi altiores eſſent; tamen in hoc furore fluctuum & impetuoſiſſimâ jactatione, undæ quandoque etiam ad illam altitudinem aſſurgerent, ipſâſque nubes verberarent.

Neque mirum eſt per aliquot menſes durâſſe hunc aquarum tumultum & intumeſcentiam: præterquam enim quòd vehementiſſima erat agitatio Abyſſi, ex impetu ruentium molium; ſæpe inter cadendum ità diſpoſitæ erant ex iis non-nullæ, ut ingentes receſſus & cavitates formarent, in quibus magna aëris copia includebatur; nec, circumfluentibus undis, ſubitò exire potuit: Ubi primùm verò in hæc ſpatia, aëre paulatim exeunte, aqua intrâſſet, atque fragmenta ad ſitum ſtabilem perveniſſent, Abyſſus detumeſcere incepit magis magíſque, & eminentiores terræ partes primò detectæ ſunt: dein poſt multas reciprocationes, fluentes & refluentes, alii in alios & in oppoſitas terras, fluctus tandem librati & compoſiti requie-

quieverunt; atque Tellus ſuam novam formam induit, mari & terrâ bipartitam: Abyſſuſque quæ per multa ſæcula uſque ab orbe condito ſub terrâ latuiſſet, magnam partem diſcooperta eſt; portione ipſius maximâ mare noſtrum conſtituente, alterâ in cavitatibus & receſſibus ſubterraneis reconditâ. Atque ità, niſi mea me fallat ratiocinatio, inundatus periit Antiquus mundus: ſucceſſitque noſter, talis qualem videmus hodiè; ut ſequente ſectione diſtinctiùs explicabitur. Interea tertiam noſtram propoſitionem hîc adjicimus, nempe, *Ex diſſolutione Veteris mundi, & lapſu exterioris terræ in Abyſſum, ortum eſſe Diluvium univerſale*: quantum ſpectat ad cauſas infernas.

CAP. VII.

Diſſolutio Terræ primæ probatur à poſteriori; nempe ex illâ hypotheſi Hodiernæ telluris forma & phænomena aptiſſimè explicantur; agitur in ſpecie de cavitatibus ſubterraneis.

ITà demum provecti ſumus ad ſummam operis: & ſententiam noſtram tribus propoſitionibus expoſuimus, quarum ultima inſtituti noſtri apex eſt; probatur autem tam præcedentibus quàm iis quæ deinceps ſecutura ſunt. Contendimus nullam Diluvii univerſalis explicationem legitimam hactenùs datam

eſſe, neque aliam à noſtrâ dari poſſe: in eâ autem exhiberi cauſas idoneas & ſufficientes tantæ inundationis & tantæ cladis. Præterea Telluris primæ ſtructuram & formam à primo Chao deductam, ſuffragante Sacrâ Scripturâ, talem eſſe oſtendimus, ut diluvio aquarum periclitaretur. Hæc hactenùs de Diluvio; in ſequentibus ponemus ante oculos hodiernam tellurem ipſiuſque Phænomena: & ex eorum contemplatione, præſentia præteritis conferendo, nos rectè iniiſſe rationes de ſtatu & interitu primæ telluris, de novo arguemus. Quod ut diſtinctiùs fiat & ſine verborum ambage, dicendorum & probandorum ſummam in unum colligemus ſub hâc propoſitione, *Hodiernæ telluris forma & Phænomena, Theoriæ noſtræ de diſſolutione Veteris mundi, inductoq; diluvio eo modo quo deſcripſimus, exactè reſpondent, neque aliter explicari poſſunt.*

Tellus noſtra, ſi totam ſimul complectamur, non eſt ordinata & venuſta rerum compages, qualem forte mente pingimus, & qualis exhibenda eſſet, ſi laudes & gratiam rebus naturalibus, Oratoris inſtar, afferre ſtuderemus: ſi verò rem nudè contemplemur & exponamus ut ſolent Philoſophi, eſt moles aggeſta vario incertóque ſitu partium, nullâ ordinis aut venuſtatis habitâ ratione. Et quale nobis apparet corpus Lunæ ſpecillis conſpectum, & chartis ſelenographicis quale pingi ſolet, rude, aſperum, & lacinioſum; talis viciſſim appareret è Lunâ conſpecta Tellus: utrumque quidem ruinæ imaginem præ ſe ferre, & diſſolutæ compagis reliquias & rudera exhibere mihi videntur.

Vid. Schema magnum telluris fractæ in fine cap. 9.

Diſtribuitur Tellus in mare & terram firmam: in mari jacent diſperſæ hinc illinc innumeræ inſulæ, quaſi artus abſciſſi à corpore: procumbunt ingentia ſaxa & ſcopuli: incurrunt promontoria, & exeunt ſinus;

ſinus; atque hæc omnia incertè & nullo ſervato ordine. Terræ firmæ non exiguam partem occupant montes cum ſuis vallibus: campi & planities alteram: reliquam lacus, paludes, ſylvæ, ſaltus, deſerta, cætera, vagâ aut nullâ diſpoſitione. Interiora terræ ſunt inania magnâ ex parte & cavernoſa, præcipuè verſus montes & mare, ubi ſpeluncæ, antra, receſſus, cæca foramina, & cavitates omne genûs: atque hæc itidem confusè & ſine ordine.

Hæc omnia ità ſe habitura facilè quis dixerit ex diſſolutione Telluris ante-diluvianæ & lapſu in Abyſſum, eo modo quo rem ſuprà deſcripſimus. Primò enim facies telluris eo ipſo eſſet bipartita in mare & terram: portiones hujus ruinæ quæ extabant aquis, Aridam ſive terram firmam conſtituerent; & ubi penitus ſubmerſæ jacebant in Abyſſo, ibi mare noſtrum. In quo nil miri ſi quandoque ſcopuli, quandoque inſulæ occurrant: nam eâdem ratione quâ majora fragmenta relevata & per longos tractus continuata conſtituunt Continentes, quæ nihil aliud ſunt quàm majores Inſulæ; minora fragmenta ità itidem diſpoſita ut ſummitatibus emineant Abyſſo, dum depreſſa latera & radices circumfluunt aquæ, & à continente ſeparant, conſtituunt Inſulas ſive minores Continentes. Scopuli autem appellantur hæc fragmenta, cùm mole non ità magna, ſaxea ſint, & nuda & infrugifera; ſive aquis emineant ſive non.

In terrâ firmâ ſive Continentibus, pro vario ſitu & magnitudine fragmentorum fiunt montes, valles, aut planities: nam utì fragmenta leniter inclinata campos & planities conſtituunt, ità immodicè depreſſa, valles: & in auras elevata quocunque modo, ſive incumbendo alia aliis, ſive occurrendo, montes & juga montium; quorum omnes differentiæ ex variâ

diſpoſitione & mole fragmentorum facilè explicantur.

Denique quod ſpectat ad rimas, ſpecus & cavitates terræ, quòd cavernoſa ſit multis in locis & irrepleta, ex dictis illud planè ſequitur, & in omni ruinâ plus minus contingere ſolet. Nec enim fieri poteſt ut ruentia fragmenta, quæ alia aliis incumbunt & impediunt, adeò aptè committantur ubique & cohæreant, ut non multa intercipiantur ſpacia inania, & multi hiatus in ſuperficie pateant: unde factæ ſunt fiſſuræ & cavitates omnium generum & omnium formarum, & in cute & in corpore terræ. Nec ſupereſt quicquam, quod ſciam, in formâ telluris noſtræ ſive internâ ſive externâ, quod non liquidè explicatur ex præmiſſâ hypotheſi: Cui adeò appoſitè & lubenter reſpondet hodiernæ naturæ facies, atque adeò facili & genuinâ interpretatione, ut res ipſa loqui videatur; & Natura perſpecta tantùm, non examinata, cauſas dicit ſui, ſive ordinis, ſive confuſionis.

Memini clariſſimum hujus ſæculi Philoſophum *Renatum Carteſium* ſimili uſum eſſe hypotheſi ad explicandam faciem & phænomena hodiernæ telluris, quanquam nihil unquam ſomniârit de diluvio, nec etiam pro orbe habitabili fornicem ſuum terræ circumductum habuerit. Cùm verò liquidorum maſſam non diſtinxerit in partem pinguem & tenuem; & eundem anni ordinem & tempeſtatum viciſſitudinem, quibus hodiè utimur, etiam tunc temporis obtinuiſſe ſuppoſuerit: orbis illius molitionem, ut mihi videtur, vel fruſtra aggreſſus eſt, vel ſaltem minùs fœ-
C. 4 liciter executus; quod in ſecundo libro de Paradiſo pluribus oſtendemus.

Hactenùs in genere de conſenſu & conſonantiâ Theoriæ noſtræ de diſſolutione primæ telluris, cum parti-

partibus & conſtructione telluris hodiernæ; neque forſan apud ingenuos opus eſſet pluribus argumentis aut longiori tractatu ad eandem theoriam demonſtrandam, & ad diluvium univerſale completè & integrè explicandum, quod nobis in hoc ſcripto unicè propoſitum erat. Cùm verò quorundam ingenia ab omni novitate ita abhorreant, ut nunquam ſe flecti patiantur ad amplectendam veritatem antea inauditam, niſi tantâ argumentorum mole oppreſſa ſint, quantam neque ſuſtinere poſſint neque excutere, Operæ pretium duxi in eorum gratiam quædam ulteriùs adjicere, & præter faciem telluris generalem, quam jam explicuimus, quædam ipſius illuſtriora Phænomena ſeorſim tractare, & cum ſuis cauſis ac hypotheſi noſtrâ diligentiùs conferre. Horum autem tria ſelegimus, Oceanum cum ſuis partibus; Montes & juga montium; & Cavitates ſubterraneas. Hæc mihi videntur antiquæ ruinæ & diſſolutionis manifeſta veſtigia, ſi originem ſingulorum reſpiciamus. Et cùm paucioribus expediri poſſit illud ultimum de Cavitatibus terræ, inde exordiemur, cæteris ad ſua capita dimiſſis.

Mare & Montes omnium oculis patent, atque admiratione ab omnibus excipiuntur: ſed terræ receſſus & cavernæ cùm intùs plerumque lateant reconditi atque oculis ſubducti, eorum contemplationi pauci animum adjecerunt. Has cavitates ventorum receptacula finxerunt Antiqui, quibus cohibendis aut relaxandis præfecerunt *Æolum*; alii alios fines excogitârunt, neque majoris momenti: ſed quacunque demum ratione aut quocunque conſilio factum ſit, rem ita ſe habere, corpúſque terræ eſſe cavernoſum & incompactum, innumeris modis patet.

Iſtarum

Iſtarum cavernarum non-nullæ pertingunt orificiis ad ſuperficiem terræ, unde tot ſpecus, antra, cuniculi, hiatus, voragines, ſpiracula, *&c.* quæ in regionibus montoſis paſſim reperiuntur. Sunt etiam receſſus intercluſi & in terræ viſceribus toti reconditi, ſine aditu aut exitu, ut metallariis notum eſt. Aliquando reperiuntur flumina ſubterranea, quorum non-nulla nunquam emergunt nec auras aſpiciunt, ſed labuntur tacito curſu perpetuò ſub terrâ, donec magnâ aliquâ voragine aut ſtagno ſubterraneo abſorbeantur, ut in fodinis videre eſt; alia erumpunt pleno rivo cùm ſub terris longiùs prorepſerint. Præterea ex fluminibus noſtris quædam in medio itinere ſub terram ſe condunt, atque alio loco rurſus egrediuntur tanquam novi fluvii, ut *Lycus* & *Eraſinus Ovidii*, *Sic ubi terreno Lycus eſt epotus hiatu*, *&c.* ita *Niger* in *Africâ*, *Tigris*, *Alpheus*, *Guadiana*, *Rhodanus*, & alii. Etiam ex origine fontium plurimorum, ſive aquarum communium ſive ſalſarum, reciprocantium aut mineralium, patet terram interiùs perviam eſſe aquis ubique ferè, & alveatam. Denique lacus ſalſi & maria, quæ per ductus ſubterraneos cum Oceano aut aliquâ ipſius parte communicant, uti mare Caſpium, mare Mortuum & hujuſmodi; & lacus qui recipiunt magnos fluvios & nullos emittunt, nec tamen redundant, Terram intus hiulcam & voraginoſam eſſe demonſtrant. Etiam ipſum mare aliquibus in locis ſubingredi terras magnâ vi & copiâ, ex ſyrtibus & vorticibus qui attrahunt vicina omnia & deglutiunt, conjicere licet. Arguitur etiam manifeſtiùs ex eo quòd non redundet mare influxu tot & tantorum fluviorum, quorum unus plus aquæ in Oceanum projicit unius anni ſpacio quàm ſit ipſa maſſa totius Oceani, imò ſi *Ariſtoteli* credamus, totius terræ. Nec credibile eſt

inſen-

insensili percolatione per terræ poros & meatus totum illud effluere posse eâdem celeritate quâ infunditur, sed per patulos ductus & rictus submarinos in profunda Barathra subterranea provolvitur. Quale est illud Barathrum Platonicum quod maximè decantatur, εἰς τοῦτο τὸ χάσμα συῤῥέυσί τε πάντες οἱ πόλαμοι, καὶ ἐκ τούτου πάλιν πάντες ἐκῥέυσι, inquit *Plato*. Ac utì sunt quædam hujusmodi ingentia conceptacula aquarum in profundo terræ, quasi maria majora: ità sunt etiam freta & lacus & flumina & rivi, & earum omnium aquarum sive residum sive fluentium, quas in terræ superficie habemus, quædam imagines. Cúmq; ubicunque foditur ad insignem profunditatem reperiantur Aquæ, rationi consentaneum est, effectûs adeò universalis causam ponere universalem: & statuere, Exterioris regionis terræ partes inferiores aquis immersas stare: Inter quas partes ideò siqua sit cavitas aut locus vacuus, aquâ affatim repletur, atque cætera etiam solida terra in quantum aquæ permeabilis est, eâdem humectatur. Qualis interioris situs terræ, omniumque phænomenôn quæ aquas subterraneas spectant, earumque loca & ductus, causa ità facilè redditur ex nostrâ hypothesi.

Nempe supponimus, ut anteà pluribus expositum est, Exteriori terræ olim subjacuisse integram Aquarum regionem sive Abyssum, quæ jam variis in locis ex prolapsis terræ fragmentis interrumpitur: & utì maxima ipsius portio in Oceano & lacubus marinis discooperta jacet, ita æquum est credere multas itidem ipsius portiones minores coopertas jacere inter ruinas terræ, fragmentis cavernosè constructis, veluti cisternis, interceptas. Atque istorum conceptaculorum Aquæ, unæ cum aliis ut plurimùm, & cum mari communicant: idque vel per apertos alveos quibus rivi Vid. fig. 54. p. 41.

rivi & flumina deduci poſſunt, vel per cæcos meatus & percolationes; ubi tamen ſi fodiendo aperiatur terra, Aqua prodit: Eodem ferè modo quo in corpore noſtro prout venam pungis vel intermediam carnem, ſanguis emicat, vel ſenſim exudat.

Atque ita facilè & dilucidè explicari poſſunt Aquarum ſubterranearum ſtatus & ratio: ſive earundem cauſas & originem reſpiciamus, ſive cavitates quibus continentur. Atque haſce interiores & humentes terræ cameras, ſub ſpecie quâdam mundi ſubterranei, Nymphis habitandas dederunt Antiqui, ita canente *Orpheo*, hymno in Nymphas,

Νύμφαι θυγατέρες μεγαλήτορος Ὠκεανοῖο
Ὑγροτόκοις γαίης ὑπὸ κεύθεσιν οἰκί' ἔχουσαι.

Georg. 4. Atque ad exemplum *Orphei Virgilius* ita latiùs deſcripſit has regiones mortalibus inacceſſas, dum fingit *Cyrenem* eò arceſſere filium *Ariſtæum*.

Duc age, duc ad nos; fas illi Limina Divûm
Tangere, ait: ſimul alta jubet diſcedere latè
Flumina, quà juvenis greſſus inferret; at illum
Curvata in montis faciem circumſtetit unda,
Accepitque ſinu vaſto, miſitque ſub amnem.
Jamque domum mirans Genitricis, & humida regna,
Speluncisque lacus clauſos, lucoſque ſonantes,
Ibat, & ingenti motu ſtupefactus aquarum
Omnia ſub magnâ labentia flumina terrâ
Spectabat diverſa locis; Phaſinque, Lycumq;, &c.
Et thalami Matris pendentia pumice tecta.

Atque hæc de cavitatibus Aqueis: quæ nullâ aliâ quod ſciam hypotheſi adeò commodè explicantur.

Sunt

Sunt etiam & cavitates siccæ in viscéribus terræ, quæ halitibus & exhalationibus implentur: ut facilè argui potest ex terræ-motibus, & ex spiraculis montium qui vomunt flammas & materiam ignitam. Et quemadmodum requiritur magna exhalationum copia ad concutiendam tantam terræ molem, quantam in quibusdam terræ-motibus commoveri novimus, usque ad integras provincias aut regna; & ad ejiciendum ingentia illa saxa & rupium fragmina, quæ ab *Ætnâ*, *Vesuvio*, aliísque montibus ignivomis emitti solent, & jactari in regiones longinquas; præterea protrudere & impellere torrentis instar, vim magnam materiæ metallicæ, aliúsve gravissimæ & solidissimæ: utì inquam hujusmodi motus excitari non possunt sine magnâ copiâ exhalationum; ità cavernas quibus continentur, amplas esse & in longum protensas oportet. Quod funestis exemplis aliunde etiam edocti sumus, cùm terra disrupta vi hujusmodi motuum absorpsit populos, agros, civitates; ità etiam subsidunt quandoque montes & colles in suppositos hiatus. Exempla harum rerum notissima sunt apud Authores: memorat *Plinius Tiberii Cæsaris* principatu, duodecim urbes *Asiæ* unâ nocte prostratas; plures in regno *Neapolitano* nuperis temporibus subversæ sunt: meminit *Fournerius* terræ-motûs nuper in *Peruviâ*, qui urbes, montes, flumina, omnia, susque deque horæ octante pervertit; & tractu quidem leucarum trecentarum secundùm littus, septuaginta in Continentem; *Orosius* denique meminit terræ-motûs, qui totum orbem concussit.

Integræ quoque Insulæ terræ-motibus subversæ evanuerunt; nempe ruptis fornicibus, & columnis quibus moles insularum incumbebat, in subjectas cavernas & abyssum proruerunt. Novæ etiam insulæ

quæ divulsione à Continenti fiunt, absorbitioni terrarum intermediarum plerumque adscribendæ sunt. Cùm enim generantur Insulæ ex terris in mare prominentibus, verisimile est inundari & submergi Isthmum, non intumescentiâ maris vel fluctuum impetu & perruptione, sed lapsu & procidentiâ terræ; nam si stante terrâ mare tantùm irrumperet & supergrederetur, freta illa essent omnino vadosa, & ferè innavigabilia, quod rarò compertum est. Novi etiam lacus, sive salsæ sive dulcis aquæ, hujusmodi terræ-motibus & absorptionibus quandoque oriuntur: & olim forsan quidam sinus maris. Quales mutationes magnas terrarum aut maris, ut hoc obiter notem, & Eluviones aquarum sæpiùs accidisse credo primis & antiquissimis sæculis, quàm prope tempora nostra: Cùm enim Tellus erat recens dissoluta, fragmenta in Abyssum dilapsa, nondum adaptata & composita in situ firmo & immobili, alia aliis innitebantur incertis sæpe fulcris & commissuris: quibus deficientibus ex quâcunque causâ, nova inde ruina exorta est, & terrarum subsidentia & absorptio: Et pro ratione situs interni & externi istarum molium & tractuum terræ, vel facta est nova insula submerso Isthmo; vel absorpta quæ erat antea: vel Continentis urbs aliqua aut regio: sæpe ruinam comitante aliquâ aquarum Eluvione. Et quidem in mundo recenti hujusmodi mutationes non rarò accidisse conjicerem: postea verò cùm progressu temporis se composuissent in firmiorem situm terræ fragmenta, latiori contactu & superficie ubiq; commissa, nisi internâ violentiâ multum succussa & impulsa rarò ruebant. Id ipsum videmus in ruinis ædificiorum aut aliis quibuscunque, ubi solent oriri subinde ruinæ secundariæ & minores, partium non benè fultarum, donec rudera in stabili situ disposita planè conquiescant.

Sed

Sed nimiùm me abripuit hujusce materiæ copia: infinitus essem si ea omnia persequerer quæ corpus terræ intus lacerum, confractum & irrepletum esse testantur. In continente & terrâ firmâ, ut appellant, nihil ferè firmum aut continens; ubique vacua spatia aut interspersa aut coacervata: ubique cavernæ, submarinæ, submontanæ, subcampastres etiam; ubi pedibus equorum aut curruum rotis pulsata tellus resonat; ubique partes luxatæ aut divulsæ: Adeò ut si interiora terræ oculis penetrare & perspicere potuissemus, à polo ad polum, vel à pedibus nostris ad Antipodes usque, molem miserè subesam, hiulcam & cavernosam cum horrore cerneremus.

Ecquis autem (ut proposito nostro ista accommodemus) hæc à Deo ità facta in primâ terræ molitione, & ab origine rerum extitisse credat? quo consilio, cui bono? quam insignem utilitatem aut ornatum ab hâc rudi & inconcinnâ constructione arcessere possumus Naturæ? Nemo dixerit terram pulchriorem esse quòd cavernosa sit, quòd dehiscat in multis locis, quòd disrupta caveis & spaciis inanibus; iisque nullo ordine dispositis, nullâ formâ: nec quæ aliud contineant quàm tenebras & sordes; unde graves & pestiferæ exhalationes, terræ-motus & clades publicæ. Præterea quâ ratione & ex quibus causis pertusa & excavata est Tellus in initio rerum? Si ab initio cavernosa erat; quomodo factæ fuere cavernæ illæ & cavitates in primâ terræ formatione? Si rem ab origine repetamus & à primo Chao, cùm partes crassiores subsidebant infra aquas, corpúsque terræ constituebant, massa illa subaquanea integra & continua esse deberet, & ex omni parte solida & compacta; compressis nempe partibus suâ gravitate & emergentis aquæ nixu. Nec fingere possumus inter ipsas restitisse

tiſſe ullam cavernam, quamvis exiguam: cùm enim repleri deberet aquâ aut aëre, quorum uterque terrâ leviores ſunt, particulis terreſtribus deſcendentibus, & huc illuc motis in liquido, illa aqua aut aër locum cedere neceſſe haberet; & earundem particularum æquali ad omnem partem confluxu & diſtributione, corpus terræ in maſſam ſolidam & indiviſam coaleſceret; nullis interceptis ſpaciis inanibus, nullis cuniculis aut voraginibus.

Atque ob eandam hanc rationem à vaporibus incluſis deduci non poteſt prima terræ excavatio: quoniam ut jam vidimus, ex modo quo primùm genita fuit terra, nulla vaporum copia in ipſius viſceribus includi potuit. Et ſi fortè delituerunt nonnulli hinc illinc intra ipſius poros & meatulos diſperſi, ſaltem non haberent vim præſtandi hæc effecta, nempe divellendi & elevandi ingentes moles terræ, findendique duriſſima ſaxa, & ſolidiſſima latera montium: ſæpiùs enim in confiniis vel in ipſis viſceribus montium, quàm alibi, capaciſſimæ cavernæ reperiuntur.

Atque hæc hactenùs dicta ſint ad exhibendum ideam generalem interiorum partium globi terreni, quatenus continuæ ſunt vel interruptæ, atque moles ipſius integra, vel fracta & cavernoſa. His paucis etiam oſtendiſſe ſufficiat illius cavernoſitatis & multifariam confractæ molis, aliunde quidem inexplicabilis, rationem commodiſſimam reddi poſſe ex hypotheſi noſtrâ de diſſolutione Veteris mundi; quæ ſive vera ſit ſive non, ſaltem fatendum eſt, ita ſe habere hæc omnia, ac ſi vera eſſet.

Sequitur Maris & Montium conſideratio.

CAP.

CAP. VIII.

De Oceano: & voraginis marinæ formâ, conditionibus, & causis: ac de Insularum Origine.

HACTENUS interiora terræ contemplati sumus: in facie telluris exterioris nullum Phænomenon magis conspicuum est, nullum magnificentius, quàm Oceanus & Montes, quorum jam aggredimur Theoriam, in quantum ex signis quibusdam & notis insitis eorum Origo & generatio investigari potest.

Aquas maris quod spectat, Telluri ipsi coævas esse nemo dubitat, nos Antiquæ Abyssi portionem esse existimamus; nec ideò miramur nomina Tartari, Barathri, & ipsius Abyssi Oceano etiam ab antiquis Authoribus applicari. Non autem hîc quæritur Aquarum maris origo, nec id multùm disceptari solet, sed Vasis marini, sive Cavitatis & voraginis illius immanis quâ aquæ Oceani continentur: Hanc quoties animo nudam quasi & exhaustis aquis exinanitam contemplor, rei vastitate obstupesco: Quæ manus formârunt, & quo insano molimine tam horrendæ capacitatis fossam? cui sæpe aggesti sunt ex utrâq; parte montes & rupes velut ad construendum vallum. Et facilè quidem erediderim eodem tempore & eâdem operâ factos esse montes & alveum maris; quorũ ideò originem rectè mihi videtur conjunxisse alicubi *Hesiodus*, cum montes, Nympharum Oreadum habitationes,,

tiones, terrâ prognatos narrat, & dein Oceanum: γείνατο δ' ὔρεα μακρὰ, &c. Per pelagus autem & pontum, quos ut primogenitos & ſine Amore natos, ab Oceano diſtinguit, Abyſſum primigeniam intelligendam eſſe exiſtimo: Quam anteà Tartarum dixerat, atque itidem ante Amorem natum. Sed de his alibi erit dicendi locus.

Alvei marini atque montium adjacentium utì ſatis mirari non poſſumus amplitudinem & vaſtitatem, cùm nihil ſimile, nihil ſecundum Orbis noſter habeat: ità conſtructionis elegantiam vel ordinationem partium minimè mirari poſſumus; cùm nulla diſpoſitio regularis, ut in foſſis & aggeribus manufactis; nihil artis aut ordinis in his aut illis appareat. Nec cauſarum ratione utentium opera referunt ſed naturalium; nec quidem naturæ novæ & orientis, quæ ordinatior eſſe ſolet, ſed ruentis & collapſæ. Dimiſſâ autem ad ſuum caput montium conſideratione, Maris, hoc eſt vaſis marini Originem hîc inveſtigemus.

Nec alia, ut mihi videtur, excogitari poteſt aut fingi hujus ingentiſſimæ voraginis & cavitatis origo, quam communis illa cæterarum terræ cavitatum & voraginum, quam ſuprà exhibuimus: Nempe quòd ſint antiquæ Abyſſi portiones & ſpatia fragmentis terræ non impleta: ideóque aquâ aut aëre, pro ratione ſitûs inferioris aut ſuperioris, implenda. Quòd autem cæteræ ſubterraneæ ſint plerumque & coopertæ, alveus autem maris ſit vorago aperta & latiſſimo rictu hians; illud non impedit quò minùs ab eâdem cauſâ originem trahat: pendet enim tantùm à fragmentorum ſitu, quem infrà explicabimus, ut cavitas aliqua ſit aperta vel occluſa. Et cùm admodum profundus ſit hic Alveus, non potuit non aquâ impleri: nullæ enim ſunt cavitates profundæ quæ aquâ non reple-

repleantur. Denique quòd cæteris omnibus multò major ſit & ingenti tractu circa totum terræ globum extendatur; neque illud quicquam impedit: nam magnitudinem quod ſpectat, ſecundùm noſtram hypotheſin datur capacitas quaſi infinitæ voraginis, ex magnâ nempe Abyſſo diſruptâ. Et quòd Oceanus continuus ſit circa terram, illud fortuitum eſt nec prorſus requiritur ad conſtituendum mare. Si enim quatuor maria magna, *Atlanticum*, *Pacificum*, *Hyperboreum* & *Auſtrale*, interpoſitis Iſthmis ſeparata eſſent, non ideò deſinerent eſſe maria; ut mare *Caſpium* licèt ſejunctum externè à corpore Oceani, verè mare eſt: perinde ac Inſulæ ſunt veræ terræ. Nec improbabile eſt quoſdam Iſthmos perruptos & dilapſos, & freta facta progreſſu temporis; nec ab initio rerum alveum Oceani adeò integrum & continuum atque unicum fuiſſe. Sed nobis perinde eſt: ſive enim ab initio Oceanus continuo tractu univerſam tellurem, ut nunc ſæculorum, ambiebat, ſive per interpoſitas olim terras hîc illîc interruptus erat, ut continentes terrarum per interpoſitas aquas; illud ex modo ruinæ Diluvianæ pendebat, & à ſitu & continuatione iſtarum fiſſurarum quibus crepuit antiqua terra, cùm diſſoluta in Abyſſum ruebat. Nihil obſtat igitur quò minùs concludamus, Oceanum eſſe hiatum magnæ Abyſſi ad fundum uſque patefactæ: fragmentis terræ ita elevatis ex parte Continentis, & ex alterâ depreſſis, ut medio pertingere non potuerunt, unde profundiſſima vorago extitit; ut in * Figuris appoſitis, *a a a*. * *Vid. p. ſeq.*

Loquor autem de magno Oceano, ipſiuſque medio & profundo ſtagno, quod inexploratæ altitudinis eſſe ſolet; hoc ego *Abyſſum maris* appello, ubicunque occurrit; occurrit autem quandoque extra magnum Ocea-

p: 72.

fig: 8.

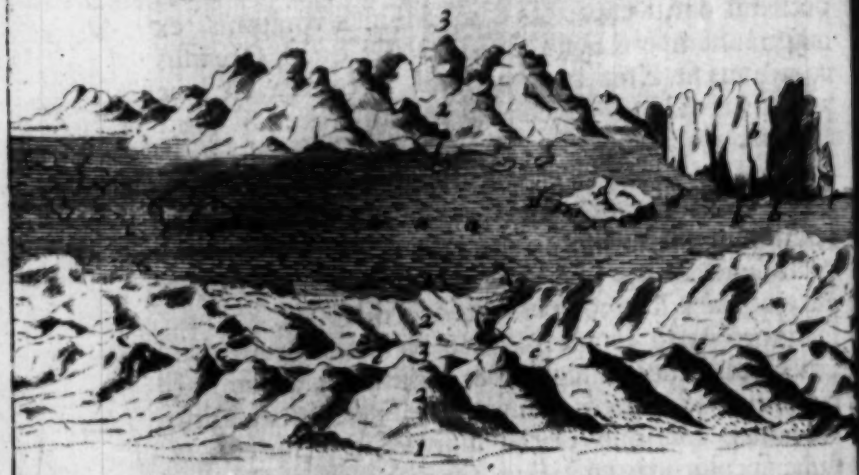

fig: 9.

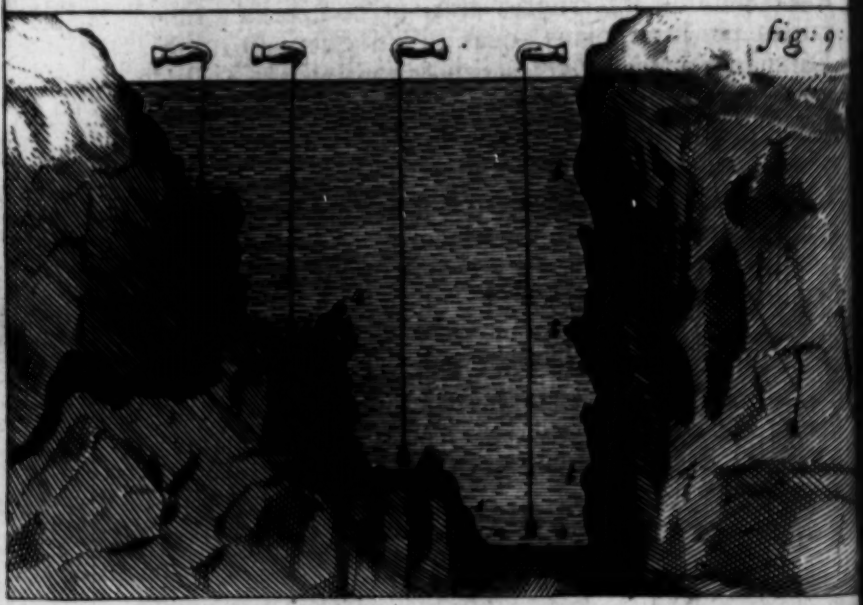

Oceanum, in ſinibus, fretis, inter Inſulas & prope litora: Nempe cùm fragmentum erigitur in præruptum & præcipitem ſitum, & quaſi ad perpendiculum, ut *b b b*, ſive ex alterâ tantùm parte alvei id contingat, ſive ex utrâque; ità enim intra parvum ſpatium nudari poteſt ipſe fundus Abyſſi, & prope litora ſcopuloſa profundiſſimas voragines reperire liceret; id quod accidit quandoque in mari *Baltico*, inter Inſulas *Americanas* & Continentem, ac alibi: Etiam è contra in magno Oceano quandoque loca minùs profunda occurrere poſſunt, ubi molem terræ penitus ſubmergi contigit, ut *c c c*; vel etiam Inſula extare poterit, duobus, pluribúſve fragmentis, aut magnorum fragmentorum fruſtis ità coëuntibus, ut ſummis verticibus extent aquis, ut *d d d*: ſed hæc rariùs contingerent. Communiter enim in magno medióque Oceano nullæ eſſent Inſulæ, atque aqua deberet eſſe profundiſſima: ut è contra in ſinibus maris & prope litora multæ Inſulæ, atque aqua minùs profunda: quod experientiæ reſpondet. At cuiquam facile erit, & jucundum pariter, cæteras differentias in partibus alvei marini, ex datâ hypotheſi, rectè concipere & explicare: relictis igitur his minutioribus uniuſcujuſque ingenio & otio, ad illuſtrandam probandámq; ſententiam noſtram de cauſis alvei marini, hæc tria ſpecialiùs contemplabimur, ipſius magnitudinem, formam, & interſperſas Inſulas.

Vaſis marini, ſive profunditatem ipſius, ſive latitudinem & orarum diſtantiam, ſive protenſionem in cæteras omnes partes conſideremus, immanis eſt magnitudo. Mare Pacificum protenditur per gradus centum & quinquaginta ſub æquatore, & verſùs polos multò adhuc longiùs: Oceanus *Atlanticus* ingens eſt, Auſtralis & Hyperborei nemo novit terminos. Illud

autem ab omnibus conceſſum eſt, ſuperficiem totius maris haud minorem eſſe ſuperficie terræ aridæ: Unde ſi communem profunditatem quadrantis milliaris, ut anteà, ſumamus, vaſis marini capacitas erit milliarium cubicorum 4639090.

Quo autem Herculeo labore opus eſſet ad excavandam terram in tantum hiatum vaſtúmque inane? Quæ vires huic operi pares eſſe potuerint, Artis aut Naturæ? & in quo demùm rerum ordine hujus cauſam quæremus? Si immediatè à cauſâ primâ effectus fuiſſet hic alveus, aliquem ſaltem ordinem, menſuram, & proportionem notare licuiſſet in ipſius formâ, & partium diſpoſitione; quorum quidem nihil quicquam animadvertere licet, ſed confuſa ibi omnia & enormia, ut poſteà, cùm de ipſius formâ agetur, monſtrabimus. Et quoad cauſas ſecundas, nulla occurrit animo, quæ vel ſola, vel cum aliis conjuncta, potis eſſet dilaniando corpori telluris tantoperè, ut cavum & profundum hoc maris barathrum indè exiſteret. Rivorum & fluviorum alveos continuato curſu aquarum atteri ſenſim, & à parvis initiis in magnas cavitates formari, facilè concipimus: item lacuum & ſtagnorum conceptacula, niſi planè Abyſſi ſint, atque ità ab eâdem origine, quâ mare, dependeant, nihil aliud ſunt quàm loca vicinis terris depreſſiora, ſive valles in quibus ſunt vel multæ ſcaturigines aquarum, aut in quas ſe exonerant flumina, velut in ciſternas; aut deducti ex appoſitis montibus torrentes: & augetur loci profunditas mole & motu aquarum. At vaſtiſſima vorago quâ continetur Oceanus, parens fluviorum, fontium, lacuum, & pluviarum, ab hujuſmodi cauſis ortum traxiſſe nequit: Nullus aquarum lapſus, nulla diuturna attritio dimidiam terræ faciem exedere, & excavare ipſius molem ſolidam ad tantam profunditatem unquam potuerit.

Atq;

Atq; ut rem paulò altiùs repetamus, meminimus aquis ſubjectam fuiſſe olim integram Terræ maſſam, cùm ſingula elementa loca ſua ſortita ſunt juxta naturam & propenſiones cujuſque. Age igitur ſi placet, explicetur quibus deinceps cauſis in hâc maſſâ ſolidâ facta eſt foſſa ingentiſſima, ſatis capiendis aquis omnibus quæ ambiebant terrarum orbem. Cauſa externa naturalis (Theologicas enim alio loco tractandas, impræſentiarum dimittimus) nulla erat præter aquas ipſas, quæ cooperiebant hanc maſſam, & ab injuriis cæterarũ rerum defendebant. Verum quidem eſt fluore incumbentis aquæ emollitâ, aliquid detritũ iri ab hâc maſſâ: ſed ubiq; æqualiter, ob æqualem ubiq; motum aquarũ. Vel ſi forſan aliquandò valleculas aliquas fieri contingeret, motus aquarũ impingentium magis in latera quàm in fundũ, earum ripas retunderet, & cum cætero ſolo adæquaret.

Quoad cauſas internas, nec exhalationibus, nec ignibus ſubterraneis aquíſve locus eſſe potuit in hâc maſsâ ſolidâ & ſubaquaneâ: nec ab hujuſmodi cauſis, ſi adeſſent, confectum foret hoc prodigioſum opus: Ignis enim, qui cæteris vehementior eſſe ſolet, in illis regionibus ubi ſæviit per multos annos & ſæcula, ut in regno *Neapolitano*, *Siciliâ*, *Iſlandiâ*, & alibi, par huic nihil effecit, nec ità excavavit terras & dirupit, ut novos alveos indè Oceano dederit.

Atque illud præterea indicio mihi videtur, vas marinum non exortum eſſe ab hujuſmodi cauſis ſubterraneis, quòd eâ ratione oportuerit ſenſim & gradatim factum eſſe, pluribus vicibus & augmentis, partim uno, partim altero ſæculo: & earundem cauſarum continuâ actione, in hodiernum diem procederet uſque idem effectus. Ab ultimâ autem memoriâ hominum & hiſtoriarum ſemper extitit, abſolutus & integer, ut eſt hodie, magni Oceani alveus. Nam ſi

fortè Iſthmum aliquem diſruptum, aut regionem inundatam vidimus, aut viderunt Patres noſtri, quantulum illud eſt ad magni Oceani Alveum, qui planè immemorabilis eſt quoad maximas & profundiores ipſius partes, quaſque adeò veriſimile eſt, unico quaſi ictu, atque totas ſimul productas fuiſſe, idque à primis mundi temporibus, nempe à diſſolutione primæ telluris & diſruptione Abyſſi.

Formam alvei marini quod ſpectat, nullam habet vel confuſiſſimam; eſt enim omnimodè irregularis & inæqualis, profunditate, latitudine, & litorum ductu. Siquidem lineâ regulari, & uniformi tractu per terrarum orbem ductus fuiſſet Oceanus, facilè credideri-mus, ordinatione & elegantiâ rei inducti, primæ & melioris naturæ opus fuiſſe; aut ſi etiam alveus maris modicè depreſſus, cæterâ terrâ non multùm fuiſſet humilior, cauſam qualitercunque fingere potuiſſemus, ut fingunt alii, ex fluctuatione neſcio quâ, & alluvione aquarum: ſed immenſi fundi vorago, incondita, incompoſita, confragoſa, & omni ratione deformis, non aliarum cauſarum quàm ingentis cujuſdam ruinæ, veſtigia retinet: haud pulchrioris parentis deformis fœtus. Undecunque enim, & quomodocunque foſſam marinam intueamur, confuſionis & perturbati ordinis faciem præ ſe fert.

In terminatione litorum & filo oræ maritimæ nihil uniforme aut æquale: it ductu vago & incerto littus, recto, obliquo, ſinuoſo: ubique ferè dentatum eſt, & lacinioſum promontoriis, ſinibus, æſtuariis aut contiguis Inſulis, ut in chartis Geographicis & marinis ſpectatur. Nec minùs varia eſt eorundem litorum conſtructio & libratio. Quandoque ſternuntur, quaſi ad libellam cum ſuperficie maris, & in planities arenoſas protenduntur, ut nullo alio limite coërceri videantur

deantur fluctus, quàm ſolâ figurâ & projectione convexâ telluris; alibi attolluntur in altum, veluti aggeribus factis contra vim & impetum undarum, & accumulatis ſaxis & rupibus commarginantur: quarum rupium nonnullæ Oceani fundo imis radicibus adhærent, & vertice nubes attingunt; aliæ minores aliis incumbunt, variè confractæ, variè aggeſtæ, acclives, præcipites, nullâ formâ conveniunt, nullo ordine ſequuntur.

Nec minùs inæquales & confuſas eſſe credibile eſt, partes inferiores alvei quæ ſub aquis latent: ut ex ſaxis ſcopulíſque ſubmarinis, vorticibus, ſyrtibus, brevibúſque vadis conjicere licet. Verum quidem eſt nec magnitudo, nec deformitas Alvei marini firmiter & attentè concipi, & animo æſtimari vulgò ſolet, cùm oculis ſubducta hæc lateat magnâ ex parte, & parum ſit ex alterâ quod uno eodemque intuitu comprehendere poſſimus; nec multùm hærere ſolemus in cogitatione rerum quæ ſenſus non feriunt, animíque affectus indè adeunt & movent. At ſiquis æthere ſuſpenſus, ſuppoſitum Oceani Alveum deſpiceret, ſublatis aquis hiantem, ſcopulis & ſaxis horridum, depreſſum hîc illîc in immenſas voragines, alibi vadoſum, multis in locis apertum & perforatum latus ingentibus receſſibus ſubterraneis; denique totum ſqualidum, informem & horrendum: rei adeò immanis conſpectus totum pectus agitaret, animúmque impelleret ad cogitandum & indagandum acriùs quæ cauſa eſſe potuerit, aut origo tam portentoſi Chaſmatis, aut novi quaſi Chaos. Quis primùm aperuit os Abyſſi & dilatavit ipſius rictum? Quo impellente diſſiluerunt & dejecti ſunt illi ſcopuli & ſaxa quæ in fundo jacent? Quæ vis diſrupit intimam & profundam terram, & ubinam abierunt ejecta viſcera? Quis perfo-

perfodit latera Oceani, & diduxit in patulos hiatus, uſque ad interiora terræ? Quis duris cautibus præmunivit litora? Ecquid horum retulerunt Patres, aut Gentium antiquiſſimarum annales & Origines? quo modo aut tempore hoc factum, totum ſimul, an repetitis vicibus: quâ vi, cùm adeò prodigiosè! quo conſilio, cùm adeò confusè!

Si Rationem conſulamus, hæc omnia primæ Telluris diſſolutioni intrepidè aſcribemus; quæ unica clavis mihi videtur, non tantùm ſcientiæ noſtræ circa Diluvium univerſale, ſed etiam circa multas & maximas anomalias, quæ in hodiernæ telluris formâ & fabricâ animadvertuntur.

Sequitur Inſularum conſideratio: De quarum origine tractaturum, principio diſtinguere oportet inter Inſulas factitias & originales. Factitias appello quæ mari ipſi non ſunt coævæ, nec ab initio terræ noſtræ extiterunt; ſed quodammodo novæ ſunt, à cauſis ſpecialibus ortæ. Ità quandoque aggeſtione arenæ, alteriúſve terræ in vado aliquo maris aut æſtuario, fiunt pulvini, eorúmque repetitâ accumulatione, Inſula. Vel ſi brevia quædam ita deſerantur à mari, ut ipſorum ſummitates emineant, latera autem depreſſiora adhuc circumſtet & circumfluat Aqua, in medio emergit Inſula. Atque altero ex hiſce modis fieri exiſtimo omnes Inſulas planas & campeſtres, quæ nullos in ſe habent montes eminentiores, rupes, aut juga montium. Quandoque etiam mare in terras irrumpens, loca humiliora undiquaque inundat, intactis montibus, & editioribus terræ tractibus, qui exinde deveniunt Inſulæ. Denique regio aliqua terræ aut tractus in mare procurrens, à cætero corpore abſcinditur, parte intermediâ ſive Iſthmo ſubſidente & à mari abſorptâ, ut de *Siciliâ* narratur. Quâ ratione

tione etiam Inſulæ montoſæ & ſaxeæ oriri poſſunt. Denique nec impoſſibile videtur etiam è fundo maris emergere aliquando Inſulam, ſive magnum terræ fragmentum, quemadmodum *Delon* & *Theraſiam* in mari *Ægeo* enatas referunt. Quod etiam monſtrat, ut id obiter notem, jacere ſub aquis Oceani magna fragmenta terræ, quæ non continua ſunt cum ipſius fundo & vivâ unione conjuncta, at ſuperimpoſita & ſeparabilia.

At præter has Inſulas factitias, quocunque demum modo exoriantur, ſunt & aliæ mari noſtro coævæ, quas ideò Originales appello, cùm nullo ex prædictis modis produci potuerint. Pro talibus habeo ſaltem illas quæ in magno Oceano reperiuntur, quas inter & Continentem Abyſſus interjacet, ſive inexploratæ profunditatis mare: ut ſunt Inſula Sanctæ *Helenæ*, *Aſcenſio*, *Azores* & hujuſmodi; quæ cùm rupeæ & ſaxeæ ſint, ex congeſtâ arenâ & pulvinis oriri non potuerunt, idque in profundiſſimo pelago: & cùm ab omni terrâ longiſſimè diſtent, magno Oceano undiquaque circumdatæ, non veriſimile eſt, aut olim fuiſſe promontoria, aut loca intermedia ſolâ inundatione facta eſſe maria, cùm minimè vadoſa ſint. Quare rationi conſentaneum eſt credere hujuſmodi Inſulas, non exceptis aliis multis quæ Continenti viciniores ſunt, à tempore Diluvii univerſalis extitiſſe. Nec huc uſque ſingularis eſt hæc opinio, cùm eandem teneant plurimi, à diluvio nempe ortas eſſe Inſulas, ſed rem variè explicant pro varietate ſententiarum quas habent de Ortu & rationibus Diluvii & Telluris.

Ex hypotheſi noſtrâ Inſularum origo ex diſſolutione primæ telluris & inde orto diluvio facilè explicatur. Cùm enim Inſulæ nihil aliud ſint quàm parvæ Continentes, aut Continentes magnæ Inſulæ, utræq; fiunt eodem.

dem ferè modo, nempe Continentes ex majoribus terræ dilapſæ fragmentis, ex minoribus Inſulæ, vel ex majorum fragmentorum fragminibus. Ratio utriuſque ità intelligi poteſt diſtinctiùs. In diſſolutione primæ telluris, cùm fragmenta terræ exterioris in magnam Abyſſum jam diſruptam dilapſa ſunt, quæ propter ſitum aquis qualitercunque extabant, in terram habitabilem ceſſerunt, ſive Continentem ſive Inſularem: cùm autem tres aut quatuor ſint Continentes majores in noſtrâ terrâ, ſatis erit ſupponere totidem fragmenta maxima: quorum unumquodque cùm latius eſſet quàm ut poſſet deſcendere integrum, propter aërem ſuppoſitum, qui tantâ celeritate exire non potuit, crepuit in mediis partibus, quibus elevatis per exeuntem aërem alteræ extremitates delapſæ ſunt in Abyſſum: In cujus fundum cùm primùm impingebant, immenſo ſuo pondere concuſſum fragmentum, atque impetu tanti caſûs, diſſiluit in plura fragmina, diverſæ magnitudinis & ſitûs; atque inter hæc fragmina, quæ prorſus ſubſidebant infra aquas, ſcopulos, & ſaxa ſubmarina & brevia maris conſtituerunt. Quæ autem ſatis magna erant, atque ita inclinata una in alia ut aquis eminerent, novas quaſi terrellas ſive Inſulas compoſuerunt. Atque hæc mihi videtur communis Inſularum Origo.

Neque ideò mirabimur adjacere plerumque lateribus majorum Continentium multas Inſulas, ſive Inſularum agmina, ut *Maldivas Indiæ*, novo orbi *Americanas*, *Heſperides Africæ*, *Cyclades* in *Ægeo* mari, atque ità de aliis: & ferè ſemper circa litora magnæ alicujus Continentis, aut in ſinibus & fretis reperiuntur Inſulæ, perrarò in magno Oceano; illud autem aliquando accidere potuit ex fragmento particulari, & à cæteris prorſus ſeparato. Neque minùs reſpondet hypotheſi noſtræ,

nostræ, in Insulis hisce originalibus semper reperiri montes aut juga montium; & cætera quidem omnia, quæ de Insularum situ aliisve proprietatibus observari solent, ab eâdem hypothesi commodè & adæquatè explicantur.

Existimant nonnulli Insularum originem deduci posse ex Diluvio universali, etiam non suppositâ dissolutione illâ Telluris & disruptione Abyssi quam nos supponimus: Alii Insulas etiam ante Diluvium extitisse volunt, terrámque ab initio in hanc formam ex se concreviſſe: vel à Deo immediatè confractam fuisse aut divulsam in hæc frusta & frustula. Prius refutatur capite quarto & quinto ex rationibus Chaos: utì etiam & secundo, cùm ostenditur sub eâ formâ diluvium pati non potuisse. An verò immediatè à Deo in hanc formam compulsa fuerit, capite ultimo videndum, ubi de argumentis Theologicis tractabitur. Alteros autem illos quod spectat, qui Insulas tempore diluvii ortas esse volunt, non autem ex disruptâ compage primæ telluris, ut nos statuimus, oportet primò exponant quam formam ipsi attribuunt telluri antediluvianæ, cùm stetit sine Insulis. Terram firmam olim pertigisse usque ad ea loca omnia ubi jam sunt Insulæ, minimè verisimile est, cùm loca intermedia, ut anteà notavimus, sæpe sint ἄβυσσα; eâ etiam ratione freta quædam & sinus planè tollenda essent, cùm tota scateant Insulis: & si in terrâ illâ primâ desiderabantur prorsus, ex quibus demùm causis factæ sunt in nostrâ, stante eâdem compage telluris? Præterea ex illâ suppositione, istius temporis mare, dimidio minus erat nostro, cùm non tantùm singulis Continentibus adjaceant Insulæ, quæ satis longè in mare protenduntur, sed etiam reperiantur quandoque in

medio Oceano: Unde ſequitur ferè altero tanto auctiorem eſſe aquam in mundo noſtro quàm ante-diluviano, cùm repleat alveum altero tanto majorem. Unde autem hoc immenſum aquarum incrementum in terrâ noſtrâ, aut quæ tanta loca jam ſicca ſunt quæ antea aquis replebantur? Denique cùm anteà probavimus dari Inſulas, quæ nec aggeſtione, nec inundatione fieri potuerunt, eædem rationes hîc locum habent contra eos, qui diluvio ſine diſſolutione terræ Inſularum originem attribuunt. Atque hæc ità notâſſe ſufficiat de Inſularum origine; & de magnitudine & formâ alvei marini.

CAP. IX.

De Montibus: eorum magnitudine, formâ, ſitu irregulari, & origine.

PRÆTER Cœlorum faciem, & immenſa ſpacia ætherea, ſtellarúmque gratiſſimum aſpectum, oculos meos atque animum nihil magis delectare ſolet, quàm Oceanum intueri, & magnos montes terræ. Neſcio quid grande habent & auguſtum uterque horum, quo mens excitatur ad ingentes affectus & cogitationes: ſummum rerum authorem & opificem indè facilè contuemur & admiramur, mentémque noſtram, quæ cum voluptate res magnas contemplatur, non eſſe rem parvam cum gaudio recognoſcimus. Et quæ-

quæcunque umbram infiniti habent, ut habent omnia quæ non facilè comprehendimus, ob magnitudinem rei, & sensûs nostri plenitudinem, gratum quendam stuporem animo affundunt.

Verum quidem est, nihil aliud esse Montes terræ, quàm magna rudera & compages confractas: sed quæ monstrant quandam Naturæ magnificentiam, ut ex antiquis Romanorum templis, & dirutis amphitheatris, magnitudinem gentis agnoscimus. Atque ut ii minùs afficiuntur rei Romanæ magnitudine, quibus nunquam contigit oculis usurpare gentis illius monumenta; ità qui planities & regiones campestres habitant, nec aliud viderunt quàm monticulos quosdam, & leves terræ tumores, rectè animo concipere non possunt, quàm immanis res sit grandissimorum montium congeries, & vasto tractu protensa juga, quæ in aliis regionibus reperiuntur. Certè animum meum non parùm tetigit, & ad cogitandum de iis rebus stimulavit, cùm per *Alpes* & *Appenninos*, semel atque iterùm iter faciens, eorum vastitatem, confragositatem & magnitudinem, multas provincias, & ingentes terræ tractus pervadentium intuebar. Verum est, altitudinem montium parùm aut nihil esse ad profunditatem terræ; sed eorundem amplitudo, & latæ radices non mediocrem proportionem habent ad terræ superficiem: Et si ex rationibus *Europæ* nostræ, de cæteris Orbis partibus judicare liceat, facilè crederem montes occupare ad minimùm, decimam partem terræ firmæ. Geographi in chartis suis non admodùm solicitè notant dispositionem & multitudinem montium, sed describendis sitibus provinciarum, urbium & oppidorum, & fluminum cursibus toti occupantur: utpote qui rei civilis usibus studeant, non

hiſtoriæ naturalis. *Cluverius* autem in deſcriptione antiquæ *Germaniæ*, *Italiæ*, & *Helvetiæ*, iſtarum regionum montes depinxit tabulis, & faciem naturalem exhibuit; ad cujus exemplum depingi curavi tabellam totius terræ, ſecundùm faciem ipſius naturalem: quanquam non ità horridè ut reverà eſt, ſaltem ut erat ante omnem habitationem & cultum, cùm recens à diluvio & à diſſolutione ruinas ſuas clariùs oſtendebat.

Ad finem cap. hujus.

Ex inſpectione tamen harum tabularum mutabimus forſan opinionem & imaginem anteà conceptam de facie exteriore telluris; quam ordinatiorem & minùs confragoſam quàm reverà eſt, plerumque concipimus: Nempe cùm parum ſit quod oculo metiri licet atque unico aſpectu comprehendere, nec intra tantillum ſpatii ſoleant occurrere multi montes aut aſperitates terræ, eandem ferè ideam extendimus ad cæteras terræ partes quas non videmus, atque ita globum noſtrum multò æquabiliorem quàm reverà eſt, cogitatione fingimus.

At ſiquis mediis poſitus *Alpibus*, ex ſummitate montis altiſſimi vicinas regiones circumſpiceret, cùm tot tantáſque moles terrarum & inſanas ſtrages undique videret, nullo ordine, nullâ formâ, temerè congeſtarum ac ſi è Cœlo cecidiſſent, aut ima tellus illas eructâſſet; facilè ſententiam præjudiciúmve de ordinatione & æquabilitate orbis noſtri deponeret. Hujus prodigioſi corporis deformíſque brachium unum per *Sabaudiam*, *Delphinatem*, cæteráſque *Galliæ* Provincias ad *Pyrenæa* juga, & Oceanum protenſum ſuſpiceret: alterum ſecundùm ductum maris Mediterranei per *Norica* juga, *Pannonia*, & *Dalmatica* uſque ad *Thraciam* & *Pontum*. A tergo reſpiceret montium *Rhæticorum*

corum nivoſa cacumina, & dein ab imo ventre prodeuntem ramum *Appenninum* qui *Italiam* biſecat. Nec minùs horrent omnia in parte Septentrionali *Europæ*, *Bohemiâ*, *Sileſiâ*, *Daniâ*, *Norwegiâ*, *Suecia*, *Lapponiâ*, *Iſlandiâ*, &c. rupibus, ſaxis, præcipitiis, diſlocatis terræ portionibus, & antiquæ ruinæ monumentis. Ut non memorem montes *Riphæos*, à ſinu *Moſcovitico* ad oſtium *Obii* fluminis protenſos: magnum lapideum cingulum *Moſei* eos vocant, quoniam totum terrarum orbem iis montibus cingi exiſtimant.

Nec illud ſingulare eſt aut proprium tractibus *Europæis* telluris; nulla enim datur Continens aut veteris aut novi orbis; nulla Inſula antiqua & originalis, quæ immunis montibus eſt: In unaquâque reperitur (quod notatu non indignum eſt) congeries, aut juga montium; quæ ſunt veluti capita aut dorſa iſtarum terrarum; quæ, cruribus in abyſſum poſitis, extra aquam ita ſuſtinentur.

Juga *Peruviana* in *Americâ* Auſtrali longiſſima ſunt & celſiſſima: præter alia multa in Septentrionali. *Tauri* montis jugum in *Aſiâ* totius orbis maximum habebatur; ità à Geographis deſcribi ſolet. Exoritur in *Aſiâ* minori à *Pamphilio* mari juxta *Chelidonias* Inſulas, & per varias regiones & vaſta regna, aliis aliiſque nominibus progreditur ab occaſu in ortum, uſque ad *Indiam*, dividítque *Aſiam* univerſam in duas partes: quarum altera, quæ Septentrionem ſpectat, *Aſia* intra *Taurum*; altera quæ Meridiem, *Aſia* extra *Taurum* appellatur. Multis à latere comitibus ſtipatur, hinc indè, inter quos celebres ſunt *Antitaurus* major, & minor, qui *Armeniam* majorem & minorem biſecant; ubi ipſe *Taurus* tranſit inter *Armeniam* & *Meſopotamiam*, multa brachia versùs

Septen-

Septentrionem & Auſtrum emittit. Celebris eſt etiam in *Aſiâ*, *Imaus*, mons cruciformis: *Caucaſi* montis Jugum, Jugum *Chinenſe*, & Juga *Arabia*. In *Africâ*, humeris Cœlum ſuſtinet *Atlas*; à litore Oceani *Atlantici*, ſive à parte *Africæ* occidentali, verſùs orientem progreditur, per totam *Africam*, ad confinia *Ægypti*: Montes Lunæ etiam cornibus amplectuntur ingentem terræ tractum; præter innumeros alios minores. Inſularum etiam montes non obſcuri ſunt, earum potiſſimùm quæ in magno Oceano jacent. Sed de his ſatis.

Ex hâc multitudine & magnitudine montium innoteſcit, quàm aſpera & confragoſa ſit orbis terrarum ſuperficies: dein obſervandum eſt, montes illos non referre partes ordinatas, aut membra alicujus corporis; cùm nec ſinguli ſeorſim ullam in ſe formam & decorem habeant; nec cum cæteris ordinem aut diſpoſitionem, quæ vel ad uſum, vel ornatum referri poſſit.

Formam montium ſingulorum quod ſpectat, nihil magis incertum, inconditum, aut perturbatum, ut ſolent eſſe rudera, omnium formarum & figurarum ſunt, præter regularium; moles præruptæ & confractæ, nullus modus, nulla ratio partium, aut proportio, nulla pulchritudinis umbra, artis aut conſilii nullum veſtigium.

Hæc autem dicta vellem de genuinis & majoribus terræ montibus; non gratos *Bacchi* colles hîc intelligimus, aut amœnos illos monticulos, qui viridi herbâ, & vicino fonte, & arboribus, vim æſtivi ſolis repellunt: hiſce non deeſt ſua qualiſcunque elegantia, & jucunditas. Sed longè aliud hîc reſpicimus, nempe longæva illa, triſtia & ſqualentia corpora, Telluris pon-

pondera, quæ duro capite rigent inter nubes, infixíſque in terram ſaxeis pedibus, ab innumeris ſæculis ſteterunt immobilia, atque nudo pectore pertulerunt tot annorum ardentes ſoles, fulmina & procellas; Qualis eſt illa rupes Virgiliana,

Vaſtum quæ prodit in æquor,
Obvia ventorum furiis, expòſtáque ponto,
Vim cunctam atque minas patitur cælique mariſque,
Ipſa immota manens.

Hi ſunt primævi & immortales illi montes, qui non aliundè, quàm ex fractâ mundi compage ortum ſuum ducere potuerunt, nec niſi cum eâdem perituri ſunt. In his inquam, nulla forma, nulla partium conſtructio, quæ ſtudium aut induſtriam præ ſe ferat, aut ad aliquem finem referri videatur.

Ac utì ſeorſim, unuſquiſque eſt incompoſita & deformis moles; ità nullum inter ſe ordinem habent alii cum aliis, aut ſeriem regularem. Situs montium terræ eſt eminentiſſimum confuſionis exemplum; nec turbine, nec terræ-motu, nec ullâ tempeſtate major confuſio induci poteſt. Verum quidem eſt ſæpe protendi in juga quædam, & longiſſimos tractus: iſtiuſmodi autem tractûs dorſum, quod latiuſculum eſſe ſolet, & aliquot dierum iter, in plures montes, ex utraque parte diſruptum, eſt confuſiſſima congeries ruderum & fragmentorum. Prætereâ una pars jugi alteri non reſpondet, nec uniformi ſerie continuatur: Sæpe etiam planè interciſum eſt, & hiulcum.

Cùm verò magnarum rerum, licèt incultarum, non injucunda ſit ſpeculatio, redeamus iterum ad *Alpes* noſtras: & jactatis oculis in omnes partes, iſtarum

rum ruinarum differentias & deformitates paululùm contemplemur.

Siquem fingeremus ſomno aut vino obrutum, ex patriâ campeſtri ſubitò tranſlatum, relictúmque in mediis montibus, & ruinis *Alpium*, cùm expergiſcenti aſtaret nova illa atque horrida rerum facies, magnæ rupes undique & ſaxa, & præcipitia, & ſqualor & vaſtitas; extra fines orbis habitabilis ſe projectum crederet; aut in iſtum angulum Univerſi protruſum, ubi Natura, perfecto reliquo opere, materiam inhabilem congeſſerat. Mihi, cùm hæc contemplabar, venit in mentem infamis pugnæ Gigantum, cum montibus in montes aggeſtis, omnia ſuſque deque vertebant. Omnium materiarum atque formarum eſt hîc quædam confuſio; plurimi montes planè ſaxei ſunt, ſilicei, marmorei, cretacei, aut aliter lapidei; quidam terrei: quanquam id rariùs in magnis montibus. Quoad interiora pauci pleni ſunt, plurimi cavi: ubi latibula ferarum & ſerpentum. Amnes ſubterranei repunt, creſcunt foſſilia, & metalla aggregantur. In formâ externâ nulla conſtantia, aut æquabilitas: quidam prægrandes craſſitie & altitudine, alii mediocres: quidam bicipites aut tricipites, atque (mirum dictu) æternâ canitie venerandi, cùm ab omni hominum memoriâ, tecta nive capita, ſoli licèt propiùs admota, & ex omni parte expoſita, æſtate & hyeme oſtentârint; alii è contrà fumos & flammas vomunt. Quidam exteriùs ſolidi, corpore integro & unito; alii laceri, fracti, & multifidi. Quidam ſolitarii (quanquam id rariſſimè in magnis montibus;) alii conglomerati, aut in longos, & tortuoſos tractus exporrecti. Quidam ſenſim acuminantur, & deſinunt in apicem; alii ejuſdem ferè ambitûs ſunt radice, medio & ſummo; quandoq; etiam

etiam planitiem in fastigio habent instar mensæ. Quidam molliter assurgunt, & leniori clivo; alii asperitate, & præcipitiis planè impervii sunt. Innumeræ denique sunt formæ, & situs harum molium, ut solet esse ruinarum. Et quanquam reverà semper horreant loca montana, & tesqua, ut jam diximus; non deest tamen in tantâ varietate, quod recreet animum: Atque sæpè loci ipsius insolentia, & spectaculorum novitas delectat magis, quàm venustas in rebus notis & communibus. Jucundum est ex profundâ valle prominentia montium supercilia, & impendentes moles suspicere: quæ tristi umbrâ involvunt subjectos populos, solémque & cœlum maximam partem adimunt. Id tantillum verò quod illis supereſt cœli, cùm montium summitates utrinque contingere videatur, suppositæ valli tecti instar apparet, aut cœrulei laquearis: hærent hinc illinc in mediâ viâ montis, aut lentè serpunt nubes, nec elatum cacumen attingere possunt; & ruit sæpe per declive montis, ex nivis resolutione ortus, præceps & spumosus torrens squalidis Montanis potus insaluberrimus.

Ex montis fastigio alia se aperit rerum facies: cœlo liberiori hîc fruimur; aspectu verò propter multitudinem montium assurgentium, & perturbatum ordinem, interruptissimo. Etiam ex mari mediterraneo non ingratus est aspectus *Alpium* & *Appenninorum*: cùm præternavigantibus multiplices vertices & latera ostentant, quandoque nuda, quandoque urbibus & oppidis ornata.

Siquod verò Natura nobis dedit spectaculum in hâc tellure, verè gratum, & philosopho dignum, id semel mihi contigisse arbitror, cùm ex celsissimâ rupe speculabundus ad oram maris mediterranei, hinc

æquor cæruleum, illinc tractus Alpinos proſpexi; nihil quidem magis diſpar aut diſſimile, nec in ſuo genere, magis egregium & ſingulare. Hoc theatrum ego facilè prætulerim Romanis cunctis, Græciſve, atque id quod natura hîc ſpectandum exhibet, ſcenicis ludis omnibus, aut amphitheatri certaminibus. Nihil hîc elegans aut venuſtum, ſed ingens & magnificum, & quod placet magnitudine ſuâ & quâdam ſpecie immenſitatis. Hinc intuebar maris æquabilem ſuperficiem, uſque & uſque diffuſam, quantum maximùm oculorum acies ferri potuit; illinc diſruptiſſimam terræ faciem, & vaſtas moles variè elevatas aut depreſſas, erectas, propendentes, reclinatas, coacervatas, omni ſitu inæquali & turbido: Placuit ex hâc parte Naturæ unitas & ſimplicitas, & inexhauſta quædam planities; ex altera multiformis confuſio magnorum corporum, & inſanæ rerum ſtrages: quas cùm intuebar, non urbis alicujus aut oppidi, ſed confracti mundi rudera, ante oculos habere mihi viſus ſum.

In ſingulis ferè montibus erat aliquid inſolens & mirabile, ſed præ cæteris mihi placebat illa, quâ ſedebam, rupes; erat maxima & altiſſima, & quà terram reſpiciebat, molliori aſcenſu altitudinem ſuam diſſimulabat: quà verò mare, horrendum præceps, & quaſi ad perpendiculum facta inſtar parietis. Præterea facies illa marina adeò erat lævis ac uniformis (quod in rupibus aliquando obſervare licet) ac ſi ſciſſa fuiſſet à ſummo ad imum, in illo plano, vel terræ motu aliquo, aut fulmine divulſa.

Ima pars rupis erat cava, receſſúſque habuit, & ſaxeos ſpecus, euntes in vacuum montem; ſive naturâ pridem factos, ſive exeſos mari, & undarum crebris

bris ictibus: In hos enim cum impetu ruebant, & fragore æstuantis maris fluctus, quos iterum spumantes reddidit antrum, & quasi ab imo ventre evomuit.

Dextrum latus montis erat præruptum, aspero saxo & nudâ caute; sinistrum non adeò neglexerat Natura, arboribus utpote ornatum: & prope pedem montis rivus limpidæ aquæ prorupit, qui cùm vicinam vallem irrigaverat, lento motu serpens, & per varios meandros, quasi ad protrahendam vitam, in magno mari absorptus subitò periit. Denique in summo vertice promontorii, commodè eminebat saxum, cui insidebam contemplabundus. Vale augusta sedes, Rege digna: Augusta rupes, semper mihi memoranda!

Sed nimiùm me diduxit inopinantem, & detinuit harum rerum admiratio; Redeamus jam in viam, & ad investigandam originem harum molium, tot tantorúmque terræ montium, nos tandem accingamus. In principio rerum telluríve nostræ, primus orbis habitabilis, cùm emersit ex Chao, non potuit esse formæ montosæ: Non tantùm, quòd ità constructus nunquam passus effet aquarum diluvium, ut capite secundo fusè ostendimus; sed quòd ex naturâ rei ità construi non potuit, nec transire immediatè ex formâ fluidâ & æquabili, in maximè asperam & confragosam, qualis est hodierna; ut suprà deductum est Capite 4, & 5. constátque manifestò rem ad rationes distinctas revocanti, duas illas formas extremas & remotissimas, massæ primigeniæ, & superficiei salebrosæ, & scopulosæ, unam ex aliâ, nisi intercedente aliquâ mediâ, produci non potuisse.

Siquis forsan dixerit, ità quidem se res habet, si exigatur ad leges Naturæ, & causarum secundarum motum; at Dei jussu, & causæ primæ immediato influxu,

fluxu, facti ſunt montes: nempe in mundi principio, cùm ad recipiendas aquas alveus Maris excavatus erat, ex terrâ indè ablatâ, & cumulatim aggeſtâ, fiebant montes. At nulla eſt proportio, ut capite ultimo fuſiùs dicetur, inter montes terræ, ut ut magnos, & capacitatem alvei marini, qui per dimidiam totius globi ſuperficiem extenditur: atque etiam ſatis patet ex ipſa facie, & externâ formâ rupium, fractione aut ruptione factas fuiſſe, non ſimplici aggeſtione; etiam & ſaxeas fuiſſe ante illam diſruptionem: quod indicio eſt non eſſe penitùs coævas corpori telluris, nec molli terrâ factas.

Aliorum eſt opinio, eáque ſatis antiqua, montes terræ Diluvio ortos eſſe; adeóque tellurem ante-diluvianam planam & æquabilem fuiſſe. Cùm verò parùm accuratè philoſophabantur antiqui, ſaltem ii apud quos erat hæc traditio, nimis craſsè conceperunt montes productos fuiſſe in diluvio, ſolâ agitatione aquarum: terræque ſuperficiem, quæ anteà erat æqua & lævis, ex illâ, neſcio quâ, commotione, deveniſſe aſperam & montoſam. Verum quidem eſt, tempore diluvii contigiſſe hanc transformationem telluris, non autem ex illâ quam aſſignant cauſâ, quæ tanto effectui planè impar eſſet; ſaltem ſi modum illum ſequamur, quo rationes diluvii iidem authores explicant, ſolâ nempe & ſimplici inundatione, ſive exceſſu quodam aquarum ex vi pluviæ & redundantiâ Abyſſi ortarum. Quæ enim tanta undarum agitatio hinc oriri potuit in ſuperficie planâ, aut æqualiter convexâ, ubi nulla vis gravitatis impelleret, aut hûc aut illûc ſtagnantem liquorem: ſed ubicunque aut de Cœlo cecidit, aut emerſit ab inferis, æquè libratus conſiſteret? Verum quidem

quidem eſt in tellure hodiernâ, ut eſt montoſa & lacunoſa, ex magnâ pluviâ orti ruunt torrentes de montibus, & per declivia terrarum, magno impetu. Sed cùm nulla eſſet talis declivitas in tellure illâ, nullus eſſet curſus violentus aquarum. Nec ventos aut turbines fingere licet ad agitandos hos fluctus: quo enim fine aut quâ efficientiâ? Denique impetus ille ſive fluctuum ſive torrentium cùm eminentiora quæque proſternat & dejiciat, aptior eſſet ad complanandos montes & adæquandos cum cæterâ telluris maſſâ, quàm ad attollendos & extruendos.

Nonnulli denique (ut omnium opiniones complectar,) extra diluvium aut rationes diluvii, terræmotibus, & diſruptis cavitatibus ſubterraneis, montes terræ generatos eſſe exiſtimant: nempe, dum collapſis hoc modo quibuſdam terræ partibus in ſubjectas cavernas; cæteræ quæ reſtabant immotæ, rationes montium obtinuerunt. Illud quidem aliquoties accidiſſe non improbabile eſt, & nonnullos inde monticulos ortos eſſe, & aſperitates terræ: ut verò hæc ſit ſola & univerſalis cauſa omnium terræ montium, numero & mole, ut ſunt, maximorum, nemo facilè animum ad id credendum induxerit. Quo ſæculo contigerunt illi terræ-motus, & quare non continuantur ad noſtra tempora? Prætereà nec id convenit formæ & ſitui montium: Si enim fuiſſent moles ſemper immotæ, ſive tractus terræ, qui ſtabiles & immoti ſtetiſſent, ad ruinas contiguorum terræ-motuum, vertices haberent planos, obtuſos, integros, campeſtres, utpote reliquias ſuperficiei terræ illæſæ: Cùm ut plurimùm penitùs confragoſi ſint & corpus ipſum inclinatum, ut à ſitu ſuo naturali dimotum. Etiam cujuſlibet Continentis corpus declive

clive est à partibus mediterraneis versùs mare; quod argumento esse videtur, omnes terræ partes ruinæ cujusdam universalis participes fuisse. Sed de his fusiùs in sequente capite, cùm de explicandis omnibus inæqualitatibus hodierni globi telluris tractabitur.

Intereà notandum est, ex nostrâ hypothesi, de ruptâ exterioris telluris compage, tempore diluvii, commodissimè intelligi Originem montium, atque eorum omnium, quæ eò spectant. Nempe cùm fatiscebat, & in plura fragmenta disrupta, in abyssum delapsa est ea compages, utì partes fragmentorum, quæ aquis quomodocunque eminebant, rationem habuerunt Aridæ atque terræ habitabilis; ità istius Aridæ partes, quocunque modo eminentiores cæteris, montium & collium rationem generalem subierunt. Atque ut specialiùs hoc explicemus, & per rationes magìs distinctas, quæ propriùs respondeant formæ & proprietatibus montium terræ, totiúsque Aridæ, notandum est, pauca illa fragmenta in quæ primùm divisa est & divulsa illa compages, cùm maxima essent, & per ingentes tractus distensa super faciem Abyssi, non potuerunt eâ formâ, & magnitudine descendere in Abyssum; aër enim suppositus impediebat: non quidem ille aër, qui extremitatibus & fimbriis fragmenti vicinus, facilem exitum habuit & expeditum; sed qui indè remotus, per aliquot forsan millia milliarium, versùs medias partes fragmenti, iter suum brevi conficere non potuit, atque ideò incumbenti moli restitit. Intereà, partes extremæ fragmenti, suo pondere pressæ, facilè cedentem aërem sequebantur, & continuò

tinuò deſcendebant versùs Abyſſum; interiores autem, ſive mediæ, cùm eâdem facilitate deſcendere non potuerint, ſuſpenſæ detinebantur: atque primò ſe flecti, & aliquantulùm incurvari paſſæ ſunt, convergentium extremitatum pondere; poſteà autem nimiùm tenſæ, planè dehiſcunt, & diſſiliunt in duo aut plura fragmina. Atque horum fragminum partes ſuperiores, inclinatæ unæ in alias ſe mutuò ſuſtinuerunt per modum fornicis, atque longè extra Abyſſum eminebant: ut in Figurâ octavâ, *e e e.* *Vid. Fig. 8. p. 72.*

Horum fornicum, ſive horum fragminum confragoſi vertices conſtituunt Ardua atque Aſpera terrarum, tractuſque maximorum montium terræ; ex quibus ad littora maris, eſt ſemper quædam declivitas, vel rectâ, vel ſequendo curſum fluviorum; qui ex hiſce tractibus ut plurimùm oriuntur.

Atque ità generati ſunt montes terræ primarii, & magna juga montium; cæteri, quos ſecundarios appellarem, concuſſione orti ſunt. Nempe cùm primùm inferiores partes fragmenti deſcendendo contingebant fundum Abyſſi, vel forſan etiam ſuperficiem, ex ſubitâ illâ motûs obſtructione orta eſt magna concuſſio & vibratio per totum fragmentum, atque indè denuò diſſiliunt, & variè diſrumpuntur ipſius partes. Atque ab hâc concuſſione, & ſecundâ diſruptione ortas eſſe exiſtimo innumeras illas inæquabilitates ſuperficiei terrarum: regiones editiores aut humiliores, nec ejuſdem regionis partes ſibi conformes; teſqua, montes, colles, declives agros, planities, multiformes valles: diſſimilis nempe ubique eſt terrarum figura, nec durat idem tenor,

tenor, & continuitas, & filum ſuperficiei terræ; neque ullus in variando ordo aut regula: præterea etiam & interiora ſtrata ſoli, & venæ terræ ſæpiùs abrumpuntur; quod itidem ab hiſce concuſſionibus maximùm proveniſſe arbitror.

Atque hæc de generatione montium dixiſſe ſufficiat, juxta noſtram, de diſſolutione primæ telluris, ſuppoſitionem. Quibus ità explicatis, non mirabimur, primò, formam montium, & figuram qualitercunque irregularem, & diſruptam, aut qualemcunque in ipſorum ſitu confuſionem; hæc enim ex modo, quo generati ſunt, neceſſariò ſequuntur. Secundò non mirabimur, montes cavernoſos eſſe plerumque, & introrſum malè repletos. Cùm enim ut plurimùm ſuſtineantur per modum fornicis in illo ſitu elevato, eo ipſo non debent eſſe ſolidi; & ſi quando coacervatione facti ſunt, & ſuperſtratis molibus, etiam & hoc modo, ob inæquales commiſſuras, multa eſſent intercepta ſpatia vacua; quandoq; majora, quandoq; minora; ut accidere ſolet in ruinis. Atq; ob eandem rationem non mirabimur, regiones montanas terræ-motibus obnoxias eſſe: ſæpè etiam ruunt & labuntur montes in ſuppoſitas cavernas, ruptis ſubitâ vi, aut diuturnâ exeſis, quibus innitebantur, fulcris & fornicibus. Denique non mirabimur continuationes illas montium per longos terrarum tractus, quas juga montium appellant; qualia in omni Continente reperiuntur, ut anteà notavimus, & in nonnullis Inſulis. Hoc non incelebre phænomenon ex modo, quo explicuimus generationem montium, dilucidè exponitur; ingentiſſima illa fragmenta crepuiſſe diximus in lineis partium mediarum, quæ cæteris ideò erecti-

ores

ores factæ, atque inclinatæ unæ contra alias, aliquouſque continuatâ ſerie, catenas illas, ſive juga montium conſtituerunt.

Multæ eſſe poſſunt differentiæ horum jugorum, pro figurâ, & qualitate fragmenti diſrupti; ſed inſtituti noſtri non eſt hæc minutiùs proſequi. De Montium origine, ſitu, formâ externâ internâque, hæc dixiſſe ſufficiat.

Denique ad finem hujus capitis apponimus Telluris fractæ & collapſæ tabulam, quæ Orbis hodierni formam imitatur; Idque in parte externâ & conſpicuâ ſatis accuratè, ſi minores quaſdam Inſulas, & minores Montes excipias. Quoad partes verò internas & inconſpicuas, ſive ſubaqueas, ſive ſubterraneas, caſus tantùm generales & inſigniores expreſſimus, rationes probabiles ſecuti. Intereà, cùm omnes Oceani, atque alvei marini inæquales altitudines ſatìs exploratæ fuerint, ſitúſque & formæ litorum, quâ parte aquis immerguntur; certior multò, & emendatior tabula compingi poterit: Neque deſperandum eſſe cenſerem, etiam à priori, ut aiunt, inveſtigari poſſe quodammodò mundi ſubterranei, & ſubaquei formam, ritè expenſis & libratis rationibus, quâ in parte primæ fracturæ & MUNDANA CHASMATA contingere debuere. Et cùm hanc ideam corporis Terreni, ex cauſarum intuitu, & collatis obſervationibus, ſuis partibus abſolutam dederimus, operæ pretium eſſet, non planis tabulis, aut levi quacunque pictura, Superficie tenus, eandem exprimere; ſed ingenti globo ligneo aliquot ulnas craſſo totum Terræ corpus intus & externè oculis ex-

ponere, & demonſtrare. Opus quidem Principe dignum; ubi alveo Oceani reipsâ excavato, ídque formâ juſtâ; & extante reipsâ Terrâ habitabili, Inſulari aut Continente, cum ſuis quibuſcunque montibus & campis, Telluris noſtræ verum ſimulacrum & compendium eſſet: Ac pro ratione, quâ ſua quemque incitaret curioſitas, & modus expenſarum permitteret, aut mole auctiùs, aut formâ expreſſiùs, & elaboratiùs fingere liceret. Et ipsâ etiam materiâ, non tantùm ſaxeos in terrâ montes, & rupes & arenas in litore, ſed res etiam quaſlibet ſubmarinas aptè ſimulare non ingratum eſſet.

CAP.

Fig. 2.

CAP. X.

Recapitulatio totius operis: Variæ formæ telluris hodiernæ generales & partiales, earumq; explicatio. Conjectura de cæteris Planetis: Terram nostram non esse præstantissimam, aut unicè habitabilem Universi portionem.

NOBIS propositum fuit in hoc primo libro, Diluvii universalis, quo olim periisse mundum, fidem facit Historia Sacra, rationes ità explicare, ut quo modo factum fuerit, à mente humanâ comprehendi possit; & ad illustrandum confirmandúmque explicationem nostram, Telluris tam primigeniæ quàm hodiernæ formam, ex suis causis exposuimus; & reciprocè ex effectis causas indicavimus. Hypothesis nostræ, de diluvio Universali, hæc est summa; Non id contigisse, ut vulgò creditum est, simplici inundatione, aut solâ redundantiâ aquarum, sed accessisse insuper dissolutionem exterioris telluris, & subsidentiam in Abyssum magnam. Atque ad probandam hanc sententiam, ostendimus primò, nullo aquarum excessu aut abundantiâ, prout mundus noster jam constituitur, aut olim constitutus fuerit, Diluvium Universale orbi terrarum induci potuisse; nisi adjunctâ dissolutione aliquâ telluris. Nec sine eâ

explicari posse vim verborum Sancti *Petri*, de discrimine mundorum, veteris & hodierni, veteríque interitu; quæ in secundâ Epistolâ, Capite tertio habentur. Dein ostendimus ex admissâ illâ dissolutione telluris, eo modo, quo explicuimus, non tantùm capi & comprehendi commodè posse rationem Diluvii universalis, nec non & sermonis illius Apostolici; sed etiam explicari distinctè & perspicuè constructionem hodiernam Telluris, origines Montium, Insularum generationes, Oceani sive alvei marini, cavitatum subterranearum, cætera úmque inæqualitatum, quæ in facie aut fabricâ Globi nostri reperiuntur. Denique ab ovo rem repetentes, sive à primo Chao, orbem quendam habitabilem circumobductum iri Abysso, juxta motus naturales illius massæ ostendimus; eámque Compagem exteriorem, non fore sempiternam ex suâ naturâ, sed post aliquot sæcula dissolutam iri; & ex ipsius dissolutione hunc ipsissimum rerum statum & ordinem secuturum, quem in tellure nostrâ deprehendimus. Ità causis effectà, effectísque causas respondere monstravimus, & conspirare in eandem, quam initio proposueramus, sententiam.

Hæc dictorum summa est; alio licèt ordine, cùm argumenti filum id exigere videbatur. Et cùm eò jam ventum sit ut colophonem addamus huic parti primæ, non abs re fuerit summatim ante oculos ponere præcipua telluris phænomena, quæ formationem ipsius & modum constructionis respicere videantur: intelligo formas generales & minùs generales exterioris corporis telluris, ipsiúsque portionum & tractuum; ex quarum intuitu, tanquam in brevi tabulâ, aut ideâ, feremus judicium ocyùs & accuratiùs de earundem causis; utì etiam, siqua sit Hypothesis alia, quæ aptiùs nostrâ, singulis respondeat.

Prima

Prima autem Idea telluris, atque maximè generalis quæ huc spectat, est Globi Terraquei. Ubi ratio reddenda est illius formæ mixtæ, & discretionis aquæ & aridæ; item in parte aqueâ, vastissimæ illius fossæ, & voraginis quâ Oceanus continetur. Prætereà, in Oceano ipso nascuntur Aridæ aliæ minores, veluti terræ secundariæ, quæ separantur à reliquo orbe per interfluentes aquas, tanquam intermundia; harum etiam Insularum explicanda est origo.

Secunda Idea, & minùs generalis, est Globi terraquei montosi, cavernosi, & aquis immersi: item declivis à partibus Mediterraneis ad maritima, & à litoribus Maris ad medium. Quæ circa cavitates, aquásque subterraneas, & circa montes explicanda erant, explicuimus capite septimo & nono. Declivitatem etiam illam, quantum ad Continentes, anteà notavimus: eadem etiam observatur in alveo maris, cujus litoralia sunt ut plurimùm vadosa, atque indè descenditur gradatim ad partes profundissimas, versùs medium: Nempe ibi patet vorago, usque ad ipsum fundum Abyssi, quem nulla pars ruinæ aut confractæ compagis iis in locis attigit aut obtexit. Id quod explicatu facilè est ex suppositione nostrâ. Concipiamus enim fissuras illas primas, sive prima chasmata compagis exterioris terræ, quibus in dissolutione suâ crepuit, respexisse medium Oceani, sive illas partes abyssi subjectæ ubi jam Oceanus est profundissimus, unde fragmentis subsidentibus ex illâ parte & ex alterâ versùs Mediterranea elevatis, relinqueretur spatium in medio, nullo fragmento tectum aut impletum, ideò & profundissimum; & ex utrâque parte acclivitas quædam esset versus litora, ex fragmentorum istorum inclinato situ, ut repræsentatur in Figurâ octavâ, *a a a*, & 1, 2, 3. quan-

Vid. Fig. 8. & 9. p. 722.

quam.

quam rarò aut nunquam contigit inclinationem illam adeò esse æquabilem & uniformiter stratam ac exhibetur in Figuris.

Inclinatio partium mediterranearum versùs mare dignoscitur ex libramento fluviorum, qui omnes ad mare descendunt; etiam longissimis cursibus: sed à partibus maritimis & litoralibus ad Mediterranea, vel nulli fluunt, vel non longo tractu ità continuantur.

Tertia Idea telluris est Globi confracti; hoc mihi forsan quis tardiùs concesserit, nec id sensibus constare, ut cætera, admiserit. Globum telluris confractum esse usque ad centrum, aut intima ipsius viscera, nullo modo contendimus; nec etiam infra abyssum sive regionem aqueam: sed exteriorem ipsius regionem quam habitamus, quâ hærent montes, quâ currunt fluvii, quam Oceanus alluit; interiùs etiam quâ latent cavernæ, quâ scaturiunt aquæ subterraneæ, quâ fossilia reperiuntur, & quâ effodiuntur metalla, ad hanc profunditatem usque confractam fuisse, & partes ipsius distractas, & sensus & rationem testes habemus. Ex ipsâ facie quarundam rupium esse moles fractas manifestò dignoscitur; & in quibusdam fretis rupes oppositæ ità respondent aliæ aliis, ut olim fuisse continuas, indè multi suspicati sunt. Venas atque interiora strata terræ, & fossilium, innumeris in locis esse disrupta notissimum est. Sed quid istis moramur? Vorago maris, cum confragosis illis scopulis & scopulorum fragminibus, saxisque ingentibus, quibus horrent litora, aut quæ projiciuntur in fundum, annon hæc exhibent corpus disruptum? Quid repetam Insulas divulsas à Continentibus, & Continentes laceras & luxatas mille modis, interiùs exteriúsque; nunc elevatis partibus extra modum, nunc de-

depreſſis, nunc hiantibus & planè diſſitis? Hæc confuſio & perturbatus ſitus ſine ruinâ contingere non potuit, nec illa ruina ſine fractione.

Verum quidem eſt naturæ vultum, ut hodie cernimus, non eſſe adeò ſqualidum & ruinæ ſimilem ac olim fuerit, cùm recentis à diſſolutione adhuc ipſius vulnera, ut ità dicam, manifeſta erant & hiulca; nunc autem cultu & habitatione hominum aliquid ornamenti acceſſit, & æquabilitatis in ipſius ſuperficie: ipſa etiam Natura amiciendo terram herbis, fruticibus, & ſylvis, leviores ipſius plagas operuit, atque inſuper addidit non parùm venuſtatis & pulchritudinis toti corpori.

Siquis verò genuinam hujus globi ideam animo contemplari vellet, & judicium indè ferre, ſit necne ſuis partibus luxatus & confractus, oportet eum detrahere hunc cultum Naturæ, atque animo exhibere terram noſtram, primò nudam, ut arborem in hyeme: non tantùm ſine urbibus aut oppidis, cæteríſque quæ humana cura adjecerit; ſed abſque omni etiam ſupellectile, quam vel ad ornatum vel ad uſus animalium natura appoſuit. Non itaque prata, non lætos campos, non ſylvas aut ſegetes imaginationi monſtret, ſed macilentum globum, aſperrimum, cautibus, montibus, lacunis horridum. Secundò, ut rem concipiat ut in ſe eſt, evacuandus eſt Oceanus ſuis aquis, & profundum illud inane oculis aut animo objiciendum; alveum maris vacuum, cum ſuis inſanis ſubſtructionibus, & apparatu barbaro ſcopulorum, ſaxorum, voraginum, & interjectarum Inſularum, ſecum contempletur. Tertiò denique oportet auferre cavernarum opercula, ut interiora terræ in conſpectum veniant; item nudare radices & fundamenta montium, ut quæ intus ſunt cavitates & conceptacula, ſive ignis, ſive aëris,

aëris, ſive aquæ, ante oculos habeat. Rebus hoc modo diſpoſitis & præparatis, ſi globum noſtrum, detractis ità exuviis, nudum intueatur; formámque ipſius & conſtructionem enormem animadvertat, non aliud credo ſibi ante oculos habere videbitur, quàm confracti & diſſoluti mundi rudera. Ego quidem (quanquam id à Naturâ habeam, ut magnificè ſentiam de Deo, & de ipſius operibus; atque eò etiam ſemper animum aſſuefecerim) dum hæc cogito & revolvo mecum tranquillo animo, non poſſum non exclamare, Deus bone, ſiquid ego ſentio veri, aut ſi quicquam mortali datum ſit rectè judicare & diſcernere, fractus orbis collapſus eſt; & nos habitamus ipſius ruinas!

Non me latet intereà hæc omnia à nonnullis, qui etiam nobiſcum agnoſcunt hodiernam tellurem ſemirutam eſſe, cauſis multò minoribus attribui; nempe ruinis partialibus, per terræ-motus, eluviones aut ſubterraneas attritiones aquarum, eruptiones igniúm, *&c.* quæ variis temporibus, & in variis regionibus acciderunt; atque tandem telluris globum in hanc formam aſperam, laceram, montanam & marinam reduxerunt.

Non diffitendum eſt ab hujuſmodi cauſis particularibus, nonnihil mutari telluris ſuperficiem, quandoque hoc modo, quandoque illo: at quò minùs omnes inæqualitates globi noſtri, tam internæ quàm externæ, ab hiſce cauſis originem traxiſſe potuerint, multa obſtant & impediunt. Atque ut rem totam hîc complectamur, & rationes omnes quibus figura aut integritas orbis terræ diſrumpi, aut mutari potuit; Supponamus primò, operâ humanâ, ſive arte, quaſdam mutationes factas eſſe, ut in extruendis aut diruendis oppidis, aut munimentis bellicis: in deducendis

dis fluviis, in exſiccandis paludibus, in monumentis erigendis, in adæquandis aut perfodiendis montibus. Sed levia hæc ſunt, & nullius ferè momenti. Secundò, alias factas eſſe cauſis naturalibus, ſed non univerſalibus: quarum ſuprà meminimus; quæ nempe certos terræ tractus tantùm reſpiciunt, & ſæpiùs contigerunt contingúntque quotidiè; quales ſunt montium aut aliarum terrarum ſubſidentiæ & abſorptiones, promontoriorum à Continente divulſiones, & nova freta interjecta; novarum terrarum, vel per aggeſtionem pulvinorum, vel aliunde generationes; & ſiqua ſunt hujuſmodi effecta ignis, aquæ, aut aëris ſubterranei: ab hiſce enim cauſis omnes inæquabilitates terræ derivandas eſſe ſentiunt.

Nos haſce cauſas agnoſcimus, earúmque vim ad inducendas Orbi terrarum aliquales mutationes (ídq; præcipuè ſæculis à diluvio proximis, ut anteà notavimus capite ſeptimo) ſed quæ minimè reſpondeant magnitudini rerum de quibus hîc agitur. Hinc aliquas cavitates & crateres fieri potuiſſe non negandum eſt, aliquos etiam tumulos & verrucas terræ; ſed quid hoc ad vaſtitatem, molem, congeriem montium noſtrorum, & continuationem per longiſſimos tractus terrarum? quid ad inexploratas maris noſtri dimenſiones, tam ſuperficiei quàm profunditatis? de quibus ſua capita conſulenda. Ponamus, quod utriq; opinioni commune eſt, Corpus telluris ſolidum fuiſſe in rerum principio, aquis totam ipſius maſſam cooperientibus; in hâc maſsâ ſubaquaneâ quomodo extiterunt montes, valles, profundum vas maris, cavitates ſubterraneæ? Nulla fuit cauſa vel interna vel externa quæ ſuperficiei hujus fundi inæquabilitatem aliquam inſignem inducere potuit: Nulla vis vaporum intus latens, ut ſuprà, ex modo quo genita

Ut in Fig. 2. p. 36.

fuit hæc maſſa, oſtendimus: nullus externus impetus, cum circumfusâ aquâ muniebatur; quæ etiam cùm ex omni parte æqualiter ad medium terræ vergebat, ſuppoſiti fundi partes æqualiter compreſſas, & ſitu uniformes tenuit. Præterea, ſi fingeremus à cauſis incognitis, aſperam reddi hanc ſuperficiem, aſperitates illæ qualeſcunque in molli materiâ & ſemiliquidâ, actione ſuperlabentis aquæ delamberentur. Denique, ſi res agenda eſſet hujuſmodi cauſis lentis incertiſque, vel æternum ſtetiſſet ſub aquis Tellus, vel non niſi poſt longa ſæcula emerſiſſet.

Sed quorsùm immoramur hiſce argumentationibus? quomodocunque enim emerſerit, aut quandocunque in formam ſiccam & aſperam, nempe hodiernam, vel hodiernæ ſimilem, eo ipſo eſſet incapax diluvii, & immerſabilis, ut anteà capite ſecundo fusè oſtendimus. Quare manet uſque eadem difficultas de diluvio univerſali, terris ſubitò inducto, ſubitóque reducto. Cùm enim de diluvio univerſali loquimur, non loquimur de formâ aqueâ permanente telluris, ſed de tranſeunte, qualis nulla ex hâc hypotheſi exhiberi poteſt: Eo enim modo quo juxta has & hujuſmodi hypotheſes mutationes magnæ & transformationes telluris explicantur, accidere debent lentè, ſenſim & per partes, non niſi multorum ſæculorum decurſu conſummandæ; & abire eodem modo & gradu: quod hiſtoriæ & circumſtantiis diluvii univerſalis minimè congruit.

Denique, ut claudamus omnia, ſuprà memoravimus in globo noſtro ſupereſſe quædam indicia ruinæ univerſalis, ſive quæ monſtrant totam terram exteriorem diſſolutam eſſe, & ſitu naturali dimotam: Iſtiuſmodi eſt elevatio partium mediterranearum, & declivitas versùs mare, ipſiúſque alvei maris declivitas

versùs

versùs medias partes. Eandem etiam ruinam fuiſſe ſubitaneam, & quaſi totam ſimul; antiquiſſimam etiam & à cauſis ſingularibus profectam, quæ hodiè non obtinent; non tantùm à rationibus diluvii patet, ſed quòd nihil ſimile, aut vident dies noſtri, aut meminerunt antiquiſſimi Scriptores. Quis conſcripſit origines *Alpium*, aut *Caucaſi*; aut montium Lunæ natales? quoto Urbis conditæ, aut Olympiadum nati ſunt? Urbium & Oppidorum initia, etiam terræmotuum & eluvionum, & Cometarum, & novorum ſyderum, qualitercunque notârunt tempora, cæteráſque mutationes inſignes & notabiles, ſive prodigia, ut dici ſolent, in Cœlo aut in Terrâ; ſed montium exordia nemo commemoravit, in nullis monumentis reperiuntur; nec ſcriptis, nec levi aliquâ traditione, memoriæ prodita: quanquam etiam rerum iſtiuſmodi novarum & inſolentium avidiſſima ſit Natura humana, atque fama tenaciſſima. Agrum aliquem intumuiſſe, atque novum inde collem aut clivum exortum eſſe, quis forſan literis tradidit; aut à patribus fortè receptum eſt: ſed quid hoc ad maximas terræ moles, *Atlantem*, *Taurum*, *Riphæos* montes, ingentiſſima corpora, & quæ majeſtatem quandam præ ſe ferunt & venerandam antiquitatem? Sed vereor nè nimius ſim in hoc argumento, in quo libentiùs orationem ſe dilatare paſſus ſum, quòd integram Theoriam ferè comprehendat. Duæ enim ſunt hypotheſes præter noſtram, de ortu montium, maris cavitatum, cæterarúmque terræ hodiernæ inæqualitatum: quarum una in eo convenit cum noſtrâ, quòd fractiones & ruinas admittat, ſed particulares tantùm & quotidianas, quales ab aquis, ignibus, & halitibus ſubterraneis proficiſci ſolent; altera nullas ruinas admittit, ut cauſas prædictorum Phænomenôn,

ſed tellurem in hâc formâ immediatè à Deo productam ſtatuit; quam utì ſequenti capite tractaturi ſumus, ità hanc quantum ſatis eſſet ad expoſitionem & examen alterius, animus erat in hoc capite perſequi.

Intereà cùm hæc ità ſe habeant, conſtétque rationibus certis globum noſtrum non tantùm terraqueum eſſe & montoſum, ſed etiam in exteriore regione confractum; ſi conjecturis locus eſſe poſſet, ſuſpicarer etiam in cæteris Planetis eandem formam generalem, rerúmque ordinem obtinere. Notum eſt Planetas eſſe corpora opaca, Lunámque nominatim eſſe globum terraqueum & montoſum, quod à diſſolutione & confractione Compagis ipſius exterioris proveniſſe, ut in tellure noſtrâ, ſi de rebus ſimilibus ſimiliter judicandum ſit, non improbabile eſt. Præterea ſi macularum, quas in *Venere*, *Marte*, & *Jove* obſervârunt, eadem ſit ratio, ac in Lunâ, erunt etiam Globi terraquei, in ſtatu præter propter ſimili cum Lunâ & Terrâ, nec à cauſis forſan diſſimilibus. Nec aliter de *Saturno* ſentiendum eſt: ſed compages ipſius exterior non videtur tota ſimul diſſiluiſſe, aut in ſuam Abyſſum delapſa eſſe; ſed ruptis & labentibus partibus polaribus, medias permanſiſſe, & ſe ſuſtinuiſſe mutuò per modum fornicis circa corpus Planetæ, ſive pontis cujuſdam ſuperſtructi Oceano *Saturni*. Denique cùm omnes Planetæ qui in Cœlo noſtro continentur, atque ejuſdem ſolis alumni ſunt, aliquâ cognatione & ſimilitudine inter ſe conjungi videantur, atq; eadem ferè habere phænomena generalia; cúmq; ratio quâ planetam noſtrum ex ſuo Chao deduximus, ſatis ampla ſit, ut ad plures extendi poſſit, debeátque, ut videtur, ad omnes extendi in quibus eadem elementa reperiuntur, ſive partes originariæ; Veriſimile mihi videtur omnes planetas Cœli noſtri proceſſiſſe

ex

ex Chao eodem ferè modo, eaſdem regiones elementares habuiſſe, & compagem orbémve exteriorem ſuæ Abyſſo ſuperſtructum; denique ſuum quemq; diluvium paſſum eſſe aut paſſurum. Hæc, inquam, ità ſe habere facilè crederem, in quantum de rebus valde remotis & inacceſſis per rationes veriſimiles quicquam ſtatuere liceat.

Liceat prætereà ex contemplatione telluris, talis, qualem exhibuimus & demonſtravimus, in aliam cogitationem deſcendere, non minoris quidem momenti, & quæ faciliorem aditum dabit ad theoriam noſtram, & non parùm ponderis. Cùm terram noſtram mole exiguam, formâ rudem, exteriùs interiúſque intueor; atque ex alterâ parte reſpiciam ad immenſam Dei potentiam, ſapientiámque & bonitatem; difficulter à me impetrare poſſum, ut credam, hanc qualemcunque maſſam eſſe totum illud, quod Deus uſpiam creavit habitabile, aut in quo ordinando & excolendo totam curam operámque poſuit. Apud omnes receptum eſt, Tellurem eſſe inſtar puncti, ſi ad totum univerſum comparetur; atque hujuſce puncti partem dimidiam occupat Oceanus, alterius dimidii, quod ſupereſt, magnam partem Montes, aliqualem deſerta, eremi, ſolitudines, lacus prætereà, & paludes, ſylvæ & ſaltus, & regiones inhoſpitales aut frigore, aut ſterilitate: quibus omnibus amputatis, vix credam ſupereſſe dimidiam partem terræ firmæ, quæ vel commodiuſculè habitari poſſit. Deus bone, quantulum patrimonium! ex quadrante puncti hæredes ſumus.

Prætereà, cùm tellus noſtra, formæ adeò neglectæ, inordinatæ, & multis modis incommodæ ſit, argumento mihi videtur, huic inſtruendæ & adornandæ non omnem impendiſſe operam Providentiam; nec

hanc

hanc esse sedes unicas, atque loca sola totius Universi, quæ habitari possunt. Ædem modicam simul & sordidam, pauperis est exstruere; & quo minor est Regis aut Potentis domus, eò solet esse elegantior: turpe enim est in palatio parvo, aliquid esse superflui aut confusi.

Ità tamen res est in tellure nostrâ, quæ cùm exigua sit, est etiam rudis: & in illâ exiguitate multa sunt superflua, multa inelegantia. Dimidiam terræ superficiem inundat Oceanus, magnâ ex parte, ut mihi videtur, inutilis; nam altero tanto minus aquæ, conductæ per alveos benè dispositos circa terrarum orbem, fluviisque suis aptatos, & ad ornandam tellurem, & commercio exercendo inserviisset aptiùs, cæterisque usibus humanis. Itidem siquis tot & tantorum montium in terrâ, necessitatem quæreret, aut utilitatem, ad educendos fontes, ad recipienda Metalla, ad præbenda saxa, *&c.* ex innumeris paucos forsan inveniet, qui his funguntur officiis: cæteri verò quid valent aut proficiunt rebus humanis? aut si amoliri liceret, quid deesset rerum naturæ, nisi inutilia quædam telluris pondera?

Præterea, sapiens optimúsque Author in suo parvo mundo atque unico, tanta posuisset inania! deserta & solitudines inhabitabiles; loca horrida, tristia, squalentia, nuda & infrugifera; idque per regiones magnas & vastos terrarum tractus porrecta, in quibus nullus Mortalium sedem figere, aut vitam vel tenuem sustinere posset? Tenuem dico, non enim hîc vinum poscimus, aut frumentum, aut carnes animalium, nec vestimenta; fac tantùm ut sint fontes aquarum, & poma & nuces, & viliſſimæ fruges: sed horum nihil quicquam occurrit, nec aliud quàm siccæ arenæ & dura saxa. Frustrà quæreres, vel ad signan-

ſignandam viam, arborem; ſed viatori utendum eſt magnetis ope, ut in Oceano; atque omnia ſua ſecum portanda, ut in longâ navigatione. Talia ſunt magna *Africæ*, & præſertim *Libyæ* deſerta; *Arabiæ* petroſæ & arenoſæ; *Tartariæ* item, & multa alia.

Denique ex iis regionibus terræ quæ habitantur qualitercunque, quàm multæ ſunt in quibus incommodè habitatur, & miſerè vivitur, tam propter Cœli inelementiam & intemperiem, quàm infelicitatem ſoli? Per totas ferè Zonas frigidas, ut fertur, ità res eſt; pauci & ſqualidi incolæ, rudes, barbari moribus, ingenio, & modo vivendi: ſi tamen vivere dici poſſint, qui non aurâ veſcuntur æthereâ, ſed aëre nebuloſo & craſſis halitibus; obvolvuntur tenebris, & per longiſſimas hyemes incredibilis eſt ſævitia frigoris, nivis, imbrium, & ventorum, quam ipſi Urſi, & immites feræ vix ferre poſſunt.

Inter incommoda terræ noſtræ, quid referam lacus inſalubres, & quæ nulli, quòd ſciam, uſui ſunt, fœtidas paludes? Aërem corrumpunt, animalia venenata generant; ſaltem, ut cætera multa, montes, ſaltus, ericeta, campi ſteriles, magna ſpatia parvæ telluris inutiliter occupant: atque hæc domûs noſtræ ſunt veluti inania & inepta cœnacula, nullo apparatu, nullâ ſupellectile inſtructa. Ità etiam cellæ & hypogæa innumera ſunt, cavernas terræ intelligo vacuas & inutiles; quæ ſordibus replentur, & animalculis noxiis; & halitibus quandoque, qui accenſi, aut aliter agitati, ipſa fundamenta concutiunt, & tectum & parietes diffringunt.

Ut verbo dicam omnia, Si reſpiciamus immenſam copiam aquarum in globo noſtro; ſi magnitudinem & multitudinem montium; ſi regiones propter Cœli inclementiam vix habitabiles, deſerta, terráſque ſteriles;

riles; denique si loca paluſtria, & cavernas ſubterraneas, fatebimur primas, maximáſque partes mundi noſtri piſcibus, feris, & reptilibus dicatas eſſe: ut meritò Naturam erciſcundæ familiæ poſtulare poſſe videamur.

Intereà, hunc mundum piſcium, ferarum, & reptilium, uni-genitum, ſi ità loqui liceat, Dei mundum, æquum eſt ut reputemus? Hoc utique eſſet & dignitatem Dei offendere, ut mihi videtur, & humani generis. Si unicum Dei opus eſſet, & ſingulare in eo genere, eſſet proculdubiò in eodem genere perfectum, omnibúſque numeris abſolutum: tam ratione formæ, quàm qualitatum materiæ; tam ratione Cœli, quàm ſoli; denique ſedes præſtaret ſuis incolis omnimodè commodas, beatas & paradiſiacas.

Atque talem fuiſſe olim Tellurem forſan dices, nempè cùm primùm formata, recens exiit è manibus Dei; ſed degeneravit poſteà, degenerante humano genere. Rectè quidem, ego etiam idem ſentio: ſed quomodo degeneravit tellus? Non tantùm mutando qualitates ſuæ materiæ, ſed tandem formam etiam, diſſolutâ ipſius compage; ea enim quæ notavimus hodiernæ telluris incommoda & deformitates, ratione formæ potiùs oriuntur quàm materiæ. Quare ad liberandam providentiam nobiſcum dicendum eſt, non eandem fuiſſe formam telluris primigeniæ ſeu paradiſiacæ, ac eſt hodiernæ; hoc autem admiſſo, neque hanc terram unicum eſſe locum habitabilem totius univerſi, ab omni incommodo aut difficultate objectâ facilè nos expediemus. Quòd enim orbis noſter mole exiguus ſit, id Naturæ non poteſt eſſe opprobrio, ſi non niſi unus è multis ſit; nec quòd ſit formâ rudis, cùm iſtius orbis primigenii, juxta Theoriam noſtram,

non

non niſi reliquias & rudera habitemus: non ideò mirabimur conſtructionem ipſius eſſe parùm regularem, aut uniformem, tantúmque abeſt ut indè inuri poſſit aliqua macula Divinæ Sapientiæ, ut eandem mirari potiùs debeamus; quæ etiam ruinæ partes ità diſpoſuit, ut ſupereſſent habitationes humano generi; & ſub novâ facie, novâque rerum ſerie, alter mundus emergeret.

Atque hæc hactenus. Erat mihi animus in fine hujus Capitis notâſſe aliquas formas Telluris, & ipſius tractuum magìs particulares; & diverſos modos ſitûs regionum terræ; cauſâſque generales iſtius diverſitatis: Sed cùm paucorum curioſitas eò uſque progredietur, viſus eſſem forſan argumentum onerare minutiis; quare ſatiùs duxi, datis principiis, applicatíſque ad maximas Telluris inæqualitates, maris & montium, cæterarum explicationem cujuſque ingenio ac otio relinquere.

CAP. Ultimum.

Reſpondetur explicationibus Theologicis hodiernæ formæ Telluris. Hypotheſis noſtra de terrâ ſuperabyſſinâ authoritate Sacrâ, & rationibus, ulteriùs confirmatur.

QUANQUAM Theoria noſtra de ortu Telluris, ipſiúſque diſſolutione, nihil mutet in rationibus fidei, neque illum rerum ordinem ullo modo

attingat; cùm tota consistat intra terminos mitissimæ Philosophiæ: Quoniam tamen de eâdem hâc materiâ sermones instituerunt Authores Sacri, in ipsorum verbis & narrationibus forsan occurret aliquid, quod explicationibus nostris opponi possit.

In eâ sum equidem sententiâ, Authores Sacros, cùm de rebus naturalibus sermones habent, non eò collimare, ut nos instruant & erudiant in physicâ rerum scientiâ; sed ut pectoribus infundant pios affectus, cultúmque & venerationem Dei *Israelis* quem prædicabant: Cujus adeò potentiam & bonitatem omni datâ occasione celebrare, & ex omni rerum ordine stabilire, tam naturali quàm civili, sibi proposuerunt: Quo fine proposito, ità explicanda erant opera Dei, & natura rerum, ut non abhorrerent nimiùm, præ novitate & insolentiâ, à communi sensu populi, cujus ingenium captúmque semper in consiliis habere oportuit: atque ità præterea inflectere deberent causas & fines rerum creatarum, ac si ordinatæ essent in bonum solius hominis. Denique non iis è re foret, immorari, aut multum deferre causis secundis, sed ad Deum protinùs recurrere, Authorem præsidémque Naturæ: neque eo uti apparatu, & longâ causarum serie, quibus in explicandis phænomenis utuntur Philosophi, & Natura etiam in producendis; sed ad potentiam Dei compendiò referre omnia & ineluctabile ipsius mandatum. Cùm unicè quærant Authores Sacri, ut jam suprà diximus, id palàm facere, Deum esse rerum omnium Originem, ipsíque obedire Naturam universam; ipsiúsque providentiam præesse & præsidere rebus omnibus, tam naturalibus quàm humanis; quas ità coaptat & disponit, ut in bonum eorum, qui pietatem & virtutem colunt, & in impiorum pœnam conspirent.

Et

Et ſiquis jam functurus eſſet officio Prophetæ aut Apoſtoli apud *Indos*, aliósve populos infideles, quoties incideret occaſio de Cœlo & Stellis, de Sole, Lunâ, & Terrâ, verba faciendi, annon eodem conſilio, ſtylóque ei utendum eſſet, & perorandum juxta receptas apud illas gentes opiniones de curſu Solis, & Cœlorum motu, de luce & magnitudine Planetarum, de ſtabilitate Terræ? quanquam etiam id omninò apud ſe reſciverit & perſuaſum habuerit, opiniones illas Aſtronomorum & Philoſophorum rationibus & calculis non reſpondere. Nec enim id illi negotii creditum erat, barbaros illos docere minutias Philoſophiæ, ſed religionem, & veri Dei cultum & præcepta.

Nec aliter factum eſſe mihi videtur, aut faciendum Authoribus Sacris, qui iiſdem conſiliis acti, ſtudióq; conſulendi ſaluti populi, huic tanquam ſupremæ legi ſubjecerunt rationes ſui ſtyli, & notitias omnes exoticas, quas obiter perſtrinxerunt; quod innumeris exemplis confirmari poteſt, cùm de Cœlo, Terrâ, Stellis, Oceano, Deo etiam & Angelis, & Animabus noſtris, aliiſque rebus naturalibus verba faciunt; Ut ſiquis corpus Philoſophiæ componeret ad verba Sacrorum Scriptorum, alieniſſimum eſſet à rationibus rerum, & à ſcientiis. Neque hoc derogat ullo modo ſapientiæ divinæ aut veritati: cùm ea quæ poſſumus attingere lumine Naturæ, non ſint propriè objecta aut materia revelationis. Imò indignum eſſet quodammodo Sapientiâ & Majeſtate Dei, ità actum agere, ut quibus indagandis & cognoſcendis ſatis luminis à Naturâ dediſſet, ea iterum repeteret, & oraculis Sacris denuò explicaret. Verùm quidem eſt, id nos debere divinæ providentiæ, & ſacris literis, quòd rerum antiquiſſimarum maximarúmque nobis conſervetur memoria; ut Paradiſi & Diluvii univerſalis:

salis: quibus, temporis longinquitas, & mutata naturæ facies tantum obscuritatis attulisset, ut nisi excitati ab historiâ sacrâ, de iis forsan nunquam cogitâssemus: vel si mens paucorum eò usque cogitando perveniisset, rationes illæ tenues & vagæ, apud plurimos, nihil ponderis aut authoritatis habituræ essent. Hæc tamen, ut cætera omnia naturalia, in scriptis divinis ità enarrantur, ut maximè ad usus sacros referri possint. His ità præmissis, notare possumus circa formam Telluris hodiernam, duas esse opiniones præter nostram; quarum una est Philosophica, & per ruinas fractionésque, sed particulares & successivas, omnes inæqualitates terræ explicat; quam præcedente capite examinavimus: Altera est Theologica, quæ sine causis secundis rem totam expedit, ad efficacem Dei potentiam immediatè referens, quicquid aliàs explicatu esset arduum. Nempe aiunt, neque ruinas, neque fractiones ullas intercessisse, aut necessarias fuisse ad inducendum Telluri, quotquot habet, inæqualitates & irregularitates; verbo Dei excavatum esse alveum maris, ab ipso rerum initio, & aggestos montes, & perforatam terram innumeris in locis ad efficiendas cavernas; idque eo tempore factum, cùm tertio die creationis Deus fecit apparere Aridam, jussis aquis se recipere in unum locum, *Gen.* 1. 9. Quanquam enim nulla mentio facta sit montium eo die, neque quidem ullo alio creationis die, id tamen intelligi debere dicunt ex eo, quòd, cùm Deus excavârit corpus terræ ad construendum alveum maris, terra ejecta & ad littora aggesta, eo ipso constituebat montes. Cogitatio, ut mihi videtur, satìs crassa. Sed cùm à multis Theologis recepta sit, nec suppetat alia aptior aut verisimilior, si nullas ruinas admittamus in causas hodiernæ formæ

mæ telluris, hanc sententiam examini hîc subjiciemus.

Et notandum primò, quam consequentiarum seriem post se trahit hæc opinio vel expositio: Supponit hodiernam telluris formam fuisse originariam, & ab ipso rerum initio durâsse immutatam: quæ videtur opinio istorum Irrisorum, qui apud Sanctum *Petrum* dixerunt, *Ex quo obdormierunt Patres à principio creationis omnia permanserunt eadem.* Ad quos refutandos Apostolus manifestè distinguit mundum originarium ab hodierno, ob peculiarem utriusque constructionem, atque eò propter ait Antiquum aquis periisse, atque hodiernum igne periturum esse: Ut capite quarto fusè ostendimus. Secundò, difficultas sive impossibilitas explicandi Diluvium comitatur hanc sententiam. Tertiò, ii, quibus ea placet, oportet ostendant omnes proprietates Paradisi, atque omnia ipsius Phænomena obtinere potuisse in hâc forma telluris: cujus contrarium libro secundo probaturi sumus. Quartò, oportet ostendant, hodiernæ telluris constructionem non esse deformem aut incommodam; cùm istiusmodi molem fuisse naturam integram, nempe primum & proximum Dei opificium, minùs honestum esset fingere, aut planè iniquum. Quintò oportet respondeant omnibus argumentis & indiciis dissolutionis & ruinæ, quæ à Natura rerum desumpsimus, & explicuimus, capitibus 7, 8, 9, & 10. Denique iis respondendum erit, quæ jam adjecturi sumus contra hunc modum producendi vel formandi tellurem nostram.

Ponamus igitur ante oculos Globum telluris sub eâ formâ, quam habuit ante productionem Aridæ; ut

ut in hâc Figurâ; hæc terra ſubaquanea erat æquabilis,

Fig 10.

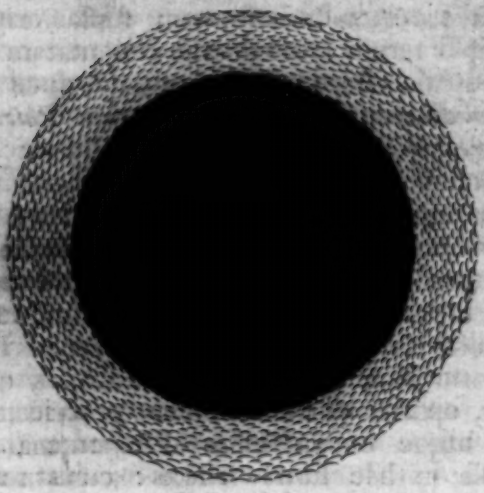

ex conſenſu omnium, tam Theologorum quàm Philoſophorum; ſupponamus jam tantam foſſam in eâdem factam, quanta ſatis eſſet ad capiendum aquas Abyſſi, Oceanúmque noſtrum repræſentaret; atq; ex terrâ ejectâ aut extruſâ montes terræ factos eſſe: Sequitur hinc montes terræ ſimul ſumptos, capacitatem Oceani repleturos, quoniam ex eâ deſumpti erant; Quod tamen minimè fieri poſſe, facili calculo apertiſſimè conſtat. Nam Oceanus occupat dimidiam ſuperficiem totius globi, alterum dimidium tenet Arida; maxima profunditas Oceani reſpondeat maximæ altitudini montium, & mediocris mediocri:

Terra

Terra itaque ejecta ex hâc foſſâ ſatis eſſe deberet ad cooperiundam totam faciem Aridæ vel maximis vel mediocribus montibus; cùm tamen non occupant montes dimidium Aridæ, nec quidem quadrantem aut ſextantem, ideóque nec ſextantem Oceani implerent.

Id etiam aliter probari poteſt, comparando montes cum primâ Abyſſo: Quicquid eſt aquarum in Oceano, vel alibi terrarum, erat olim ſuper terram, cùm Tellus ſtetit Abyſſo circumdata: factâ itaque foſſâ Oceani, terra indè ejecta tantum loci occupare deberet in ſuperficie telluris, quantum ibi occupabat anteà aqua quæ eò intravit; ſive montes æquales eſſe deberent Antiquæ Abyſſo; ſunt autem omnes aggregati multò minores: ideóque neque eâ ratione exorti ſunt. Ponamus ex. gr. Abyſſum altero tanto minùs profundam fuiſſe hodierno Oceano, ſive profunditate ſuâ reſpondiſſe mediocrium montium altitudini; tota ipſius moles neceſſariò ſuperaret, ídque multis vicibus, aggregatum omnium montium: Cùm enim Abyſſus totam globi ſuperficiem operiebat, ut reſponderet calculus, deberent occupare montes dimidium ejuſdem globi, ſive totam Aridam; atque ulteriùs ſupponere oportuerit montes illos eſſe omnes maximos, ſive primæ magnitudinis, ut unuſquiſque eſſet altitudinis duplæ ad profunditatem Abyſſi; & conjunctiſſimos, ut quaſi novam regionem terræ conſtituerent. Quòd ſi eoſdem conſideremus diſperſos, ut jam ſunt, & disjunctos, nec niſi per viceſimam circiter globi noſtri partem protenſos; ad compenſandum defectum deberent eſſe prodigioſiſſimæ altitudinis, juxta hunc modum generationis, nempe decies circiter altiores quàm jam ſunt. Quare manifeſtum eſt, rationem montium terræ & propor-

proportionem, ſive ad alveum maris, ſive ad Abyſſum primigeniam, huic opinioni de ipſorum origine, minimè reſpondere: Ac utì reverà majores ſunt montes quàm ut ex contingentibus motibus & mutationibus terræ oriri potuerint, ut alii ſupponunt; ità minores ſunt quàm ut moli Oceani aut Abyſſi primæ reſpondeant, ut ab his ſupponitur.

Prætereà ex ſitu quorundam montium, ab omni mari longè diſſitorum, præſumere licet, mediterraneos illos, quicquid de litoralibus fingamus, non egeſtos eſſe ex lacunis maris, tortóſque & vibratos per aërem in regiones terrarum longè remotas. Quomodò autem facta ſunt barathra ſubterranea, quæ nullo patent in aërem hiatu, per quem evacuari potuerint; quomodo conſumpta ſunt ipſorum viſcera, aut quò projecta? Denique ex hâc ſuppoſitione, montes eſſent corpora introrſum ſolida, & ſolidâ baſe terræ applicata: quod rariſſimè contingit; ſunt enim ferè cavernoſi omnes, & ſubeſi, tam corpore quàm radicibus; atque eò propter terræ motibus obnoxii: Neque materiæ, quâ componuntur, plerumque ſaxeæ; neque formæ, quæ ſæpè itidem eſt molis duræ, fractæ, hæc opinio reſpondet.

Et quidem hi Authores fingunt ſibi falſiſſimam ideam Telluris: Concipiunt enim primò orbem noſtrum habitabilem inſtar ſuperficiei lævis, integræ & unitæ, qualis nempe erat fundus Abyſſi; ſive terra ſubabyſſina: & dein factâ hîc foſſâ pro Oceano, huic ſuperficiei aridæ tanquam additamenta quædam, ſuperimponunt hîc illîc moles montium & ſcopulorum.

At verò montes & elevationes terrarum non ſunt mera agglutinamenta Terræ, ſed ipſius vivæ & continuæ partes: quæ protenduntur integræ quandoque

uſque

uſque ad fundum Abyſſi, vel Oceani, ut in ſcopulis litoralibus videre eſt. Nec datur ulla regio aut ſuperficies in orbe noſtro, cui tanquam fundo immobili agglutinari potuerunt: hoc eſt, nulla datur regio aut ſuperficies quæ pro terrâ ſubabyſſinâ haberi poſſet, aut quæ permanſit immota, & in eodem ſitu ab initio rerum. Quod patet, non tantùm per rupta ſtrata interiora & venas terræ, cæteráque ex quibus in præcedente capite exteriorem regionem terræ confractam, & divulſam eſſe monſtravimus: ſed etiam quòd ſumptâ quâcunque ſuperficie, aut cute terræ, ſi eandem ulteriùs perſequamur, alicubi abruptam deficere reperiemus, nec per totam regionem Aridæ integrâ & æquabili convexitate continuari. Exempli gratiâ, ſiqua eſſet hujuſmodi ſuperficies aut regio qualem illi fingunt, eſſet aut valles, valliúmque ſuperficies continuata, aut planities terrarum. Valles quod ſpectat, ſunt inæqualis libellæ inter ſe, perinde ac cum cæterâ terrâ: earúmque nonnullæ adeò ſunt profundæ, ut longè infra ſuperficiem Oceani in ipſa terræ viſcera deſcendant, eas intelligo quæ profundorum lacuum receptacula ſunt. Planities etiam non ſunt inter ſe æque-altæ; etiam ad eandem diſtantiam à mari: & mediterraneæ plerumque ſunt altiores litoralibus. Præterea ſunt inclinatæ in ſuis partibus, nec planæ ad libellam. Quanquam enim in multis planitiebus, oculo judice, nulla ſit inclinatio; tamen ſi longiuſculè protendantur, vel ex curſu fluminum, vel à differentiâ & inæqualitate horizontis ſenſibilis, ſitûs inæqualitas deprehenditur.

Denique ſumptâ quâcunque ſuperficie, nulla eſt uniformis libratio terrarum: Non tantùm in eâdem Continente, ſed in eâdem Regione, in eâdem Provinciâ, in eodem agro, partium diverſus & multi-

formis ſitus eſt; Idque acceptâ quâvis lineâ in Orientem, aut Meridiem, plagáſve contrarias, aut intermedias. Et quanquam innumeræ ſint diverſitates & inæqualitates, cùm inter ſe comparentur partes terræ; certiſſimum tamen eſt ſitum communem tractuum terræ eſſe inclinatum, quandoque magìs, quandoque minùs; quandoque in hanc partem, quandoque in illam, ſecundùm omnes modos & gradus inclinationis: & planè fruſtrà ſunt, qui communem aliquam ſuperficiem in terrâ noſtrâ quærunt, æque-altam per omnes ſuas partes & regiones, cui veluti ſedi & ſolo firmo, ardua terrarum atque omnes inæqualitates ſuperextruantur.

Quare tam ex hâc, quàm ex cæteris rationibus patet, hanc opinionem, vel hypotheſin de ortu telluris noſtræ, ſive ipſius formæ hodiernæ, phænomenis non reſpondere; ideóque illud opus tertii diei, vel ità exponendum eſſe, ut per Aridam intelligamus primam concretionem, ſive orbem habitabilem, quem Deus ſuper aquas ſtabilivit; & per locum Aquarum, Abyſſum ſuppoſitam, dictam mare per prolepſin: Vel dicendum, hanc deſcriptionem accommodari ei telluris formæ & faciei, quæ tunc temporis obtinuit cùm hæc ſcriberentur, ut in ſecundo libro, *c.* 8. monſtravimus; nec voluiſſe *Moſen* populum percellere commemoratione rerum quæ non extabant, nec quæ facilè ab ipſis concipi potuerint, niſi longiori oratione & verborum ambage uſus eſſet, quàm ſummariæ, quam inſtituebat, narrationi congrueret. Intereà, qui primigeniæ telluris conſtructioni hæc aptare vellent, haberent qualitercunq; quo ſe defenderent, aut ſaltem quo communi ſententiæ non minores difficultates ſubeſſe monſtrarent. Cùm enim in unum locum congregari dicit aquas *Moſes*, & comparuiſſe Aridam,

Aridam, innuere videtur totam istam Aridam fuisse unicam continuam molem; atque itidem aquas continuâ superficie & tractu in eodem loco collectas esse; quod primæ telluris constructioni aptè quidem convenit: in hodiernâ verò nec superficies Aridæ est continua, sed per interfluentes aquas sæpiùs interrupta; nec aquæ congregantur omnes in eundem locum: nam præter multos lacus salsos, & aliquos forsan sinus Maris olim impervios, Mare *Caspium*, quod ejusdem est originis, & antiquitatis cum magno Oceano, ab eodem longè disjunctum est. Atque non extitisse mare hodiernum à primo rerum initio, sub eâ quæ jam est formâ, illud insuper argumento est, quòd rupes & scopulos factos esse ante alveum Maris discluſum & apertum, res ipsa arguat; saxa enim illa ingentia, & rupti scopuli qui sparsim & solutè in fundo maris jacent, formari non potuerunt in eò loco, sive in ipsis visceribus terræ subabyssinæ, sed ad disruptionem terræ eò delapsi sunt. Parùm etiam verisimile est Insulas, sive tot terrellas singulares, extitisse in primâ terræ formatione, & quòd aquas simul omnes in unicâ massâ, & Aridam simul omnem in unicâ mole & tractu, per separationem illam constitisse, simplicissima sit interpretatio; & quòd propagatio & traductio hominum & animalium, in tot mundos separatos, difficilis esset explicatu; si nempe terra ab initio tota confracta erat in Insulas, majores vel minores, ut est hodiè; Continentes enim nihil aliud sunt quàm majores insulæ. Denique cùm in hâc descriptione telluris, nec Insularum, nec montium ullibi meminerit *Moses*, quæ tamen sunt partes conspicuæ orbis nostri, & sensibus maximè expositæ, eas non extitisse in primâ illâ molitione terræ, neque cætera quæ cum iis connexa sunt, ut ratione irrefra-

gabili conſtat, ità Sacro Authori conſentaneum eſſe videatur. Neque illud omnino obſtat, ut id obiter hîc notem, mentionem fieri montium in hiſtoriâ diluvii, cùm aquæ dicuntur per aliquot cubitos ſuperâſſe montium cacumina: Id enim non probat montes extitiſſe ante diluvium, ſed tantùm tempore diluvii, & deinceps: ex quo tempore, & nos etiam ipſorum originem repetimus.

Cùm huic dubio ità ſatisfactum eſſe videatur, pergamus jam ad cætera: Atque illud forſan quis mirabitur, & loco objectionis habere vellet, ſcilicet, Si forma telluris primæ ab hodiernâ adeò inſigniter diverſa erat in modo ſuæ conſtructionis, id à nemine notari, neque apud ullos Authores Sacros, aut profanos reperiri aliquid, quod compagem illam exteriorem primæ terræ deſignare poſſit, vel adumbrare. Quàm meritò hoc dicatur, paucis jam videamus, cæteris ab librum ſecundum rejectis.

Primo intuitu facilè quis ſuſpicari poſſet hanc compagem exteriorem, quam Deus ſtabilivit ſuper faciem Abyſſi, intelligendam eſſe per illud firmamentum, quod Deus dicitur ſtabiliiſſe inter aquas inferiores & ſuperiores, *Gen.* 1. 6, & 7. Fatendum verò hoc firmamentum interaqueum *Moſaicum* in nonnullis, quæ ſubjungit Author, noſtro non reſpondere, quanquam reſpondeat aptiſſimè primâ deſcriptione. Quomodo autem exponendum ſit & cum quali temperamento, dicetur meliùs in libro ſecundo, *Cap.* 7, & 8. ubi GEOGONIA hæc noſtra cum antiquorum placitis & COSMOGONIIS fusè comparabitur; quod hìc tantùm prælibamus.

תהום רבה Tehom-rabbah *Moſaicum*, cujus diſruptione factum eſt diluvium, non eſt adeò dubiæ interpretationis, nec aliud eo intelligi poteſt, quàm Abyſſus noſtra antedilu-

diluviana : & cùm opertum erat Tehom-rabbah, non alio operiri potuit quàm compage illâ exteriori, quam Abyſſo ſuperextructam anteà exhibuimus. Quòd verò nonnulli per Tehom-rabbah, ſeu Abyſſum antediluvianam, mare noſtrum intelligi vellent, minimè id recipi poteſt ob multas rationes. Primò quòd nullâ maris noſtri inundatione ſatis aquarum effluere potuerit ad ſubmergendam terram, ut capite ſecundo oſtendimus : Nec fingi poteſt ratio & modus hujuſmodi effluxionis, cùm mare & terra ſimul Globum conſtituant, & illius ſuperficies multò depreſſior ſit locis mediterraneis, nec altior cæteris. Quare ſi omnes ſcopulos ſepoſitos & remotos ab oris maris ſupponeremus, ipſiúſque litora quaquà patent, plana & æqualiter ſtrata, nulla tamen ſequeretur inundatio ; neque etiam quanquam terræ facies tota eſſet lævis & disjectis montibus complanata : atque eadem eſt ratio de aquis quibuſcunque inter terræ viſcera reconditis, ac de mari. Præterea, ſi per Tehom-rabbah nihil aliud intellexit *Moſes*, quàm mare communiter ſic dictum, quare non uſus eſt potius eâ voce Hebraicâ quâ mare ſimpliciter exprimitur ? At nullibi in hiſtoriâ diluvii vox ea occurrit, nec maris fit ulla mentio per totam illam narrationem. Vox Tehom-rabbah poteſt quidem applicari ad ſignificandum mare, quemadmodum poteſt ad quamlibet aquarum voraginem ; non eſt autem pro eâ re, ſive eâ parte naturæ vox certa & propria : quali in ſimplici narratione uſurum fuiſſe Hiſtoricum, ſi è re ſuâ fuiſſet, veriſimiliter concludi poteſt. Denique quinam quæſo ſunt illi fontes vel theſauri maris, quorum diſruptione factum eſt diluvium ? Per diſruptionem fontium, omnes intelligunt diſruptionem terræ, quæ fontes aquarum cooperiebat : fontes enim aliter diſrumpi non poſſunt. Aquæ igitur illæ

ſive

ſive illius Abyſſi, terrâ cooperta erant; quod cùm non ſint aquæ maris noſtri, eo ſitu & formâ quibus jam ſunt, nec intelligi hîc poſſunt per Abyſſum magnam. Atque ut illud hîc obiter notem, ſi Tehomrabbah *Moſaicum*, cujus diſruptione factum eſt diluvium, non erat mare noſtrum, eâ quâ jam eſt formâ & ſitu; ſed alia quædam Aquarum vorago, non minùs immenſa, vel potiùs omni ratione major: certiſſimum eſt tellurem illam ante-diluvianam non eandem cum hodiernâ formam habuiſſe; in hodiernâ enim nulla eſt abyſſus aut vorago aquarum, quæ Oceanum æquare, multò minùs ſuperare poſſit.

Sunt alia Scripturæ loca, quæ Abyſſum hanc ante-diluvianam, & ſuperſtructam ei compagem adumbrare videantur; ſed illud primò notandum, moles illa aquarum, quæ Abyſſus magna dicitur, triplicem ſtatum ſubiit: Primò cooperiit terram, ut *Gen.* 1. 2. Dein tota cooperta eſt terrâ, *Prov.* 8. 27. *Pſalm.* 24. 2. Denique partim eſt cooperta, partim diſcooperta, ut jam in mari, & aquis ſubterraneis. Quare non mirandum eſt, ſi vox illa variè uſurpetur in Sacrâ Scripturâ, præſertim ſi non niſi obiter & alludendo, de iis rebus naturalibus verba fiant.

Tria ſunt loca, ut mihi videtur, Sacræ Scripturæ, ubi tractatur ſolenniùs de fundatione & formâ Telluris: Quorum primus eſt Capite triceſimo octavo *Jobi*, Secundus Capite octavo *Proverbiorum*, & tertius, tertio ſecundæ Sancti *Petri*. Deus interrogat *Jobum* hiſce verbis, *Ubi eras cùm ponebam fundamenta terræ, &c. cùm me laudarent ſimul ſtellæ matutinæ, & jubilarent omnes filii Dei? Quis concluſit valvis mare, quando erumpebat quaſi ex utero procedens? Cùm ponerem nubem veſtimentum ejus, & caligine quaſi faſciis obvolverem. Circumdedi illud terminis meis, &*

poſui

poſui vectem & valvas. Hæc mihi videntur aptiùs congruere Tehom-rabbah ſive Abyſſo ante-diluvianæ, quàm hodierno mari; & per veſtimenta & faſcias quibus obvolutum erat, aptiſſimè intelligi compagem exteriorem, quâ circumdatum & obvallatum erat ante diluvium: nec video quicquam in noſtro Mari quod huic veſtimento reſpondere poſſit. Neque minùs convenit hypotheſi noſtræ, quòd ex nube & aëre caliginoſo hanc veſtem & has faſcias contextas dicit: cùm ex ipſiſſimâ eâdem materiâ faſcias illas ſive orbem ambientem abyſſum nos etiam compoſuimus, nempe ex aëre turbido, ſive ex ſedimento aëris & fæce illius elementi, ut videre licet *Cap.* 5. ubi generationem ipſius explicuimus. Hæc tamen non impediunt quo minùs in hujuſmodi meditationibus naturalibus ad utriuſque mundi formam quandoque reſpiciatur.

Capite octavo *Proverbiorum*, SAPIENTIA ſermonem inſtituit de primâ molitione terræ, cui ſe interfuiſſe dicit, & etiam præextitiſſe. *Ante ſæculum*, verſu viceſimo tertio, *&c. inuncta fui, ante principium, ante primordia terræ: cùm nullæ eſſent Abyſſi, edita eram; cùm nulli eſſent fontes graves aquis; cùm nondum factum eſſet, ut montes immerſi incumberent, ante colles edita eram. Adhuc non fecerat terram aut rura; imò principium, pulveres orbis habitabilis. Cùm aptaret Cælos ibi eram, cùm ſtatueret ambitum in ſuperficie Abyſſi. Quando æthera firmabat ſurſùm, & librabat fontes aquarum: quando circumdabat Mari terminum ſuum, & legem ponebat aquis nè tranſirent fines ſuos: quando appendebat fundamenta terræ, &c.*

In hâc deſcriptione ortûs & molitionis terræ nemo non fatebitur eſſe quædam ſtylo inſolito ſcripta, & quæ aliena eſſe videntur, & à cogitatione & à modo loquendi

loquendi communi; quæque adeò ſunt difficilis interpretationis & intelligentiæ, ut è multis vix duæ occurrunt verſiones, in quibus hæc verba eodem modo traducantur. Quod ideò contingere exiſtimo, quoniam materia de quâ tractatur parùm intelligitur. Cùm verò hodiernæ telluris forma ſatìs innoteſcat omnibus, ſi de eâ tantùm hæc prolata eſſent, non eſſent adeò impedita & explicatu ardua; quare ad aliam telluris formam quædam hîc referenda arbitror, atque inde lucem afferri poſſe obſcuritati textûs. Exempli gratiâ, cùm Sapientia ſe natam dicit, ante omnes Abyſſos, maximè intelligenda eſt primigenia & ante-diluviana, quæ mater omnium erat; Et *antequam montes immerſi incumberent*, nempe eidem Abyſſo: Anteà enim explicuimus inferiores partes terrarum aquis Abyſſi immerſas ſtare, iíſque partibus quaſi columnis, aut cruribus terram habitabilem ſuſtineri extra aquas. *Adhuc non fecerat terram aut campos: imò caput pulvereum orbis habitabilis.* Quidam hoc reddunt *ſuperiora*, quidam *exteriora* orbis habitabilis. Ego primum orbem habitabilem hodierno ſuperiorem intelligo. *Cùm aptabat Cœlos ibi eram, cùm ſtabiliret ambitum vel cingulum in ſuperficie Abyſſi*; hoc eſt, ſi ego rem aſſequor, regionem terræ firmæ ambientis Abyſſum. Et quid aliud quæſo intelligi poteſt per hoc cingulum חוג quo Deus dicitur circumſcripſiſſe abyſſum? In hodiernâ formâ telluris ecquid eſt quod ei reſpondere poſſit, aut termino orbíve, quo mare circumdedit? Ego quidem non pertinaciter hærendum eſſe exiſtimo verborum interpretamentis, præſertim, ſi quid obſcuri habeant; ſed primum ſemper locum dandum eſſe rationibus ſolidis: illud tamen liberè dicam & confidenter, admiſſâ Theoriâ noſtrâ de primâ molitione Telluris, faciliùs explicari aptiúſq;

Verſ. 26.

Verſ. 27.

quæ

quæ in hisce duobus locis narrantur, aut quæruntur, de formâ & fundatione terræ, quàm ex ullâ aliâ suppositione. De hisce fusiùs, *Lib. 2. Cap. 7. & 8.*

Supereſt insignis locus Sancti *Petri*, quem nemo mihi unquam extorserit: cùm disertè notet & ex professo duplicem terram, ante-diluvianam & post-diluvianam; Eásque formâ, & à formâ profluente effectu distinguat. Atque adeò apertè duplicis triplicísve mundi mentionem hîc fieri notavit *Didymus Alexandrinus*, S. *Hieronymi* Præceptor, ut à sacro canone ideò expungendam censuerit hanc Epistolam, quasi ab Hæreticis corruptam. *Non est igitur, inquit, ignorandum præsentem Epistolam esse falsatam, quæ licèt publicetur, non tamen in canone est.* Neque tamen aliam ei culpam impingit, quàm quòd describat & palàm nos doceat biformem aut triformem mundum: nempe Antiquum sive ante-diluvianum, vers. 6. *Ille tunc mundus.* Hodiernum seu post-diluvianum, ver. 7. *Cœli & Terra qui nunc sunt.* Et Futurum, ver. 13. *Sed cælos novos & terram novam secundùm promissum ejus expectamus.* De hoc mundo futuro, si Deus voluerit, alibi tractabimus; & quoad Antiquum, quæ Terram ipsius spectant, magnâ ex parte suprà exposita sunt; cæterorum autem plena elucidatio dari non potest, donec AQUAS COELESTES & Cœli ante-diluviani formam & conditiones explicuerimus, quod *li. 2. c. 5.* legenti occurret, cum integrâ verborum Apostoli interpretatione. De scriptis sacris hæc dicta sint, ad cætera jam progrediamur.

2 *Epist. 3.*

Enarrat. in Epist. Canonicas.

Siqua apud antiquos occurrunt vestigia primigeniæ formæ telluris, aut siqua vel levis notitia, eam non propriæ rationis vi hausiam, aut deductam à rerum Phænomenis crederem, sed aliunde iis transmissam: non enim memini me legisse ullibi apud Antiquos ra-

tiocinationem ſolidam, & bene fundatam, circa res naturales; ſed conſervârunt nobis memoriam rerum quarundam & circumſtantiarum, quibus mens excitatur ad indagandam veritatem & ad agnoſcendum primum naturæ ſtatum & ordinem. Ità videor mihi rectè notâſſe Antiquorum *Tartarum* indicare Abyſſum magnam, ipſiuſque vaſtam & tenebroſam capacitatem; Atque Ovum illud, cui ſive Chaos, ſive corpus telluris comparârunt, exhibere tellurem in formâ ſuâ primigeniâ, cùm primùm concreviſſet in ſuperficie Abyſſi Orbis habitabilis. Præterea, quoad materiam hujus orbis, videtur mihi deſignari aptiſſimè per illam Antiquorum ἰλὺν, ſive limum primigenium, cujus ſuprà meminimus capite quinto. Denique illud adjiciendum eſt, ex *Nocte* genitum eſſe voluerunt hoc Ovum, vel etiam terram; quod itidem reſpondet commodè theoriæ noſtræ, quâ ex aëre caliginoſo & fæculento hujus Ovi teſtam, ſive terram exteriorem produximus: coincidit hoc etiam cum iis quæ in capite triceſimo octavo *Jobi* notavimus, ubi veſtimenta & faſcias, ſive involucrum Abyſſi, ex nube & caligine (quod Antiquorum *nocti* æquipollere exiſtimo) confecta legimus. Sed de his plura in ſecundo libro capite 7, &c.

Atque hæc notâſſe ſufficiat ex Antiquorum ſcriptis ad illuſtrandum argumentum, docendúmque paucis apud eos ſuperfuiſſe aliquam memoriam primigeniæ telluris, & quoad formam & quoad materiam. Intereà maximi momenti ſemper mihi viſæ ſunt rationes & argumenta ab ipsâ naturâ rei deprompta; Quorum licèt jam multa congeſſimus, ſupereſt tamen unicum, quo veluti ultimo teſte cauſam concludemus. Res agitur potiſſimùm de illâ compage exteriori telluris, quam concreviſſe in ſuperficie aquarum atque orbem

orbem primum habitabilem constituisse asserimus; Quod vel concedendum est, vel alius orbis habitabilis inveniendus. Tota moles terræ hucusque sub aquis jacet, in hâc primâ Naturæ facie; nec hactenus parantur sedes nascituris hominibus: Nos iis novas

96.

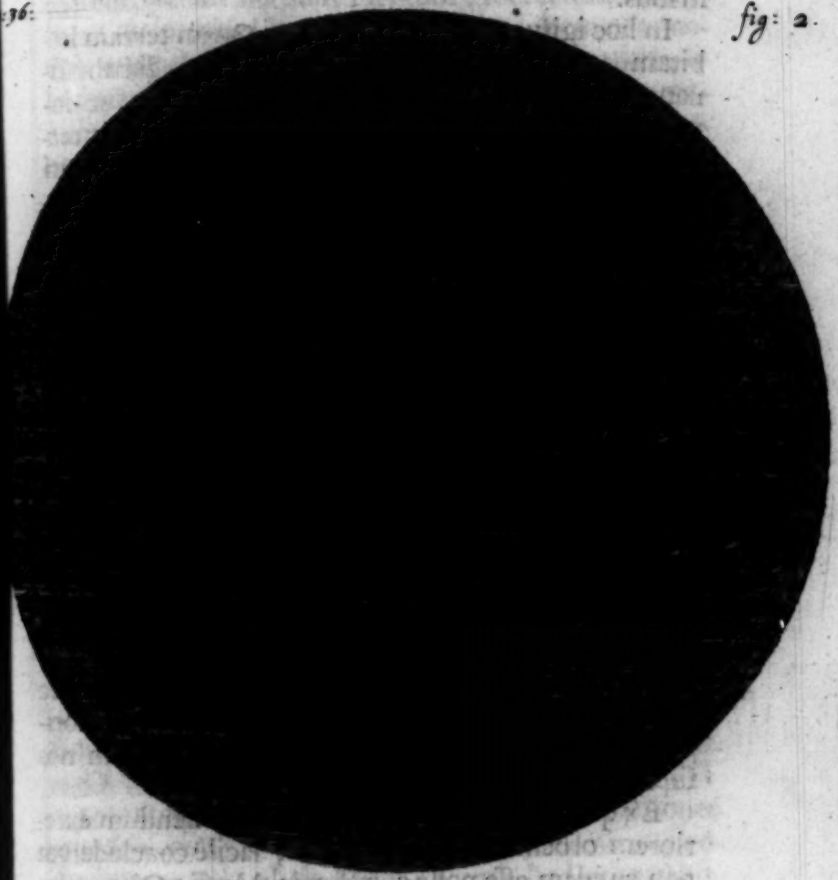

fig. 2.

S 2 condimus,

Vid. Fig. 4. & 5. p. 39, & 41.

condimus, ex novis terris, in ſuperiori parte aquarum formatis; ſtatuimúſque abſque formatione iſtiuſmodi regionis aut orbis, utì innumeris aliunde Phænomenis ſatisfieri non poteſt, ità nec comparari ullo modo habitatio humano generi, & animalibus terreſtribus.

In hoc igitur cardo rei vertitur; Quam terram habitamus, aut habitârunt primi homines, ſubabyſſinam, aut ſuperabyſſinam? Si ſubabyſſinam, ut deveniret arida & habitabilis, vel aquæ abdicabant terras, in foſſas & lacunas deductæ; ut ſolent exiccari paludes: vel terræ abdicabant aquas; nempe tumentes & elevatæ in quibuſdam locis, excuſſerunt aquas, tractúſque illi terrarum eo ipſo aridi, orbem habitabilem conſtituerunt. Ità aiunt inſulas novas quandoque emerſiſſe in Mari, & montes è terrâ protruſos. Ex hâc ſuppoſitione fundus Oceani ſemper immotus manſit, & elevati fuêre, locóque primo emoti campi & tractus Aridæ: Utì è contrà, ex alterâ ſuppoſitione, planities & tractus Aridæ ſteterunt immoti, & transfugerunt aquæ in novos alveos iiſdem recipiendis in ſolidâ terrâ factos.

Hæc disjunctio cùm legitima ſit & adæquata rei, ſi ex ipſius partibus neutra locum habere poſſit, neque terra ſubabyſſina alterutro ex hiſce modis converti in Aridam, orbémve habitabilem, talem qualis eſt noſter; conſequens eſt, Orbem noſtrum nec eſſe, nec fuiſſe unquam, iſtius terræ partem; ſed alterius originis diſtinctæque formationis Corpus, ut eam nos ſuprà exhibuimus.

Ex qualitatibus materiæ, ad componendum exteriorem orbem telluris, requiſitæ, facilè concluderem non eundem eſſe poſſe cum fundo Abyſſi: Cùm enim progignendis plantis, & animalibus aptus eſſe deberet, quorum

quorum fœcunda mater, & nutrix erat recens Tellus; ex materiâ levi & rariori, pingui & fibrosâ conſtare neceſſum fuit: materia autem ſolida, partibus craſſis & brevibus, macris & ponderoſis conſtans, quales fundum Abyſſi petebant, ſolum infœcundum conſtituerent, & ſeminarium ineptum procreandis animalibus, & principiis rerum; ejuſdem ſaltem cum noſtris temperamenti & indolis. Prætereà materia oleaginea in ſpecie, quâ ſcatet orbis exterior terræ, omníſque ipſius apparatus, tam animalis, quàm vegetativus, in terrâ illâ ſubabyſſinâ vix reperiri debuit; nullâ ſaltem copiâ. Cùm enim partes oleagineæ leviores ſint non tantùm terreſtribus, ſed etiam aqueis, quâ ratione imum Abyſſi peterent, aut locum infinum; in illo ſcilicet rerum ſtatu libero, ubi pro ratione ſuæ gravitatis quodque ſedem capeſſebat?

Hæc ſunt manifeſta diſcrimina terræ ſubabyſſinæ, & orbis noſtri habitabilis, ſi materiam reſpiciamus; & ſi reſpiciamus formam orbis noſtri, res adhuc conſtabit fortioribus indiciis. Disjunctionis ſuprà propoſitæ partem primam anteà examinavimus, cùm in exponendo opere tertii diei fusè oſtendimus hypotheſin illam de diductione aquarum in foſſam Oceani, vel qualeſcunque alveos, ad conſtituendam Aridam, accommodari non poſſe telluri noſtræ. Supereſt jam altera pars disjunctionis, ſive hypotheſis illa, de intumeſcentiâ & elevatione quorundam tractuum terræ, quâ ſupereminuerunt aquis, & regiones Aridas & habitabiles, ſitu inæquali & multiformi, cæteríſque conditionibus, noſtro orbi ſimiles, conſtituebant.

Hæc ſuppoſitio, quanquam ex eo, quòd fractiones quaſdam terræ & ſuppoſitas inanitates admittat, reſpondeat meliùs quàm prima, formæ hodiernæ telluris: aliunde tamen eâ non eſt minùs incongrua aut

impoſſibilis. Nec enim fieri poteſt ullo modo, ut tota moles Aridæ, non tantùm montes, aut quod campis aut planitiebus eminet, vallibúſve profundiſſimis, ſed quicquid porrigitur imis radicibus uſque deorsùm ad maximam profunditatem Oceani: Fieri, inquam, non poteſt, ut tota illa moles materiæ deſumpta fuerit, aut protruſa ex maſſâ terræ ſubabyſſinæ. Fingendæ enim eſſent ingentiſſimæ voragines & cavitates, in imis viſceribus terræ, multò inferiores ipſius Oceani alveo, eodémque multò majores: quæ ſatis eſſent, non tantùm capiendis & reſorbendis omnibus montibus terræ, ſed toti ipſius regioni ſuperiori, ad profunditatem ubique æqualem medii Oceani fundo; totum enim illud egeſtum & diſploſum ſupponunt ex maſſâ ſubabyſſinâ. At ſiquæ eſſent hujuſmodi cavitates, cùm alveo Oceani profundiores & inferiores eſſent, eò fluerent omnes aquæ maris, foſſámque ſiccam & hiantem, qualem ſuprà deſcripſimus capite octavo, relinquerent; itidem flumina, quæ ſe exonerant cuncta in mare, & fontes aquarum omnes exareſcerent: neque orbis noſter omninò eſſet habitabilis.

Hæc cùm ità ſint, nullus modus excogitari poſſe videtur, quo ex terrâ ſubabyſſinâ orbis noſter emergeret: ut etiam ex hâc ſolâ ratione, ſi deeſſent aliæ, adigeremur ad novam aliquam compagem formandam, aquis exteriorem, quam ego terram ſuperabyſſinam appello, atque primum orbem habitabilem. Hic etiam *Gyrus*, ambitus aut cingulum Abyſſi, verbis Sapientiæ appellari videtur; & ejuſdem veſtimentum, in quæſtionibus *Jobi*, & *faſciæ*: utì & hodiè ſimilis compagis reliquiæ in *Saturno*, faſcia *Saturni* appellari ſolent.

Atque hæc dicta ſint ad inveſtigandum & demonſtrandum primum Orbem habitabilem; Quod eſt præcipuum

præcipuum argumentum inventúmque hujus tractatûs: Cui etiam propterea titulum illum præfixiſſe, olim apud me conſtitueram: ex eo enim dependent omnia quæ hactenus diximus, & quæ deinceps dicturi ſumus de paradiſo, in libro ſecundo. Videor mihi invictis rationibus rem ipſam ſtabiliviſſe; ſed de modo rei, nempe quomodò & ex quâ materiâ genita fuit hæc compages exterior, id quæſtiunculam habere poſſit. Quidam forſan maluerint ipſius Originem explicare, per modum cruſtæ, enatæ in ſuperficie aquarum ex ejectâ quâdam ſpumâ, quæ poſteâ induruit; nos per modum ſedimenti ortum eſſe omninò ſtatuimus, aut purgamenti aëris, cùm recens ex Chao & quaſi muſteus, fœces ſuas terrenas depoſuit in ſuperiores partes maſſæ Liquidorum. Ubi exceptæ à liquore pingui & oleagineo, qui inſtar cremoris lactei cæteris ſupernatabat, & eodem commiſtæ, concreverunt; & concluſerunt undique Abyſſum robuſtis repagulis & novo orbe terræ.

Ex Noſtra genitum ſupponimus. Vid. li. 2. c. 7.

Nec aliâ methodo, aut molimine mihi opus eſſe videtur ad formandam hanc regionem ſuperabyſſinam. Intereà ſiquis, facto diligenti examine, quo ordine diverſa elementa primi Chaos ſe partiri & ſeparare debuerint juxta leges Naturæ, expeditiorem viam inveniet, aut certiorem, ad eandem formandam, ego quidem non refragabor. Cæterùm ſi à re noſtrâ foret, motus & hiſtoriam Chaos univerſaliùs hîc deducere, confiderem me afferre poſſe tantam perſpicuitatem huic rei, ut rationes alias exquirendi nulla relinqueretur occaſio.

Quod reliquum eſt; ſiquis amore & ſtudiis philoſophiæ aliquantulùm imbutus, hodiernam Naturæ faciem contempletur, non poterit non advertere, telluris noſtræ elementa & corpora majora non eſſe diſpoſita

posita secundùm leges & ordinem gravitatis: cùm moles illæ montium, scopulorum, & rupium, supremæ sint, Aquæ in imas partes terræ deductæ, atque aër sæpe inclusus in cavernosis ipsius viscеribus. Cúmque prætereà recordetur, olim hæc aliter dispositа fuisse, cùm in massâ primigeniâ terra infimum locum tenuit, & cætera sedes sibi proprias; Atque demum apud se exquirat, animo libero & aliorum imperiis soluto, quæ causæ esse potuerint hujus mutati ordinis & præternaturalis situs rerum, persuasum habeo, eum vel ex hoc solo agniturum, compagem illam superabyssinam necessariò introducendam esse. Denique cùm cætera cuncta phænomena adjunxerit, quæ vel ex historiâ sacrâ, vel historiâ naturali deprompsimus & exposuimus, viderítque eandem respondere singulis; & complecti omnia quæ vel originem terræ, vel hodiernum ipsius statum, vel mutationes intermedias respicere possint; fatebitur, aut verum nos invenisse rerum ordinem, aut adeò verisimilem, ut nullis indiciis aut argumentis à vero discerni possit.

Atque hæc de subjectâ materiâ sufficiant; Liceat mihi Coronidis loco adjicere unum atque alterum monitum de recursu ad primam causam & ad miracula. Illud in usu est apud multos, cùm rerum causas ignorant, in Deum conjicere omnia; quasi inter primam & ultimam causam nullum esset intervallum, nullæ causæ intermediæ; Et quo minùs instructi sumus rerum scientiis, eò magìs proclives sumus in hoc vitium. Omnibus enim innatum est desiderium sciendi rerum causas, quas cùm attingere non possunt, fingunt nullas esse præter primam, atque eo modo se æquant sapientissimis. Ità quidem consulitur ignorantiæ nostræ, quæ indè occultatur quodammodo: Sed parùm prospicitur Majestati Dei, dum quamlibet Naturæ

Naturæ formam, degeneris licèt & corruptæ, immediatè à sanctissimâ Ideâ mentis divinæ ità eductam esse, incautè affirmamus. Est quædam sanctitas in primo rerum ordine, qui digitos Dei quasi tetigit, & effluxit proximè à cogitatione divinâ: neque ad hanc supremam originem temerè & promiscuè referenda est quælibet rerum facies. Simplicitate quâdam pulchrâ & fœcundâ omnia formata sunt ab initio; mensurâ, numero, & pondere justa: Cùm nulla esset ratio cur hic primus rerum ordo à rectitudine defleeteret: Sed degenerante mundo animato, & inanimatum degenerare quodammodò ratio postularet, & sapientia & justitia divina: quem ideò vanitati & corruptioni subjici, ab Apostolo ad *Romanos* octavo dici videtur, ubi manifestò loquitur de mundo inanimato & naturali, & de mutatione aliquâ in pejus, in eodem factâ. Ego quidem cùm perturbatam formam hodiernæ telluris intueor, qualem Cap. 7, 8, 9, 10. ostendimus, minimè ausim dicere, hæc ità stetisse immutata ab ipso rerum ortu, neque alîus fabricæ mundum enixam esse æternam Sapientiam.

Ac utì in deducendis rerum originibus non temerè recurrendum est ad primam causam; ità nec in explicandis effectis singularibus, ad Miracula: hoc omnes agnoscunt, atque etiam frustrà ac temerè eò recurri, cùm res aliunde per causas naturales satìs explicari potest. Satìs autem explicatur aliquod phænomenon, cujus rationes redduntur adæquatè, ídque juxta analogiam Naturæ: ità scilicet, ut cætera Natura eidem explicationi consentiat & suffragetur. Atque propterea rationes à nobis allatas ad explicandum diluvium universale, non tantùm deduximus à primo Chao, sed etiam confirmavimus per consensum & connexionem totius Naturæ: ut in hâc materiâ nihil ultrà desiderari

ſiderari poſſe videatur. Intereà cùm non omnes à Naturâ ità compoſiti ſimus, ut philoſophiæ ſtudiis delectemur; neque etiam liceat multis propter occupationes vitæ, iiſdem vacare, quibus per ingenium licuiſſet: iis jure permittendum eſt, compendiariò ſapere; & relictis viis Naturæ & cauſarum ſecundarum, quæ ſæpe longiuſculæ ſunt, per cauſas ſuperiores philoſophari; idque potiſſimùm, cùm ex piis affectibus id quandoque fieri poſſit; quibus, vel malè fundatis, aliquid dandum eſſe exiſtimo, modò non ſint turbulenti. Denique cùm certiſſimum ſit à divinâ providentiâ pendere res omnes, cujuſcunque ordinis; & ab eâdem vera miracula edita eſſe: quibus, nobiſcum convenit de hiſce principiis, in aſſignandis rerum cauſis, iis ſemper liberum, per me licet, eſto Judicium; modò parem libertatem aliis concedant, neque per importunam ignorantiam in ea ſe imperiosè ingerant, quæ non pernoſcunt.

TELLURIS Theoria Sacra:

ORBIS NOSTRI

ORIGINEM & MUTATIONES

Generales, quas

Aut jam ſubiit, aut olim ſubiturus eſt,

COMPLECTENS.

LIBER SECUNDUS

DE

Tellure Primigeniâ & de Paradiſo.

LONDINI,

Typis *R. N.* Impenſis *Gualt. Kettilby*, ad Inſigne Capitis Epiſcopi in Cœmeterio *Paulino*, MDCLXXXI.

TELLURIS
Theoria Sacra:

ORBIS NOSTRI

ORIGINEM & MUTATIONES

Generales, quas

Aut jam subiit, aut olim subiturus est,

COMPLECTENS.

LIBER SECUNDUS

DE

Tellure Primigenia & de Paradiso.

LONDINI.

Typis R. V. Impensis Gerh. Aemilii
Insigne Capitis Bracchii in Cœmeterio
Paulino, MDCLXXXI.

PRÆFATIO.

SIQVIS Historiam mundi Philosophicè conscriberet, atque rerum humanarum seriem cum suis causis & rationibus, in quantum definiri possunt; exponere aggrederetur, quod esset genus operis verè aureum; Oporteret eum notare primo loco varias Naturæ facies & vicissitudines quas à primis rerum initiis hucusque subiit & sustinuit; Dein unicuique subjungere suum ordinem civilem atque illum vivendi modum, qui Naturæ externæ cognatus singulis periodis seculisve obtinuit.

Hâc methodo qualitercunque usi sunt Pöëtæ & Authores antiquissimi in primis mundi sæculis describendis; quorum etiam singulis suum titulum ut ità dicam & characterem tam à naturâ externâ quàm ab hominum moribus desumptum indiderunt. Eodem modo mundi tempora digesserunt Sibyllæ *aut librorum Sibyllinorum Scriptores, per Ætates scilicet aut αἰῶνας; quam etiam rationem notat sequiturque novi fœderis stylus sacer. Atque hæc methodus Historiæ sive hæc digestio temporum in quantum distinguitur à civili & vulgari, quæ Regum vitas & stemmata, gentium bella, regni alicujus aut Reipublicæ motus & vices consequitur, Sacratæ*

crata aut Philoſophica dici poſſit, cùm Providentiæ ſemitas propiùs attingat & rerum humanarum fontes.

Secundùm hanc methodum primum mundi intervallum, magnum & memorabile, erat ab Orbe condito ad Diluvium, cùm Natura faciem formámque mutavit & quoad cœlum & quoad terram, & novus prodiit rerum ordo tam naturalis quàm civilis. De primo Naturæ ordine jam actum eſt quadantenùs, & cætera partes ſequuntur in ſecundo libro adjiciendæ: Eidem appendit ſuus ordo civilis & modus vivendi ab hodierno quàm maximè alienus; cùm neque eſſent olim quæ ad bellum ſpectant artes aut inſtrumenta, neque quæ ad Nauticam, neque quæ ad Veſtitum victúmque pluſima, neque quæ ad ædificia & ſupellectilem; neque farrago illa rerum & mercium quibus urbes noſtræ & officinæ, portus & nundinæ replentur. Quot & quanta ſunt quibus nec gaudebant primi terræ Incolæ nec indigebant? totus quidem ille mundus Artificialis & apparatus rerum non naturarum ſed factarum quibus magnâ ex parte hodiernus vitæ ordo conſtituitur.

Ac utì intervallum ante-diluvianum poſt-diluviano, toto cœlo & terrâ diſconvenit, ità ejuſdem intervalli pars prima ac ultima, & inter ſe & ab intermediis non parùm diſcrepabant. Terræ enim ubertas & modus vivendi ſimplex & innocuus ſenſim perière, aut neceſſitate aut luxu aut ambitione inventis artibus quas ætas prima fœliciùs ignorabat. Hæc & hujuſmodi multa in Philoſophicâ mundi hiſtoriâ per varios gradus & modos in utroque mundo deducenda eſſent, poſito ſemper in primâ fronte Naturæ exterioris ſtatu, & quid inde fluxit proximè, notato; dein adjunctis quid religio naturalis aut revelata, quid rerum uſus, quid ſcientiarum ortus & augmentum, cæteráque rebus humanis novitatis aut mutati-

mutationis attulerunt; ex quibus ordine dispositis pulcherrimum & elaboratissimum hujus mundi Drama aut repræsentatio componitur. Hæc autem obiter tantùm perstringo, oblatâ occasione ab utriusque libri, maximè hujus secundi, argumento; cujus partes & ordinem cùm in opere ipso satis distinxissem, de eâ re nihil hîc dicendum restitit.

Quod superest, Benevole Lector, siquid in hoc scripto rectè dictum inventúmve reperies, id alacriter amplecteris; neque à veritate fruendâ te absterreat aliorum opinio aut imperium: Siquid verò animadvertes aut rerum naturæ aut certæ historiæ contrarium, eâdem ratione & eâdem animi libertate repudiandum suadeo.

TELLU-

TELLURIS THEORIA SACRA.

Liber II.

De Tellure primigeniâ & de Paradiſo.

CAPUT I.

Introductio & ſumma libri ſecundi; Phænomena generalia Paradiſi & Orbis primævi ex hiſtoriâ ſacrâ & profanâ recenſentur.

HActenus Telluris primigeniæ ortum è ſuo Chao, ejuſdémque diſſolutionem, libro primo explicuimus; Idque potiſſimùm ad aperiendas & demonſtrandas rationes Diluvii univerſalis Noëtici. Qualis erat ea tellus, cùm ſtaret integra, quantúmque hodiernæ diſſimilis, generatim deſcriptum eſt; cùm totam fuiſſe Continentem, ſine maris hiatu; totam lævem & æqualem, ſine montibus; totam denique ſolidam (uſque ad Abyſſum) ſine cavernis, ex modo ſuæ originis ibidem oſtendere-

 mus.

mus. Cæteræ jam conditiones telluris primigeniæ, & quæ propiùs ſpectant ad orbis habitabilis rationem, & humanæ vitæ commoda, hoc libro explicandæ ſunt; quò ad Paradiſum, quem quærimus, ſternamus viam, atque hypotheſin noſtram, quaſi bifrontem, utrumque mundum æquè reſpicere probemus.

Et ſi fortè quæ propoſuimus, & ſecuti ſumus hactenùs rerum PRINCIPIA, fidem mereantur apud ingenuos, ob facilem, quam nobis dederunt rationem, & orbis hodierni originem, & antiqui interitum intelligendi; cùm eadem principia aditum nobis dederint ad Paradiſi notitiam, clarámque cognitionem illius mundi Originarii, etiam maximè difficiles eorum vi & evidentiâ flecti poſſe non diffidam; ausímque mihi polliceri, hanc Telluris theoriam, locum aliquem & authoritatem habituram apud omnes, quibus non ſatis fuerit ſolam rei novitatem quibuſcunque argumentis opponere.

Cùm orbem primum habitabilem, alium ab hodierno jam ſuprà invenerimus, aliámque terram primævam, cujus nos habitamus reliquias; evidens eſt, in illo orbe, aut in illâ terrâ primorum hominum quærendas eſſe ſedes; adeóque primum librum hujus ſecundi fundamentum eſſe & quaſi demonſtrationem, in quantum ex rationibus diluvii univerſalis & hodiernæ telluris formâ, aliam præextitiſſe, vel eandem ſub aliâ formâ, ibidem evincitur: Hæc terra prima nobis jam petenda & perluſtranda eſt, ad inveſtigandum Paradiſum, locum diù multúmque quæſitum per terrarum orbem, neque tantùm per terrarum orbem, ſed etiam in aëre, in Lunâ, & ad tertium uſque cœlum.

Et quò fœliciùs inſtituamus hanc diſquiſitionem, ſciendum eſt neque in locis extra-mundanis quærendum

dum eſſe Paradiſum, neque ſatis eſſe ad eundem explicandum fertilem & riguum agrum alicubi terrarum, ut in *Meſopotamiâ*, aut alibi inveniſſe; oportet ut cætera natura reſpondeat, & tota rerum ſeries & cognatus ordo. Sunt enim quædam Paradiſi phænomena generalia, quæ reliquæ telluri primigeniæ cum eo communia erant, atque horum primò habenda eſt ratio, cognoſcenda origo, & quis ſtatus naturæ ea omnia complectatur, diſpiciendum; dein deſignanda regio ſpecialis Paradiſi, quantum fieri poteſt, & quæ ad eam ſeorſim ſpectant, excutienda. Quoad phænomena generalia Paradiſi, ſive conditiones ei communes cum reliquo ſuo terrarum orbe, eas omnes præfiniri poſſe crederem, ſi eis quæ in libro primo de *formâ telluris primigeniæ* diſſeruimus, adjiceremus in hoc ſecundo *ejuſdem telluris figuram*, & ipſius *ſitum ad ſolem*: ex hiſce enim tribus, ut mihi videtur, quæcunque nobis certâ fide tradita ſunt de primævo rerum ſtatu, tanquam ex ſuis cauſis deduci poſſent.

Atque illam methodum ſemel mihi propoſueram in hoc ſecundo libro, ut Ideam orbis habitabilis recens geniti ex ſuis cauſis depingerem, in quâ reluceret omnes proprietates mundi ante-diluviani; dein ut permitterem cujuſque ingenio eandem amplecti pro mundo noſtro, vel pro ipſius imagine tantùm habere, modò noſtrum verè referre & exprimere, ſecundùm omnes ipſius facies, agnoſceret. Cùm verò hujuſmodi Ideæ aliquid ficti habere videantur, placeántque magis quòd ingenioſæ ſint, quàm quòd veritatem exhibeant aut probent; ſatius duxi miſſâ omni ambage ad rem ipſam accedere, ac prout in ſe eſt nudè propoſitam ſtrictis rationibus expendere.

Facili igitur & perſpicuâ uſi methodo, recitabimus primò phænomena Paradiſi communia, quæ cum eo-

partîcipavit reliqua terra antediluviana ; quid nempe ſingulare & à ſæculis noſtris diverſum, ſive illa tellus habuit, ſive ille rerum ſtatus, prout ab hiſtoriâ ſacrâ & profanâ memoratur. Dein monſtrabimus, ea phænomena in tellure noſtrâ, ut hodiè conſtituitur, reperiri non poſſe, neque unquam potuiſſe, ſtante hâc rerum compage. Denique oſtendemus, admiſſâ illâ rerum compage atque illo orbe habitabili quos libro primo ſignavimus, & fuſiùs infrà deſcripturi ſumus, memorata illa omnia phænomena ibidem reperta iri, & quæcunque alia de primævo naturæ ſtatu, vel certâ ratione vel hiſtoriâ hactenùs innotuerunt.

Quanquam verò in hiſce dignoſcendis dux nobis eſſe debeat prima & præcipua, hiſtoria ſacra, tamen quoad maxima capita profanam etiam conſulere licebit ; nempe narrationes illas Antiquorum, quæ plerumque apud Poëtas occurrunt, de primis mundi ſæculis, & ſpeciatim de aureo ſæculo : Nihil enim dubito aureum ſæculum antiquorum idem mundi tempus & eundem ſtatum exhibere, ac nobis exhibet ſacræ hiſtoriæ Paradiſus ; idque non tantùm ob conditiones naturales & civiles utrique communes, ſed maximè ob rationem temporis. Utì enim *Moſes*, cùm mundi ortum ex Chao deſcripſiſſet, induxit proximè Paradiſum, & aliquot poſtea ſæculis Diluvium ; ità antiqui omnes ſtatim ab exordio mundi (quod itidem à Chao deducunt) auſpicantur aureum ſæculum ; quo ſenſim degenerante cum humano genere, per diluviem univerſalem finis impoſitus eſt illi primo rerum ordini, & ſecundò inſtauratur mundus.

Atque inprimis conſentiunt omnes, & utraque hiſtoria teſtatur, ſummam fuiſſe cœli clementiam & æquabilitatem in recenti mundo & in Paradiſo ; quod primum phænomenon generale haberi poſſit. Ea cœli temperies

temperies cum verno tempore comparari ſolet ab antiquis,& nota ſunt præ cæteris illa carmina *Virgiliana:*

Non alios primâ creſcentis origine mundi
Illuxiſſe dies, aliúmve habuiſſe tenorem
Crediderim: ver illud erat, ver magnus agebat
Orbis, & hybernis parcebant flatibus Euri.

Magnum Orbem ver egiſſe ait, non regionem aliquam ſingularem, ità enim verba illa intelligo; cùm conſtet antiquos, tum Patres, tum Poëtas, non tam in vere natalem mundi poſuiſſe, quàm ver perpetuum & perenne in novo mundo ſine ullâ tempeſtatum viciſſitudine conſtituiſſe.

Ver erat æternum: placidique tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos ſine ſemine flores.

Ita *Ovidius.* Exeunte autem aureo ſeculo, dicit,

Jupiter antiqui contraxit tempora veris,
Perque hyemes, æſtúſque, & inæquales autumnos,
Et breve ver, ſpatiis exegit quatuor annum.

Nempe in regno Saturni, juxta antiquos, eadem ſemper erat facies naturæ, cœli, & terræ; eadem temperies aëris; neque fluxit tempus per diſpares motus, & illud inæquale curriculum per quod annus noſter volvitur. Quando autem, aut quomodo tandem & ex quibus cauſis, hæc inæqualitas & viciſſitudo temporum anni incœperit, id ſeveriori ratione quærendum eſt, neque Poëtarum ingeniis nimis indulgendum.

Intereà authores Chriſtiani non minùs celebrârunt in Paradiſo ver perpetuum & Halcyonea tempora,

quàm apud gentes Poëtæ in aureo ſæculo: ut videre eſt apud *Juſtinum Martyrem*, *Tertullianum*, *Baſilium*, *Auguſtinum*, alióſque: atque ut carmina carminibus ſubjungamus, ità cecinit *Alcimus Avitus* in *Gen.* de Paradiſo loquens,

Non hîc alterni ſuccedit temporis unquàm
Bruma, nec æſtivi redeunt poſt frigora ſoles;
Hîc ver aſſiduum cœli clementia ſervat:
Turbidus Auſter abeſt, ſempérque ſub aëre ſudo
Nubila diffugiunt, jugi ceſſura ſereno.
Nec poſcit natura loci, quos non habet, Imbres;
Sed contenta ſuo dotantur germina rore.
Perpetuò viret omne ſolum, terræque benignæ
Blanda nitet facies: ſtant ſemper collibus herbæ,
Arboribúſque coma, &c.

Nihil his apertius: & cùm ait nunquam pluiſſe in Paradiſo (quod etiam de maximâ parte telluris ante-diluvianæ, & ratione, & aliorum teſtimoniis infrà probabimus) neque id poposciſſe terram humore roſcido madentem, indè etiam curſum anni & viciſſitudines tacitè ſiſtit & ſufflaminat.

Denique certum eſt, illam fuiſſe temperiem & tranquillitatem cœli in mundo recenti, tam intra, quàm extra Paradiſum, quæ plantarum & animalium ortui commodiſſima eſſet; quæ omnia, ſi hominem excipias, (in quo condendo ſingulare aliquod miniſterium interceſſiſſe videtur) cùm ſponte ſuâ tellus produxerit, ab omni vi frigoris aut caloris in ſuo, ut ità dicam, puerperio protegenda eſſet. Cùm verò de hâc materiâ iterum occurret dicendi locus *c.* 9. pluribus hîc ſupersedeo.

Secundò, alterum phænomenon mundi primævi, paradiſo

paradiſo cum reliquo orbe habitabili commune, erat incolarum LONGÆVITAS: quâ nullum manifeſtius aut magis inſigne diſcrimen reperitur inter tempora ante-diluviana & poſt-diluviana, primæva & hodierna. Primis hominibus facilis natura dedit id, quod nullâ arte aut medicinâ nos aſſequi poſſumus, vitam non modò ſanam & vegetam, ſed in ſeptingentos, octingentos, aut nongentos annos & ultra productam: ſub eam ætatem quâ nos ſenio confecti ſumus, illi ex ephebis vix exceſſerant; & numeratis aliquot exinde ſæculis, annorum & liberorum ſaturi extremum diem vix tandem clauſerunt. Notum eſt Patriarchas ante-diluvianos in tot annos, & tam mirandam longitudinem vitas protraxiſſe, ut ad ſalvandam fidem hiſtoriæ ſacræ, alias à noſtris annorum formas nonnulli excogitare voluerunt: ſed eandem longævitatem primorum hominum nos docent gentium ſcripta; *Heſiodus* omnia ſenectutis incommoda iis adimit,

οὐδέ τι θαλὸν
Γῆρας ἐπῆν· αἰεὶ δὲ πόδας καὶ χεῖρας ὁμοῖοι
Τέρποντ' ἐν θαλίῃσι, κακῶν ἐκτοσθεν ἁπάντων.

Etiam in ſecundâ quam fingit ætate mundi, cùm centum jam annos habuerint, nondum pueritiæ & incrementi terminos præteriiſſe ſupponit,

Ἀλλ' ἑκατὸν μὲν παῖς ἔτεα παρὰ μητέρι κεδνῇ
Ἔτρεφε' ἀτάλλων, μέγα νήπιος.

In Sibyllinis etiam oraculis de primis hominibus legitur illud,

οἵσιν πολυχρόνιον ἦμαρ
Ὤπασεν εἰς ζωὴν πολυήρατον· οὐ γὰρ ἀνίαις
Ταρβέμενοι θνῆσκον, ἀλλ' ὡς δεδμημένοι ὕπνῳ.

Denique

Denique, qui plura desiderat hâc in re gentium testimonia, *Josephum* adeat *libro* 4to suæ historiæ, qui eandem longævitatem primorum hominum celebrans, *Testes habeo, inquit, hujusce rei quotquot inter Græcos Barbarósque rerum antiquarum monumenta reliquere.* Scriptorum nomina infrà ex *Josepho* subjiciemus. Quòd verò ad Paradisi incolas etiam extendi debeat hæc longævitas, cùm à nemine dubitari possit, id missum facimus.

Tertiò denique, In mundo novo, tam extra, quàm intra Paradisum, egregia memoratur soli fertilitas, morúmque & vivendi ratio simplex, quoad victum, habitum, cætera: Vita denique & facilis & beata. Ità semper pinxêre veteres Aureum sæculum, notissimum apud Poëtas ferè omnes argumentum; in quo luserunt ad fastidium usque, materiæ dulcedine allecti; ut neque id sibi proposuisse videantur ex iis nonnulli, rem ipsam verâ narratione exponere, sed ingenium qualitercunque exercere in adornandâ ideâ felicissimi rerum statûs. Hæc paucis complexus est *Hesiodus* & modestiùs cæteris,

Ἐσθλὰ δὲ πάντα
Τοῖσιν ἔπι καρπὸν δ' ἔφερε ζείδωρος ἄρουρα
Αὐτομάτη, πολλόν τε καὶ ἄφθονον· οἱ δ' ἀθελήμοι
Ἥσυχοι ἔργα νέμοντο, σὺν ἐσθλοῖσιν πολέεσσιν.

Idem ferè *Virgilius*,

Ante Jovem nulli subigebant arva coloni,
Nec signare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat; in medium quærebant, ipsáque tellus
Omnia liberiùs, nullo poscente, ferebat.

Et

Et exinde multa alia proſequitur, quæ ſpectant ad ordinem tam civilem quàm naturalem illius Ætatis. Nota etiam ſunt *Lucretii* carmina de tellure recenti,

Ipſa dedit dulces fœtus & pabula læta,
Quæ nunc vix noſtro grandeſcunt aucta labore,
Conterimúſque boves, &c.

Quæ pluribus enarrat libro quinto, de primâ mundi ætate verba faciens,

Non robuſtus erat curvi moderator aratri
Quiſquam, nec ſcibat ferro molirier arva,
Nec nova defodere, &c.

Prætereà, quoad victum illius mundi, ſimpliciſſimus erat; & quoad veſtitum, aut ſimplex, aut nullus. Et facilè quis ſibi perſuaſerit cœlum mite & æquale fuiſſe tunc temporum, ut ſuprà notavimus, tam ex eo quòd nudi incedebant, quàm quòd ſolis herbis & fructibus viveretur per totum annum. Neque enim primi homines erant carnivori, ut teſtatur antiquitas tam ſacra quàm profana: Noæ primùm indultum eſt poſt Diluvium carnibus veſci, *Gen.* 9. & iiſdem abſtinuiſſe primos mortales memoratur ab antiquis,

At vetus illa ætas, cui fecimus Aurea nomen,
Fœtibus arboreis, & quas humus educat herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.

Denique vitam facilem & beatam primorum hominum breviter deſcripſit, & optimè *Heſiodus* his Verbis,

Ὡς δὲ θεοὶ δ' ἔζων, ἀκηδέα θυμὸν ἔχοντες,
Νόσφιν ἄτερτε πόνων καὶ ὀϊζύος.

Plura non adjiciam: Neque hæc eo animo retuli quasi singulis Poëtarum verbis fidem adhibendam esse censerem; luxuriant enim plerumque narrationes Poëticæ, & ut nitescat opus, sæpe subtexunt ornamenta, & audacter quædam exaggerant: Sed quoad hæc phænomena generalia mundi primævi, & in ratione temporum & rerum, omninò mihi convenire videntur authores tam sacri quàm profani. Quanquam enim historia sacra fœlicitatem primævam uni regioni restringere videatur, profana autem dilatare & repandere in omnes regiones terræ, & in omnes ipsius incolas, durante primo illo & aureo sæculo: tamen si de communi utriusque sorte hoc intelligatur, atque alterum de singulari dote Paradisi, quâ reliquo orbi præcelluit, neutiquam pugnant. Et erat quidem tota tellus prima ob rationes quasdam Paradisiaca, utì ob alias non nisi tractus & regio specialis. Et quoad tempus, notandum est, non æquè durâsse hæc tria phænomena mundi primi: Longævitas hominum, & cœli temperies ad diluvium usque pertingebant; illa autem ubertas terræ & modus vivendi simplex & innocuus à primis sæculis sensim periêre.

Dictis præterea superaddunt non-nulli, in primâ naturâ nulla fuisse venena aut venenosa, nullas herbas noxias, aut mineralia, aut metalla; quibus non deesse suas rationes existimo secundùm hypothesin nostram: sed qui rectè explicuerit illa phænomena illustriora jam memorata, & telluris primæ constitutionem penitùs introspexerit, in cæteris quis esse potuit aut debuit rerum status, ex earundem causarum intuitu non difficulter videbit.

Quod superest, ex allatis notandum, præposteris consiliis uti, ac planè frustrà esse eos, qui Paradisi regionem scrutari, ipsiusque doctrinam specialem exponere

ponere ſuſcipiunt, nondum comperto eo generali rerum ſtatu qui toti Naturæ cum Paradiſo communis erat, & quem paucis jam perſtrinximus. Idem mihi facere videntur ii, ac ſiquis auri naturam explicaret, nondum comperto quid eſſet metallum; aut in *Britanniâ* urbem quæreret, quæ nè quidem in *Europâ* eſſet. Quare hæc phænomena, tanquam ſigna aut in litore indices præfiximus, ut iis viſis, & paulatim præteritis, nos rectum curſum tenere, & in eodem proficere continuè ſciremus.

CAP. II.

Phænomena jam recenſita telluri hodiernæ non conveniunt, neque explicari poſſunt ſecundùm formam & ſitum hodierni cœli & terræ.

RErum facies quantum jam mutatur, & Naturæ vultus ab illo naſcentis & recens nati mundi! Non tantùm priſtinam fidem deſideramus, & juſtitiam & candorem aureæ ætatis, & cætera quæ ſpectant ad ordinem rerum civilem; cujus œconomia tunc temporis ſimpliciſſima erat, & à noſtrâ *immane* quantum diverſa: ſed ordo etiam naturalis longè alius erat ab hodierno; ut neque idem eſſe genus humanum, neque eundem mundum habitare videamur. Aërem ſudum & ſerenum non obſcurabant nubila, non perturbabant procellæ, non corrumpebant halitus malefici: Intereà pullulabat è ſinu telluris omne genus,

non plantarum modò, ſed & animalium; & vivebant homines vitam tranquillam & *Athleticam*, protenſam non tantùm ad trecenos annos, inſtar Quercuum; ſed ad nonagenos & millenos, quantùm vix durant ſaxa noſtra & rupes. Et cùm hæc tria phænomena, perpetua cœli ſerenitas, tellus *fœta* animalibus, & eorundem longævitas proximè reſpiciant rerum ordinem naturalem, videndum primò ſi cum hodiernâ formâ, ſitu, & compage telluris noſtræ conſtare poſſint, aut unquam potuerint.

Hoc autem eſt quod nos apertè negamus: idque maximè ob hanc rationem, quòd inæqualis forma telluris & inæqualis forma temporum anni, eam cœli & aëris temperiem deſtruerent, quæ ſingulis eſſet neceſſaria. Exponitur nimbis, vento & procellis tellus noſtra, horret tonitru & fulmine, riget quandoque frigore, quandoque æſtuat calore, cœli inconſtantiam, & innumera aëris incommoda patitur. Verum quidem eſt aliquas terræ regiones aliis eſſe tranquilliores, & mitiori cœlo frui; ſed per omnes tractus & climata ſunt quædam vices caloris & frigoris, hyemis & æſtatis, & mala his annexa: & in nonnullis adeò eſt inimicum cœlum & malignæ tellus, ut vix, & nè vix quidem ſint habitabiles: de quibus locuti ſumus ſub finem *cap.* 10. *libri primi.* Benè beatéque vivitur, ut in aureo ſæculo, ubi altâ nive, & altâ nocte teguntur terræ per ſpacium aliquot menſium? aut ubi immodicis caloribus infeſtati brevem vitam exhalant fuſci incolæ? Neque etiam pars ulla ſelecta aut tractus ſingularis hodiernæ telluris, fœlicitatis Paradiſiacæ ſedes eſſe potuit, cùm ubique locorum, etiam in climatis temperatiſſimis, ratio cœli & aëris, quanquam cætera adfuerint, ſemper impediret. Ubínam ageremus in terrâ noſtrâ, nocte diéque ſub dio, per omnes annı

ni viciſſitudines, ut primi mortales: præberétque tellus, ſponte natis frugibus, omnia ad vivendum, non miſerè & ſqualidè, ut vivunt jam populi barbari, ſed benè beatéque, ut in primâ ætate, neceſſaria? Et ſi terram maledictam eſſe dixeris, cœlúmne etiam maledictum eſt? ipſius faciem quid turbavit, anteà ſerenam, benignam, ſalubrem? quid aërem corrupit, rerum cœleſtium quid mutavit naturam? Eundem ſolem habemus, eadem ſydera; & ſuperiora omnia, quantum nos ſpectat, eodem modo ſe habent, quo ab initio mundi. Si itaque nulla telluri acceſſit mutatio, quare non aureis Paradiſi temporibus fruimur adhuc, & uſque placidè fluenti anno?

Omnes orbis terrarum ſinus & regiunculas rimati ſunt viri docti ad inveniendum locum Paradiſo conſerendo idoneum: Quidam in *Meſopotamiâ* collocârunt, alii in *Paleſtinâ*, alii in inſulâ *Taprobanâ*, alii alibi: ſed id primò examinandum erat, ſi in hodiernâ tellure, ſub eâ quâ jam eſt formâ, terraqueâ & montoſa; & ſub eo quo eſt ad cœlum ſitu, locus Paradiſi quærendus eſſet. Ubicunque in terrâ noſtrâ collocaveris, id erit in Continente aliquâ, vel in aliquâ Inſulâ. In omni Continente, cùm ſint montes & valles & inæqualiter diſpoſiti tractus terræ, curſus vaporum erit neceſſariò irregularis & impeditus, cœlúmque inconſtans, & motus aëris turbulenti. Verum quidem eſt in quibuſdam Inſulis cœlum mitius experiuntur incolæ & æquabilius; nempe ob circumfuſi Oceani planitiem & patentes campos æquoris, vapores non conſtringuntur, neque contrariis motibus agitantur. Eâdem ratione, quâ mare pacificum tranquillo cœlo fruitur: ſed etiam quandoque in ipſo mari pacifico incidunt tempeſtates ſæviſſimæ, Ecnephiæ & Exhydriæ. Et in magnis maribus ut rariores ſunt procellæ;

ità etiam cùm adveniunt ſunt magìs horrendæ. Aliunde etiam ſitus Inſularis Paradiſi, & hominum & animalium per terrarum orbem propagationi obſtaret. Et quidem cùm omnis Continens non aliud ſit, quàm major quædam Inſula, eâdem ratione neque in ullâ Continente, quales ſunt hodiernæ, conſtitui potuerit.

Neque tamen telluri Paradiſum auferimus, quaſi in regionibus aëris, aut in Lunâ quærendus eſſet. Omninò ſupponimus fuiſſe in ſuperficie telluris, atque etiam forſan in aliquâ ex illis ipſis regionibus quas deſignârunt authores pro ipſius loco. Sed telluris ſuperficiem & regionum iſtarum, aliter formatam fuiſſe & diſpoſitam, quàm eſt hodie, contendimus; ipsúmque corpus terræ commodiorem ad cœlum ſitum habuiſſe.

Illud hactenùs monſtrare ex primo Paradiſi phænomeno, perpetuâ cœli ſerenitate, & temporum manſuetudine conati ſumus: ſequuntur duo alia, Ortus animalium in tellure Paradiſiacâ, & eorundem hominúmque longævitas. Ortum animalium quod ſpectat, præter aptam ſoli indolem & temperamentum, pinguis ſucci plenum, uligine dulci, almâ & vivificâ refertum, quale in tellure primigeniâ invenimus libro præcedente, ex modo quo generata fuit; & quale deſideratur in hodiernâ: requiritur ultrà, naſcente hoc mundo animato, æqualitas cœli, & temperatus calor. Tenera vitæ principia, niſi in temperie juſtâ conſerventur, fingi non poſſunt à Naturâ, neque in illum ordinem & compagem membrorum & viſcerum formari, quam in corpore animalium meritò admiramur. Ex ovis non generantur pulli, niſi tepore æquali foveantur; nimia vis aut caloris aut frigoris necat: & quoad fœtus viviparorum, non tantùm principia vitæ

&

& prima rudimenta animalium in utero materno conſervantur ab omni injuriâ aëris, donec in formam animalem concreverint; ſed ad confirmandam & roborandam compaginem aliquot adhuc menſes eodem loco tepido deliteſcunt.

Si verò ſupponámus ab initio rerum eaſdem fuiſſe viciſſitudines hyemis & æſtatis, quibus jam annus fertur, principium progreſſúmque vitæ, formationis, & incrementi, animalibus è ſinu terræ orituris, interruptum iri, neceſſarium mihi videtur; non quidem vermiculis, ranunculis, & animalculis hujuſmodi, quæ etiamnum è putri, ut aiunt, oriuntur; cùm brevi perficiantur, & parum illud, quo opus habent nutrimenti, ubique ferè inveniant: Sed de iis animalibus loquor, quæ cùm ſint magnæ molis, & roboris, opus eſt ut ſolideſcant eorum membra, & indureſcant aliquantulum oſſa & carnes, antequam motus ſuos exercere, aut ipſius corporis molem commodè ſuſtinere poſſent. Quibus ideò videmus Naturam ordinâſſe geſtationis in utero tempus longius, ut benè firmaretur compages, antequam in auras prodiret. Cùm itaque in mundo recenti hæc eadem animalia, ex utero magnæ matris Terræ oriebantur, opus erat, ut haberent tempus geſtationis, ſive à primo conceptu ad partum, ad minimum æquale viviparis noſtris; dico ad minimum æquale, quoniam ſubitò parta, & à terrâ divulſa, neque membra ſuſtinendis & promovendis corporibus idonea haberent, neque herbis comedendis & digerendis dentes & ſtomachum. Fœtus novelli viviparorum, in lucem editi lacte materno aliquamdiù nutriuntur, miti alimento & ejus ſimili, quo anteà in utero vivebatur. Et cùm ſucci lactei terræ ad herbas, multò major ſit differentia, quàm eſt chyli materni ad lac maternum, animalibus illis terrigenis, cùm

cùm ſtatim à partu ablactanda eſſent, majori vi in viſceribus corporis opus eſſet, & fœturâ longiori ad vim illam & firmitudinem inducendam.

Ponamus itaque hæſiſſe terræ hæc animalia decem aut duodecem menſes, neceſſe eſt ut ſubiiſſent per illud tempus vices inæqualis caloris, æſtivi & hyberni: quæ teneris vitæ rudimentis non potuerunt non officere, aut defectu ſucci nutritii, aut aliquâ intemperie materiæ formandæ inductâ. Et ſi fortè in auras excluſa inciderint in hyemem, neque quo ſe defenderent contra injurias aëris, neque quo veſcerentur, haberent. Atque hæc breviter de ortu animalium; quibus ſiquis fortè reſponſum qualecunque extuderit, utcunque non diffitebitur hypotheſin noſtram de æquabilitate cœli & terræ commodiſſimam eſſe mundi natalitiis, & primo rerum ortui.

Supereſt tertium Paradiſi, & primorum ſeculorum phænomenon, Longævitas hominum, & ut par eſt credere, cæterorum animalium. Inter populum ante-diluvianum & poſt-diluvianum nulla nobis innotuit differentia notabilior, aut quam magis admiramur & obſtupeſcimus, quàm prodigioſa illa diſparitas quoad vitæ terminum; prodigioſa inquam, cùm diverſiſſimæ ſpecies animalium non tantùm inter ſe differant vivendi ſpatiis, quantùm primorum ſeculorum homines à ſuis ipſorum poſteris. Si hæc longævitas ſemper conjuncta fuiſſet cum morum innocentiâ, & cum eâdem expirâſſet, eam divinitùs proveniſſe, & præter naturæ ordinem crediderimus: ſed duravit ad diluvium uſque, cùm genus humanum inſigniter degenerâſſet; quare inter cauſas naturales ipſius ratio omninò quærenda eſſe videtur. Fruſtrà recurritur ad dietam ſobriam, tenuem & excarnem, ità enim vivitur à multis Monaſticis hodiè, quorum tamen qui ſunt vi-

vaces

vaces maximè centeſimum annum vix attingunt. Et cùm vim aliquam & virtutem inſolitam herbis & fructibus illius temporis adſcribunt nonnulli, id omninò gratis dictum eſt; hæc enim, ut dixi, longævitas obtinuit uſque ad diluvii tempora, & terra maledictionem ſuam jamdudum ſubierat. Neque id nobis explicant hi Authores in quâ formâ partium aut temperie herbarum & fructuum vim illam vivificam poſitam eſſe volunt: & quî conſtat ſimiles herbas fructúſque hodiè non habere, aut proximis à diluvio ſæculis non habuiſſe, ſimiles partes ſimilémque virtutem? Præterea non ſeneſcimus, neque deficit nobis vita ob inopiam boni alimenti, neque in illis terræ regionibus ubi longiùs vivitur cibus eſt præſtantior quàm in cæteris. Denique ex ſolâ ratione cibi qualiſcunque provenire non poteſt egregia longævitas; præſtantia enim cibi vel in eo conſiſtit, quòd ſuccum benignum abundè præbeat, qui facilè in ſanguinem carnémque convertitur: vel quòd talem carnem conſtituat, cujus partes non facilè diſſipentur, neque avolent. Atque hæ duæ conditiones cibi quodammodò inter ſe pugnant: ſuccus enim quò benignior eſt, eò tenuiores ſunt ipſius partes & flexibiliores, carnémque conſtituunt magis delicatam, cujus ideò partes faciliùs atteruntur & elabuntur, ut in infantibus videmus & valetudinariis; neque hujuſmodi cibus ſingularem vim aut proprietatem habere videtur ad conferendam longævitatem. Alter cibus cujus partes ſolidiores ſunt, carnémque conſtituunt minùs diſſipabilem, vitæ prolongandæ aptior videtur. Sed cùm neceſſe ſit ad vitam conſervandam, non tantùm ut permaneant carnes & viſcera, ſed ut permaneant in certâ quâdam temperie, quâ apta eſſe poſſint fungendis officiis corporis, naturalibus & vitalibus; eíque diſpoſitioni cùm maxi-

mè obſtent nimia durities & ſiccitas fibrarum, aut nimia laxitas; fibræque ex hujuſmodi cibo & ſucco conſtitutæ, vitiis illis non minùs obnoxiæ ſint, quàm aliæ: neque vi hujuſmodi alimenti in tot ſæcula protendi potuit vita: Nempe ſi tunc temporis eædem cauſæ externæ adfuerint, quæ hodiè atterunt & arefaciunt corpus, partiúmque temperamentum pervertunt. Ego quidem utì neutrum genus cibi ex ſe & ſub omni cœlo ſufficere ad vitam egregiè prolongandam; ità utrumlibet ſufficere exiſtimo, modò aptè concurrat mundi externi conſtitutio, atque ea ſit cœli & aëris temperies, ut neque cibi illius benignioris partes tenues & flexiles nimiùm diſſipentur, neque fortioris cibi partes, mollioribus eductis, nimiùm rigeſcant.

Atque facilè mihi perſuadeo rationem boni cibi, & qui potis eſt ad conſervandum corpus ſi cætera accedant, non eſſe adeò anguſtam & præciſam; cibus enim ſanus idem eſt vivificus, & vivaces facit, modò externa non impediant: ut in ſequentibus clariùs patebit. Cúmque in omni ferè gente & patriâ diverſo genere cibi vivatur, & tamen ſanè; veriſimile eſt, neque rationem boni cibi adeò eſſe definitam, neque eum in causâ eſſe quòd tantillum temporis vivant poſt-diluviani, aut tantum vixerint Ante-diluviani; Qui certè, ſi eodem nobiſcum cœlo & mundo externo uſi eſſent, nunquam vidiſſent fluere ſeptem, octo, aut novem ſæcula, licèt enutriti fuiſſent Nectare & Ambroſiâ: Sed hæc pluribus diſcutienda ſunt.

CAP.

CAP. III.

De verâ causâ longævitatis Ante-Diluvianorum: & de causis senectutis in genere, & brevitatis hodiernæ vitæ.

HActenùs, quæ vulgò afferri solent, longævitatis in ante-diluvianis rationes refellimus: sequitur ut quid ipsi statuamus in hâc re, & pro verâ causâ habeamus, aut brevis vitæ in hodiernis, aut longæ in primis mundi incolis, exponamus. Neque id aliundè petendum esse existimo quàm à causis externis, & ab actione aëris & cœli in corpus, quæ prout æqualis est & temperata, aut inæqualis & extrema, corporis statum magìs aut minùs, citiùs aut tardiùs immutat & labefactat. Cùm autem juxta sententiam nostram in primis mundi sæculis nulla erat temporum vicissitudo, neque hyems, neque æstas, sed eadem semper Naturæ facies, idem tenor, & perpetua cœli clementia & æquabilitas; indè deducendam esse censeo originem atque veram rationem longævitatis ante-diluvianæ: vitæque nostræ brevitatem ab inæquali anni formâ, & intemperatâ vi frigoris & caloris corpus alternatim impetentium, provenire sentio. Quod judicium rectè institutum sit, necne, ulteriùs jam videndum.

Atque huic sententiæ imprimis favere videtur experientia hodierna, cùm in quibusdam Insulis, ubi cœlum temperatius est & æquabilius, diutiùs vivatur

quàm in cæteris terræ regionibus; & in quantum fruuntur cœlo Paradisiaco, tanto longioris vitæ privilegio gaudent: Ità præ cæteris omnibus terræ regionibus, quòd sciam, Insulæ quas appellant *Æstivas* sive *Bermudas*, notissimæ sunt ob Incolarum longævitatem, cùm ad ducentos annos sæpissimè vitam protendant, quòd alibi terrarum rarò aut nunquam accidere legimus. Neque hîc tantæ longævitatis ratio alia inveniri potest præter insignem illius cœli æquabilitatem, quæ tanta est, ut nulla ferè sit differentia tempestatum anni: Et è contrà in *Virginiâ* quam appellant, licèt non multùm remotâ, ob maximam inæqualitatem cœli vitam trahunt plerumque brevem & valetudinariam. Ob similem rationem nulla ferè est inæqualitas inter Europæos in vitæ termino, quòd cœlum nostrum ubique propemodùm æqualiter inæquale sit. In *Africâ* major est differentia, cùm in nonnullis ipsius regionibus cœlum propiùs accedat ad constantiam: cæterarum partium terræ & Incolarum hâc in re conditiones non satìs novi. Operæ pretium quidem esset historiam longævitatis quoad diversa terræ loca & regiones contexere; quæ ut aliàs multifariàm utilis esset, ità ipsius examini sententiam nostram libenter exponerem. Eidem sententiæ saltem respondet eorum experientia, qui cùm mutaverint clima valde calidum pro frigido, & è contrà; vim corporis, & vitam imminutam sentiunt: Ità notum est *Batavos*, qui notabile tempus, potissimùm tenerioris ætatis, in partibus longinquis transegerunt, domi reduces valetudine minùs firmâ frui, vitâque breviori; Quales extremas mutationes incommodare vitæ existimo, non tantùm ob mutatam sanguinis temperiem, sed quòd habitus corporis tonúsque partium solidarum, fibrarum & viscerum, certo modo dispositus juxta actionem unius

cœli,

cœli, cùm alterius & multùm diverſi ſubit actionem, pervertitur; Partéſque officiis ſuis fungendis in regimine corporis, ineptiores redduntur.

Ità etiam videmus in eodem climate, mutationes anni in vere & autumno corpus ſingulari modo afficere, morbóſque frequentiùs inducere, ob reſolutos humores, ordinémque & texturam partium ſanguinis, unde inſolitæ fermentationes oriuntur: Neque credendum eſt anniverſarias illas mutationes aëris in viſcera, & partes non fluxiles nihil agere. Quanquam enim earum compagem diſſolvere non poſſint, mutant tamen formam interiorem, & diſpoſitionem fibrarum, poróſque, & eum modum conſtructionis, quo organa ſunt, ſuis quæque uſibus deſtinata: quoniam verò in partibus ſolidis hoc ſenſim fit, & plerumque ſine morbo comitante, harum partium mutationes anniverſarias non percipimus, donec multoties repetitæ in vitæ curſu, manifeſtam debilitatem & defectionem tandem induxerint. Id etiam manifeſtius eſt in iis, qui vigiliis, excubiis, calore & frigore immoderatis, corporis ſtatum ſæpe perturbant: Quanquam enim in morbos non ſtatim incidant, fibras corporis labefactando ſenectutem immaturam accerſunt, & vitæ ſpatium corripiunt; ut è contrà, qui nullis violentis aut extremis expoſiti vitam tranquillam agunt, eodem ferè ſemper tenore, modò in morbos non incidant, tardiùs ingrediuntur ſenectutem, longiúſque protrahunt.

Hæc, & hujuſmodi exempla ſolito longioris aut brevioris vitæ, tardioris aut præcipitis ſenectutis, aſcribimus maximè fibrarum & viſcerum conſervatæ aut immutatæ diſpoſitioni, & formæ interiori: quæ licèt variis modis, cauſíſque internis, perinde ac externis contingere poſſit; eam tamen in allatis exemplis à

cauſis externis provenire manifeſtum eſt. Dico à cauſis internis, ut à gulâ, crapulâ, nimiâ venere, & hujuſmodi, itidem labefactari poſſe viſcera: Cùm verò hæ cauſæ locum non habeant in omnibus, omnes autem ſimus brevis ævi à tempore diluvii, cauſas univerſales & inevitabiles brevitatis vitæ externas eſſe contendimus, nempe viciſſitudines tempeſtatum & inæqualem actionem cœli, aëris & mundi exterioris in corpus noſtrum ſecundùm diverſas anni partes. Quod jam ratione examinandum eſt, & à rei ipſius, nempe corporis noſtri, naturâ.

Illud itaque excutiendum proponimus, *Quare machina & compages humani corporis eo modo, quo conſtructa & conſtituta eſt, tantillùm duret; & licèt nullus morbus ſuperveniat, intra octoginta plus minùs annos ſeneſcat, deficiat, moriatur?* Et quò magìs perſpicuè hanc quæſtionem tractemus, conſideremus hominem in præſtantiâ ætatis, circa annum vigeſimum: ſit corpore ſano & vegeto, nutriatur cibo optimo, & moderatè ſe regat in omnibus: Quæſtio eſt quare non perdurat corpus illud in eodem ſtatu vigoris & ſanitatis per aliquot ſæcula? Non eſt certè levis momenti hoc problema, neque adeò facile ſolutu ac vulgò creditur; ſed quæ uſu quotidiano novimus, & certiſſimâ experientiâ, ea neque admiramur, neque ad eorum cauſas inveſtigandas multùm excitamur, quanquam ſæpe occultiores ſint, & inventu difficiliores aliis, quæ ob raritatem, hominum ſtudia & animos maximè occupant. Nihil ſenectutè communius, & breve curriculum vitæ omnibus notum eſt; à maximo vigore ætatis ſtatim delabimur in effœtam & pallidam ſenectam, neque hujus mutationis præproperæ & inevitabilis quiſquam explicuit cauſas.

Dices forſan, deficere ſenſim viſcera & partes internas,

ternas, neque officiis ſuis benè fungi in digerendo cibo, diſtribuendo, & in ſanguinem & ſuccum convertendo; unde paulatim ſequitur totius compagis debilitas & ruina. Verum quidem eſt ſenſim deficere viſcera, ſed quare, & quo modo, & ex quibus cauſis? non à cauſis internis, non deſtruunt ſeipſa; neque jam deficit alimentum magis, quàm in pueritiâ aut adoleſcentiâ ad reſarciendas vires, & partes diminutas, aut deperditas; unde ſtantibus iiſdem cauſis quare non ſequitur idem effectus? atque corpus noſtrum, inſtar ignis, dato fomite, quare perpetuò non vigeat: aut inſtar lampadis, quæ ſubminiſtrato oleo, eâdem vi & vigore ſemper lucet, modò à ventis, & à rerum externarum injuriis conſervetur?

Dices forſan, non eandem eſſe rationem corporis organici, & multipliciter compoſiti, quale eſt corpus humanum, ac ignis aut lampadis, ubi nulla eſt partium, aut operationum diverſitas. In hominis corpore, cùm innumeræ ſint partes & organa, atque ità connexa invicem, ut ſi unum deficit, detrimentum cæteris afferat, neceſſe ſit, & ſenſim trahat ruinam totius, Illi, inquies, multò difficilius erit, quàm ſimplici lampadi, tenere diù eundem ſtatum integritatis, aut ſe immutatum longiuſculè conſervare. Si rem rectè inſpicias, eadem eſt ratio utriuſque corporis, magis aut minùs compoſiti, neque quicquam officit organorum aut partium varietas. Supponimus enim partes hujus Machinæ, ſive minùs, ſive magis compoſitæ; quotquot ſunt, eſſe jam omnes integras, vegetas, & ritè ordinatas: dein ſupponimus ſubminiſtrari omnia alimenta, quæ requiruntur ad conſervandas has partes in eodem ſtatu, nempe in eâdam integritate, vigore, & ordinatione: Unde manifeſtum eſt nihil referre, ſive hæ partes ſint multæ vel paucæ, decem, vel centum,

centum, vel mille, modò vis & proportio cauſarum, earum numero ſemper reſpondeat. Ità ſi ſupponamus Lampadem noſtram multiplicibus ramis & canaliculis conſtare, quorum unuſquiſque diverſi generis oleo replendus eſt, atque hæc olea commiſcenda eſſe omnia & confundenda in communi aliquo receptaculo, unde vel ob diverſam levitatem, vel diverſa foramina quæ ſubeunt, quodlibet ſuum locum neceſſariò petit atque ramum cui deſtinatur; hæc lampas, multiformis licèt, ſubminiſtratis diverſis ſuis oleis, non minùs conſtanter ardebit quolibet ſimplici.

Atque ut aliam aliquam machinam, magìs compoſitam, conſideremus, exempli gratiâ, molam ſeu moletrinam, aut hujuſmodi; ſit aqua loco alimenti & humorum in corpore, & compages ſolida partes ſolidas corporis noſtri exhibeat: Si hæc mola vim habuit reficiendi & reparandi omnes ſuas partes attritas, & deperditas, ſive rotæ, ſive ſaxi, ſive trabium ſive paxillorum, datâ perenni aquâ manifeſtum eſt perenniter molituram. Atque eadem eſt ratio horologii & Machinæ cujuſvis compoſitiſſimæ, modò ſupponatur virtutem habere reparandi ſuas partes.

Cùm itaque manifeſtum ſit Machinas artificiales, modò haberent facultatem ſe nutriendi, in multa ſæcula duraturas, motúſque quibus deſtinantur, eodem ordine peracturas; conſtétque machinas naturales, utì corpora noſtra & animalium, cùm vegeta ſunt, eâ virtute pollere ſe nutriendi & inſtaurandi: ſequitur debere eas durare ex naturâ ſuorum principiorum & facultatum, in multa ſæcula.

Dico ex naturâ propriarum facultatum: niſi quid foràs obſtet & impediat, & facultates illas ſenſim diminuat & labefactet: ſive illud ſit debilitando vim organorum quibus alimentum præparatur, ſive partium diſpo-

diſpoſitionem quâ recipitur ; ídque eo quo infrà dictum erit modo.

Interea mirum videri non poteſt, motus mundi exterioris magis agere in Machinas naturales quàm artificiales, majúſque detrimentum iis afferre : Cùm enim harum materia ſemper ſit tenera & molliuſcula, præſertim viſcera atque organa interiora ; artificialium autem ſemper dura : manifeſtum eſt intemperies, viciſſitudines, & inæqualitates cœli & aëris, majorem vim effectúmque habituras in has, quàm in illas ; ídque non tantùm deprædando materiam, ſed potiſſimùm pervertendo formam viſcerum & partium interiorum, in quantum organa ſunt. Cúmque problematis propoſiti de cauſis ſenectutis & brevitatis vitæ noſtræ, ſolutio, hinc pendere potiſſimùm mihi videatur, hæc omnia explicanda ſunt diligentiùs, nempe primò in quo conſiſtit forma viſcerum in quantum ſunt organa, functionibus ſuis naturalibus & vitalibus deſtinata : dein quâ ratione hæc forma viſcerum pervertitur, atque eâ perversâ tota compages declinet : denique quomodo cœlum inæquale, & viciſſitudines anni hanc formam pervertunt ; indéque ſenectutem & decrementum vitæ inducunt.

Neque cuiquam à propoſito noſtro alienum videatur, longævitatis cauſas amplè & accuratè hîc exquiri, cùm nullum indicium nobis reliquerit Providentia, nullum monumentum Hiſtoria, aut ſacra, aut profana, quo in antiqui mundi notitiam certiùs pervenire liceat, quàm Incolarum ipſius longævitate ; quæ ſola cum ſuis rationibus totam Naturam quodammodò involvit : Minimè igitur abs re noſtrâ fuerit, hanc doctrinam ad examen revocare & minutiùs excutere, neque id aliâ methodo magis aptâ, aut perſpicuâ, quàm quæ propoſita eſt, fieri poſſe videtur ; in eâdem igitur pergamus.

Forma interior & conſtructio viſcerum in corpore animato, eorum maximè, quæ cæterarum partium nutritioni & conſervationi inſerviunt, poſita eſſe videtur in ordine & texturâ fibrarum, quibus conſtant, & in earundem fibrarum certo tono; quâ diſpoſitione, motibus quibuſdam peragundis, & actionibus Naturæ ad vitam neceſſariis, apta ſunt inſtrumenta. Ut autem hæc intelligantur diſtinctiùs, &, quæ hinc pendent, rationes longioris, aut brevioris vitæ; non abs re fuerit diſtinguere partes corporis animati in conſervantes & conſervatas: ſive potiùs, (cùm conſervatio illa, de quâ hîc agitur, conſiſtat in nutritione & reparatione partium,) diſtinguendæ erunt partes in nutrientes, & nutritas. Quanquam enim omnes partes corporis aliquem uſum habeant & officium in conſervatione totius, uſus ille in multis refertur ad objecta externa, & actionem aliquam externam, ut in organis ſenſûs & motûs; quæ nutriuntur ab aliis, alias autem non nutriunt. Mittamus itaque compagem animalem, quam appellant, & loco-motivam, cùm corpus ſine illis vivere poſſit, neque indè repetenda ſit ratio longioris aut brevioris vitæ; & conſideremus cæteras partes, aut compages corporis, ſcilicet naturalem & vitalem, quæ cùm fontes ſint vitæ, in omni omninò corpore animato reperiuntur. In hiſce tamen diſtinguere etiam licet, ut ſuprà dictum eſt, partes nutrientes & nutritas: earum enim nonnullæ excretionibus tantùm inſerviunt; aliæ aliis uſibus, quàm nutritioni. Et quæ propriè ſunt partes nutrientes, ſive Organa nutritionis, ſunt in compage naturali Ventriculus cum inteſtinis ſuperioribus; & in vitali Cor. Hæ ſunt partes primariæ machinæ animatæ, à quarum actione cæterarum omnium actiones pendent; Origines & fundamenta vitæ, cujus vigor & duratio naturalis

ralis poſita eſt in vigore horum viſcerum, & in eâ diſpoſitione quâ toti corpori alimentum præparant & impertiunt. Quare cùm in his cardo rei vertatur, miſſis cæteris, quomodo hæc viſcera ſenſim labefactantur, & deficiunt, nullo interveniente morbo, & à quibus cauſis, inquiramus.

Hîc autem agitur non tam de ſubſtantiâ, quàm de actione horum viſcerum: quam ex texturâ fibrarum, quibus conſtant, & partium tono oriri ſuprà diximus. Actio ventriculi eſt digeſtio cibi, ejuſdémque amandatio in inteſtina, & versùs maſſam Sanguinis. Notum eſt præparari cibum præcipuè à fermento quodam, quod reperitur in ventriculo, cùm fames ſtimulat: non autem ab hoc ſolo, niſi commodo viſcere incluſum eſſet, cibi digeſtio perficeretur; neque eundem cibum expellere, & amandare in inteſtina & versùs interiora corporis illud fermentum valet. Unde ſæpe videmus in atrobiliariis, utì etiam in reconvaleſcentibus, famem acrem eſſe & fermentum acre, neque tamen digeſtionem benè peragi ſi liberè comedant, ob debilitatum tonum ventriculi. Nempe ad digeſtionem integrè præſtandam, ea eſſe debet diſpoſitio fibrarum & tunicarum ventriculi, ut motus quoſdam exerceant conſtringendo alimento proprios, eidémque cùm coctus fuerit detrudendo in inteſtina; quæ itidem ſuum motum habent, quo propellitur Chylus per minutos canales versùs maſſam ſanguinis. Atque hiſce motibus peragendis, tam in ventriculo, quàm inteſtinis requiritur conſtructio quædam fibrarum & tunicarum peculiaris, & earundem tonus proprius.

In compage vitali eadem ferè eſt ratio: hujus principium & origo eſt Cor, in quo iidem ſunt motus, ac in Ventriculo. Utì enim in eo opus eſt, non tantùm fermento quodam ad relaxandas & ſeparandas

partes cibi, ſed etiam in fibris & tunicis, vi reſtringendi viſcus, & quod in eo continetur, expellendi; ità in corde non tantùm opus eſt fermento ad relaxandum & rarefaciendum ſanguinem, ſed etiam eâ conſtructione, & tono fibrarum, ut, cùm intumeſcente ſanguine preſſæ ſunt, ſe conſtringant fortiter, exprimántque contentum ſanguinem in omnes partes corporis. Atque ab hiſce actionibus cordis & ventriculi totius Machinæ ſalus & vigor manifeſtò pendent; cæteræ partes non deficiunt (morbos ſemper excipimus) niſi per conſequentiam, in quantum his ſubjiciuntur; vel per concomitantiam, nempe eâdem ratione, & ab iiſdem cauſis quibus principales labefactantur & deficiunt.

Verum quidem eſt in corpore noſtro reperiri alium motum ad conſervationem ipſius valde neceſſarium; viz. thoracis, pulmonum & diaphragmatis. Præterquam autem quòd non reperiatur in omni Machinâ animali hic motus, ad omnes autem rationes noſtras extendere cupimus; cùm non aliter deficere exiſtimem, (modò partes, quæ eidem inſerviunt ſanæ ſint) quàm cæteras partes corporis, quas nutritas appello aut conſervatas, inter effecta Senectutis potiùs, quàm inter cauſas hæc & hujuſmodi numeranda cenſeo, iiſque ſepoſitis, de principalium viſcerum actione primò quærendum.

Diximus ſuprà actionem cordis & ventriculi pendere præcipuè à texturâ fibrarum, quibus componuntur, & ab eorundem tono. Quod non tantùm verum eſt in hiſce viſceribus, ſed in omni alio Organo, aut parte activâ corporis; & reverà in omni omninò corpore ſolido, in quo actio aliqua includitur. Materia fluida & materia volatilis eo ipſo vim aliquam & actionem habent, quòd particulæ ipſarum continuò moveantur;

veantur; materia autem quæ non eſt fluida, & cujus partes non ſunt ſeorſim in motu, ſi actionem aliquam in ſe habeat, id aliunde provenire non poteſt, quàm ratione ſui toni. Ità videmus in machinis artificialibus, niſi vento aut aquâ impellantur, aut vi aliquâ externâ, actio machinæ pendet à tono alicujus partis; vel tenſæ vel flexæ, vel ità diſpoſitæ, ut vis alicujus ſpiritûs aut materiæ ſubtilis poros ipſius percurrentis, actionem internam & vim movendi habeat. Notum eſt, materiam nullam vim aut actionem habere, niſi per motum; corporis autem ſolidi partes ſibi permiſſæ nullum habent motum, neque ideò ullam actionem. Cùm autem diſtenſione, extenſione, aut compreſſione, ſitus partium & pororum mutatur, neque tamen diſrumpantur penitùs eædem partes aut pori, acquirunt vibrationem quandam & reactionem, quam tonum appello; vel potiùs diſpoſitio ad hunc motum tonus corporum dicendus eſt: atque indè provenit ipſorum actio. Et cùm hæc vera ſint de omnibus corporibus ſolidis, ſive dura ſint, ſive mollia, de viſceribus corporis animalis ipſiúſque motibus itidem non poſſunt non eſſe vera.

Notum eſt præterea, in omni materiâ tonicâ actionem debilitari progreſſu temporis, & diuturno exercitio; ídque maximè ſi mollis ſit materia, exponatúrque contrariis & extremis temperamentis aëris, frigori & calori, humiditati & ſiccitati. Unde neceſſe eſt etiam in compage corporis animalis inſtrumenta tonica, atque viſcera in quibus actio aliqua fundatur, longo uſu paulatim deficere, ídque eò magis, quò magis inæquales & contrarias actiones Cœli ſubeunt; cùm indè & forma pororum, & diſpoſitio fibrarum, partiúmque quæ fibras & fibrillas conſtituunt, perturbentur, ideóque & ipſorum viſcerum actiones.

Denique cùm œconomia, & conservatio interior, vigórque totius machinæ à functionibus horum viscerum, cordis maximè & ventriculi, dependeant: reliquæ partes, præter injurias, quas ab eâdem intemperie, & inæqualitate aëris immediatè patiuntur, necessariò trahuntur in ruinam, fraudatæ alimento & reparatione consuetâ.

Atque hæc dicta sint de primis duobus præcognitis, constitutione generali, & actione viscerum principalium in corpore nostro; & causis quibus utraque (sine morbo) sensim depravatur. Quæ quidem videntur mihi sufficere ad ostendendum, primò, rationes senectutis in genere pendere à causis externis; dein rationes præcipitis senectutis & brevitatis vitæ nullo interveniente morbo, pendere ab inæquali & intemperatâ actione harum causarum, nempe Cœli, aëris, & tempestatum anni. Denique in has tandem causas egregium illud discrimen quoad terminum naturalem vitæ in ante-diluvianis, & post-diluvianis refundendum esse. Cùm enim juxta hypothesin nostram de æquali formâ telluris, & æquali formâ anni ante diluvium, temperies Cœli semper eadem esset, motúsque aëris æquabilis, majora & nobiliora corporis viscera durarent tunc temporis tanto diutiùs in eodem statu, tenore, & habitu: Unde etiam functiones, quæ indè fluunt in totum corpus & singularum partium vigorem conservant, longissimè vigerent imminutæ, vitámque in aliquot sæcula necessariò protraherent.

His ità deductis, haud necessarium mihi videtur tertium illud subjungere, de modo quo tonus, vis, & ipsâ continuitas corporum inæqualis Cœli actione mutatur, & corrumpitur. Notissimum enim est experientiâ, continuitatem naturalem corporum, cujuscunque generis, animati aut inanimati; & maximè corporum

porum tonicorum diſpoſitionem propriam & actiones, diutiùs ſe tueri, cùm in eodem, ut appellant, medio ſubſiſtunt, quàm ſi diverſis mediis exponantur; aut, quod eodem redit, eidem multùm mutato quoad qualitates & temperiem. Et cùm aër, quem ſpiramus, & quo circumdamur, ex ſicco devenit humidus, aut ex humido ſiccus; ex calido frigidus, aut ex frigido calidus; atque illis mutationibus ſubjiciantur corpora noſtra: idem eſt ac ſi toties mutâſſent medium, & contrarias cujuſque actiones & effectus ſubiiſſent. Cùm itaque de re ipsâ conſtet quotidianâ experientiâ, & jam nimii fuerimus in hâc materiâ, plura non accumulabimus.

Intereà, ſi cui animus eſt propoſitum problema de cauſis ſenectutis, ſive de periodo naturali vitæ, longiori aut breviori, iterùm examinare, aut ſiquâ in parte defecerit examen noſtrum diſpicere; methodi, quâ uſi ſumus, & dictorum hæc eſt ſumma: Diſtinximus primùm partes corporis in activas & paſſivas; atque miſſis paſſivis, quæ propriè non ingrediuntur quæſtionem, in activis itidem diſtinximus eas, quarum actio eſt externa, reſpicítque commoda aut incommoda, quæ à mundo exteriore corpori advenire poſſunt, ut eſt in organis ſenſûs & motûs; ab iis quarum actio eſt immanens, & terminatur in corpus, ipſiúſque œconomiam & conſervationem naturalem; de quâ re propriè hîc agitur, & de iis partibus, quæ eò maximè ſpectant: Has partes ità à cæteris ſeparatas, non alias eſſe facilè vidimus, quàm Ventriculum & Cor, & ſiquæ iis proximè appendent; undè reductâ diſquiſitione in minus ſpacium, & ad terminos magis ſimplices, quærendum tantùm eſſet à quibus cauſis ſive internis ſive externis, debilitantur vires horum viſcerum, & neceſſitate inevitabili actio eorum ſenſim diminuitur,

&

& langueſcit. Cauſæ internæ, cùm non aliæ ſint, quàm morbi, aut mali regiminis effectus, locum hîc non habent; agitur enim de termino naturali vitæ in Sanis. Externæ itaque ſunt, neque aliæ eſſe poſſunt, quàm motus aëris & Cœli: quibus, quò temperatiores ſunt, ſibíque magìs ſimiles, eò minùs mutantur corpora in quæ agunt: Et quò intemperatiores ſunt, ſibíque diſſimiles & contrarii, eò magìs labefactant & corrumpunt & diſpoſitionem corporum tonicam & activam, & diſpoſitionem nutritiam, ſive quâ nutritionis magìs aut minùs capacia ſunt; & ipſam denique continuitatem naturalem. Hi ſunt utique longævitatis hoſtes infeſtiſſimi, qui corpora noſtra quotidiè laceſſunt & convellunt, vitalem habitum & formam cujuſcunque compagis animatæ tacitè corrodunt, partium texturam propriam pervertunt, & cum aliis conjunctiones ſenſim diſſolvunt: Unde motus in corporis œconomiâ neceſſarii paulatim elanguent, & cum vitâ ipsâ tandem omnes extinguuntur. Hiſce igitur cauſis vitæ decrementum adſcripſimus, hæ corporibus noſtris dominantur, harum legibus & imperio ſubjicimur: Et cùm Cœlum ante-diluvianum juxta Hypotheſin noſtram, planè aliud fuerit ab hodierno, illius conſtantia & benignitas tantum profuêre vivacitati, quantum hodierni aſperitas & inconſtantia eidem adverſantur. Et quidem licèt omnis hiſtoria hâc in re ſiluiſſet, ex ſolâ theoriâ & rei ipſius intuitu facilè pronunciâſſem, Res omnes animatas, & viventium formas, in mundo primævo, quàm hodierno, multo fuiſſe permanentiores.

Neque tamen cenſendum eſt hanc qualemcunque diſſertatiunculam integras rationes naturalis termini vitæ comprehendere; nihil enim locuti ſumus de primis ſtaminibus corporis, quæ fortiora & durabiliora eſſe

eſſe poſſunt in his quàm in aliis. Atque hinc quidem pendere maximè exiſtimo inæquales terminos vitæ naturalis, quos in diverſis ſpeciebus animalium, & in diverſis hominibus ejuſdem ſæculi & Cœli videmus. Intelligo autem per vitæ ſtamina, non tantùm fibras primigenias partium ſolidarum, ſed etiam primigenios liquores; qui ſi humido oleagineo benè temperentur, calorem diutiùs conſervant, neque in tenuitatem aqueam & frigidam, & fermenti expertem tam citò degenerant: Iidem etiam cùm humectant partes ſolidas ſucco miti & pinguiuſculo, ab ariditate diutiùs conſervant, & in diſpoſitione debitâ ad obeundas functiones vitæ, eandémque prolongandam. Neque aliter explicandum ſentio Antiquorum *calidum innatum*, atque *humidum radicale*, à quorum conditionibus ſeram aut citam ſenectutem pendere voluerunt. Neque quidem primis hominibus hæc qualiacunque primorum principiorum beneficia & virtutes præcludo: ſed licèt non adfuerint, ob æquabilem tenorem aëris & Cœli, nobis multò longæviores eſſe debuerint; adeóque huic tanquam cauſæ præcipuæ & univerſali potiſſimùm inhærendum eſſe arbitror.

Denique ſiquis ab hâc origine longævitatem patriarcharum non repetendam eſſe ſentiat, neque terminum naturalem vitæ; ſecum perpendat, oro, rationem & modum *incrementi*, perinde ac *decrementi*, in hominibus, cæteríſque animalibus: eadem enim quæſtio, quam ſuprà inſtituimus de corporis decremento, & vitæ termino, inſtitui etiam poteſt de corporis incremento, ipſiúſque termino; *Quare*, nempe, *non perpetuò creſcimus*? aut poſt tantillum temporis, viginti annorum, aut circiter, quanquam corpus eodem cibo nutriatur, *quare non creſcit ulterius*? Cùm hujus rei cauſam invenerit, inveniet etiam & alterius:

Atque illud quidem argumento eſt, terminum incrementi, & terminum vitæ naturalem à communi causâ provenire, quòd videamus incrementum animalium proportionem habere cum termino naturali vitæ, pro cujus menſurâ tempus creſcendi majus eſt aut minus: quòd ab iiſdem ferè conditionibus materiæ dependeant, & ab iiſdem cauſis externis; ſed hæc quibuslibet meditanda relinquo, cùm in hoc argumento jam nimis abundaverim.

Oblitus ſum huic diſſertationi de longævitate patriarcharum præmittere & refutare eorum opinionem, qui per annos in hoc calculo, Menſes intelligunt, ſive annos Lunares menſtruos; Unde patriarcharum ætates ad terminos hodiernæ vitæ, vel etiam quandoque minores reducunt, & diſquiſitionem de cauſis longævitatis in ante-diluvianis inutilem reddunt.

Cùm verò hæc mutatio calculi gratis facta ſit, neque alii rationi aut fundamento nitatur, quàm rei, ut opinati ſunt, incredibilitati: Cúmque rationes & cauſas naturales tantæ longævitatis jam expoſuerimus, non opus erit comminiſci hujuſmodi ſubterfugia ad ſalvandam fidem hiſtoriæ *Moſaicæ*, quam cauſis naturalibus & legitimis ſuperſtructam eſſe oſtendimus.

Prætereà non tantùm *Moſes*, ſed ex profanis Authoribus multi eandem longævitatem primorum hominum celebrârunt. Nota ſunt verba *Joſephi*, qui de hâc longævitate verba faciens, *Teſtes habeo*, inquit, *hujus rei quotquot inter Græcos Barbaróſque rerum antiquarum monumenta reliquêre, nam &* Manethus *qui Ægyptiacam, &* Beroſus *qui Chaldaicam ſcripſit hiſtoriam, &* Molus *vel* Mochus, *&* Heſtiæus *&* Hieronymus *Ægyptius, quique res phœnicum proſecuti ſunt, uno mihi omnes ore ſuffragantur. Imò etiam* Heſiodus, Hecatæus, Hellanicus, Acuſilaus, Ephorus *item &* Nicolaus, *veteres*

Lib. 1. Hiſt.

teres mille annos vixiſſe tradunt. Atque illa querela *Jacobi* de brevitate vitæ ſuæ, *Gen.* 47. 9. *Pauci & mali ſunt dies vitæ meæ* (cùm jam centum & triginta annos attigiſſet) *præ diebus patrum meorum:* evidenter monſtrat, primos homines fuiſſe longævos, neque ad modulum iſtius calculi fictitii reducendos eſſe.

Denique obſtant multæ rationes quò minùs admitti poſſit hæc temeraria interpretatio: primò conſtat aliunde *Moſem* uſum eſſe anno Solari vel Lunari magno, eúmque compoſuiſſe ex menſibus, ut jam in uſu eſt. Dicit enim in hiſtoriâ diluvii (*Gen.* 7. 11.) aquas inundâſſe terras anno ſexcenteſimo vitæ *Noæ*, menſe ſecundo, die decimo ſeptimo, ubi anni & menſes diſtinguuntur; dicítque infrà, *Cap.* 8. 3. poſt centum & quinquaginta dies cæpiſſe aquas decreſcere, quod decrementum aquarum factum eſt ante diem decimum ſeptimum Menſis ſeptimi: eo enim die requievit arca ſuper montes *Ararat*, *v.* 4. Interceſſerunt itaque centum & quinquaginta dies ad minimum inter Menſis ſecundi diem decimum ſeptimum anni *Moſaici*, & Menſis ſeptimi diem decimum ſeptimum ejuſdem anni: cúmque inter menſem ſecundum & ſeptimum (termino ſumpto à die decimo ſeptimo utriuſque) quinque ſint menſes, numerétque *Moſes* inter hos duos terminos ad minimum centum & quinquaginta dies; manifeſtum eſt eum dediſſe ſingulo menſi triginta circiter dies: atque ex iſtiuſmodi menſibus annum ſuum compoſuiſſe. Dein decem menſes numerat *Moſes* in ſuo anno, cùm aquas decreviſſe ait uſque ad decimum menſem, *Cap.* 8. 5. atque inſuper numerat quinquaginta quatuor dies, *Verſ.* 6. 10. 12. quibus expectavit & tentavit *Noah* ſi penitùs exiccata eſſet Tellus, uſque ad primum menſem ſequentis anni:

Unde conſtat eum non tantùm protendiſſe annum ſuum multò ultra menſtruum Lunarem, ſed reverà Solari noſtro, vel ſimili & æquivalenti uſum eſſe. Secundò, cùm de poſteris *Noæ* agitur & progenie *Semi*, *Cap.* 11. 10. Si anni illi menſtrui ſumantur, ex patribus iſtis multi vel immaturam mortem obierunt, vel terminum naturalem vitæ miſerè brevem, neque ad ſpatium viginti annorum protenſum habuerunt: *Nachor* enim, ut cæteros non memorem, non vixiſſet, juxta computum illum, ultra quindecem annos; Neque *Abrahamus* (qui vixiſſe dicitur centum ſeptuaginta & quinque annos, *Gen.* 25. 7.) ultra ſeptendecem: dicitur tamen, *Verſ.* 8. dicti capitis 25. obiiſſe *in bonâ ſenectute ſenem & dierum ſaturum*; quæ ridicula ſententia, ſi non habuiſſet niſi ſeptendecem annos. Et cùm nullus ex hiſce patribus, juxta hanc interpretatiunculam, annum ſexageſimum attigiſſet; neque ullus ex progenie *Adami*, *Cap.* 5. annum centeſimum, nè excepto quidem *Methuſalamo* ipſo; Quo jure, ut anteà notavimus, queritur *Jacobus* de brevitate vitæ ſuæ? aut quâ ratione vera eſſe poſſunt ipſius verba, cùm ad Regem *Pharaonem* dicit, *Dies peregrinationis meæ centum & triginta annorum ſunt, parvi & mali: & non pervenerunt uſque ad dies patrum meorum.*

Gen. 47. 9.

Denique, ut plura non addam, quid abſurdiùs fingi poteſt eo, quod ex hoc computo fictitio manifeſtè ſequitur, *Nachorem*, cùm nondùm habuerit quatuor annos, genuiſſe filium *Tharacum*: dicit enim textus eum genuiſſe *Tharacum* anno vigeſimo nono vitæ ſuæ; qui numerus in annos menſtruos reſolutus, non excedit tres annos communes: Similique proportione cæteri patres eâ ætate quâ pueri noſtri vix loqui nôrunt, puberes fuiſſent, & cum uxorculis ejuſdem aut etiam minoris ætatis, liberis generandis operam dediſſent.

Atque

Atque hæc notâſſe ſatis eſſe videtur ad oſtendendum in Genealogiis Moſaicis annos Solares, vel ſolaribus ſimiles intelligendos eſſe: Ideóque & primos homines juxta eandem Hiſtoriam inſigniter fuiſſe longævos, neque operam noſtram fruſtrà collocatam eſſe in eorum longævitate explicandâ.

CAP. IV.

Hypotheſis noſtra de tellure primigeniâ exponitur, potiſſimùm quoad rectum iſtius ſitum in Ecliptică, cujus cauſa & ratio oſtenditur: Indè facilè explicantur memorata phænomena mundi primi. Notatur diſcrimen Hypotheſis noſtræ ab illâ Carteſii, *& in ipſius defectus animadvertitur.*

FInitâ hâc diſſertatione de cauſis ſenectutis, ad exponendam rationem longævitatis in ante-diluvianis, reſumamus hypotheſin noſtram de æquali formâ telluris, & æquali ad Solem ſitu; unde & huic phænomeno, aliiſque mundi primævi plenè ſatisfactum iri non diffidimus: Hypotheſis autem illa, quæ reſpondet accuratè phænomenis quibus applicatur, pro verâ accipi debet; præſertim ſi aliunde eadem

phænomena explicari non poſſunt: At perpetua Cœli clementia & tranquillitas, fructus omni tempore maturi herbæque ſuccidæ & vireſcentes, Terram calore Solis fotam concepiſſe & peperiſſe animalia, etiam maxima & potentiſſima; hominéſque vixiſſe ſeptem, octo aut novem ſæcula: Hæc iſtiuſmodi ſunt phænomena, quæ ſecundùm hodiernum ſtatum Cœli & terræ locum habere non poſſunt, ut principio capitis ſecundi oſtendimus; neque ſecundùm ullum alium naturæ ordinem hactenùs, quòd ſciam, cognitum, præter illum quem propoſuimus.

Hypotheſis autem noſtra duabus partibus conſtat, quarum altera *formam* telluris reſpicit, altera ipſius *Situm ad Solem*: formam telluris primigeniæ ſupponimus integram, æquabilem & uniformem, ſine montibus, præcipiciis aut cavitatibus; qualem in precedente libro exhibuimus, & multifariam probavimus: Et cùm hæc eadem forma non minùs aptè hîc reſpondeat mundi primævi phænomenis, quàm illîc hodierni, indè exintegrò confirmatur; adeóque concinunt, & ſe mutuò corroborant hujus tractatûs ambæ partes, ut ſi alterutra vera ſit, erit utraque vera.

Altera pars hypotheſeôs reſpicit Telluris ſitum, quem alium fuiſſe ab hodierno manifeſtè probant eadem phænomena Paradiſi & telluris primæ, eúmque ad Solem rectum. Quemadmodum autem primam partem hypotheſeôs noſtræ non tantùm ab effectis probavimus; ſed etiam à cauſis & à modo quo primùm genita erat Tellus: Ità hanc alteram partem etiam à priori probari poſſe exiſtimamus, atque ſitum Solis ad terram, vel terræ ad Solem, primò fuiſſe rectum & æqualem, inſpectis cauſis appariturum.

Arduum eſſet explicatu quâ ratione fieri potuit mutatio ſitûs inter ſolem & tellurem, & quæ indè pendet tempo-

temporum anni mutatio, ſi ideò Sol transferendus eſſet ex Zodiaco in Æquatorem, aut ex Æquatore in Zodiacum: Quâ enim machinâ, aut vi, quo modo aut tempore facta eſt, aut fieri potuit hæc mutatio? Si verò cogitemus, ut ferè conſentiunt omnes Aſtronomi, diverſa anni tempora pendere ab obliquo aut inclinato ſitu telluris ad Solem, ſive ad axem Eclipticæ, illum ſitum olim mutatum fuiſſe; vel ex mutato ſitu Centri gravitatis, vel aliunde, non eſt captu difficile: Quomodocunque autem illud contigit aut quandocunque, olim fuiſſe aut fore debuiſſe rectum & æqualem ex ipſius rei contemplatione videbimus.

Ponamus ante oculos corpus magnum æquabile & uniforme, cujus idem ſit gravitatis & magnitudinis centrum; cogitemúſque ferri in Eclipticâ circa Solem motu ſui cœli liquidi: ità libratum in aëre nulla videtur eſſe ratio, quare non haberet axem ſuum Parallelum axi ejuſdem Eclipticæ, utroque polo æqualiter inclinato ad Solem. Ità enim manifeſtò poſtulat ratio gravitatis (quæ in medio libero ſitum corporum gravium determinare debet) ut non propendeat ad centrum ſui motûs aut gravitatis ex una parte, magis quàm ex alterâ. Ità videmus in minoribus exemplis, cùm corpus ligneum aliúdve aquæ innatat, modò homogeneum ſit & uniforme, habet axem ſuum æqualiter inclinatum ad axem terræ, & eidem parallelum. Et ſi corpus Telluris ovale ſit, aut fuerit tunc temporis, ut primo libro ſuppoſuimus probabimúſque in ſequentibus, id minimè obſtaret ſuppoſitioni noſtræ, quin potiùs eò firmiùs ſe teneret terra in eo ſitu Parallelo: corpus enim oblongum liquido innatans, cùm neutra extremitas præponderat, certiùs hæret in ſuo ſitu & in paralleliſmo cum axe gravium, difficiliúſque dimovetur à ſuo æquilibrio, quàm corpus purè Sphæricum;

Neutrum

Neutrum verò, modò regulare ſit, & gravitatis ſuæ idem habeat centrum ac molis, ut habuit Terra prima, ſe inclinare poteſt aut obliquè diſponere ad centrum & axem ſui motûs.

Unde perſpicuum videtur Tellurem primigeniam uniformem & æquilibratam ex omni parte, ut eam ſuppoſuimus, ſe diſpoſituram in ſitum ad Solem rectum, niſi impedimentum aliquod nobis ignotum aliundè acceſſerit: Atque ex illâ diſpoſitione perpetuum æquinoctium ſequiturum per omnia terræ Climata, atque æquabilem illum anni tenorem & totius Naturæ, qui & hiſtoriæ mundi noſtri, & ideæ naſcentis mundi in genere, aptiſſimus & commodiſſimus videtur. Si enim exhibeamus animo talem globum aut orbem, qualem deſcripſimus, eâ formâ, eo ſitu ad ſolem, atque illo temperamento glebæ, quod terræ primigeniæ & ſuperabyſſinæ, ex modo generationis ſuæ attribuimus, orituri mundi faciem omninò referre mihi videtur; neque ei defuturum illum apparatum plantarum & animalium, qui ad inſtruendum orbem habitabilem requiritur: Quæ cœli diſpoſitio fingi poteſt aptior ad excitanda rerum ſemina & fovenda? Quis ſuccus, quæ temperatio & ingenium terræ, ad concipienda vitæ principia? & in quo gremio tutiora eſſe poſſunt ab omni injuriâ externâ?

Hæc mihi contemplanti ſubiit animum mirari, omnium Philoſophorum, qui hactenùs floruerunt, facilè principem *Ren. Carteſium*, neque habuiſſe hanc terram primam & ſuperabyſſinam pro orbe habitabili; neque advertiſſe ad ipſius conſtructionem (utì etiam ad proſeminandum mundum viventium) neceſſariam fuiſſe regionem materiæ oleagineæ (quam *Cap. 3. lib. 1.* deſcripſimus) atque ſitum rectum Telluris ad Solem: Quorum utrumque à cauſis ſuis deduximus, & ab effectis

fectis neceſſarium eſſe oſtendimus. Certè niſi liquor aliquis levis & lentus ſuperficiei abyſſi ſupernatâſſet, particulæ terreſtres, quæ ex aëre cadebant, ſubſidiſſent ad imum abyſſi, neque orbem exteriorem unquam compoſuiſſent. Neque etiam facilè concreſcit terra macra cum liquore macro, nihilo admiſto quod glutinis rationem habere poteſt; motus etiam abyſſi qualeſcunque ad impediendam aut rumpendam concretionem contribuiſſent.

Præterea ex Chao nunquam ornatam rerum compagem orituram exiſtimo, ſi ventis & hyberno frigori & inæqualis anni viciſſitudinibus expoſitum ſupponamus. Si integrum corpus terræ aquis coopertum eſſet, in ſuperficie illius globi aquei multò intenſius eſſet frigus, quàm nunc experimur in ſuperficie terræ; corpora enim terreſtria & inæqualis diſpoſitio ſuperficiei terræ conferunt multis modis ad augendum calorem, & in terrâ, & in vicino aëre: radii ſolis in ſuperficie inæquali multò plus caloris producunt, quàm in ſuperficie lævi & politâ, ut eſt aquæ; & corpora terreſtria conſervant calorem multo diutiùs quàm aquæ: Ut ſupputatis omnibus veriſimile mihi videatur frigus non minùs fore intenſum in ſuperficie hujuſmodi globi, quàm eſt hodie in ſummitatibus montium, & in mediâ aëris regione, ubi nives & glaciatas nubes continuò videmus. Unde facilè crederem magnam illam Abyſſum glacie conſtrictam fore, atque loco mundi habitabilis nihil niſi ingentem *globum Cryſtallinum* repertum iri.

Neque hanc congelationem impediret ſalſitas hujus aquæ juxta eundem Authorem, cùm particulæ dulces nondum intortæ eſſent ſalſis. Et ſi fortè præteritâ hyeme in hâc vel illâ regione, & ineunte vere, glacies in illa parte Abyſſi in fragmina diſſoluta foret;

fragmina illa cum cruſtâ terreâ ſuperpoſitâ prægravarent aquæ, & præmaturè ſubmerſa ſpem omnem naſcentis mundi inciderent.

Et ut plura non addam, rimæ illæ & fiſſuræ quas in hâc terrâ exteriori præ nimiâ ſiccitate & calore factas ſupponit, unde tandem diſrupta crepuit, nunquam factæ fuiſſent, aut nunquam perfectæ, ſi hybernis pluviis præcedentis æſtatis fiſſuræ continuò reſarcitæ fuiſſent: ut in terrâ hodiernâ videmus.

Denique deficit manifeſtè ex parte Soli *Terra* prima *Carteſiana*, neque aptum eſſe potuit Seminarium novi mundi Terra exſucca, arida, nimiâ ſiccitate dehiſcens & diffracta; qualem ſupponit cruſtam ſuam exteriorem cùm delapſa eſt. Et quanquam aquis Abyſſi diluta nonnihil remolleſceret, non tamen ideò pinguedine & tantâ fertilitate imbueretur, ut indè ſtatim promanaret progenies animalium, & omnia genera plantarum, quæ in mundo novo enaſci debuerint. Etiam quoad mundum inanimatum, manifeſtum mihi videtur tantum adhùc ſupereſſe terræ pinguis & materiæ oleagineæ in regione exteriore telluris, ut minimè veriſimile ſit id totum ex regionibus ſubabyſſinis, ut ſupponere videtur, huc aſcendiſſe. Id demùm minimè placet in theoriâ Carteſianâ, quòd tellurem ſupponat per multa ſæcula ſtetiſſe (duráſſe enim oportuit per multa ſæcula fornicem illum exteriorem) ſegnem, inutilem, inhabitatam.

Alius planè erat rerum ordo, ſecundùm ſententiam noſtram, in naſcente mundo; atque alia Tellus primigenia: quam ità conformatam, temperatam, & plenâ facie ad ſolem converſam exhibuimus, ut ad futuras rerum generationes omni ex parte diſpoſita videatur. Formatio orbis habitabilis ex Chao, & Natales mundi animati, tempora placida poſcebant, &

quoddam

quoddam Naturæ univerſæ ſilentium; Solum & Cœlum proprium, & ex utrâque parte omnia tranquilla, ut parturienti Naturæ nihil obſtaret; neque primos ipſius motus, unde reliquorum ſeries & ordinatio pendebat, interpelleret.

Prætereà utì ratio poſtulat & rei neceſſitas, ut naſcituri & naſcentis mundi tempora placida ſint; ità mundi recens nati tempora fœlicia, quæ ex hiſtoriâ tam ſacrâ quàm profanâ diſcimus, neceſſariò ſequuntur ex eâdem hypotheſi. Rebus enim ad hunc modum compoſitis, omnes innocuæ Naturæ delicias in novo mundo experirentur; maturos fructus omni anni tempore, umbroſas arbores, florentes campos; Cœlum ſerenum, ſine fulminibus & tempeſtatibus; riguos amnes, & molliter ſpirantes auras: denique vitam ſanam, ſecuram & longævam.

Neſcio an operæ pretium fuerit objectioni hîc occurrere, quæ primo intuitu vim aliquam habere videatur; ſcilicet ſi terrâ ad Solem rectà conversâ, nulla erat viciſſitudo hyemis & æſtatis in mundo primo, immodicus eſſet calor & nimius æſtus, ſive fruges terræ reſpiciamus, ſive vitæ humanæ amœnitatem. Sed non animadvertunt, quòd eâdem causâ quâ tolleretur viciſſitudo tempeſtatum, noctes diebus æquales redderentur per totum annum, neque æſtivi ſoles diuturnâ morâ ſupra horizontem aërem terrámve immodicè calefacerent. Unde plurimæ etiam ex illis cauſis quibus vis Solis in Zonâ torridâ hodie temperatur, eandem in tellure primâ, ſi opus eſſet, temperâſſent. In Zonâ illâ aura quædam ab Oriente in occidentem perpetuò ſpirat; & præterquam quòd Sol non moratur diù ſupra horizontem, crepuſcula ibidem minima & breviſſima ſunt; unde in umbram noctis citiùs deſcendunt illius incolæ, diutiúſque in eâdem hærent.

Præterea nocturno tempore profundè immerguntur in mediâ umbrâ terræ, neque aër circumvicinus ſive luce ſive calore Solis ullo modo attingi poteſt: Unde refrigerantur maximè regiones illæ, & vapores condenſati frigore noctis, ſtillant rore matutino abundè, & continuò madefaciunt & reficiunt terram. Hiſce denique accedunt patulæ arbores, fluviorum & rivorum copia, & ventus continuus. Et cùm pluribus ex hiſce modis retundi potuit Solis æſtus ſi nimius fuiſſet in tellure primâ, ex recto ipſius ſitu ad Solem vitæ primævæ fœlicitas minimè læderetur. Id etiam notandum eſt, ut regio aliqua amœna ſit, oportet ut ſit aliquantulùm calida, & ut calor ille aliundè temperetur & demulceatur; remedium enim nimii caloris eſt gratiſſimum & jucundiſſimum.

Hiſce autem non obſtantibus facilè credo in terrâ primâ multas regiones Zonæ torridæ præ æſtu inhabitabiles fuiſſe: non quidem neceſſariò, ſed quòd non ſatis eſſent irriguæ, non ſatis ſcatebant aquis & humiditate; unde terra neque gramine & herbis cooperta, neque obumbrata ſylvis & arboribus, neque multo rore humectata, à ſole aduſta in Arenas & arenoſa deſerta converſa eſt: atque hinc terrarum & regionum iſtiuſmodi in terrâ noſtrâ veram originem petendam eſſe cenſeo. Sed de his aliiſque multis, quæ ad explicandam hodiernæ telluris faciem & diſpoſitionem ab hypotheſi noſtrâ deduci poſſent, non eſt hîc tractandi locus.

CAP.

CAP. V.

De aquis telluris primigeniæ; & de ortu, motu, & exitu ipſius fluviorum: ubi datâ occaſione de figurâ telluris Ovatâ tractatur; & obiter de fluviis, qui ſtatis temporibus inundant: denique quæ de aquis & fluviis primæ terræ dicta ſunt, cum hiſtoriâ Sacrâ conferuntur.

HActenùs à formâ & ſitu Telluris primigeniæ mundi primævi faciem, & Paradiſi phænomena generalia explicuimus. Reſtat adhuc non ignobile argumentum de fluviis ejuſdem Telluris: Orbis enim nequit eſſe habitabilis ſine aquis; modum igitur invenire oportet quo oriri potuerint, fluere & exire fluvii in orbe illo uniformi & ſine mari.

Fateor me hæſiſſe aliquamdiù dubium in hâc re, neque occurrebat gravior difficultas in totâ hâc materiâ tractandâ, quàm ortum motúmque aquarum & fluviorum in tellure primigeniâ explicare. Nempe initio, flùvios omnes è mari ortum ducere, cum multis philoſophis credebam; neque videbatur mihi ulla ratio aut modus educendi aquas è mari in hâc terrâ primâ, neque quidem ulla eſſet. Cùm verò ſecundis cogitationibus animadvertiſſem fluvios noſtros è pluviâ & reſolutâ nive maximam partem oriri, animum applicui ad indagandum, in illo rerum ſtatu, quis eſſet

ordo Naturæ in regionibus aëris ; & quænam eſſet meteorologia primi orbis noſtri habitabilis. Quam materiam cùm examinâſſem aliquamdiù & apud me aperuiſſem, indè pendere videbam hujuſce rei explicationem, eandémque non exiguum lumen affundere toti noſtræ hypotheſi de primo orbe habitabili.

Nullas fuiſſe aut Nivis aut Grandinis procellas in orbe illo, cùm ab inæquali & ſubito frigore proveniant, ex modo quo ad Solem diſpoſitum exhibuimus, facilè credemus ; neque etiam tonitrûs, ſi à caſu aut occurſu nubium glaciatarum, ut probabile eſt, oriatur. Quoad aquas autem, & quæ ab aquoſis vaporibus ſine magno frigore provenire poſſunt, non eſt eadem ratio ; manifeſtum eſt enim non defuturos vapores, cùm calor ſolis eſſet continuus, & exterior regio terræ initio humens : Et pro ratione quâ ſicceſcebat, radii Solis penetrabant altiùs, & ex magnâ Abyſſo ſuppoſitâ ingentem copiam vaporum in auras adducebant. Sed fatendum eſt eandem vim caloris impedituram quò minùs in nubes & aquas ex ſeipſis condenſarentur. Et cùm nulli erant montes aut inæqualitates terræ tunc temporis ad comprimendos vapores & nubes, id non niſi à ventis pendere potuit & à frigidioribus terræ regionibus versùs polos. Quare operæ pretium erit rationem ventorum, & vaporum curſum in hoc orbe examinare, cùm indè pendeat potiſſimùm ſtatus aëris & aquarum ratio.

Primò, manifeſtum eſt Ventorum vapor úmque motus in illo orbe multùm diverſos fuiſſe ab hodiernis, multóque magis regulares ſtatóſque, neque unquam violentos. Ea omnia quæ in terrâ noſtrâ inæquales & incertos motus aëris inducunt, aut etiam violentos, nullum habuerunt locum in terrâ primigeniâ ; neque inæqualis actio Solis in terram ſecundùm diverſa anni tempora :

tempora: neque inæqualis forma telluris vel reſpectu montium, vel reſpectu Maris & Aridæ; neque venti contrarii & colluctantes.

Secundò, manifeſtum eſt motum vaporum fuiſſe versùs Polos; cùm non habuerint aliunde quò abirent. Agitati ſub Æquatore & circa medias Terræ partes, & rarefacti à Sole, ſe repanderent in majus ſpatium ex omni parte: Cùm verò Orientem & Occidentem versùs ſub eodem Equatore aër magìs agitatus quàm versùs polos, magìs reſiſteret ipſorum dilatationi & progreſſui; manifeſtum eſt eos versùs polos ituros, ob minorem rarefactionem & reſiſtentiam aëris ex illâ parte: atque ideò illum fuiſſe curſum vaporum ſtatum & regularem, à mediis nempe terræ partibus ad extremas, ſive ab Æquatore verſus polos.

Denique notandum eſt cùm partes regionéſque extremæ terræ mediis multò frigidiores eſſent, vapores eò versùs adducti & motu paulatim langueſcentes, vi frigoris in guttas condenſarentur, & perenni rore vel pluviâ in terras ſuppoſitas deciderent. Dico rore aut pluviâ *perenni*: quoniam cùm actio Solis in elevandis vaporibus erat conſtans & æqualis, neque quicquam impedire potuerit eorum curſum versùs polos, aut eò appulſorum condenſationem; manifeſtum eſt perpetuam ſcaturiginem & inexhauſtos theſauros aquarum cœleſtium circa regiones illas aëris ſemper ſubſtitiſſe; indéque perenni deſtillatione dilapſas, ſuperficiem terræ irrigâſſe.

Atque hunc fuiſſe rerum ordinem in orbe primigenio planè exiſtimo: Omnes è cœlo proveniſſe aquas; atque ab iis aquis cœleſtibus fluvios omnes terreſtres ortum duxiſſe, leni & æquali curſu ſemper fluentes. Et cùm non agebantur præcipites per ſaxa & præruptas

præruptas terras, neque ſubitis incrementis inſtar torrentium ruebant; faciles ſe præbuerunt ubique humanæ operæ, ad colendos agros, ad irrigandos hortos, in omnes partes ductiles, prout uſus vitæ aut deliciæ poſtularent.

Atque utì hæc non malè reſpondent, ut mihi videtur, fœlicitati primæ ætatis & novi mundi; ità facilè nobis commonſtrant *Aquarum Cœleſtium* naturam & originem; Quas nemo hactenùs vel congruè vel credibiliter explicuit. Qui ſuper cœlos collocant aquas, neque Aſtronomiæ neque Philoſophiæ naturalis rationes intelligere videntur; & qui nubes intelligunt communes & ut ſunt hodiè, non ſatìs diſtinguunt hoc phænomenon *Aquarum Cœleſtium* ut quid ſingulare & notabile, aut dignum quod à Moſe ſeorſim memoraretur. Ego quidem nubes quales quales intelligendas eſſe exiſtimo, atque mediam aëris regionem, ſed iſtius temporis: atque hæc ideò per aquas cœleſtes exprimi & notari, quòd in aëre illo nulla erant meteora præter aquas, ſive præter rorem & pluviam. Erant etiam majoris momenti & notatu digniores hæ aquæ, quòd nulli erant fontes terreſtres in illo orbe, omnéſque à Cœlo receperunt aquas. Sed de his plura infrà: propoſitum jam ſequamur.

Ortu fluviorum in terrâ primâ explicato, reſtat adhuc non minùs inſignis difficultas de motu & exitu horum fluviorum. Notum eſt enim aquas non fluere niſi per declive: & cùm terram primigeniam planam & æquabilem ſuppoſuerimus, quare in has potiùs quàm illas partes fluerent aquæ? quare non conſiſterent quietæ eodem quo cecidiſſent loco? aut ſe propagarent indè per modum intumeſcentis ſtagni, æqualiter ſe dilatantes ex omni latere, neque in has partes magìs quàm illas curſum dirigentes? Prætereà, ſi finga-

fingamus ex quibuſcunque cauſis, ab extremis terræ partibus ad medias tetendiſſe, eò deductis quis eis eſſet exitus, aut quomodo tandem ſe exonerarent? Notum eſt fluvios hodiernos ſe exonerare in Mare, aut forſan in lacus, qui cum mari per ſubterraneos ductus communicant: hiſce autem fluviis nullus patebat aditus in mare ſive in Abyſſum, quæ omni ex parte clauſa erat: & ſi in lacus ſe exonerabant, redundarent illi lacus, niſi haberent itidem quò affluerent. Unde hærere & ſtagnare deberent omnes aquæ telluris primigeniæ, ſine curſu, ſine exitu.

Difficile quidem eſſet, aut forſan impoſſibile, fluviorum telluris primigeniæ motum & curſum explicare, ſi tellus illa fuiſſet abſolutè Sphærica: ſed cùm anteà notavimus libro primo eam fuiſſe oblongam vel ovalem, manifeſtum eſt partes polares altiores fuiſſe æquinoctialibus, ſive remotiores à centro: unde aquæ quæ ceciderunt versùs polos, in medias terræ partes defluere deberent, & totam ferè telluris ſuperficiem irrigare.

Et quanquam ſuperficies terræ æquabilis erat & uniformis, & exundabant ex omni parte aquæ illæ circumpolares; fieri tamen non potuit quin in declivitate illâ vias aliquas aliis depreſſiores ſive foſſulas, gyrando invenirent: quibus tanquam alveis in rivos formarentur, & continuò proreperent versùs Æquatorem. Verum quidem eſt principio has derivationes aquarum in partes mediterraneas fuiſſe magis diffuſas & irregulares, cùm nondum aut uſu aut operâ humanâ excavati erant alvei: ſed ſi fortè alicubi defecerint illi alvei, in eis locis redundarent pauliſper aquæ & intumeſcerent in placidos & amœnos lacus: Unde iterum progreſſæ conſuetum curſum versùs medias terræ regiones repeterent; & inter eundum ſæ-

pe confluentes, junctis alveis, in majora flumina concreſcerent.

Hæc de curſu fluviorum. Reſtat adhuc quæſtio de eorundem exitu; cùm enim fluendo perventum eſſet ad medias terræ regiones, quid fieret illis? quò ſe reciperent, quò ſe exonerarent? Dico in plures ramos ramulóſque diviſos, partim exhalatione conſumptos fuiſſe, partim à bibula terra epotos. Sed hoc paulò fuſiùs explicandum eſt.

Atque primò notandum, declivitatem terræ minorem fuiſſe prope Æquatorem, quàm in locis ab Æquatore remotis: ut ex figurâ ipſius ovali manifeſtò ſequitur. Unde cùm aquæ eò perveniſſent, tardiùs fluere inciperent; atque tam ob motum lentum & debilem, quàm ob alveum parùm profundum, facilè ſeparari ſe paterentur, & diduci in aliquot ramos & brachia, ut ſæpe contingere videmus in fluviorum Oſtiis: Ob nullam inquam, vel exiguam terræ declivitatem eò loci, nulla ferè eſſet alvei cavitas, & aquæ labentes quaſi in ſuperficie ſoli, facilè diſſiparentur & diſtraherentur in varias partes & in multiplices canaliculos, eodem ferè modo quo ductus ſanguinis in corpore noſtro cùm longiùs progreſſi ſunt à corde, divaricantur in multos ramos ramulóſque & ſenſim ſe perdunt in habitu carnis.

Notandum præterea, cùm aquæ non pertingerent ad ipſum Æquatorem atque medium Zonæ torridæ, media illa regio Zonæ torridæ omni humiditate deſtituta, atque Soli ſuperimpendenti per totum annum expoſita, aridiſſima eſſet & vehementer adufta: unde in arenas converſa & terram ſiccam & ſitibundam, adrepentes aquas inſtar ſpongiæ exugeret. Atque hiſce duobus ità notatis, facilè credemus fluvios Telluris primigeniæ, eo quo ſuprà diximus modo, effluxiſſe & deſiiſſe:

deſiiſſe: nempe ſub finem ſuorum curſuum versùs Æquatorem, variè diſtractos & diſſipatos in facie terræ, partim ardore Solis & ipſius terræ calefactæ exhalatos, partim à ſitientibus arenis hauſtos fuiſſe.

Atque hæc de ortu, curſu, & exitu fluviorum in tellure primigeniâ; quæ licèt aliquo modo ſingularia ſint, non tamen prorſus carent exemplis in hodiernâ terrâ. Aiunt *Euphratem*, aut illius brachium ità evaneſcere, diſſipatum, & ab arenis exhauſtum, aut à ſole. Et quoad ortum fluviorum primigeniorum reſtare mihi videtur aliquale exemplum, ut cætera non memorem, in inundatione *Nili*, atque aliorum fluviorum conſimilium. Nempe in iis regionibus ubi non pluit, ut in ſuperiore *Ægypto*, & regionibus *Libyæ*, vapores qui extrahuntur à Sole, curſum dirigunt versùs montes & loca frigida vicina; ut in tellure primigeniâ versùs polos: ubi condenſantur in pluviam, vel conſtringuntur in nivem: Atque ſtatis illis temporibus in quibus advenit hæc anniverſaria condenſatio vaporum in pluviam, vel nivis reſolutio, *Nilus*, in quem exonerantur ſive nives ſive pluviæ, intumeſcit, & regiones circumvicinas inundat.

Neque forſan abs re fuerit ad illuſtrandum hoc argumentum quædam hîc adjicere de ſtatis inundationibus fluviorum in quibuſcunque regionibus: Regiones inpluviæ quæ nullos habent fluvios, deveniunt deſerta: & regionum inpluviarum fluvii, hujuſmodi ſtatis inundationibus obnoxii eſſe debent: nempe eo anni tempore quo vapores indè extracti & ad montes ſuos delati maximè condenſantur, aut quo compoſita ex vaporibus reſolvuntur, redeúntque ad terras ſuas. Quoad Regiones pluvias, in iis etiam contingere poſſunt inundationes ſtatæ, ſi montes unde deſcendunt eorum fluvii, habeant ſtatas pluvias aut nivium reſolu-

tiones; vel maximè cùm vicinæ ſunt regionibus inpluviis, quarum vapores tranſlati ad ſuos montes, non redeunt, cùm condenſantur, ad eaſdem terras, ſed in fluvios vicinarum effunduntur. Denique fluvii referuntur ad ſuos montes, pe inde ac ad ſuos fontes; montéſque in quantum ſunt loca frigida, attrahunt vapores è locis minùs frigidis; utì diximus partes circumpolares in tellure primigeniâ attrahere vapores à mediterraneis: Et cùm montes illi ex quibuſcunque cauſis ſtatas pluvias habent, aut nivum reſolutiones, fluvii itidem qui indè profluunt, terras quas percurrunt, ſtatis temporibus plus minùs inundant. Quod utì hujuſmodi fluviorum, quales multi præter *Nilum* numerari ſolent, facilem rationem reddit; ità ſi montes noſtros climatis frigidioribus telluris primigeniæ comparemus, atque meminerimus non defuiſſe ibidem, non dico ſtatæ, ſed perennis condenſationis cauſas, modum quo fluvii orti ſunt in tellure illâ, hoc probat quodammodo aut maximè illuſtrat.

Ad explicandum curſum fluviorum in tellure primâ, uſi ſumus figurâ ovali illius terræ: atque omninò operæ pretium eſſet examinare, in ejuſdem terræ ruinis quantum ſuperſit illius formæ oblongæ & ovalis; & propterea ea phænomena Sphæræ quæ dependent à figurâ terræ examinanda ſunt, & ad certas experientias exigenda: Multa enim recepta ſunt communi famâ & fide de proprietatibus globi noſtri, tantùm per analogiam & conformitatem ad primum aliquod ſuppoſitum, nempe ad præſumptam figuram rotundam terræ; unde alia deducuntur tanquam corollaria, nullis aliunde obſervationibus confirmata.

Notandum autem eſt quæ ſolent afferri ad probandam rotunditatem terræ, ut circumnavigatio, apparitio & occultatio montium & turrium navigantibus, utì

utì & ſtellarum, atque hujuſmodi, ſatìs quidem probant terram non eſſe planam ſed convexam, non autem eò attingunt ut qualis ſit illa convexitas, Ovalis vel ſphærica, præcisè arguant. Nos tamen communiter ex præſumptâ figurâ accuratè ſphæricâ terræ, multa alia concludimus, & ſine ulteriori examine pro compertis habemus. Ità dicimus communiter politis ſub polis Solem hærere ſex menſes ſupra horizontem, totidémque ſubter; Gradus latitudinis in terrâ ubique eſſe æquales; & æquales ubique gradibus longitudinis; & hujuſmodi, quæ nullâ obſervatione probantur, neque alii nituntur fundamento quàm præſuppoſitæ rotunditati terræ. Imò ſi obſervationes conſulamus, de iis erit dubitandi locus: nam quoad gradus latitudinis in terrâ, ſive ſpatia quæ reſpondent gradibus ſumpti meridiani, quæ hactenus factæ ſunt obſervationes potiùs probant ſpatia illa inæqualia eſſe quàm æqualia: nempe inter Æquatorem & Polos. Et quoad moram Solis ſupra horizontem vel ſubter in regionibus versùs polos, quæ factæ fuêre obſervationes *Novæ Zembla*, *Spitbergæ*, & circa *Groenlandiam*, adeò ſunt irregulares, ut ſphæricæ convexitati telluris parùm favere videantur. Quod de umbrâ terræ dicitur, incertum eſt ſi ex omni parte conica ſit, præſertim in æquinoctiis, cùm latus Soli obtenſum tenet. Cæterorum etiam Planetarum figuram operæ pretium eſſet accuratiùs obſervare, præſertim Mercurii, cùm videatur eſſe adhuc in ſtatu ante-diluviano; quòd nullæ in eo apparent aquæ. Non id quidem in me ſuſcipio hujuſmodi obſervationes inſtituere, neque perquirere omnes, quæ ab aliis inſtitutæ ſunt: Sed utì nullæ hactenùs mihi occurrerunt quæ ſententiæ noſtræ de oblongâ figurâ terræ refragantur, ità libenter ab aliis acciperem novarum quarumcunque notitiam,

quæ formam terræ præciſam demonſtrarent.

Intereà ſi rem à priori examinemus, telluris originem reſpicientes, quæcunque ſit ipſius figura hodierna, ut eſt fracta & lacera, quòd debuerit olim eſſe oblonga & ovalis, ex primâ ipſius formatione cùm adhuc globus aqueus eſſet, & tota Abyſſo obtecta, non obſcurè patebit. Nihil dubito demonſtrationem *Archimedis* de figurâ Sphæricâ aquæ veram eſſe; nempe maſſam aquæ ſe naturaliter conformaturam in figuram Sphæricam circa ſuum centrum; ſcilicet, ſi illa maſſa ſeu globus aqueus immobilis & quietus hæreat: Si verò volvatur rapidè circa ſuum centrum, ſe oblongabit neceſſariò ex agitatione illâ, & defluet in figuram præter-propter ovalem; ut cùm aquæ in vaſe propelluntur, aut in aliquâ plagâ maris aut lacûs vento agitantur versùs litora, fluctus in longum ſe extendere videmus. Neque ratio hujus figuræ in globo aqueo circulariter moto obſcura eſt: cùm enim moles aquæ ſub Æquatore multò magìs agitaretur, quàm aqua versùs polos, ubi minores circulos perageret; partes illæ maximè agitatæ, à centro ſui motûs recedere conantes, cùm prorſùs exilire & avolare non potuerint propter incumbentem undique aërem, neque multùm refluere ſine ejuſdem aëris renixu & reſiſtentiâ, non aliter ſe liberare valerent, quàm defluendo ad latera: Aquæ enim impeditæ quòcunque reperiunt aditum & faciliorem motum, eò fluunt; & ex illo defluxu aquarum ad latera, & exoneratione partium mediarum circa Æquatorem, globus aqueus deveniret aliquantulum oblongus, ut in *fig. paginæ ſequentis.* Cruſta autem terrea ſive teſta quæ ſupervenit huic globo, ſuppoſitæ molis figuram imitaretur, atque ità Ovum magnum conſtitueret. Ut in figurâ 6ta & ſept. libri primi.

Vid. p. 46.

Neque

Pag. 199.

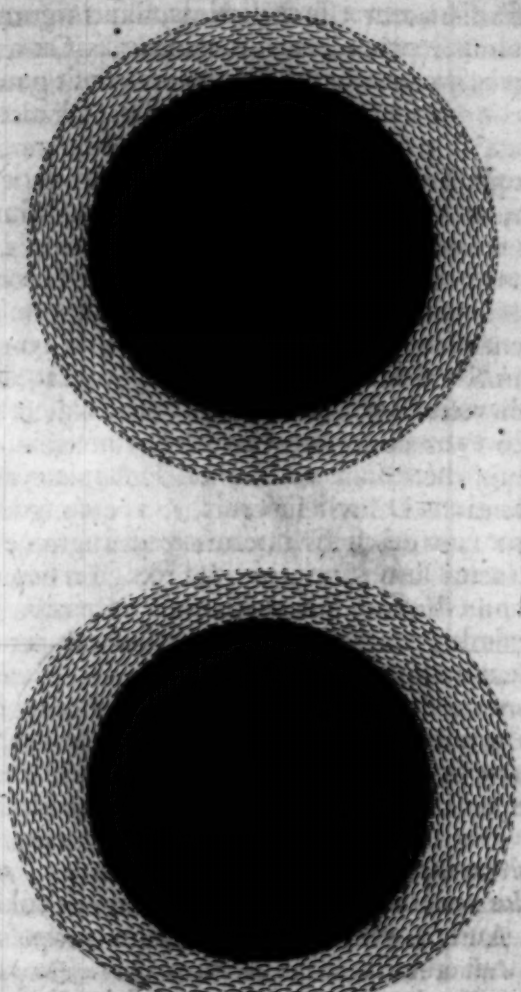

Neque aliis cauſis opus eſſe videtur ad formandam ſuperficiem & regiones ſuperiores telluris in figuram oblongam : Quodſi verò ullo argumento aut obſervatione conſtiterit etiam interiores terræ regiones quæ

Abyſſo

Abyſſo ſubjacent eſſe Ellipticas, illius figuræ originem altiùs repetendam eſſe cenſerem. Cùm verò id hactenùs non conſtet, neque hujus loci ſit omnia quæ ad Tellurem ſpectant examinare, ſatis eſt ad propoſitum noſtrum figuræ exterioris cauſas explicuiſſe.

Atque hæc dixiſſe ſufficiat de aquis Telluris primigeniæ, & de ortu, motu, & exitu ipſius fluviorum juxta rationes naturales & ductum Philoſophiæ: Videamus jam paucis, ſi placet, quantum Theoria Philoſophica hiſtoriæ Sacræ reſpondet, ut totum hoc argumentum ad finem perducamus. Tria aut quatuor ſunt in Sacris literis quæ ad hoc caput de aquis primi mundi referri poſſunt. Primò, quæ dicta ſunt à Sanctò *Petro* de conſtitutione primi mundi. Secundò, quæ dicta ſunt à *Moſe*, vel de Aquis cœleſtibus, vel de cauſis Diluvii ſupernis, & apertis Cœli Cataractis: nam de cauſis infernis & diſruptione Abyſſi ſatis locuti ſumus in primo Libro. Tertiò, quæ dicta ſunt à *Moſe* de fluviis Paradiſi. Quartò, quæ dicta ſunt de Iride, datâ *Noæ* poſt diluvium, in ſignum ejuſdem nunquam redituri.

Sanctus *Petrus* ſæpiùs citato loco *Cap.* 3. *Epiſt.* 2. dicit in mundo primo eam fuiſſe diſpoſitionem Cœli & terræ ut aquarum diluvio eo ipſo periturus eſſet; atque hanc diſpoſitionem his verbis exprimit: *Cœli erant olim & Terra ex aquâ & per aquam conſiſtens vel conſiſtentes, ſermone Dei; quam ob rem is qui tum erat mundus aquâ inundatus periit.* Quam eſſe voluit Sanctus Author vim præciſam harum præpoſitionum ἐξ & διὰ, aut iſtarum dictionum ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὑδάτων *conſiſtere*, non ſtrictè definio; ſed manifeſtum eſt indicare voluiſſe aliquam aquoſam cœli diſpoſitionem, atque aliquam formam aut ſitum terræ reſpectu aquarum talem, ut indè diluvio ſubeundo exponeretur mundus:

mundus: qualem ſitum terræ inter aquas cœleſtes & infernas magnæ Abyſſi Libro primo exhibuimus. Quoad cœlos autem, non tantùm omnes aquas telluris illius ante-diluvianæ à cœlo derivamus, ut unico fonte & promptuario Naturæ in antiquo mundo, ſed ipſam materiam & Syſtaſin cœli illius aërii aquoſam fuiſſe oſtendimus; cùm nulla habuerit meteora ignea, neque alia quæcunque præter aquas & aquarum principia. Meritiſſimè igitur ab Apoſtolo dicuntur οἱ οὐρανοὶ ἐξ ὕδατος καθεστῶτες, ex aquâ conſtitutionem, τὴν σύστασιν, habentes. Et quidem quoad illa verba ἐξ ὕδατος καὶ δι' ὑδάτων conſiſtere, quamvis ad utrumque antecedens ambo referri poſſent, prius tamen mihi videtur ſpecialiùs referendum ad prius antecedens, & poſterius ad poſterius, nempe ἐξ ὕδατος ad Cœlum, & δι' ὑδάτων ad Terram. Cœlum ante-diluvianum ex aquâ conſtitit, cùm nullum Meteorum præter aquas habuerit; & Terra ante-diluviana per aquas, cùm fundata fuerit ſuper aquas, & principio ſuæ formationis iis tanquam baſi innixa eſt, ut libro primo capite quinto oſtenſum eſt. Denique hos antiquos cœlos periiſſe non minùs quàm antiquam terram, rectè dicitur ab Apoſtolo, cùm cœlum hodiernum, nempe Aërium & Meteoricum, planè aliud ſit, & alterius materiæ & conditionum ab illo ante-diluviano; exhalationibus calidis & Meteoris igneis refertum hoc cœlum, πυρὶ τεθαυρισμένοι οὐρανοὶ, quibus olim, cùm tempus adſtiterit, cæteris ſuo ordine concurrentibus, mundus hodiernus conflagrabit. Atque hæc de conſtitutione mundi antiqui ſecundùm Apoſtolum.

Secundò, quoad cauſas Diluvii, notum eſt à *Moſe* diſtinctas eſſe in inferas & ſuperas. Cauſæ inferæ erant diſruptio Abyſſi magnæ, unde pendebat conſummatio Diluvii, & atrocitas, & mundi antiqui demolitio:

de quâ re abundè dictum est in libro primo. Restat cæterarum causarum explicatio, unde modus inundationis & primi ipsius gradus pendebant, quales erant magna vis pluviæ & apertio Cataractarum cœli. Notavimus suprà, omnes omninò aquas mundi primi proveniſſe à Cœlo, neque habuiſſe fluvios quo ſe evacuarent in aliquod commune & inferius receptaculum; quale eſt mare hodiernum. Præterea, notandum nullas fuiſſe elevationes, nullos montes in illâ terrâ, unde ſi intumeſcerent fluvii ex immoderatâ pluviâ, facilè inundarent terram, ut erat, libellatam, campóſque planos & æqualiter ſtratos. Ego quidem ratione aſſequi non poſſum, neque decernere unde orta ſit illa vis pluviæ tunc temporis, aut quare poſt quindecim ſæcula vel circiter, à mundo condito, vis immenſa pluviæ in aëre collectæ ſe effunderet in terras. Illud à cauſis ſupernaturalibus pendere potuit, aut à tantâ & tali ſerie naturalium quæ nobis poſt tot ſæcula non facilè obvia ſit: Sed auctis quomodocunque & effuſis nimbis versùs partes polares ſuppoſiti fontes aut lacus tumeſcerent, atque exinde omnes fluvii terrarum, partéſque circumvicinas primùm inundarent, indéque alias magìs mediterraneas; ut in ſuperficie æquabili facilè concipi poteſt. Et quoad cataractas cœli quas *Moſes* apertas fuiſſe dicit, illud commodè intelligi poteſt vel de profuſione vehementi aquarum circa partes extremas terræ, unde in cæteras dimanavit; vel de certâ quâdam tempeſtate, illius ſimili, quæ exhydrias dicitur, & non rarò accidit in mari pacifico, ubi non guttatim pluit, ut aliàs fieri ſolet, ſed integra nubes, & ſolida maſſa aquarum ſimul devolvitur deorſum: ac ſi eſſent Cataractæ in Cœlo, & remotis repagulis magna moles & quaſi regio aquarum rueret in terras. Et facilè crederem hujuſmodi caſus aquarum

rum effuſos & procelloſos tempore diluvii contigiſſe: cùm magnâ pluviâ & nimiis vaporibus turbato & oppreſſo aëre, vis ſolis non ſatìs eſſet iis agitandis & diſſipandis, ut anteà, neque impediendo quo minùs ubique ſe aggregarent alii aliis in magnas & continuas maſſas aquarum, quæ fluviorum inſtar à Cœlo deſcenderent; ac ſi quidem ipſum elementum aëris ſolutum eſſet. Eodem ferè modo quo crederem in hodierni mundi futurâ conflagratione (cujus etiam, ut diluvii, cauſas duplices fore exiſtimo, ſuperas & inferas, è Cœlo & è terrâ) congeſtos in aëre theſauros ignis apertos iri & ejectos in terras, non per leves coruſcationes, ſed ut denſa flumina ignis provoluta deorſum, ac ſi cœlum ipſum liquefactum eſſet. De quibus theſauris ignis, tam in cœlo quàm in viſceribus terræ accumulandis, cùm iſtarum rerum ordinem & rationes examinaverimus, ſi Deo placet, libro ſpeciali circa Conflagrationem hujus Telluris tractabitur. Atque hæc de modo inundationis primæ Terræ & cauſis ipſius ſupernis.

Tertiò, quoad Paradiſi fluvios, eorum rationes tantùm generales hîc attingere licet, cùm ſententiam noſtram de loco aut regione Paradiſi nondum expoſuerimus. Intereà quod ſpectat eorum ortum, motum, aut exitum, in quantum hæc à *Moſe* referuntur, à præmiſſa fluviorum in primâ terrâ explicatione minimè abludere, vel etiam ab eâdem lucem aliquam mutuari poſſe, paucis oſtendam. Et primò quoad ortum, notari poteſt, *Moſen* nullos indicâſſe montes unde profluxerunt hi fluvii; neque à *Tauro* aut *Imao*, ab *Armenia* montibus, aut aliis quibuſcunque ortos eſſe dicit: ſed à magno quodam fluvio aut aquarum receptaculo in *Eden*. Quas aquas itidem à nullo monte aut fonte derivat, ſed tanquam ἀκεφάλους proponit, ſive,

ut id nos explicamus, à cœlo aut ab aquis cœleſtibus originem ducentes. Et ſi per vocem *Eden*, regionem aliquam terræ hodiernæ intellexeris, oportet ut altiſſimi ſitûs fuiſſet ad projiciendos fluvios in terras longè diſſitiſſimas. Neque magis horum fluviorum deſignat ullum exitum *Moſes*: Poſt longiſſimos curſus quos deſcribit, non ſe ullibi exonerare dicit, neque in mare Mediterraneum, neque in Mare *Indicum*, neque *Atlanticum*, neque aliud quodcunque. Nec mirum id quidem: quem exitum deſignare potuit, ſi nondum aperta eſſet Abyſſus, ſi nondum extiterint illa maria, nondum Telluris forma eſſet terraquea? neque aliter deſierunt fluvii quàm multiplici diſſipatione & diſtributione ad humectandam & fovendam terram. Denique quoad motum & longiſſimos curſus horum fluviorum, niſi terrarum nomina, quas percurriſſe dicuntur, indubiæ interpretationis eſſent, nihil certi eâ in re ſtatui poteſt. Illud conſtat, ubicunque ſumpſeris horum fluviorum principium, ſive primam divaricationem, non ſuppetent exinde in hodiernâ tellure, ut eſt fracta & diſrupta, tractus continui terrarum, ſine ullo mari interpoſito aut ſinu maris, ad continuandum progreſſum per regiones ibidem ſignatas: nempe acceptis vocabulis pro regionibus iſtis quibus communiter applicari ſolent. Si poneremus, ut vulgò ſolet, Paradiſum in *Meſopotamiâ*, quem curſum tenuit, ex. gr. *Gihon*, ut indè progreſſus totam *Æthiopiam* circumcingeret? Trajecit mare rubrum, aut Iſthmum *Ægyptiacum* percurrit? Quodnam veſtigium illius fluvii in hoc Iſthmo? & quomodo hanc viam tenuit altiorem utroque mari? & quî indè tetendit contra curſum *Nili* in *Æthiopiam*? Hæc & hujuſmodi fluviorum itinera, ſuperficies terrarum ut eſt hodiè interrupta per Oceanum & ſinus Oceani, terráſque

ráſque acclives, minimè pati videtur: ut non tantùm alibi terrarum quàm in *Meſopotamiâ*, ſed etiam in aliâ terrâ quàm hodiernâ quærendi ſint horum fluviorum curſus. Atque hæc de ratione fluviorum Paradiſi in genere.

Denique, Iridem quod ſpectat, hæc habet Hiſtoria Sacra: finito diluvio, Deus promiſſum fecit *Noæ* vel pactionem, terrarum orbem in poſterum nunquam obrutum iri aquarum diluvio: Et in ſignum hujuſce rei, vel pignus, arcum ſuum poſuit in nubibus, ſive Iridem poſuit in Cœlo. Quod clarè mihi innuere videtur Iridem non fuiſſe anteà in Cœlo. Si enim fuiſſet anteà, ſæculis nempe ante-diluvianis, & illo ipſo quo contigit diluvium, quî nunc eſſet ſignum non iterùm futuri diluvii? Dices forſan non fuiſſe ſignum verè & in ſe ſignificativum, ſed ex inſtituto tantùm. Sed præterquam quòd hoc minuit vim dati pignoris, & vim nativam verborum & ſententiæ; neque aptum eſſe potuit ſignum ex inſtituto, ut mihi videtur, niſi novum eſſet; vel ſaltem aliquid novi acceſſiſſet ei hâc occaſione, quo ſigni rationem acquirere potuit. Si enim Deus dixiſſet, promitto tibi *Noæ*, nunquam futurum diluvium, & in ſignum hujus rei vel pacti mei, Ecce *Solem in firmamento*, vel ecce *ſtatuo Solem in firmamento*; hoccine eſſet appoſitè dictum? Sol, inquam, qui erat anteà in Cœlo, uſque à principio, & tunc etiam cùm miſerabiliter aquis perierunt terræ, quî potuit dici à Deo in Cœlis ſtatui, tum cùm initum erat pactum, ídque in ſignum non futuri Diluvii? Cùm Deus prophetiæ, promiſſi, aut fœderis implendi ſignum dat in Cœlo vel in terrâ, neceſſe eſt ut id fiat per aliquam novitatem, vel aliquâ factâ mutatione in rerum naturâ, quâ ſe poſſe & velle dictis ſtare teſtetur, ut cùm umbra receſſit in horologio *Ahaz*:

Neceſſe inquam eſt ut aliquid exhibeatur præter ordinem conſuetum & qui anteà obtinuerat, ità ut phænomenon ſit aliquo modo novum. Si enim facies Naturæ omninò eadem ſit & immutata, nihil novi neque ex parte rei, neque ex parte Dei, ſignificare poteſt. Quare nunquam à me impetrare potui, ſolis verbis Sacræ hiſtoriæ nixus, ut crederem Iridem fuiſſe in Cœlo ſæculis ante-diluvianis. In quâ ſententiâ magìs magiſque confirmabar, cùm ad rationes naturales eam exegiſſem: reſpondet enim omninò præmiſſæ theoriæ de primo orbe, cùm in habitatis regionibus terræ illius nullam pluviam, nullas nubes aquoſas admiſerimus: ideóque nullum iſtiuſmodi phænomenon populis antediluvianis apparere potuit. Hunc etiam ſtatum inpluvium regionum cultarum primi orbis id reſpicere videtur quod *Moſes* præmiſit deſcriptioni Paradiſi:
Gen. 2. *Deus*, inquit, *non fecit pluere ſuper terram, ſed exiit vapor è terrâ & irrigavit faciem ſoli*; nempe vapores illi quos interdiù Sol effuſim extraxit, noctu dilabebantur effuſim, & gratiſſimo rore conſperſerunt omni mane herbas & gramina: ut etiamnum fit in multis regionibus mediis terræ, ubi rarò aut nunquam pluit, neque Iris conſpicitur.

Atque hæc dicta ſint de conſenſu Theoriæ noſtræ cum hiſtoriâ ſacrâ, in iis quæ reſpiciunt aquas, cœleſtes vel terreſtres primi mundi; qui telluri noſtræ primigeniæ reſpondet: in quâ ideò videor mihi inveniſſe atque jam explicuiſſe conditiones & proprietates omnes quæ in Orbe habitabili requiruntur. Neque unquam mihi perſuaſerit *Renatus Carteſius* (cujus anteà meminimus) hunc Orbem ità paratum & inſtructum omnibus vitæ commodis otioſè fluitâſſe in aëre per multa ſæcula, atque eo tantùm fine, ut toſtus ad Solem & arefactus tandem creperet, & in fragmenta diſrum-

diſrumperetur. ORIGINES rerum quas in hoc opere exhibuimus, primus Orbis atque primus Naturæ ordo, tam providentiæ quàm cauſis naturalibus magis conſentanei mihi videntur; atque rationes reddunt congruas eorum omnium, quæ primis mundi ſæculis obtinuiſſe, aut divinâ aut humanâ fide novimus.

CAP. VI.

De loco Paradiſi Terreſtris: Eugubini *& Neotericorum opinio refellitur; ſitus ipſius in orbe Auſtrali ex authoritate Patrum aſtruitur.*

HActenùs Tellurem primigeniam à tot retrò ſæculis natam & denatam, vi rationis & Philoſophiæ, quaſi redivivam deſcripſimus; Eámque non tantùm rationes omnes orbis habitabilis, ſed talis etiam qui orbis primi & Paradiſiaci phænomenis reſpondeat, complecti oſtendimus: quod hujus primæ Sectionis inſtitutum erat, ut hiſce veluti præliminaribus Paradiſi primùm perluſtratis & expoſitis, in quibus ei cum cæterâ ſuâ terrâ convenerit, communem Neotericorum in hoc argumento errorem effugeremus, qui ſtatim ab ingreſſu operis ad Paradiſi fluvios inveſtigandos ſe accingunt, & quod ultimum eſt in hâc materiâ primùm aggrediuntur, & in eo ferè toti hærent.

Nos,

Nos veram Methodum doctrinæ Paradiſiacæ inſtauravimus, in quâ generalibus, ſimplicioribus, & quæ cognitu faciliora ſunt præmiſſis, aditum damus ad minutiora omnia quæ notitia humana attingere poſſit. Atque hiſce generalibus ad finem jam perductis, ſupereſt celebris illa diſquiſitio de LOCO AUT REGIONE PARADISI TERRESTRIS.

Locum Paradiſi quæſitiſſimum ſolâ vi & ductu Theoriæ noſtræ definire non ſperamus nec ſatagimus, cùm quæcunque fuerit hemiſphæriorum in antiquâ terrâ differentia & ſingularis proprietas, aut in eodem hemiſphærio regionum, à cauſarum intuitu demonſtrari non poſſit. Aliâ jam incedendum eſt viâ, & antiquorum patrum premenda ſunt veſtigia; quæ ſi alicubi obſcura ſint, lucem mutuabimur à præmiſſâ Theoriâ. Hæc enim licèt ad ipſos Paradiſi campos nos manuducere non valeat, neque inſtar Stellæ Magorum ipſi loco ſuperimpendere; nè tamen aberremus multùm aut Duces noſtri, euntes ſemper ſuo lumine & auſpiciis comitata præcavebit.

Maxima pars telluris primigeniæ erat aliquo modo Paradiſiaca, atque ità ſemper in mundo novo & durante aureâ ætate à priſcis gentibus habita eſt; ut liquet ex eorum monumentis. Cùm verò ab hiſtoriâ ſacrâ doceamur *Adamum* expulſum fuiſſe è Paradiſo in alium orbem, aut orbis regionem, poſitúmque in ipſius introitu Cherubinum ad præcludendum omnem deinceps aditum, clarè innui videtur non totam terram, ſed aliquem ipſius tractum aut regionem Paradiſi nomine intelligendam eſſe: Quo ſuppoſito, conſultíſque ſacrorum Authorum ſententiis, & cum naturâ rerum collatis, aſſerimus ſecundùm rationes veriſimiles Paradiſum fuiſſe ſitum in hemiſphærio terræ Auſtrali ſive ultra Æquatorem. Secundùm rationes veri-

veriſimiles, inquam; utì enim nullas pro omnimodè certis habeo, niſi aut indubiâ ſequelâ à verbis ſacræ Scripturæ profluant, aut principiis Naturæ evidenti & invicto nexu adhæreant; ità neque ex alterâ parte infra veriſimilitudinem ſubſidere id putandum eſt, quod favente Naturâ rerum & hiſtoriâ ſacrâ ab antiquâ traditione confirmatur.

Opinio autem noſtra de hoc ſitu Paradiſi tribus potiſſimùm rationibus nititur, quarum prima eſt quòd inter diverſas authorum ſententias qui in variis orbis cogniti regionibus Paradiſum collocârunt; nullam inveniam quæ ipſius hiſtoriæ & phænomenis ullatenùs reſpondeat. Secunda eſt, quòd hic ſitus Paradiſi Theoriæ noſtræ Telluris primigeniæ facilè & ſponte ſe adaptet, eidémque faveat Scriptura ſacra. Tertia eſt, quòd ex antiquis patribus, aut omnes aut plurimi qui regionem Paradiſi definire voluerint, illum extra orbem noſtrum poſuerint. Hoc autem colligitur variis modis ex eorum ſcriptis, vel quòd *Adamum* dicant ex Paradiſo in alium orbem expulſum, vel quòd *flammantem gladium* de Zonâ torridâ interpretentur, vel quòd explicitè in altero orbe, vel ut alii, ultra Oceanum Paradiſum conſtituant. Hæc autem omnia fuſiùs exponenda ſunt, & unumquodque ſuo ordine. Gen. 2.

Primò, quoad Neotericorum ſententias de Paradiſo, multis modis peccant; ídque imprimis in phænomena Paradiſi generalia, cùm neque cœli perpêtuæ ſerenitati & conſtantiæ, neque hominum longævitati conſulant, quibus non tantùm Paradiſus, ſed etiam tota tellus coætanea gaudebat. Hoc autem eſt in ipſo limine impingere, vel potiùs Paradiſi locum nè quidem è longinquo proſpicere, cùm nè Terram ipſam cujus erat pars aut regio noverint. Adeò fruſtrà ſunt, & ſine duce vagantur qui Paradiſum quærunt non præ-

notatis & anteà evolutis quæ primo capite recenſuimus phænomenis.

Secundò, quoad phænomena ſpecialia Paradiſi, neque inter ſe conveniunt hi authores, neque cum hiſtoriâ ſacrâ, neque cum rerum naturâ. Nemo neſcit quot & quantæ ſunt diſceptationes Theologorum & Geographorum de fluviis Paradiſi, ubinam ſint aut fuerint, & quas regiones terrarum peragrârint: Atque auſim dicere collatis ſingulorum ſententiis, ex iis quamlibet refelli poſſe cæterorum authorum argumentis, ſi ortum, curſum & exitum quos fluviis ſuis attribuunt, expendamus. Et quot quidem ſunt diverſæ opiniones de loco Paradiſi, tot ſunt diverſæ explicationes horum fluviorum, *Piſhon*, *Giſhon*, *Chidekel*, *Huperath*; imò multo plures: nam ii qui conveniunt de loco Paradiſi quoad *Meſopotamiam*, in explicandis hiſce fluviis ſæpe non conveniunt. Neque id ipſum mihi indubium videtur *Chidekel* & *Huperath* idem eſſe ac *Tigrin* noſtrum & *Euphratem*, ut Septuaginta voces illas reddiderunt; cùm poſſint eſſe fluvii homonymi, ubicunque terrarum ſiti, aut fluviorum illius indolis nomina communia, ut *Eden* eſt regionum amœnarum. Unde ſatius fuiſſet, ut mihi videtur, voces Hebræas in verſionibus retinuiſſe. De alteris autem duobus *Piſhon* & *Giſhon* infinita eſt, & planè inextricabilis inter Neotericos controverſia, ut facile videre eſt apud *Pererium*, *Malvendam*, alióſque rerum iſtarum ſcriptores. Ego quidem cùm inſanas quas comminiſcuntur trajectiones, demerſiones, itinera cæca & invia fluviorum animadverto, & quàm malè reſpondeant rerum naturæ & hiſtoriæ Paradiſiacæ, nullam ſpem ſupereſſe video reperiundi in hoc orbe Paradiſi fluvios; Quorum ideò reliquias cæteríque Paradiſi veſtigia in mundo Auſtrali libentiùs quærerem.

Tertiò

Tertiò denique, Neotericorum doctrina quæ Paradiſum in *Meſopotamiâ* alióve *Aſiæ* tractu conſtituit, à ſacrâ antiquitate longiſſimè recedit, imò eidem multis modis planè adverſatur. *Steuchus Eugubinus* auſus eſt primùm apertè & operoſo ſtudio Antiquitatis jura violare, Patrum ſententias radicitùs evellere, & venerandum Paradiſi myſterium in levem hiſtoriam de horto quodam aut amœnâ regiunculâ in *Meſopotamiâ* convertere. Ideóne ab orbe noſtro remotiſſimum, ideóne inacceſſum Paradiſum dixêre Patres, & mortalibus impenetrabilem? neque pedibus tantùm, ſed menti etiam aut ingenio. Itáne cenſuit S. *Auguſtinus* cùm Paradiſum terreſtrem eſſe certum putat, *locum tamen ejus ab hominum cognitione remotiſſimum eſſe?* In *Meſopotamiâ* poſuêre *Enochum* & *Eliam* Antiqui, *Juſtinus Martyr*, *Irenæus*, aliíque multi? aut hanc terram præ cæteris omnibus Sole undique colluſtratam, ſine nube, ſine hyeme, prædicârunt S. *Baſilius*, *Damaſcenus*, & alii? hùc Piorum animas vitâ defunctorum tranſtulerunt *Tertullianus*, & cum ipſo plurimi? Quæ & qualia Antiquorum placita ſive vera ſint, ſive non, de Paradiſo *Meſopotamico* aut conſimili nunquam cogitâſſe hoſce patres, præter alios plurimos infrà recenſendos, luce clariùs oſtendunt.

Prætereà, ut videamus ultrà, quàm diſcolor ſit antiquis documentis hæc Neotericorum ſententia, operæ pretium erit notare, Antiquos Patres multa tradidiſſe de Paradiſo & ipſius ſitu, à communi fide & cogitatione aliena: Quidam in cœlo tertio ſtatuerunt, quidam in Lunâ, in aëre quidam, alii in altiſſimis montibus, in alterâ terrâ alii, in altero orbe plurimi: ſi verò in *Meſopotamiâ*, aut *Paleſtinâ* ipsâ, aut aliâ regione vicinâ conſtitiſſet, ante pedes poſitum quid irent quæſitum inter nubes, in cœlo, in aëre, in aliâ terrâ?

Et longè quidem alia erat quæſtio illa aut diſquiſitio de loco Paradiſi apud antiquos, ab eâ quæ ſub eodem titulo ventilari ſolet à recentioribus ; quæ occurrit apud antiquos opinionum diverſitas & differentia de Paradiſo, in eo verſatur potiſſimùm, quòd alii intellectualem & ἀλληγορικῶς exponendum duxerint, alii ſenſibilem & corporeum ; atque hoc ferè apud omnes Patres Græcos & Latinos controverſum eſt. Dein ex iis qui ſenſibilem & corporeum voluerunt, alii eum in hâc terrâ, alii extra hanc terram, ſive in cœlo, ſive in aëre, ſive in alia terrâ diſpoſuerunt : Atque in has partes itum eſt à veteribus, neque alia ferè occurrunt apud eos ſententiarum diſcrimina de Paradiſo. Recentiores autem qui hanc materiam tractant, abolitis ferè Antiquorum dogmatis, aut temerè præſumptis iis quæ ab his maximè diſceptabantur, id unicè agunt ut in *Meſopotamiâ*, aut tractu aliquo *Aſiatico* Paradiſum nobis oſtendant : Commentum quod nè per ſomnium quidem in mentem venit Patribus ; quorum ab hâc fabulâ adeò diſpar erat & diſſita cogitatio, ut ſi unum atque alterum excipias, qui amore loci ducti *Hieroſolymis* Paradiſi ſedes figere voluerunt, inter tot religionis Chriſtianæ antiſtites vix unicum reperiri poſſe exiſtimo, qui in noſtro hemiſphærio ſive cis *Torridam* Paradiſum terreſtrem collocârit. Sed quid Antiquos memoro, aut eorum authoritatem, cùm *Eugubinus* ipſe, ſi benè memini, alicubi glorietur, ſe invexiſſe novam ſententiam de Paradiſo, neque Græcis neque Latinis, neque Hebræis cognitam, nempe quòd in *Meſopotamiâ* poſuiſſet. Egregiam vero Laudem! in re hiſtoricâ, aut cœlitùs olim revelatâ, ab omni antiquitate recedere. Cùm verò hoc ipſum eſſet quod probandum ſuſcepimus, confitentem habemus reum, nec opus eſt ulteriori examine.

Atque

Atque hæc de Neotericorum doctrinâ circa Paradiſum: ſequitur ſententia noſtra de ſitu ipſius in orbe Auſtrali, quam conſentiente & aſpirante Telluris primigeniæ Theoriâ Antiquorum placitis ſuperſtruimus; Hanc enim ſententiam ſub variis formis, nominibus, & modis Antiqui retulerunt, ut ablato velo patebit. Atque ut rem totam ordine aperiamus, ipſius fundamentum ex inſpectâ primævæ naturæ facie, & nonnullis veterum dogmatis quæ indè fluxerunt, in apertum proferemus.

Notandum igitur Tellurem primigeniam, utì ex deſcriptione noſtrâ capite quinto liquet, diviſam fuiſſe in duos orbes; non tantùm limite imaginario, qualis eſt Æquator, ſed reverà & ab ipsâ naturâ diſtinctos: inſociabiles nempe & nullo prorsùs commercio junctos, Quos ideò duos Mundos meritò appellare liceret. Hi duo orbes nihil aliud erant quàm Terræ illius duo Hemiſphæria, Auſtrale & Boreale, aut eorum partes temperatæ & habitabiles interpoſitu Zonæ torridæ penitùs disjunctæ, & mutuò imperviæ. Cùm enim ſitus illius Terræ ad Solem rectus eſſet, nullíque fluvii pertingerent ad medias ipſius partes, partes illæ mediæ utì omninò inhabitabiles eſſent, ità nec tranſiri aut permeari ullo modo potuiſſent ob inſuperabiles æſtus & ariditates; unde etiam in terras vaſtas, arenas, & deſerta ceſſerunt. Hæc autem quæ reverà obtinuerunt in primævâ terrâ, ad hodiernam temerè tranſlata, originem dediſſe exiſtimo antiquæ famæ & opinioni de *inhabitabilitate Zonæ torridæ*; utì alteri etiam non minùs antiquæ de *diſtinctione mundorum* in hâc terrâ, nempe Orbis noſtri & alterius, Ἀντίχθονος dictæ. Hæc utique erat forma vera, & hæ conditiones Antiquæ Terræ; Eâ autem diſſolutâ, & exinde mutato ipſius ſitu faciéque, unà deſiêre Zonæ torridæ

intolerabiles æſtus & ſiccitates; fama tamen & memoria rei manſerunt apud poſteros, cauſarum ignaros, immutatæ & incorrectæ: Et eadem etiam manſit mundorum diſtinctio, non tam Zonæ torridæ quàm magni Oceani interventu jam diductorum. Atque hanc eſſe clavim quodammodò antiquæ Geographiæ, veterúmque doctrinæ tam circa Zonam torridam, quàm mundorum diſtinctionem in hâc terrâ, non exiguam lucem afferre exiſtimo. In utrâque re Antiquorum ſententias paucis jam videamus.

Zonam torridam inhabitabilem & impermeabilem habuiſſe Antiquos, notiſſimum eſt; Teſtes ſunt *Ariſtoteles, Cleomedes, Achilles Tatius, Cicero, Strabo, Mela, Plinius, Macrobius,* & *Poëtæ omnes.* Eandem verò, aut quodcunque aliud diſſepimentum Terram noſtram in duos mundos & duo hominum genera ex opinione veterum diremiſſe, cùm minùs id vulgatum ſit, adductis aliquot authorum teſtimoniis operæ pretium erit probare.

Nota ſunt imprimis *Ciceronis* verba in *ſomnio Scipionis, Cernis autem,* inquit, *Terram quaſi quibuſdam redimitam & circumdatam cingulis; è quibus duos maximè inter ſe diverſos & cæli verticibus ipſis ex utrâque parte ſubnixos obriguiſſe pruinâ vides: medium autem illum & maximum Solis ardore torreri. Duo ſunt habitabiles, quorum Auſtralis ille, in quo qui inſiſtunt adverſa vobis urgent veſtigia,* NIHIL AD VESTRUM
lib. 2. c. 5. GENUS. Idem aſſerit *Macrobius* in hoc ſomnium, *Licèt,* inquit, *ſint duæ Zonæ mortalibus agris munere conceſſæ Divûm, non tamen amba hominibus noſtri generis indultæ ſunt, ſed ſola ſuperior incolitur ab omni, quale ſcire poſſumus, hominum genere,* Romani *Græcive ſint, aut Barbaræ cujuſque nationis. Illa verò inferior ſolâ ratione intelligitur, quòd propter ſimilem temperiem*

ſimiliter

similiter incolitur, sed à quibus non licuit unquam nobis, nec licebit agnoscere: Interjecta enim Torrida utrique hominum generi commercium ad se denegat commeandi. *Plinius* etiam & *Mela* cùm duos Orbes distinguunt cultos & alios aliis impervios, instar mundorum exhibent. *Media verò terrarum*, inquit *Plinius*, *quâ solis orbita est, exusta flammis, & cremata cominùs vapore torretur, circà duæ tantùm inter exustam & rigentes temperantur, eæque ipsæ inter se non perviæ propter incendium syderis.* Atque ut hæc mittam, quid aliud sibi vult Antiquorum Ἀντίχθων, quàm Mundum nobis oppositum, aut oppositam nostræ terræ aliam? Constat enim testimoniis apertis & indubitatis per Ἀντίχθονας & Ἀντίχθονα Antiquorum non intelligendos esse Antipodes, & terram Antipodum, sed orbem Australem, ipsiúsque Incolas. Ità *Pomponius Mela*, *Terra in duo latera quæ Hemisphæria nominantur ab oriente divisa ad occasum Zonis quinque distinguitur: Mediam æstus infestat, frigus ultimas: reliquæ habitabiles paria agunt anni tempora, verùm non pariter.* *ANTICTHONES alteram, nos alteram incolimus.* Nihil hoc manifestius: atque iterùm Australes populos *Anticthonas* appellat Cap. 9. *Quodsi est alter Orbis, sintque oppositi nobis à meridie Anticthones*, &c. *Plinius* itidem alterum à meridie Orbem Anticthonos nomine designat, cùm *Taprobanam* ait *Orbem alterum terrarum diù existimatam esse, Anticthonum* vel Anticthonos *appellatione.* Quæ regio etiam ab *Hipparcho*, teste *Mela*, dicta fuisset, *pars prima alterius Orbis.* Denique ut plura non congeram, *Achilles Tatius* liquidò distinguit inter Antipodes & Anticthonas, his verbis, Καλοῦνται δὲ οἱ μὲν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἡμισφαιρίου (Globum hîc dividit in Hemisphærium Orientale & Occidentale) βόρειοί τε καὶ νότιοι κατοικοῦντες Ἀντίχθονες· οἱ δὲ ἐφ' ἑκάτερα

li. 2. c. 68.

li. 1. c. 1.

li. 6. c. 22.

li. 3. c. 7.

Isag. in Ari. Phan. c. 29.

τῶν

τῶν ἡμισφαιρίων ὑπὲρ γῆς τε καὶ ὑπὸ γῆν Ἀντίποδες. *Qui in eodem hemisphærio hinc ad septentriones, inde ad meridiem habitant, Antichthones vocantur: Qui verò in diversis hemisphæriis supra infráque terram, Antipodes*; idem etiam repetit capite sequente. Ut verbo dicam omnia, Ἡ Ἀντίχθων Antiquorum videtur mihi opponi τῇ οἰκουμένῃ Antiquorum, neque aliud esse quàm Ἀντοικουμένη, sive ex alterâ parte Æquatoris, Torridæ, aut magni Oceani (quem mundos interfluere credebant, ut infrà videbimus) Terra habitata. Et cùm hæc Terra orbis nostri incolis penitùs impervia esset, neque minùs inaccessa quàm ipsa Luna, Ἀντίχθων Pythagorica, non minùs quàm illa alterius mundi rationem habuit.

Neque aliud quàm hæc Ἀντίχθων vel Ἀντοικουμένη intelligendum mihi videtur per Mundum illum, aut Mundos S. *Clementis*, quos ultra Oceanum posuit, ut notavit S. *Hieronymus* in verba illa *Pauli secundùm sæcula mundi hujus: Quærimus*, inquit S. *Hieronymus*, *quid sit quod ait Paulus secundùm sæculum mundi hujus? utrùm nè & aliud sæculum sit quod non pertineat ad mundum, sed ad mundos alios de quibus & Clemens in Epistolâ suâ sic scribit*, OCEANUS ET MUNDI QUI TRANS IPSUM SUNT. Imò hos explicitè *Antichthonas* nominat *Origenes* cùm hanc sententiam S. *Clementis* citat, *Meminit sanè Clemens*, inquit, *Apostolorum Discipulus, eorum quos* Ἀντίχθονας *Græci nominant, atque illius partis Orbis terræ ad quam neque nostrorum quisquam accedere potest, neque ex illis qui ibi sunt quisquam transire ad nos*, QUOS ET IPSOS MUNDOS APPELLAVIT, *cùm ait Oceanus intransibilis est hominibus, & ii qui trans ipsum sunt* MUNDI, *qui eis iisdem Dominatoris Dei dispositionibus gubernantur*. Eodem modo & sensu videtur mihi

Ephes. 2. 2.

li. 2. Periarch. c. 3.

mihi aſſeruiſſe *alium Mundum Virgilius* Epiſcopus *Salisburgenſis*; neque propter Antipodes tantùm ſe expoſuiſſe cenſuræ, ſed quòd *alium mundum & alios homines* ſub *terrâ* ſtatueret, ut videre eſt in epiſtolâ Pontificis eâ de re ad *Moguntinum* Epiſcopum. *Bin. Conc. tom. 3. ſec. 1. part. 1.*

Hæc notâſſe ſufficiat ad propoſitum demonſtrandum, nempe Antiquos terrarum Orbem in duos mundos diſſecuiſſe, Zonâ torridâ vel magno Oceano inter Tropicos fuſo diremptos, & penitùs diſſociatos. Ad hæc, in primævâ naturâ & terrâ originariâ primum fuiſſe hoc mundorum divortium & antiquiſſimum: Quibus ità præmonſtratis & præfixis ad propoſitam ſententiam de ſitu Paradiſi in mundo Auſtrali ulteriùs enarrandam & ſtabiliendam jam progrediamur. Cùm verò ad Antiquitatis normam hoc exigendum ſit & ad Sacrorum Scriptorum monumenta, ídque variis modis ex iiſdem erui & evinci poſſit, ut ſuprà notavimus, conſultius erit Authores illos, cùm aliquot multi ſint, in claſſes diſtribuere, & qui eodem utuntur loquendi aut probandi modo unà referre & diſponere. Prima itaque claſſis ſit eorum qui præfatam mundorum diſtinctionem explicitè docent aut agnoſcunt, & in altero mundorum, non noſtro ſeptentrionali Paradiſum ſtatuunt. In hâc claſſe agmen ducunt *Ephremus Syrus* & *Moſes Bar Cepha*, quorum ſententia primùm explicanda eſt.

Moſes Bar Cepha, Epiſcopus *Syrus*, commentarium ſcripſit *Syriacè* de Paradiſo terreſtri ſex aut ſeptem retrò ſæculis; Antiquiſſimum, quod ſciam, tractatum omnium qui jam extant in illâ materiâ. Sæpiùs citat laudátque *Ephremum Syrum*, ſe multò antiquiorem, utpote quarti à Chriſto nato ſæculi; cujus *commentarius in Geneſin, ſive de ortu rerum* multa continuiſſe videtur egregia & ſingularia de primâ terrâ &

de Paradiſo, quæ aut non omninò, aut non niſi ſparſim, ruptim & minutatim occurrunt apud alios. Multa de Paradiſo præfatus *Bar Cepha, capiti octavo* hunc indit titulum, *utrùm Paradiſus in hoc terrarum tractu quem nos incolimus extiterit, an in alio quopiam?* hunc titulum ità proſequitur, *cùm jam*, inquit, *oſtendimus in terris fuiſſe Paradiſum*, non in Cœlo, *indagandum nobis ſupereſt, an in his terrarum regionibus quas nos mortales habemus, an in aliis quibuſdam extiterit. Cæterùm ſtatuimus terram unam omninò eſſe atque unius univerſam ejuſdémque naturæ, eámque terram in quâ Paradiſus exiſtebat diverſam quidem eſſe ab hâc noſtrâ, verùm non naturâ ipſâque ſui materiâ, ſed raritate & denſitudine. DIVIDAMUS IGITUR TERRAM IN DUAS MAXIMAS PARTES, QUARUM ALTERA PARADISI TERRA, ALTERA EXTRA PARADISUM VOCETUR: Illa ſubtilis, ſincera, pura; hæc quæ à nobis colitur, craſſa, materiata, impura, confuſa ſit.* Hæ duæ MAXIMÆ PARTES VEL PORTIONES TERRÆ ſunt duo Hemiſphæria, ſive οἰκουμένη & Ἀντίχθων, in quarum alterâ eſt Paradiſus, altera terra noſtra; & cùm illi quam nos mortales colimus ſive τῇ οἰκουμένῃ opponat illam in quâ erat Paradiſus, neceſſe eſt ut altera illa fuerit Ἀντίχθων ſive Hemiſphærium Auſtrale. Quod ità nos rectè interpretari monſtrant præterea ea quæ ſequuntur in pluribus infrà locis, ubi Oceanum *has duas terras* interfluere ſtatuit. Ità *capitis* 12. hic eſt titulus, *utrùm in hoc terrarum orbe quem mortales habent, an extra eum ſit Paradiſus?* ubi ſtatim ſubjungit, *amplecti mare Oceanum hunc habitabilem orbem quantus quantus eſt ut corona caput vel Zona corpus cingit, & tamen ultra extremam illam Oceani oram ſupereſſe eam*

eam terram in quâ conſitus erat Paradiſus: Itaque putant hi Paradiſum extra hunc à mortalibus frequentatum orbem extitiſſe. Quod poſteà argumentis confirmat, capútque claudit his verbis, *conficitur igitur ex his Paradiſum extra eum terræ orbem, quem homines colimus, ſitum eſſe.* Denique in eâdem fuiſſe ſententiâ *Ephremum Syrum* ex eo conſtat, quòd Paradiſum extra magnum Oceanum poſuerit, ut videre eſt, *capite* 9, 14, 15. & alibi.

Atque hæc de *Moſe Bar Cepha* & *Ephremo Syro*: ſuccedit *Tatianus, Syrus* etiam, neque minùs ille diſtinguit Terram Paradiſiacam à noſtrâ, cùm de Angelis Cœli exulibus & homine Paradiſi, verba faciens, rem ità ediſſerit, μεῖῳκίδησαν οἱ δαίμονες, ἐξωρίδησαν οἱ πρωτόπλαστοι· καὶ οἱ μὲν ἀπ' οὐρανοῦ, οἱ ἀπὸ γῆς μὲν, ἀλλ' οὐκ ἐκ ταύτης, κρείττονος δὲ τῆς ὑπαυθοῦ διακοσμήσεως. Ubi terram Paradiſiacam à noſtrâ manifeſtò diſcriminat. Cùm verò non tantùm hujus & alterius οἰκουμένης diverſitatem, ſed totius etiam telluris hîc reſpicere videatur, hunc locum alibi expendemus. Idem cum his *Syris* ſenſiſſe mihi videtur S. *Hieronymus*, cùm in libris contra *Jovinianum* Paradiſum ſæpe opponat terræ, id eſt, terræ noſtræ, ſive τῇ οἰκουμένῃ, quam lachrymarum vallem appellat, & in hanc *Adamum* relegatum, cùm legem Dei tranſgreſſus fuiſſet, affirmat. *Origenes* etiam in eâdem videtur eſſe ſententiâ, cùm inter *Aridam* & *Terram* diſcrimen ponat, & in hâc poſitum *Adamum* integrum, in alteram cùm peccâſſet amandatum tradat. Ultimus in hâc claſſe ſuperveniat *Jacobus de Valentia*, qui Paradiſum in terrâ Auſtrali definitè & apertè conſtituit, *Quomodocunque*, ait, *Philoſophi dividant terram & totum cœlum, tamen omnes in hoc conveniunt, quòd pars Auſtralis ultra Tropicum hyemalem eſt nobilior & fœlicior, eò quòd*

Orat. ad Græc.

li. 1. c. 2. ca. 9. & 16. li. 2. c. 10.

31. hom. in num. & alibi.

Expoſ. in Pſ. 71.

eſt ſub nobilioribus aſtris, &c. *His habitis*, inquit, *ponitur concluſio quòd Paradiſus deliciarum unde* Adam *expulſus eſt, eſt aſſignandus in illâ parte Auſtrali ultra menſam ſolis & ambos tropicos.*

Succedit jam claſſis ſecunda, primæ maximè affinis, eorum nempe qui expulſum dicunt *Adamum* in alterum orbem, & paradiſum ab orbe noſtro eſſe remotiſſimum. Ità *Sulpicius Severus* de protoplaſtis verba faciens, hæc habet, *Conſtituti in Paradiſo cùm interdictam ſibi arborem deguſtâſſent, in noſtram velut exules terram ejecti ſunt.* Ad quem locum è commentatoribus unus hæc ſubjungit, *ſentit & loquitur Sulpitius ex ſententiâ eorum qui inter veteres Paradiſum extra orbem noſtrum ſitum crediderunt.* Et quidem cùm in orbe noſtro ſive τῇ οἰκυμένῃ ſuum exilium egiſſe conſtet, ex quo orbe niſi ἐκ τῆς γῆς Ἀντίχθονος expulſus eſt? Eadem ſententia, ut mihi videtur, occurrit, aliis licèt verbis, apud *Euſebium* in *Orat. Conſtantini*, qui cùm *Adamo* primùm locum beatum & floridum habitandum dediſſet, nempe Paradiſum, eidem poſteà cum humano genere habitandum dat ὅσον πόλιν ἄνοσον (ità vulgò legitur) ὑπὸ τῆς τοῦ Ὠκεανοῦ περιοχήσεως διοριζόμενον, ᾠκεῖτο. *Totum illud ſpatium quod morborum expers, Oceani ambitu terminatum, habitabatur.* Quid autem illud rei eſt ἄνοσον, *morborum expers*? quaſi terra noſtra cæteris eſſet ſalubrior, & aliis omnibus vivaciores eſſemus aut ſaniores. Omninò mihi legendum eſſe videtur εἰς νῆσον, vel aliquid iſtiuſmodi, ut hæc ſit ſententia, ὅσον πόλιν εἰς νῆσον ὑπὸ τῆς τοῦ Ὠκεανοῦ περιοχήσεως διοριζόμενον, ᾠκεῖτο: quæ eſt genuina deſcriptio τῆς οἰκυμένης, ut omnibus notum eſt; hanc enim Inſulam eſſe voluerunt Antiqui, ut infrà videbimus, & in hanc Inſulam ex altero orbe traductum innuit *Adamum* & humanum genus *Conſtanti-*

§. 5.

ſtantinus. Alii plures eodem modo ſubmotionem *Adami* è Paradiſo expulſionem in alium orbem eſſe volunt, ut Patres *Syri* ferè omnes. Neque aliud credidiſſe videntur ii qui Paradiſum ab orbe noſtro remotiſſimum eſſe pronunciârunt, ut S. *Auguſtinus*, *Procopius Gazæus*, *Beda*, aliíque: quos D. *Thomas*, & recentiores plurimi imitantur. Nempe cùm antiquam traditionem de ſitu Paradiſi apud ſe nôrint, neque ab eâdem facilè recedendum eſſe putârint, ex alterâ autem parte doctrinæ de terrâ Anticthonum parùm faverunt, ſatiùs duxêre re ſummatìm perſtrictâ id tantùm aſſerere, Paradiſi ſedes ab orbe noſtro eſſe diſſitiſſimas. Quod autem ab orbe noſtro diſſitiſſimum eſt, ubinam eſt quæſo niſi in orbe alio? Idque ſatìs aliunde teſtantur ex iis nonnulli per *flammantis gladii* quæ ſequitur interpretationem.

Tertia jam accedit Claſſis, eorum ſcilicet qui *flammantem gladium* ad introitum aut oras Paradiſi poſitum de Zonâ torridâ interpretantur; ideóque extra torridam fines Paradiſi proferunt. *Tertullianus* imprimis in hoc ordine aſſurgit, qui Paradiſum *maceriâ quâdam igneæ Zonæ à notitiâ orbis noſtri ſegregatum eſſe dicit.* Neque aliter *Cyprianus* vel Author carminis antiquiſſimi in *Gen.* de Protoplaſtis Paradiſo exactis cecinit,

Gen. 3. 23.

Apol. ad. Gen. l. 47.

cap. 2.

Dejectóſque procul ſacratis dimovet hortis,
Obverſoſque locat, medióque eliminat igni:
In quo perceleri Cherubin evolvitur æſtu,
Dum calidus defervet apex, flammáſq; volutat.

Neque his abludit S. *Auguſtinus*, cùm igneam cuſtodiam appellat, quod antea maceriam igneam *Tertullianus*. *Ordinavit*, inquit, *Cherubin & flammeam Rhomphæam*

Lib. 11. de Gen. c. 40.

phæam quæ vertitur, cuſtodire viam ligni vitæ, ut per Angelicum miniſterium eſſet illic ignea quædam cuſtodia.

Lib. 14. Etym. Hiſce ſuffragatur *Iſidorus Hiſpalenſis*, qui de Paradiſo hæc habet, *Non ibi frigus, non æſtus, ſed perpetuò aeris temperies, poſt peccatum ſeptus eſt undique Rhomphaâ flammeâ, ità ut ejus cum cælo ferè jungatur incendium; Cherubin quoque, id eſt Angelorum præſidium arcendis ſpiritibus malis ſuper Rhomphææ flagrantiâ ordinatum eſt, ut homines flamma, Angelos verò malos Angeli boni ſubmoveant.* Denique ut plures non adſcribam, horum

Quæſt. 164 Art. 2. reſp. ad 5. Arg. omnium premit veſtigia D. *Thomas* parte 2. 2. *Ille locus* (Paradiſum intelligit) *præcipuè videtur eſſe inacceſſibilis propter vehementiam æſtûs in locis intermediis ex propinquitate ſolis, & hoc ſignificatur per flammeum gladium, qui verſatilis dicitur propter motum circularem* (ſolis) *hujuſmodi æſtûs cauſam.* Hîc etiam numerare licet eos qui Paradiſum ſub Æquinoctiali poſuêre, cùm non niſi ob flammantem machæram eò loci poſuiſſe videantur.

Neque quidem miror Doctores antiquos, aut etiam recentiores quibus recenſendis abſtineo, hunc locum *Moſis* de Zonâ Torridâ intellexiſſe, cùm nihil magìs appoſitum aut genuinum excogitari poſſit: Et ſi quicquam liceat figuratè exponere, ſive in hiſtoriâ Paradiſi, ſive aliàs, licebit utique *hunc gladium* eo modo interpretari: neque enim ad literam de gladio communi & metallico quiſquam intelligeret; & ſi à literâ recedamus quæ figura aut figuræ interpretatio aptior aut facilior quàm ut fulgidum & vibrans jubar ſolis flammantem gladium verſatilem appellemus. Et cùm in primâ terrâ Zona torrida aut ipſius pars maxima præ æſtu & ariditate erat inhabitabilis & prorſus impervia, ut ſub finem Cap. quarti, & Cap. quinto notavimus, hâc tanquam flammanti gladio,

gladio, vel ut *Tertullianus* inquit igneâ maceriâ, *Adamo* & poſteris ſuis in noſtrum orbem traductis, Paradiſi aditum præcluſum & interpeditum fuiſſe, verè & eleganter diceretur. Prætereà etiam ex uſu hujus vocis *Rhomphæa* aut *Machæra* in Sacrâ Scripturâ, eundem ſenſum hîc eruit *Grotius*, cujus in hunc textum hæc ſunt verba, *Pro flammeo gladio Hebræus textus habet* להט החרב. *id eſt, flammam machæræ; Machæra autem hîc ſignificat* DIVISIONEM, ut *Matth.* 10. 34. *collato loco ejuſdem dicti, Luc.* 12. 51. *nam quod ibi eſt* μάχαιραν, *hic eſt* διαμερισμον, SEPARATIONEM. *Solent autem græci pro* חרב *promiſcuè ponere* μάχαιραν aut ῥομφαίαν: *Senſus ergo eſt, igne impervio obſeptum Paradiſum.* Quo autem igne, niſi torrenti ſolis flammâ hujus & alterius orbis in antiquo mundo ſeparatrice? Gen. 3. v. 23.

Quarta claſſis eſt eorum qui Oceano interpoſito orbem noſtrum & Paradiſum ſejungunt, ſive trans Oceanum collocant Paradiſum: Quod idem eſt ſi rectè interpreteris ac ultra torridam vel in altero hæmiſphærio. Antiqui enim Oceanum magnum inter Tropicos fuſum credebant: Quæque ideò ultra Oceanum poſuerunt, eo ipſo poſuerunt in altero orbe, ὐν τῇ ἀντιζώνῃ, ſive in Anticthonum terrâ. Et cùm utrumque genus Scriptorum tam Sacrum quàm profanum hoc modo loquendi utatur, de ſuo quodque Paradiſo, operæ prætium erit paucis oſtendere idem eſſe juxta mentem veterum & antiquum morem loquendi *ultra Oceanum eſſe*, ac trans torridam eſſe, ſive *in altero hemiſpherio*; propter illam ſcilicet, quam ſibi fingebant orbis terrarum ideam, ſive maris & terræ ſitum.

Notum eſt imprimis quid per ἡ οἰκυμένη intellexerint Antiqui, & quòd eam undique mari cinxerint, inſtar Inſulæ: Ità *Strabo*, ὅτι ἡ οἰκυμένη νῆσός ἐστι, &c.

Cicero

li. 1. sub princ. *Cicero* in *Som. Scip. Omnis enim terra quæ colitur vobis angusta verticibus, lateribus latior, parva quædam Insula est.* cap. 1. *Mela* etiam, *Hujus globi medio terra sublimis cingitur undique mari. Dionysius* de situ orbis, sub initio, πᾶσα χθὼν, ἅτε νῆσος ἀπείρατος ἐςεφάνωται, cap. 3. prin. & fin. nempe Oceano. *Aristoteles*, sive Author libri de mundo τὴν οἰκουμένην esse Insulam luculenter docet. Diod. Sic. li. 1. Bib. Sacerdotes *Ægyptii Nilum* originem trahere dixerunt ἀπὸ τοῦ περιῤῥέοντος τὴν οἰκουμένην Ὠκεανοῦ. Atque in hoc numero plures sunt alii: Quorum quidem nonnulli totam Terram præter nostram sive τὴν οἰκουμένην ab Oceano occupatam crediderunt, neque Antipodes neque Antichthonas admiserunt; Reliqui verè omnes qui ratione duce, aut antiquâ traditione sibi persuadebant Zonæ, quam nos incolimus, alteram temperatam ex oppositâ parte Æquatoris respondere, eandem ab orbe nostro sejungi & disterminari ab Oceano interposito arbitrati sunt: adeóque Oceanum habuere pro terrarum cingulo medias ipsius partes constringente: juxta illud nescio cujus *Orphei*,

Κύκλον ἀκαμάτου καλλυῤῥόου Ὠκεανοῖο
Ὃς γαῖαν δίνῃσι περὶξ ἔχει ἀμφιελίξας.

Insom. Scip. Unde *Macrobius* quâdam Providentiâ factum putat sub Zonâ torridâ locari Oceanum, ut haberent (quæ crassa erat Veterum opinio) quo alerentur Sydera. *Ut omnis*, inquit, *latitudo quâ Sol cum quinque Vagis & Lunâ ultro citróque discurrunt, habeat subjecti humoris alimoniam.* Et qui terræ globum quadrifariam per intersusa maria dividebant, necesse est ut posuerint primò bifariam nostram divisionem, flexúmque maris per Zonam terræ calidam & æquinoctialem secundùm longitudinem τῆς οἰκουμένης ab ortu in occasum.

ſum. Unde *Mela* inquit, *hæc terra ab ortu porrecta ad occaſum ambitur omnis Oceano.* Hanc etiam opinionem Veterum de fuſo Oceano inter Tropicos notavit, & correxit quodammodò *Geminus*, quòd ſuo tempore inventa & perſpecta fuerint loca plurima habitabilia intra Tropicos: unde inquit *falſi ſunt qui opinantur Oceanum fuſum eſſe intra Tropicos.* Et *Cratis*, aliorúmque meritò reprehendit imperitiam, quòd ſecundùm hanc formam maris & terræ nimis vulgarem τὴν κατ' ἀλήθειαν σφαιροποιΐαν καὶ τὴν ὅλης γῆς διάταξιν inſtituere vellent. Utcunque in hâc re veteres ſecuti authores eandem opinionem amplexi ſunt Patres Chriſtiani, & ob Oceanum interpoſitum, ut olim propter Torridam, penitùs inacceſſibilem reputârunt orbem *Auſtralem*: Hoc teſtantur imprimis D. *Auguſtini* verba, *Abſurdum eſt dicere aliquos homines ex hoc in aliud hemiſphærium impertranſibilis Oceani immenſitate trajectâ navigare potuiſſe.* Unde ità concluſum eſt ab Authore nupero, "Conſtans omnium "Scriptorum fama erat, vel à *Clementis Romani* tem- "pore, inter hanc Borealem & alteram Auſtralem "plagam immenſum interfundi Oceanum, quem nul- "lus hominum permeâſſet unquam, ſed nec permeare "potuiſſet. Ideò autem dicit à *Clementis Romani* tempore, quòd qui trans Oceanum illum jacent terras & populos, alium mundum nominârat *Clemens*, loco ſuprà citato: & *Origenes* ex *Clemente*, Antichthonas.

ut ſuprà.

Elem. Aſtro. c. 13.

cap. 9.

De Civ. Dei l. 16. c. 9.

Atque hæc dixiſſe ſufficiat circa Veterum opinionem de ſitu Oceani & alterius Orbis: ex quibus cùm abundè conſtet idem valere apud antiquos *trans Oceanum ac in altero hemiſphærio*, cùm de locis populíſve loquuntur, ex iis quotquot ultra Oceanum poſuerunt Paradiſum, in altero orbe aut hemiſphærio poſuiſſe cenſendi ſunt. Atque in hâc claſſe numeramus primò

ſuprà laudatos *Ephremum* & *Moſen BarCepham*. Hic cùm prænotati Tractatûs de Paradiſo cap. 14. hunc titulum præfixiſſet, *Quomodo trajecerint mortales indè ex Paradiſi terrâ in hanc terram*, his verbis exorditur caput, *Quidam eorum doctorum qui cenſent Paradiſum ultra Oceanum eſſe poſitum, dixere primos homines ex illa Paradiſi affini terrâ in hanc noſtram per vadoſum mare pedibus commeáſſe, cùm eſſent ſtaturæ proceriſſimæ: atque hoc tum ex* Athanaſio, *tum* Cyrillo *comprobare nituntur, qui inter alia ſcribunt habitationem primam poſt Paradiſum fuiſſe* Adamo *in* Judæâ, *&c.* Poſtea aliorum doctorum refert ſententiam his verbis, *Alii exiſtimant inde ex quo deliquerat* Adamus, *éque Paradiſo fuerat eliminatus uſque ad diluvium, mortales omnes manſiſſe in eâ terrâ quæ trans Oceanum circa Paradiſum extabat; Hanc verò, quam nos jam habemus terram, ad id uſque tempus vacuam prorſus hominum fuiſſe deſertámque, &c.* Et qui *hanc ſententiam tuentur*, Ephrem *Authorem laudant.* Vides utriuſque partis doctores in eo conveniſſe, Paradiſum ſitum fuiſſe ultra Oceanum; ſed eorum pars una ibidem manſiſſe voluit humanum genus uſque ad diluvium, altera ſtatim ab amiſſo Paradiſo in orbem noſtrum traductum eſſe. Illud prætereà obſervare licet, hunc Authorem qui Paradiſum anteà in alio orbe aut aliâ terrâ poſuiſſet, eundem jam ponere, & hîc & ſæpiùs alibi, ultra Oceanum; quod argumento eſt hæc duo idem valere & eódem recidere apud Antiquos, atque horum qui in altero orbe Paradiſum ſtatuunt, ac illorum qui trans Oceanum, unam & eandem eſſe ſententiam. Ità quod ſuprà citavimus ex oratione *Conſtantini* in hunc orbem Inſularem deductos eſſe mortales, primò ultra Oceanum poſitos ſupponit, ídque idem eſſe ac in alio orbe.

Præte-

Prætereà hunc ſitum Paradiſi trans-Oceanum vel trans-Oceanicum ab antiquis didicit & deduxit propiùs ad tempora noſtra *Strabus Fuldenſis*, cujus hæc ſunt verba: *Ubicunque ſitus eſt Paradiſus, ſcimus eum terrenum eſſe & interpoſito Oceano & montibus oppoſitis remotiſſimum eſſe à noſtro orbe.* Neque minùs *Hiſtoriæ Scholaſticæ magiſter*, qui ex vetuſtis gloſſis commentario ſuo multa inſeruit, idem docuit his verbis, *Eſt autem Paradiſus locus amæniſſimus longo terræ & maris tractu à noſtrâ Zonâ habitabili ſecretus.* *Gloſſ. in Gen. 2.* *In Gen. c. 14.*

Denique ſiqua extitit apud gentes Paradiſi notitia aut terræ Paradiſiacæ, eam adumbrâſſe videntur per Elyſii campos, fortunatos Inſulas, & Heſperidum hortos; quos omnes ab orbe noſtro maris interventu ſubmovere ſolebant: & quoad Heſperidum hortos, eorum ſedes ultra Oceanum poſuit *Heſiodus* celebrato carmine, *Theog. v. 215.*

Ἐσπερίδας θ' αἷς μῆλα πέρην κλυτὸν Ὠκεανοῖο
Χρύσεα καλὰ μέλουσι, φέρουσί τε δένδρεα καρπόν.

Atque hæc dicta ſint de quatuor claſſibus authorum, qui à diverſis ſtationibus & diverſis viis ad eandem metam collimant. In ſingulis plures facilè adjiciet diligentior lectio. Interea non abs re erit ultimo loco advertere, Antiquos ferè omnes non præfatos tantùm, ſed alios etiam qui de plagâ Paradiſi aut ſitu particulari nihil definierunt, uno ore clamâſſe, Paradiſi locum eſſe INACCESSUM, & imperſcrutabilem, greſſibus humanis & cognitione remotum. Quâ verò ratione locum aliquem *inacceſſum* dixeris? aut ob immenſam diſtantiam, aut interpoſitum Oceanum, aut intolerabiles æſtus, aut deſerta & ſolitudines, vel denique quòd in monte aliquo in-

ſuperabilis altitudinis aut præcipitii ſitus ſit. Quoad ſitum Paradiſi in monte id infrà refutabitur, neque ullus eſt in orbe noſtro mons tantus ignotus aut inacceſſus: Et in ſolitudine aut deſerto quis Paradiſum quæreret? Cætera autem Hypotheſi noſtræ favent omnia, neque quod iis reſpondeat aliter facilè reperies. Porrò notandum eſt, *Moſen* etiam in ſuâ hiſtoriâ Paradiſum tanquam locum *Adami* poſteris inacceſſibilem exhibere; ídque propter *flammantem machæram*: Quam niſi frigidè interpreteris, nobiſcum ſenties ad Zonam torridam eſſe referendam. Denique, ut complectar claudámque omnia, cùm Paradiſi gratiâ novam *Geneſin*, & novam quaſi *Coſmopœiam* inſti-
c. 2. *Gen.* tuat *Moſes*, quid aliud eſſe à naturâ communi & ab orbe noſtro, quem anteà deſcripſerat, non obſcurè indicat. Atque ſecundæ illius *Coſmopœiæ* ubi pleniùs
cap. 8. in ſequent. infrà rationes deduxero, ſententiæ noſtræ de ſitu Paradiſi in mundo Auſtrali ſive ὲν τῇ ἀντοικυμδνῃ veritas illuſtrabitur.

Intereà mihi non ingratum eſt in hâc materiâ impeditâ & vexatiſſimâ exitum aliquem inveniſſe; & quidem talem in quo Theoria Philoſophica & Antiquitatis authoritas ità conveniunt, ut ex utrâvis parte facilè me redargui poſſe haud credidero: quanquam exactiorem in tractando curam meruiſſe, & hanc & illam libens agnoſcam. Quoad Antiquitatem, Patrum ſententias de Paradiſo vagas, obſcuras, dubias inter ſe comparavi; & licèt primâ facie admodum diſſimiles fuerint, velut lineæ è contrariis partibus ductæ, videor mihi punctum notâſſe in quo omnes tanquam in communi centro coëunt & concurrunt.

Denique, ut huic diſſertationi finem imponamus, liceat breve monitum adjicere de imperfectâ harum rerum cognitione. Quæ ab aliis hactenùs dicta ſunt

aut

aut de Paradiſi ſitu, aut de cæteris quæ ad ipſius hiſtoriam ſpectant, ut de arboribus arborúmque fructibus, de ſerpente, de fluviorum origine & curſu, aliiſque, nemini credo placuiſſe penitùs aut ſatisfeciſſe. Et ſi nos rectè definivimus ipſius ſitum, & in orbe Auſtrali reverà locandus ſit, hæc capita aut hujuſmodi ſiquis exponere aggrederetur, planè fruſtrà eſſet, cùm neque hiſtoriam naturalem neque ſacram illius Orbis noverimus: Quem quidem utì magnâ ex parte in communi clade Diluvii non minùs noſtro abſorptum eſſe credibile eſt; ità eundem noſtri eſſe diſſimillimum aut olim fuiſſe, quàm maximè ſuſpicarer; ideóque ex ipſius notitiâ multis, quæ in hiſtoriâ Moſaicâ Paradiſi & Protoplaſtorum δυσνόητα καὶ δυσπίστανα ſunt, capiendis & explicandis locum eſſe poſſe non diffiderem. Cùm ſub extremis mundi temporibus *percurrent mare* Dan. 12. 4. & *augebitur ſcientia*; & inſtante rerum fine, *quicquid occultum eſt revelabitur.* Intereà Oraculis Sacris acquieſco & divinæ providentiæ, quæ ſuo quodque tempore in lucem profert; non immaturè & præproperè ut ingenii noſtri pruritus poſtularet, ſed eo ordine qui mundi regimini univerſali optimè congruit. Neque moror Omniſciolos iſtos, qui nos nihil ſcire exiſtimant niſi omnia ſciamus; produnt ſuam imperitiam, neque mentis noſtræ limites neque veritatis & ſapientiæ ſemitam vident, aut quibus præcognitis in omni materiâ opus ſit ut in rerum ſcientiam perveniamus. Sequenda eſt Lux naturæ quouſque ducit; & ubi deficit, ſiquid ulteriùs Author naturæ revelaverit diſpiciendum; ſive id ſit literis ſcriptum, ſive (extra fidei rationes) ore traditum. Et qui his rectè utuntur conſiliis atque hiſce ducibus, quouſque progredi licet humano ingenio diſcernunt, & ubi aditus eſt intercluſus; in quibus ſuam fateri ignorantiam non

inſcitiæ

inſcitiæ eſt ſed ſanæ mentis. Neque minùs iniquum eſſet alicujus dogmatis novitatem aut inſolentiam hoc modo Philoſophantibus exprobrare, niſi eâ in re à ducibus ſuis illos receſſiſſe conſtiterit: quod utì ſemper alibi, ità maximè nobis præcautum eſt in hâc quæ præ manibus verſatur diſquiſitione, in quâ ſine omni partium qualicunque ſtudio ex *Antiqui mundi* Theoriâ veterum doctrinam patrúmque ſententias primùm illuſtravimus; dein quid maximè verum ſit aut veriſimile, ex utriuſque authoritate decrevimus.

CAP. VII.

Quæ nova & ſingularia ſunt in hoc opere cum antiquorum Philoſophiâ & traditionibus conferenda proponuntur: atque primùm Coſmogoniæ antiquæ gentium explicantur, & cum Theoriâ noſtrâ de primâ Telluris origine conferuntur.

HACTENUS Ideam Telluris primigeniæ atque primi Orbis habitabilis, qualem animo conceperamus, ſuis lineamentis deſcripſimus; eandémque oſtendimus & primi mundi Phænomenis reſpondere, & hodierni cauſas reddere: ad ipſum etiam Para-

Paradiſum, quantum Naturæ Myſtis conceſſum eſt, viam patefacere. Coronidis loco non abs re fuerit monumenta Veterum breviter perluſtrare, ut tantarum rerum, quæ ab hodiernâ Naturæ facie, & à communi fide alienæ ſunt, ſiqua ſint apud Antiquos veſtigia, videamus. Neque tamen id nobis proponimus, Theoriam noſtram Telluris aliorum placitis aut teſtimoniis probare, vi ſuâ atque ſuo pondere ſtet cadátve. Sunt verò quædam ingenia aſpera & propoſitorum tenacia, quæ abſtractis rationibus difficulter tractari poſſunt aut domari; hæc demulcenda ſunt argumentis humanioribus, à conſenſu Gentium, teſtimoniis Veterum, exemplis & ſimilitudinibus petitis. Quorum uſus & vera ratio non in eo poſitus eſt ut convincant & veritatem demonſtrent, ſed ut præjudicia emolliant, animóſque in alteram partem nimis propenſos ad æquilibrium reducant.

Atque ut hoc aggrediamur, notemus primò quæ nova & ſingularia haberi poſſunt in hoc opere, eáque majoris momenti capita, unde cætera pendent: Atq; hæc ſunt potiſſimùm quatuor aut quinque. *Primò*, *Geogonia* noſtra, ſive modus quo explicuimus generationem Telluris. *Secundò*, Tellurem primigeniam atque primum Orbem habitabilem in quo erat Paradiſus, alium fuiſſe ab hodierno, atque ſitu altiorem. *Tertiò*, Illius Telluris primigeniæ formam fuiſſe æqualem, ſine montibus, ſine mari, ſine inſulis. *Quartò*, Ipſius figuram fuiſſe Oblongam ſive Ovalem. *Quintò*, Ipſius ſitum ad ſolem alium fuiſſe ab hodierno, nempe rectum & æqualem.

Hæc ſunt præcipua totius operis fundamenta in quantum aliquid de novo inventum, aut poſt multa ſæcula renovatum continet; & in hiſce comparandis cum antiquorum ſcriptis quatuor capita ſequentia impen-

impendemus. Et cùm jam agendum ſit de Philoſophiâ veterum eorúmque ſententiis, monitum illud præmittere oportet; nempe cùm Veteres nihil cognoſcebant ratiocinando (ſaltem ut mihi videtur) in rebus Phyſicis, ſed vel traditione vel ſenſu, non quærendas eſſe apud eos accuratas & diſtinctas rerum notitias: neque enim cauſas aut inviſibilis Naturæ ſtatum aut nôrunt aut notârunt: ſed concluſiones aliquas retinuiſſe videntur, ſuo more prolatas, quæ ſummariè complectuntur Origines Telluris, & quæ ei advenerunt mutationes maximè inſignes.

Atque primùm, quod ſpectat ortum & generationem hujus telluris, *Coſmogonias* Antiquorum conſulamus; ubi id primo loco notandum, Antiquorum *Theogoniam* idem eſſe ac *Coſmogoniam*; & eorum *Coſmogoniam* idem eſſe ac *Geogoniam*: Neque enim intelligendæ ſunt Antiquorum *Coſmogoniæ* de origine immenſi Univerſi, omnium cœlorum atque omnium fixarum; ſed de Telluris noſtræ formatione, ubi centrum hujus molitionis ſtatuunt, & exordium operis: neque ideò ulteriùs extendi debent eorum Philoſophemata quàm ad ea quæ ab eodem Centro dependent. Neque id obſtare putandum eſt, quòd aliarum partium Univerſi quandoque mentionem faciant: utì enim illud per errorem factum eſſe potuit in nonnullis, ità dici poſſunt ab aliis tum naſci & oriri ex partes cœleſtes Univerſi, cùm primùm conſpicuæ erant, atque diſſipatâ caligine Chaos & nigri aëris, eminùs ſe oſtentabant terris, paulatim emicantes è tenebris, quaſi ab iiſdem & ab eodem Chao enatæ fuiſſent. Neque aliter Coſmogoniam *Moſaicam* intelligendam eſſe, ſi opus eſſet, me demonſtrare poſſe exiſtimo. Alterum quod ſpectat, Antiquorum Theogoniam & Coſmogoniam idem eſſe, ut ex *Heſiodo* aliiſque patet,

patet, id minimè mirum eſt. Cùm enim illuſtriores mundi partes & portiones pro Diis habuêre, horum & illarum originem deſcribere idem eſſet.

Secundò, Notum eſt, Antiquos omnes qui originem terræ deſcribunt, ex Chao eam deducere; ut anteà notatum eſt libro primo, capite quarto, neque de hâc re ulteriùs diſceptamus.

Denique tertiò, Notandum eſt, Antiquorum Coſmogonias de quibus loquimur, non ſtrictè & Philoſophicè explicare aut Terræ aut alterius cujuſcunque rei formationem; ſed generatim & hiſtoricè memorare mutationes quæ advenerunt Chao: nempe in quæ corpora aut Regiones hoc Chaos ſucceſſivè diviſum fuit, & quo ordine; donec in compagem Orbis habitabilis, ſive aëris, aquæ, & terræ diſpoſitum erat. Et cùm per modum Theogoniæ proponant hanc progeniem vel fœturam Chaos, Deorum Genealogiam appellant: Neque aliâ clavi opus eſſe mihi videtur ad explicandas Coſmogonias Antiquorum. Ità ex.gr. dicunt primò ex Chao genitam eſſe Noctem & Tartara: Ex Nocte genitam eſſe Terram, Oceanum, Cœlum aut Æthera, & Amorem. Hæc nihil aliud ſunt (Amorem excipio, qui ad alium ordinem rerum ſpectat) quàm diverſa illa corpora, regiones aut Orbes in quos ſenſim diviſum & diſcretum erat Chaos; aptiſſimèque reſpondent iis regionibus quas in formatione Telluris libro primo diſtinximus, aut in quas materiam Chaos ſe paulatim diſtinxiſſe notavimus. Sed videamus Coſmogonias ipſas Antiquorum, & cum Theoriâ noſtrâ conferamus.

Inter Coſmogonias Antiquorum nulla mihi videtur amplior aut explicatior illâ *Ariſtophanis*; ea quæ dicitur *Orphei* in *Argonauticis* eſt generalis tantùm & præfatoria:

Πρῶτα μὲν ἀρχαίου χάεος μελιήφατον ὕμνον
Ὡς ἐπάμειψε φύσεις· ὥς τ' ὄρανος εἰς πέρας ἦλθε·
Γῆς τ' ἐυρυστέρνου γένεσιν, πυθμένα θαλάσσης·
Πρεσβύτατόν τε καὶ αὐτοτελῆ πολύμητιν ἔρωτα·
Ὅσσα τ' ἔφυκεν ἅπαντα, διέκρινε τ' ἄλλον ἀπ' ἄλλου.

Ubi id tantùm notandum, Clavem illam sive methodum quâ diximus exponendas esse Antiquorum Cosmogonias, hîc manifestò indicari: cùm idem sit juxta hunc Poëtam, exponere ὡς ἐπάμειψε φύσεις χάος, *ut Chaos mutârit naturam & faciem*; καὶ διέκρινε τ' ἄλλον ἀπ' ἄλλου, *Amórque aut mens unum ab alio discrevit*, ac mundi ortum enarrare.

Theogonia *Hesiodi* aliquantulùm confusa est, quoniam bis orditur à Chao, prosequitúrque rerum familiam ordine Poëtico magìs quàm Philosophico: nempe recenset primò res inferiores, Chaos, Terram, Tartara: dein res superiores, Chaos, Noctem, Æthera: & Amorem utrisque communem.

Ἤτοι μὲν πρώτιστα χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' ἐυρύστερνος, πάντων ἕδος ἄσφαλες αἰεὶ
Ἀθανάτων, οἳ ἔχουσι κάρη νιφόεντος Ὀλύμπου·
Τάρταρά τ' ἠερόεντα μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης.
Ἠδ' ἔρος, ὃς κάλλιστος ἐν ἀθανάτοισι θεοῖσι
Λυσιμελὴς, πάντων τε θεῶν πάντων τ' ἀνθρώπων
Δάμναται ἐν στήθεσσι νόον καὶ ἐπίφρονα βουλήν.

Ἐκ χάεος δ' Εὐρεβός τε μέλαινά τε Νὺξ ἐγένοντο,
Νυκτὸς δ' αὖτ' Αἰθήρ τε καὶ ἡμέρα ἐξεγένοντο,
Οὓς τέκε κυσσαμένη ἐρέβει φιλότητι μιγεῖσα.

Hîc

Hîc quidem ſi Tartari nomine Oceanum etiam comprehendamus, utì quandoque fit apud Antiquos, omnia numerantur quæ in Coſmogoniis haberi ſolent, ſed ut dixi minùs ordinaté.

Succedit Coſmogonia *Ariſtophanis*, quæ omnium mihi videtur ordinatiſſima & conſummatiſſima ; Phœniciam, quæ non minoris eſt momenti, infrà ſubjiciam.

Χάος ἦν καὶ νὺξ, Ἔρεβός τε μέλαν πρῶτον καὶ Τάρταρος εὐρύς·
Γῆ δ', οὐδ' ἀὴρ, οὐδ' οὐρανὸς ἦν· Ἔρεβος δ' ἐν ἀπείρασι κόλποις
Τίκτει πρώτιστον ὑπηνέμιον Νὺξ ἠμελανόπτερος ᾠόν.
Ἐξ οὗ περιτελλομέναις ὥραις ἔβλαστεν Ἔρως ὁ ποθεινός,
Στίλβων νῶτον πτερύγοιν χρυσαῖν, εἰκὼς ἀνεμώδεσι δίναις.
Οὗτος ὁ χάει πτέρων μιχθεὶς νυχίῳ καλὰ Τάρταρον εὐρύν,
Ἐνεόττευσεν γένος ἡμέτερον, καὶ πρῶτον ἀνήγαγεν εἰς φῶς.
Πρότερον δ' οὐκ ἦν γένος ἀθανάτων πρὶν Ἔρως συνέμιξεν ἅπαντα,
Συμμιγνομένων δ' ἑτέρων ἑτέροις γίνετ' οὐρανὸς ὠκεανός τε
Καὶ γῆ, πάντων τε θεῶν μακάρων γένος ἄφθιτον.

Chaos erat primùm, & nox, Erebúſque niger & Tartarus ingens :
Neque terra neque aër erat, neque cælum : in immenſis ſinubus Erebi
Nox alis nigris primum parit Ovum ſubventaneum :
Ex quo, revoluto aliquo tempore, emerſit gratus amor,
Radians tergo aureis alis, ſimilis aëris turbini :
Hic autem miſtus atro Chao, quà erat Tartarus,
Edidit genus noſtrum & primum adduxit in lucem.
Neque enim Deorum genus antè fuit quàm commiſcuit omnia Amor,
Commiſtiſque unis aliis prodiit Cælum & Oceanus,

Et Terra, omniúmque deorum beatorum genus immortale.

Ità videmus ſcalam rerum primigeniarum, ſive corporum productorum ex Chao in formatione terræ juxta Antiquos:

Chaos { Nox { Cœlum & Æther. / Terra. / Dii, Hominéſque. ; Tartarus.

Atque hæc *Genealogia rerum* ſive *Scala Coſmica* veræ Philoſophiæ reſpondet, & hypotheſi noſtræ de ortu Telluris ſe adaptat quaſi ſua ſponte. Mittimus in hâc primâ ſcalâ Amorem & Oceanum, quoniam eorum origo variè explicatur ab antiquis: & reverà variè explicari poteſt, prout ad has aut illas res referantur: Id quòd fuſiùs infrà oſtendemus, illámque ambiguitatem in re ipſâ fundari. Intereà hæc ſcala prima extra dubium eſt, ubi nox & Tartarus ſunt primogeniti Chaos, & quaſi Gemelli: Nempe Chaos primò diviſum eſt in duo corpora, aut duos Orbes, ut eſt in Figurâ ſecundâ: Corpus ſuperius erat nox, ſcilicet aër caliginoſus & turbidus, radiis ſolis impenetrabilis: inferius erat Tartarus & Abyſſus.

Lib. 1. c. 5.

Τάρταρά τ' ἠερόεντα, μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης.

Nox gravida itidem peperit geminos: ex una parte Terram, ex alterâ Cœlum ſive æthera; nempe aër ille turbidus & caliginoſus, cùm actione ſubtilioris cujuſdam ſpiritûs, qui totum permeabat, purgatus eſſet, ſedimentum depoſuit infrà in ſuperficie Tartari, ubi

ubi Terram conſtituit; & tenuiores ipſius partes ſurſùm enitentes æthera conſtituerunt, ſive Cœlum ſublunare: hoc eſt, purioris aëris regionem illam, quam vapores & atmoſphæra terræ non attingunt. Ut in Fig. 4. Et denique in hâc terrâ genus hominúmque Deúmque (Ethnicorum) promicuit. *li. 1. c. 5.*

Atque ità abſoluta eſt Antiquorum Coſmogonia quoad partes principales: reſpondétque commodiſſimè hypotheſi noſtræ de ortu Telluris: utrâque majores primævi mundi maſſas, & eodem ordine, exhibente. Oceanus autem, quem omiſimus, ſub nomine Tartari includitur, ut ſæpiſſimè fit apud Antiquos, neque ſine fundamento: Tartarus enim ſignificat vel quicquid ſpatii eſt ſub Terrâ, ſive aëre ſive aquis repletum ſit: Vel ſignificat tantùm cavitates ſubterraneas, ſeu tantùm illius ſpatii quantum aëre repletum eſt. Cùm verò in primo rerum ortu, primíſque mundi ſæculis Oceanus ſive Abyſſus occupabat totum illud ſpatium ſub terrâ, ideò Oceanus & Tartarus tunc temporis idem eſſent: Et ſæpiſſimè permiſcentur apud Antiquos. Ità *Plutarchus* Tartarum appellat ἄβυσσον καὶ πέλαγος ἀχανές. Et Oceanum apppellat ἄθεον καὶ Τιτανικὸν τόπον ὥσπερ ἀσεβῶν χῶρον. Quod Tartari proprium eſt. Poſteà autem cùm perenni exhalatione diminutus erat Oceanus, exorta eſt cavitas, hiatus, ingens & inane ſpatium inter Oceanum & terram exteriorem, ejúſque guttur dilatatum erat indies uſque ad diluvium; unde hanc cavitatem ſubterraneam ſpeciatim nomine Tartari deſignabant: eóque mihi videtur intruſos fuiſſe, & quaſi carcere detentos malos Dæmones quos Deus Ταρταρώσας, in Tartarum detruſos vinculis tenebrarum detinuit: unde etiam τὸ τῆς δίκης καὶ τίσεως δεσμωτήριον, Tartarum alicubi appellat *Plutarchus*.

Atque

Atque hæc de Oceano ſupereſt explicatio Amoris, qui in omnium Antiquorum Coſmogoniis occurrit, ut pars neceſſaria: neque deeſt in noſtrâ hypotheſi quod ei reſpondeat; ſed res fuſiùs explicanda eſt.

Amor apud antiquos duplici modo ſumi videtur, vel efficienter, vel materialiter: Cùm pro cauſâ efficiente ſumitur, idem eſſe videtur ac Mens, vel etiam Spiritus Divinus: Unde in *Orphicis* legimus

πολύμητιν ἔρωτα
Ὅσσα τ' ἔφυκεν ἅπαντα, διίχθιτε δ' ἄλλον ἀπ' ἄλλου.

Quod officium erat mentis ſecundùm Anaxagoram, Πάντα χρήματα ἦν ὁμοῦ πεφυραμένα· ὁ νοῦς δὲ αὐτὰ διῆρε καὶ διεκόσμησε, καὶ ἐκ τῆς ἀταξίας εἰς τάξιν ἤγαγε. *Cuncta ſimul erant permixta: at mens ea diſcrevit ornavitq;, & ex confuſione in ordinem reduxit.* Et quanquam hoc ſenſu non propriè ſpectet ad hanc ſeriem rerum productarum ex Chao, cùm quid immateriale ſit, præexiterítq; & præfuerit toti operi à principio ad finem: cùm tamen uſque ad certum tempus & terminum, omnia eſſent fluida, confuſa & tenebroſa, nondum nata erat Mens, ſecundùm ſtylum Antiquorum: quæ tum demùm naſci, & in auras prodire dicenda eſſet, cùm ordo ille, forma & ratio compagis regularis emicare incœperint.

Atque hæc facilè confirmantur ex *Plutarcho* aliiſque qui Mentem, Amorem & diſſidium, ſecundùm Antiquorum Philoſophiam, exponunt. Quoad Amorem & diſſidium hæc videtur eſſe ſumma & vera ratio placitorum veterum: Cùm maſſarum primarum commixtio & complexus fœcundus incœperit, tum demum Amor natus eſſe dicitur. Quamdiu enim maſſæ à maſſis ſe ſeparabant & quaſi ex odio & diſſidio ſe mutuò fugiebant, rerum divortia fece-

fecerunt & quandam mundi diſſolutionem: Ἔρις obtinuit & inimicitia, non Ἔρως & cupido: eò uſque nullum erat principium vitæ, mundi animati nullum veſtigium, neque illud temperamentum Elementorum unde oriri potuit; omnia mortua, effœta, diſſidentia, inſociata. Ortâ autem Elementorum aſſociatione & coalitione, mundi melioris ſpes emicuit, orbis habitabilis, animalium atque omne genûs rerum viventium, quorum omnium indè prodierunt ſemina & formæ; atque hi erant Amoris & Veneris natales. Hæc ſatìs apertè à *Plutarcho* dicuntur in tractatu de facie in Orbe Lunæ. Μεδιςὰς γὰρ ἀπάγων ἕκαςον ἅτυ πέφυκεν εἶναι διάλυσίν τινα κόσμυ φιλοσοφῆς, γὰρ τὸ νᾶκος ἐπάγης τὸ Ἐμπεδοκλέυς τοῖς πεάγμασι· ὅταν ἄκεαλα γὰρ ἄςοργα γὰρ μοιάδες αἱ τῶν ὅλων ἀρχαὶ, μὴ πεοσιόμεναι σύγκεασιν ἑτέρυ πεὸς ἕτεεον, μηδὲ κοινωνίαν, ἀλλὰ φεύγυσαι γὰρ ἀποςεφόμεναι γὰρ φεεόμεναι φοεὰς ἰδίας γὰρ ἀυδαδέας, ὕτως εἶχον ὡς ἔχει πᾶν ὕ θεὸς ἄπεςι καλὰ. Πλάτωνα· τύτες ιν, ὡς ἔχει τὰ σώματα τῇ γὰρ ψυχῇ ἀνωλιπυσι· ἄχθες ὕ τὸ ἰμεετὸν ἦκεν ἐπὶ τὴν φύσιν ἐκ πεοτοίας, φιλότητι Θ. ἐγγενομένης γὰρ Ἀφεοδίτης γὰρ Ἔρωτ Θ.· ὡς Ἐμπεδοκλῆς λέγει, γὰρ Παρμενίδης γὰρ Ἡσίοδ Θ., &c.

Idem etiam notârat anteà *Plutarchus*, de defectu Orac. ὑ γὰρ ὁ θεὸς διέςησεν ὐδὲ διφίκισεν τὴν ὐσίαν, ἀλλ' ὑπ' αὐτῆς διες ῶσαν αὐτὴν γὰρ φεεομένην χωελὶ, ὸν ἀκοσμίαις τοσάυταις παεαλαβὼν, ἔταξε γὰρ συνήμοσε, &c. Denique *Achilles Tatius* explicitè ait *Empedoclem* per ſuum νᾶκ Θ. τὴν τῶν ςοιχείων διάλυσιν; per τὴν φιλίαν, τὴν σύνοδον intellexiſſe: & in eandem ſententiam citat *Orpheum*. *Iſag. in Ara. Phæn. c. 3.*

Scilicet in principio rerum tres erant ſtatus notabiles & inſigniter diverſi Materiæ Mundanæ, qui alii aliis ſucceſſerunt. Primò ſtatus confuſionis ſive Chaos. Dein ſtatus ſeparationis, ſegregationis, diviſionis, diſſidii,

diſſidii, & quaſi inimicitiæ. Denique ſtatus commixtionis & unionis, conjunctionis & complexûs, & quaſi amicitiæ. Atque ultimò Ordo & forma mundana quæ indè emerſit. Veteres autem Philoſophi qui aut Poetæ erant aut Poetarum ſimii, res naturales figuratè exprimere & adumbrare conſueti ſunt; unde in motu primo Chaos, vel in ſtatu materiæ mundanæ proximè poſt Chaos, Litem, diſſidium, contentionem, inimicitiam regnare dixerunt. Atque in altero qui ſequebatur, Amorem, Amicitiam, Venerem, Cupidinem: quibus unà mentem conjunxerunt ſociam & coadjutricem, ad fabricandum & ornandum Mundum.

Neque magis perſpicua Amoris explicatio, & cæterorum quæ eò ſpectant in Philoſophiâ Veterum, dari aut deſiderari poſſe videtur; niſi forſan id inſuper adjiciendum ſit, Amorem apud Veteres quandoque ſumi materialiter, ut ità dicam; pro aliqua parte aut portione mundi materialis: Cùm inter claſſes rerum inanimatarum, & ex Chao vel Nocte oriundarum recenſeatur. Nempe Antiqui cùm Deos Deáſque ex Chao, Nocte aut Oceano natos prædicabant, unicuique Numini ſuum Regnum tribuerunt, ſuam regionem, ſuum Elementum: & in Antiquorum linguâ illorum regnorum nomina cum ſuis Diis ſæpe permutantur. Quæritur autem quæ Regio, quod elementum Amori ceſſit, aut Amoris nomine inſigniri potuit? Neque difficile eſt reſponſum ex hypotheſi noſtrâ: Supereſt enim non occupata ab ullo Deorum aut Dearum regio illa mollis & oleagineæ materiæ (*Fig.* 3.) quæ ſupernatabat Oceano: cujus erat quaſi Sperma & medulla. Hanc eſſe Venerem illam exiſtimo quam Mari prognatam retulerunt Antiqui & Aphroditen nominârunt, eíque Epitheta multa

lib.1.c.5.

marina

marina & cognomina, ut notum eſt, attribuerunt. Neque mirum eſt, hanc alios à Nocte genitam, alios ab Oceano, referre. Si enim effecta reſpiciamus, ex utriuſque amplexu & coalitione alma illa Dea, mater rerum omnium viventium exorta eſt; Nempe defluentes à Nocte in gremium Abyſſi, ut ſuprà explicuimus libro primo *Cap.* 5. imbres illos crafſioris aëris, primùm recepit, atque imbibit hæc levior pars & quaſi pinguis ſpuma Oceani: Ex quâ commiſtione (unà adjectis, quas ſecum elevaverat, tenuioribus quibuſdam ſalis particulis) ortum eſt novum elementum, vitæ ſeminium, animarum fœcundum: in quo latuit vis illa ſeminalis & prolifica quâ germinavit è terrâ omnis herba, atque omne animal enatum eſt. Atque ità hæc Terra exterior vel ipſius fundamentum ὕλη primigenia (quam Nox peperit) quatenus ſaturata benigno illo ſucco, vitæ principio & fomite, etiam Amor aut Venus (materialiter) dici potuit. Ità cùm Veteres dicunt, ut infrà notabitur, Columbam incubando Ovum provolutum in Terras almam Venerem peperiſſe, intelligo hoc ipſum Chaos provolutum in terras, hoc eſt in illam partem Univerſi ubi jam Terra eſt, & divino ſpiritu fotum peperiſſe Mundum animatum, aut ceſſiſſe in regiones materiæ & in elementa rebus generandis idonea.

Atque hæc de Amore Antiquorum: Quem ità interpretati ſumus, ut ſi fortè ipſiſſimam integrámq; cogitationem Veterum non fuerimus aſſecuti, ſaltem ex parte rei, fundamentum cui nititur explicatio noſtra, ſolidum eſt & in Naturâ ipſâ ſtabilitum. Terra exterior ſive ὕλη primigenia quæ concrevit in ſuperficie Abyſſi ex oleo Oceani & defluviis aëris ſive noctis, erat primum & unicum viventium ſeminium. Ità dicitur etiam explicitè in Theologia Phœnicum.

Euſeb. præp. Ev. l. 1. c. 10. ὅτι ἡ ἠράσθη τὸ πνεῦμα περὶ ἰδίων ἀρχῶν καὶ ἐγένετο σύγκρασις, ἡ πλοκὴ ἐκείνη ὀνομάσθη πόθος· αὕτη ἡ ἀρχὴ κτίσεως ἁπάντων. *Cùm verò ſpiritus amore principiorum ſuorum tactus eſt, factáque eſt commixtio, huic complexui nomen factum Cupidinis: atque hoc erat principium procreationis omnium.* Atque infrà ſtatim ſubjungit, Ἐκ τῆς αὐτῆς συμπλοκῆς τῷ πνεύματι ἐγένετο Μώτ· τοῦτό τινες φασιν ἰλύν, οἱ δὲ ὑδατώδους μίξεως σῆψιν· καὶ ἐκ ταύτης ἐγένετο πᾶσα σπορὰ κτίσεως καὶ γένεσις ὅλων. *Ex complexu hujus ſpiritûs prodiit Mot: hoc Limum nonnulli, alii aquoſæ mixtionis putredinem eſſe volunt: Et ex hoc factum eſt ſeminium vel genitura omnis creaturæ, & omnium rerum generatio.* Unde conſtare videtur, hujus mixtionis vel partem magis genitalem, vel integrum productum, pro Amore materialiter ſumpto accipiendum eſſe.

Atque hæc de Coſmogoniis Antiquorum: quas ex naturæ principiis, & verâ Phyſiologiâ, ità explicuimus, ut id genus quicquam, nemo hactenus quod ſciam, vel aggreſſus ſit. Et ſi fortè aberravimus ab eorum ſcopo, quod parùm veriſimile mihi videtur, ſaltem à veritate Phyſicâ non ſeceſſimus; Quam Ducem ſequi & nos & illos oportuerit. Unicam inſuper notam adjiciam: Hypotheſin noſtram de ortu Telluris, eâ in parte quæ ſola in dubium revocari poſſe videretur, maximè confirmari ab Antiquorum placitis & Coſmogoniis: nempe in modo quo Terram exteriorem ſive primum Orbem habitabilem formatum eſſe ſupponimus, ex particulis craſſioribus ab aëre delapſis in ſuperficiem Abyſſi; ut libro primo, *Cap.* 5. expoſitum eſt. Atque ut hæc paucis videamus, primò notum eſt, ſecundùm Antiquos, Noctem magnas ait maximas partes habuiſſe in generatione rerum; Noctem ſonat omnis Coſmogonia,

Orphæ-

Orpheus, Νύκτα θεῶν γενέτειραν ἀείσομαι, ἠδὲ καὶ ἀνδρῶν. *Heſiod.* Ἐκ χάεος δ' Ἔρεβός τε μέλαινά τε νὺξ ἐγένοντο. *Ariſtoph.* Τίκτει πρώτιστον νὺξ ἠ μελανόπτερος ὠόν.

Ariſtoteles etiam alicubi teſtatur antiquiſſimos Theologos tria feciſſe mundi principia, Chaos, Noctem & Oceanum. Et alibi Theologos appellat eos qui omnia ex nocte generarent. Καί τοι οἱ ὡς λέγουσι οἱ θεολόγοι οἱ ἐκ νυκτὸς γεννῶντες· ἢ ὡς φυσικοὶ, πάντα ὁμοῦ πάντα χρήματα.

Quid autem per Noctem intelligi debeat, id, adhibitâ cogitatione, facilè colligi poteſt: Conſtat enim non liquidum aliquid intelligendum eſſe per noctem, ſed aliquid aërium: Non pars liquida Chaos ſed pars aëria. Aër autem ille, qui noctis ſpeciem & formam ferebat, non erat lucidus ſed tenebroſus: Tenebræ autem illæ diuturnæ non provenerunt ex umbrâ Terræ aliúſve corporis, ſolem inter & aërem interpoſiti, ſed ex ipſius aëris impuritate & perturbatione; unde ſequitur per *Noctem* Antiquorum intelligendum eſſe Aërem impurum & turbidum, qui Abyſſo incubuit. Conſtat itaque Aërem impurum & turbidum, ſecundùm Antiquos, in generatione rerum magnas partes habuiſſe. Ità, citante *Euſebio*, Φοινίκων θεολογία τὴν τῶν ὅλων ἀρχὴν ὑποτίθεται ἀέρα ζοφώδη, καὶ χάος ἐρεβῶδες, *Phœnicum Theologia principium omnium ſtatuit Aërem caliginoſum & Chaos Tartareum.* Ut ſuprà.

Sed quas partes (in ſpecie) habuit hic Aër impurus & turbidus in rerum productione, id porrò videndum. *Ariſtophanes* ait peperiſſe Ovum, unde Amor emerſit & genus humanum: quod non minus verè quàm eleganter dictum eſt, ut infrà videbimus. Nos apertè

asserimus Noctem sive hunc Aërem impurum & turbidum genuisse terram ipsam habitabilem, orbem primigenium, cujus figura erat ovalis: eúmque orbem formatum fuisse ex impuriori materia hujus Aëris in pinguem Abyssi spumam subsidente; quâcum concrevit primùm in mollem limum, & dein in firmiorem Orbem habitabilem. Ac utì Ovum Noctis, aliter interpretari non possumus, ità multò minùs alia Antiquorum testimonia, quæ has partes Nocti sive Aëri impuro explicitè assignant. *Parmenides* ait, referente *Eusebio*, τὴν γῆν τοῦ πυκνοῦ καταῤῥόεντος ἀέρος γεγονέναι, *Ex aëre spissiori aut impuriori defluente, Terram genitam esse:* quod sententiam nostram totidem ferè verbis exprimit. Idem asseritur, neque minus explicitè, in Philosophiâ Ægyptiorum de ortu terræ, referente *Diodoro Siculo*. Κατὰ γὰρ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῶν ὅλων σύστασιν μίαν ἔχειν ἰδέαν οὐρανόν τε καὶ γῆν, μεμιγμένης αὐτῶν τῆς φύσεως· μετὰ δὲ ταῦτα διαστάντων τῶν σωμάτων ἀπ' ἀλλήλων, τὴν μὲν κόσμον περιλαβεῖν ἅπασαν τὴν ὁρωμένην ἐν αὐτῷ σύνταξιν· τὴν δὲ Ἀέρα κινήσεως τυχεῖν συνηχοῦς· καὶ τὸ μὲν πυρῶδες αὐτοῦ πρὸς τοὺς μετεωροτάτους τόπους συνδραμεῖν, ἀνοφεροῦς οὔσης τῆς τοιαύτης φύσεως διὰ τὴν κουφότητα· τὸ δὲ ἰλυῶδες καὶ θολερὸν μετὰ τῆς τῶν ὑγρῶν συγκρίσεως ἐπὶ τ' αὐτὸ καταβῆναι, διὰ τὸ βάρος. *Cùm primùm res universæ existere cœpêre, unius vultûs fuerunt Cœlum & terra, permixtâ eorum naturâ: cùm verò discessissent ab invicem corpora, mundus accepit eum quem nunc videmus ordinem. Aër autem in perpetuo motu erat: & quidem ignea ipsius pars ad sublimia loca concurrit, quippe cum sursum tendat talis natura ob levitatem; pars autem limosa & turbida, cum concretione humidâ in eundem locum subsidit ob gravitatem.* Atque ex hoc sedimento aëris, humido pingui commixto, facta est Terra.

Prap. Ev. li. 1. c. 8.

Bibl. Hist. c. 1.

Deni-

Denique in Theologiâ Phœniciâ, quam ſuprà citavimus, eaſdem partes habet eundémque effectum quoad productionem Terræ Aër caliginoſus & impurus. Φοινίκων θεολογία τ τῶν ὅλων ἀρχὴν ὑποτίθεται ἀέρα ζοφώδη καὶ πνευματώδη, καὶ χάος θολερὸν ἐρεβῶδες. Ταῦτα δ ἄπειρα εἶναι καὶ διὰ πολὺν αἰῶνα μὴ ἔχειν πέρας. ὅτι δέ φησιν ἠράσθη τὸ πνεῦμα τῶν ἰδίων ἀρχῶν καὶ ἐγένετο σύγκρασις, ἡ πλοκὴ ἐκείνη ἐκλήθη πόθος. Αὕτη δ ἀρχὴ κτίσεως ἀπάντων. Καὶ ἐκ τ αὐτῆ συμπλοκῆς τ πνεύματος ἐγένετο Μώτ. Τοῦτό τινες φασιν ἰλὺν, οἱ δ ὑδατώδους μίξεως σῆψιν· καὶ ἐκ ταύτης ἐγένετο πᾶσα σπορὰ κτίσεως καὶ γένεσις ὅλων. *Phœnicum Theologia principium omnium ponit Aërem caliginoſum & ſpiritalem, ac Chaos turbidum tartareum. Hæc autem infinita fuêre, multóque tempore ſine termino. Cùm verò ſpiritus amore principiorum ſuorum tactus eſt, factáque eſt commixtio, huic complexui nomen factum Cupidinis: atque hoc erat principium procreationis omnium. Ex complexione hujus ſpiritûs, factum eſt Mot. Hoc limum nonnulli alii aquoſæ mixtionis putredinem eſſe volunt: atque hinc factum eſt ſeminium omnis creaturæ & omnium rerum generatio.* Hîc cùm dicitur, ἀέρα ζοφώδη καὶ χάος θολερὸν ἐρεβῶδες, fuiſſe omnium principia, Chaos ſumi videtur reſtrictè pro Abyſſo, ut idem ſit in Theologiâ Phœniciâ ἀὴρ ζοφώδης καὶ χάος θολερὸν ἐρεβῶδες, ac in *Moſe* Abyſſus & tenebræ ſuper Abyſſum. Dein dicit mixtionem factam fuiſſe: nempe Noctis cum Abyſſo, quæ anteà erant ſeparatæ (cùm enim dicit certo tempore principia illa miſta fuiſſe, ſupponit ante illud tempus fuiſſe ſeparata & incommiſta) & in hâc miſtione genitum eſſe Μώτ, ſive ἰλὺν primigeniam: unde concrevit terra exterior, ἧς πεπυμένης (ut inquit alius) ἡ γῆ στερεμνιῶται: quo compacto Terra ſolidata eſt. Et notiſſimum quidem eſt

terram

terram ſecundùm Antiquos è limo ortam eſſe, hominéſque & animalia. Quibus ità deductis, ſequitur manifeſtò Terram, ſecundùm doctrinam Phœnicum, alióſque Antiquos ex caliginoſo aëre, vel à NOCTE productam eſſe.

Non me latet, ſi quorundam interpretationem ſequamur, nihil aliud intelligendum eſſe per illam ἰλὺν primigeniam Antiquorum, quàm aquam turbidam, aut potiùs terram cœnoſam; nempe ſimplicis aquæ cum terrâ mixtionem: atque talem fuiſſe exiſtimant, ſeparato aëre, reliqui Chaos ſtatum: at verò hoc Cœnum eſt, non Limus; neque Cœnum aptum eſſe potuit rerum ſeminium; humor tenuis & macer, cum terra conſimili, non eſt materia diſpoſita & debitè temperata ad concipienda & evolvenda rerum ſemina & formas. Prætereà qui hoc modo ordinant Chaos, nullum Tartaro (qui tamen in omnibus Coſmogoniis Antiquorum principalem partem conſtituit) locum relinquunt; ſupponunt enim totum Chaos diviſum fuiſſe in aërem & terram cœnoſam, aër autem ſive nox non erat Tartarus; Diſtinguunt enim manifeſtè omnes Coſmogoniæ inter Noctem & Tartarum: Tartarúmque loco inferiori ponunt, μυχῷ χθονὸς εὐρυοδείης. Si verò ab infimâ ſuperficie aëris uſque ad Centrum Telluris nihil ſupponamus niſi terram Cœnoſam vel terram ſolidam, Tartaro nullus planè locus relinquitur. Quare hæc ordinatio Chaos, utì repugnat legibus Naturæ, neque Orbis habitabilis fundamentum ullum præbeat, ut libro præcedente Capitibus 5to & ultimo probavimus; ità etiam repugnat Coſmogoniis inter antiquas maximè authenticis, earúmque baſin ipſam ſubvertit. Unde omni modo neceſſe eſt ut ἰλὺν primigeniam interpretemur, non de terrâ cœnoſâ, ſed de terrâ pingui:

Neque

Neque de integrâ maſſâ telluris, ſed de regione aut concretione exteriori cui ſuppoſitus erat Tartarus. Et cùm hanc Nox pepererit, ovi ſui teſtam; Nóxque idem ſit ac aër impurus & caliginoſus: ab illo aëre genitum eſſe exteriorem Orbem habitabilem, tam Antiquorum doctrinæ quàm Theoriæ noſtræ conſentaneum eſt. *Vid. Fig. l. 1. c. 5.*

CAP. VIII.

Coſmogoniæ Sacræ explicantur, præſertim Moſaicæ: & cum eâdem Theoriâ noſtrâ conferuntur.

ATQUE hæc de Coſmogoniis profanis, & conſenſu gentium cum Theoriâ noſtrâ de origine telluris; Coſmogonias Sacras jam perluſtremus. Quanquam enim ſparſim per hoc opus, ubicunque ſe obtulerit occaſio, ad ſingulas ferè ipſius partes divina oracula conſuluerimus; quæ tamen ab Authoribus Sacris & potiſſimùm à *Moſe*, de ortu mundi ſpeciatim dicta ſunt, ea ſeorſim tractari non indigna videantur.

Per Coſmogonias Sacras intelligo illam *Moſis* capite primo & ſecundo *Geneſeos*; illam *Salomonis*, *cap.* 8. Proverbiorum: atque illam *Jobi cap.* 26. & 38. Sed præ cæteris inſignis eſt *Moſaica*. In quâ explicandâ illud primò notandum eſt, non id agere *Moſen*, ut pri-

primam materiæ productionem, atque univerſi mundi ortum deſcriberet, ſed mundi noſtri *ſcil.* telluris noſtræ & cœli noſtri è ſuo Chao formationem. Neque enim à Chaò & confuſi materiæ maſſâ ortum eſt totum univerſum, ut olim Philoſophatus eſt *Epicurus.* Neque omnes ipſius partes referuntur ad Terram tanquam centrum, ut jam nôrunt omnes Aſtronomi. Subjectum autem Geneſeωs *Moſaicæ* eſt Chaos, & confuſiſſimum & terreſtre; & quæ ex hoc Chao educta ſunt, & ad illud tanquam centrum referuntur, ea propriè ſpectant ad *Mundum Moſaicum.* Dico Chaos terreſtre ſumpſiſſe *Moſen* ut molitionis ſuæ mundanæ fundamentum, *Terra*, inquit, *erat informis & vacua, tenebræque ſeu caligo in facie abyſſi.* Ecquis autem fingere poteſt hanc maſſam terreſtrem, hanc Abyſſum, aut hanc caliginem per omnes Planetarum cœlos ad *Saturnum* uſque, & ad primi cœli extima pertigiſſe, imò ad ſecundi tertiíque, & cœlos ſupremos comprehendiſſe? Hoc ut credamus, & ſtellarum naturas neſcire & mundi ſyſtema oportet. Præterea, mundúmne Angelicum, & rerum intellectualium ordines *Moſes* eduxit ex ſuo Chao? Eorum ne meminit quidem, neque cœlorum ſuperiorum: Inſipientis enim eſſet id moliri ut è maſſâ terreſtri hæc extunderet. Rectè igitur docuerunt ex antiquis Patribus multi, neque mundum Angelicum, neque hujus mundi partes & regiones ſuperiores in *Mundo Moſaico* comprehendi, ſed eidem præextitiſſe per ignota ſæcula; quod quidem, ſi opus eſſet, & dictorum Patrum teſtimoniis, & rationibus naturalibus invictis hîc confirmarem: impræſentiarum autem ſufficiat notare, eundem mundum cujus ortum *Moſes* deſcripſit, periturum eſſe in ultimâ conflagratione; totum verò univerſum non conflagrabit, ſed terra noſtra

noſtra & cœlum noſtrum, quæ mundum noſtrum & *Moſaicum* conſtituunt. Quinetiam tempore diluvii periit idem ille mundus, quem S. *Petrus* appellat κόσμον ἀρχαῖον, 2 *Ep.* 2. 5. & tam cœlos, quàm terram periiſſe ait, iterúmque in conflagratione utroſque perituros; 2 *Epiſt.* 3. 5, 6, 7. Neque ideò totum Univerſum diſſolutum erat tempore diluvii, aut in conflagratione diſſolvetur, ſed mundus noſter, ſive *Moſaicus.*

Succrevit in Theologiâ opinio, ſive à Judæis derivata (qui magnificè ſemper de ſeipſis ſentiebant, atque ſingula ſive naturæ ſive providentiæ opera ad ſe referre ſolebant) ſive ab amore proprio, *Omnia facta eſſe propter hominem*; quod intra ambitum mundi noſtri verum quidem eſt. Totum verò univerſum quantum quantum, noſtrûm gratiâ, mortalium homunculorum, factum eſſe, ſi ad ſcientæ regulas exigatur, eſt inſulſiſſima cogitatio; quippe quæ rerum ordinem pervertit, atque ima ſummis confundit: præſtantiſſimas rerum immortalium ſpecies infimis ſubjicit; atque maximum univerſum exiguæ ejuſdem particulæ. Pudétne aſſerere ſupremos cœlos quos nè aſpeximus quidem, & abſentiſſimas ſtellas quas nè cogitatione attingimus, conſtitutos & ordinatos eſſe noſtrî cauſâ? Mundi præterea intellectualis innumeros ordines, Mentium ſcilicet, & Angelorum, ut nobis inſervirent productos fingere, idem eſt ac ſiquis dixerit Leones & Aquilas natos eſſe propter muſcas & ranunculas; neque tantum eſt diſcrimen inter hæc animalia, quantum à nobis diſtant illæ rerum creatarum ſummitates & faſtigia. Nefas mihi videtur quodammodò & ſacrilegium rerum naturas ità violare, & cùm infimi ſimus, quantum nobis innoteſcit, in rerum intelligentium claſſe, ſupremas ſedes & Deo proximas

affectare. Nè putemus itaque nobis naſcentibus & mundo noſtro, neceſſe eſſe ut tota natura eodem tempore naſceretur: Neque voluiſſe *Moſem* univerſi compagem immenſam, totúmque ipſius apparatum & ſupellectilem, è ſuâ Abyſſo aut caliginoſâ nocte extrahere: ſed ea tantùm quibus conſtituendis apta eſſet materia, hæc maſſa prima. Quare pro certo & explorato habeatur in ratione ſcientiæ (quæ enim ἀνθρωπίνως, ad captum uſúmque populi dici poſſunt, non hîc reſpicimus) *Mundum Moſaicum, non omnes Univerſi regiones, neque omnes rerum ordines complecti, ſed illas naturæ partes quæ è Chao terreſtri educi potuerunt.*

Atque hoc animadverſo, ad coſmopœiam *Moſaicam* progrediamur, quæ gemina mihi videtur, illa primi capitis, atque altera ſecundi. A primâ exordiamur, ubi eadem principia occurrunt, quæ in cæteris Coſmogoniis notavimus, *Chaos*, *Tenebræ*, *Abyſſus*, *Amor* ſive Spiritus Dei, *&c.* In particularibus autem aliò deflectit, atque aliena admiſcet, quod jam pluribus expendendum & explicandum eſt. Conſtat hæc coſmopœïa duabus partibus, quarum prima maſſas generales atque rerum condendarum ſtatum exhibet, ſequitúrque eadem principia & eundem ordinem quem Antiqui uſque retinuerunt. Atque in hoc nobiſcum conveniunt omnes ferè Interpretes Chriſtiani, nempe *Tohu Bohu Moſaicum* idem eſſe ac *Chaos Antiquorum*: *Tenebras Moſaicas* idem eſſe ac *Noctem antiquorum*: *Abyſſum Moſaicam* idem eſſe ac *Tartarum* vel *Oceanum* antiquorum: *Spiritum* ſuper aquas idem eſſe ac *Mentem* vel *Amorem* Antiquorum. Huc uſque convenit *Moſi* cum Antiquis Philoſophis; hujus autem Divini Spiritûs aut *Amoris* motum non proſequitur *Moſes*, neque memorat effecta ipſius incubationis in Abyſſum, cui meritò ordinationem & cæterarum

rarum rerum productionem, totiúſque mundi apparatum Sapientia Veterum atque vera Philoſophia adſcribit. *Moſes* autem methodum illam Philoſophicam hîc abrumpit, aliámque orditur humanam, aut ſi mavis Theologicam, quâ motibus Chaos ſecundùm leges Naturæ & Divini Amoris actionem planè neglectis, & ſucceſſivis ipſius mutationibus in varias regiones & elementa; his inquam poſthabitis, popularem narrationem de ortu rerum hoc modo inſtituit: Res omnes viſibiles in ſex claſſes diſtribuit, & à ſimplicioribus & inanimatis exordiens, progreditur ad animalia, & deſinit tandem in hominem, cujus gratiâ totum orbem ſuum inſtruxerat. Ità à Luce, re ſimpliciſſimâ & maximè neceſſariâ orditur, inde diſtinctis aquis & inferioribus unà collectis, globum Terraqueum conſtituit, quem ſubinde herbis & plantis ornat: Luminaria dein in Cœlo, Solem, Lunam & Sydera collocat: Et exinde animalium ortum aggreditur, & quodlibet Elementum ſuis incolis replet, piſcibus mare, aërem volucribus, atque terram omne genûs beſtiis inſtruit: quibus ità paratis & inſtructo Theatro prodit Homo, rerum Dominus.

Facilè notare licet hanc coſmopœïam non eſſe Philoſophicam, neque hîc tranſiri ab unâ claſſe rerum ad aliam ordine & nexu Phyſico, ſecundùm motus & transformationes Chaos: ſed omnipotenti Dei verbo evocat in ſcenam *Moſes* unum poſt aliud, eo ordine quo maximè viſum eſt neceſſarium quódque, ad inſtruendum & ornandum orbem habitabilem. Quâ in re ſatis obſervâſſe mihi videtur τὸ πρέπον populare: Incipit à Luce, ad illuſtranda ſpacia mundana, nè Deus videretur in tenebris operari, quod à populo incongruum haberi potuiſſet: lædit etiam imaginationem quodammodò mundum tenebricoſum

aut opera Dei in tenebris immersa contemplari; *Theophyl. ad Autol. l. 2.* Ἀρχὴ τῆ ποιήσεως φῶς ἐστιν, ἐπειδὴ τὰ κοσμήματα τὸ φῶς φανερῖ. Unde autem venit hæc Lux, aut quo fugit nocturno tempore, Deus videat, id non curat populus. Dein ut haberet quo pedem figeret, terram aquis denudat & Aridam prodire facit, ubi cætera omnia disponit ordinatè, pabulum pro animalibus, dein animalia, atque ultimò Hominem.

Historiæ suæ de telluris Origine interseruit etiam Solem & Sydera: quæ tamen non propterea credenda sunt à Chao terrestri originem traxisse, ut in principio hujus capitis notavimus: sed cùm à populo spectentur ut terris vicina, neque majora esse pilâ sesquipedali, facilè creduntur è terrâ & mundo inferiori educta esse, ut meteora ignea. Quòd verò Lunam cæteris stellis majorem exhibeat, id in Philosophiâ vulgi verissimum est.

Præterea, quòd *Moses* in suâ cosmopœiâ Deum memoret per intervalla, & interposita otia operatum esse, atque sex dierum spacio pensum absolvisse, id more humano dictum est: neque enim natura rerum à motu, neque Deus ab actione unquam cessant, aut ab opere desistunt ad reficiendas vires. Sed quoniam rem multifariò compositam, qualis est mundus, faciliùs concipimus per partes quàm totam simul, satius duxit supponere successivè & particulatim formatum esse mundum, licèt immediato Dei verbo; id enim in rebus naturalibus *Mosi* in usu est, potiùs impingere in Philosophiam quàm in opiniones & captum vulgi. Verum tamen est sensim & successivè formatum esse mundum, si progressum naturæ secundùm motus Chaos respiciamus. Denique quòd mundum sex dierum spatio absolutum supponat & exinde Deum requievisse ab omni suo labore, id manifestam rationem habet;

habet; *Sabbathum* enim inſtituere ſecum decreverat, atque inſtitutum ſuum Dei exemplo & abſoluti mundi memoriâ ratum facere. Non-nullis prætereà viſus eſt *Moſes* hoc per ſuum Hexameron innuere voluiſſe, poſt tot ἀιῶνας *Mundanum Sabbathum* celebrandum eſſe.

Denique notandum, in hâc ſecundâ parte Coſmopœïæ Moſaicæ omnia referri ad hodiernam telluris formam, non ad primævam. Pars prima utramq; telluris formam ante-diluvianam & poſt-diluvianam reſpicere poteſt, cùm generalis ſit. Secunda autem illam telluris formam reſpicit, quæ tunc temporis obtinuit, cùm hæc ſcriberet *Moſes* & etiamnum obtinet, nempe poſt-diluvianam: Et nimìs quidem alienum fuiſſet à propoſito *Moſis* & ab uſu populi, accuratam Theoriam de ortu rerum & formatione primi orbis habitabilis inſtituiſſe, ſecundùm cauſas Phyſicas & motus Chaos: Et dein primùm orbem habitabilem ab hodierno diſtinxiſſe, & quo modo primus periit altérque ſucceſſit ex cauſarum ſerie expoſuiſſe; quæ eſt legitima de ortu Telluris Theoria. Hæc autem diſquiſitio aut hujuſmodi cùm Legiſlatori vel Theologo parùm idonea fuiſſet, quædam generalia præfatus de Terrâ primævâ, ad ſecundam ſeu hodiernam ſtatim delabitur, & ad ipſius faciem ut hodiè cernitur hiſtoriam ſuam de mundi ortu accommodat; ità tamen ut in hâc ipſâ hiſtoriâ telluris hodiernæ non potuerit non meminiſſe *Aquarum Cœleſtium*, & *Firmamenti Interaquei*; quæ licèt aliquo modo in terrâ poſt-diluvianâ remaneant, propriè tamen & primariò ad telluris formam primigeniam ſpectabant. Nullibi enim locorum reperiuntur hodiè Aquæ illæ Cœleſtes aut Firmamentum Interaqueum. Quot capita torſit illa diſquiſitio? Si per Aquas Cœleſtes vapores & pluviam intelligamus, non tanti eſſe videntur, ut ſpeciem

lem articulum in hiſtoriâ creationis ſibi vendicarent; nempe ut ſunt hodiè: Nam ut erant olim in tellure primâ, cùm mare erat undique clauſum, & nulli erant fontes, nulla flumina, nullæ prorſus aquæ in terris, niſi quæ ab aquis cœleſtibus fluxerunt; fateor commemorationem ſingularem illas meruiſſe. Idque eam inſuper ob rationem quòd non exiguas partes inter cauſas diluvii univerſalis habituræ eſſent. Et quoad Firmamentum Interaqueum inſigne erat Phænomenon Telluris primigeniæ, vel potiùs ipſe orbis primus habitabilis, qui gyravit undique & concluſit, ut ſtatim ex Coſmogoniis *Jobi* & *Solomonis* videbimus, Abyſſum; atque ità Aquas ſuperiores ab inferioribus ſejunxit, dulces à ſalſis. Si verò ad hodiernam tellurem reſtringatur hoc firmamentum, languet ſine ſenſu, ut vox & prætereà nihil. Auſim enim dicere quantum rerum Natura innoteſcit adhuc, Firmamentum Moſaicum prout vulgò intelligitur eſſe prorſus ἀφιλόσοφον. Neque aliter de Aquis cœleſtibus dicendum eſſe. Hæc autem è contrà ſi ſpectentur ut Antiqui mundi reliquiæ, quorum nobis memoriam conſervare voluit *Moſes*, naturæ rerum reſpondent, & Sapientiæ antiquiſſimæ ſunt monumenta.

Atque hæc de Coſmopœiâ Moſaicâ, quatenus primo capite traditur: quâ cùm Cœlum & terram comprehendat, illud mirum videri poſſit quòd ſecundo capite novam quaſi Coſmopœïam ordiatur *Moſes* Paradiſi deſcriptionem aggreſſurus. Præcedentis capitis Coſmopœïam ſolenniter clauſerat & obſignaverat his verbis, *Ità abſoluti erant Cœli & terra cum toto eorum exercitu*, & quidem eouſque caput primum Geneſeos extendendum eſſe videtur vel ad finem verſiculi tertii: Dein de novo rem auſpicatus, ſimilíque exordio quo uſus eſſet capite primo hîc etiam præmiſſo,

miſſo, *Ha*, nempe quas jam adducturus ſum, *ſunt Origines Cæli & terræ cùm à Deo creati eſſent*, exinde proſequitur deſcriptionem Paradiſi vel terræ Paradiſiacæ per modum alterius Coſmopœïæ. ver. 4.

Ut autem hujus rei rationes intelligamus & quid occaſionem dederit huic ſecundæ Coſmopœïæ, meminiſſe oportet primævam Terram bipartitam fuiſſe, ſive in duos orbes penitùs diverſos & inſociabiles diviſam, quos ideò *Mundos* appellavit antiquitas, & nos eorum exempla ſecuti, ut capite 6to de Paradiſo ſusè dictum eſt: Hi inquam dividebant terram in Paradiſiacam & Extra-Paradiſiacam, noſtram & Ἀντίχθονα: Cùm itaque *Moſes* ortum Terræ in genere deſcripſiſſet, Paradiſum qui erat in altero orbe non noſtro deſcripturus novam Coſmopœïam ipſius gratiâ inſtituit: Coſmopœïam dico, nam in hâc terrâ Paradiſiacâ hominem format Deus & fœminam, *ver.* 7. & *ver.* 22. Herbas & arbores, *ver.* 5. omnes beſtias terræ & omnes volucres Cœli, *ver.* 19. ideóque totum apparatum mundi habitabilis, éſtque vera Coſmopœïa. Eſt etiam altera ab illâ primi capitis, aliter eſſet ταυτολογία, aut ταυτοτεκία, nempe ſi hæc antea formata & deſcripta eſſent, ídque in eadem terrâ & eodem orbe. Prætereà primam Coſmopœïam adjecto epilogo concluſiſſet, *ver.* 1, 2, 3. háncque aliam aperit, introductione non minùs quàm in primâ præmiſſâ, *ver.* 4. Denique notandum, cùm Paradiſus eſſet non tantùm in orbe alio à noſtro ſeptentrionali, ſed etiam in terrâ aliâ ab hodiernâ, nempe in primævâ & originariâ, quædam ſunt in hâc coſmopœïâ Paradiſiacâ, quæ primævam illam terram reſpicere videantur potiùs quàm hodiernam. Non pluebat, inquit *Moſes*, in hâc terrâ, ſed *Vapor aſcendit è terrâ & totam telluris faciem irrigabat*; quod de terrâ hodiernâ intelligi non poteſt:

poteſt: Hanc autem proprietatem ex naturâ rei de tellure primigeniâ demonſtravimus, *cap.* 5. & eandem de Terrâ ante-diluvianâ multorum teſtimoniis capite ſequenti probabimus. Et cùm Paradiſum conſitum ait מקדם *à principio*, ut infrà interpretabimur, eandem Terram *originariam* indicare videtur. Utcunque admiſſâ hypotheſi noſtrâ tam de mundo originario, quàm de ſitu Paradiſi in altero orbe, hujus ſecundæ Coſmopœïæ ratio & fundamentum clariùs patent.

Atque hæc de Coſmopœïis Moſaicis dicta ſint: ſequuntur illæ *Solomonis* & *Jobi*, quas anteà percurrimus in libri primi capite ultimo, & alibi ſparſim. Utcunque non abs re fuerit hîc ſpeciatim notare *Firmamentum* illud *Interaqueum* quod obſcuriùs à *Moſe* memoratur, & quod primo orbi habitabili in ſuperficie abyſſi conſtructo reſpondet, in Coſmopœïis *Solomonis* & *Jobi* apertiùs exprimi & deſignari. Ab utroque Deus dicitur conſtituiſſe *Orbem* ſive *Sphæram* in facie Abyſſi, vel ſuper faciem aquarum primarum; ità in Coſmopœïâ *Solomonis*, *Prov.* 8. Opera mundi antiqua & molitionem terræ enarrans *Sapientia*, *Logos*, *Mens*, aut *Amor*, dicit de Deo, in initio rerum cùm *Gyro vallabat Abyſſum:* בְּחֻקּוֹ חוּג עַל־פְּנֵי תְהוֹם *ſuper faciem Abyſſi dùm orbem ipſe faceret.* De hâc voce חוג quâ utitur Sapientia ad orbem primum deſignandum, hæc notavit *Bochartus*, חוג *in Scriptura eſſe verbum Coſmographicum*, ſic *Eſdras* 40. 22. *qui ſedet ſuper* חוג *circulo terræ*, *Prov.* 8. 27. *Job.* 22. 14. וחוג *&c.* & *circulum cœli perambulabit: ità etiam verbum* חג *Job.* 26. 10. In quo loco ità legitur חֹק חָג עַל־פְּנֵי מָיִם Idem velle hæc duo loca *Solomonis* & *Jobi* indubium eſt; nam uti עַל־פְּנֵי תְהוֹם & עַל־פְּנֵי מָיִם *facies aquarum* & *facies Abyſſi* idem planè ſunt, ità חֹק חָג & חֹק חוּג verbis & nominibus tranſmutatis idem valere omnino veriſimile:

Cæn. l. 1. *c.* 35.

ſimile: unde *Symmachus* hunc locum *Jobi* reddidit ὅρον περιέγραψε, *circumſcripſit terminum* in faciem aquarum, vel termino circumdedit aquas: & in antiquâ tranſlatione *Chaldaicâ* legitur לְמִשְׁרֵי *firmamentum*, ſtabilivit firmamentum in ſuperficie aquarum. Denique per *orbem* aut *Sphæram* reddi debere hanc vocem, non per *ſtatutum* multis docet *Steu. Eugubinus* in Coſmopœiâ ſuâ & in *Jobum*; ſed de orbe Cœleſti, cùm alium non noverit, intelligendum eſſe cenſuit, parùm quidem Philoſophicè; quem orbem enim cœleſtem abyſſo circumſcriptum concipere licet?

Quoad primam vocem חוג notavit præterea Cla- *Theo. Gen. l. 2. c. 77.*
riſſ. G. *Voſſius circulum* ſive *orbem* eam ſignificare, & inde deductum eſſe Ὠγήν, unde Ὠκεανός. *Cùm Oceanus*, inquit, *propriè notet mare externum, orbem ambiens univerſum, veriſimile eſt* ὠκεανὸν *eſſe ex* ὠγυὴ, *quomodò priùs vocatum eſſe Oceanum* Heſychius *docet*, ὠγὴν *autem eſſe à* חוג *quod valet circulum, ſive ambitum.* Dein utì à חוג *Og*, ὠγυὴ, ità ab ὠγυὴ Ὠγενίδαι καὶ Ὠγένιοι ἀρχαῖοι ſecundùm *Suidam*. OGENIDÆ & OGENII *antiqui*. Neque tamen cenſendum eſt vocabula illa Ὠγενίδαι & Ὠγένιοι denotare *antiquos* ſimpliciter, ut voces appellativæ & communes παλαιὸς aut ἀρχαῖος, ſed ut populorum nomina, priſcorum nempe hominum, & ſi conjectura noſtra vera eſt, ante-diluvianorum, qui illud *Og* ſive חוג habitabant; ut *Ogenidæ* vel *Ogenii* idem ſint ac primævæ terræ incolæ, eorúmque nomen proprium.

Sed ut redeamus ad *Solomonem* & *Jobum*: Cùm manifeſtum ſit eandem Abyſſum, & eaſdem aquas utrobique denotari, iiſque orbem ſive Sphæram circumductam eſſe, idque in primâ terræ formatione; quid aliud eſſe potuit hæc *ſphæra, orbis* aut *gyrus*, quàm Orbis noſter primigenius Abyſſi ſuperficiei circumductus?

quid aliud, inquam, esse potuit? cùm omnia respondeant, oporteátque ut sit aliquod Phænomenon primæ terræ egregium & notabile, cùm in utráque Cosmopœiâ celebretur. Neque omnino abludit ab hisce verbis *Solomonis* & *Jobi*, illa proprietas & conditio telluris primæ & ab hodiernâ discrimen quod affertur à Sancto *Petro*, loco sæpe citato, quòd *ex aquâ & per aquam constitit*, *sermone Dei*. Ecce, orbis ille in superficie aquarum stabilitus, sermone Dei. בְּחָקוֹ חוּג עַל־פְּנֵי תְהוֹם vel עַל־פְּנֵי־מָיִם, *cùm constitueret orbem in facie Abyssi*, qui postea in diluvio periit. Ità concinunt, & se invicem illustrant Cosmopœiæ sacræ, eandémque ubique telluris primæ formam & constitutionem non obscurè indicant.

Atque hæc de Cosmopœiis sacris: quas ideò potissimùm memorabam, quòd in iis observâssem manifesta vestigia & notitias orbis primigenii & superabyssini: quod cùm theoriæ nostræ fundamentum sit, atque doctrinam nostram tam de Paradiso quàm diluvio secum trahat & annexam teneat, operæ pretium duxi rationibus nostris eâ in re & antiquorum placitis authoritatem sacram adjungere. Neque parùm mihi gratulor in hoc argumento; quæ duo maximè Paradoxa erant in *Geogoniâ* nostrâ, ea tam sacrâ quàm profanâ authoritate confirmari potuisse. Orbis primus habitabilis in superficie Abyssi constructus, Cosmopœiis sacris conformis est; & eundem orbem genitum fuisse à *Nocte*, hoc est, ab impuri aëris defluviis, consonum est Cosmogoniis Gentium. Quæ duo ab hodiernâ telluris facie & à communi fide maximè omnium aliena sunt; iisque admissis, cætera ferè omnia facilè & suâ sponte consequuntur.

Ad claudendum hoc caput, liceat hanc cogitationem adjicere circa causas *orbis superabyssini*: Quanquam

quam hujus Orbis conſtructionem legitimè, quantum ſcio, deduxerimus ex cauſarum naturalium ſerie: nihilominùs cùm dicatur à *Moſe*, *Spiritus Dei incubavit* vel *ferebatur ſuper Abyſſum*, ad aliquid proculdubio operandum & moliendum: & in omnibus Coſmopœïis ſacris notetur, ſermone & ordinatione Dei conſtitiſſe Orbem illum in facie aquarum ſtabilitum; libenter in illam ſententiam adducor, Divini Spiritûs præſidentiâ & regimine Orbem illum primigenium, cum ſeminibus mundi viventis in eo conceptis, fictum & formatum eſſe. Neque enim in primâ rerum origine & formatione ſolis materiæ motibus & conſuetis Naturæ legibus adeò tenaciter adhærendum eſſe exiſtimo, ac in mundo formato & completo. Parvus quidem motus aut diſpoſitio motuum in principiis, egregias ſequelas & rerum ordines ſecum trahit, quæ forſan aliunde ex puris Mechanicæ legibus nunquam emerſiſſent: aut non eodem tempore aut non eâdem ſerie. Neque tantùm Authores ſacri ſed etiam exotici *Mentis* aut *Amoris* actioni eundem Orbem attribuunt, ut ſuprà vidimus, & ſpeciatim *Columbam ovo incubantem Venerem peperiſſe*, aiunt: Verba citat *Grotius* ex *Nigidio* in *Scholiaſten Germanici*, *Ovum miræ magnitudinis quod volventes ejecerunt in terram*, atque *ità Columbam inſediſſe*, & *poſt aliquot dies exclusiſſe Deam Syriæ*, *quæ vocatur Venus*. Ubi Ovum Chaos denotat, & Columba Spiritum Sanctum. Per Venerem autem intelligo, non efficientem, id enim Columba hîc exhibet, ſed materiatam, ſive Regionem illam vitalem, quam ſuprà de eadem expoſuimus & quæ poſteà ceſſit in orbem habitabilem. Eundem etiam ſermonem ſed mendoſiorem ex Antiquis hauſit *Lucius Ampelius*, *Ovum piſcis Columbam adſediſſe dies plurimos*, & *exclusiſſe*

cluſiſſe Deam Benignam. Sed de his ſatìs, & de conformitate theoriæ noſtræ cum Coſmogoniis antiquis, tam ſacris quàm exoticis.

CAP. IX.

Articulus ſecundus proponitur, probaturq́ antiquam doctrinam inter Chriſtianos de ſitu ſublimi Paradiſi, Theoriæ noſtræ de mundo Originario & de Paradiſo conformem eſſe.

SEQUITUR jam Articulus ſecundus hypotheſeos noſtræ; qui quidem *Geozoniæ* quam præmiſimus corollarium eſt; aſſerítque *Tellurem primigeniam atque primum orbem habitabilem in quo erat Paradiſus, alium fuiſſe ab hodierno atque ſitu altiorem.* Hanc propoſitionem tam à priori quàm à poſteriori probavimus in libro primo; neque ideò res ipſa poſtulat, ſed curioſitas noſtra, ut ſciamus ſiqua fuerit apud Antiquos hujuſce rei notitia aut memoria.

Facilè credo ſiqua erat apud Gentes Paradiſi notitia, eam adeò involutam eſſe fabulis, ut parùm indè lucis haurire liceat. Memorat *Homerus* penſiles *Alcinoi* hortos, *Heſperidum Heſiodus*, ultra Oceanum; *Plato* inſuper in *Phædone* terræ cujuſdam *ætherea* meminit, ſive loci amœniſſimi quem ſupra imbres omnes, flatus

flatus & fulmina ponit, ad modum Paradiſi noſtri. Hæ ſunt tenues reliquiæ telluris Paradiſiacæ apud Gentes, quarum monumenta (ſi Coſmogonias excipias) rarò pertingunt ultra diluvium, neque quidem clarè ultra Olympiadas. Apud Chriſtianos autem quibus certiori famâ innotuit Paradiſus, ſuperſtitit clarior memoria alterius orbis & telluris in quâ erat. Illud enim receptiſſimum eſt apud Patres & Doctores Chriſtianos, *Paradiſum fuiſſe in altiori & ſublimiori ſitu quàm eſt hodiernæ telluris ſuperficies*; ut ab omnibus ferè notatum eſt qui argumentum illud tractârunt, ipſorúmque Patrum placita & teſtimonia ſtatim ſubjiciam.

Intereà recordemur ejus quod ſuprà, *Cap. 6.* cùm de plagâ Paradiſi ſive de ipſius ſede in parte terræ Auſtrali ageretur, notavimus, nempe Antiquos Patres multa tradidiſſe de Paradiſo & ipſius ſitu à communi fide & opinione aliena. Et eorum quidem placita vaga & paradoxa de loco ipſius, id ſaltem arguere videntur, aliquid fuiſſe ſingulare in ipſius ſitu & ab hodiernæ naturæ facie & conſtitutione diverſum. Olim non tam ſolebant quærere in quâ regione terræ, quàm in quâ regione mundi ſitus erat Paradiſus; erat terreſtris nécne, & in quâ terrâ extitit, hâc aut aliâ? Quomodò autem hæ conjecturæ deviæ, ſi nulla erat aberrandi occaſio, nihil quod à communi viâ & à communi terrâ abduceret? Sed miſſis generalibus teſtimonia ipſa & ſingulorum placita jam ſubjicienda ſunt. Cùm verò eo tantùm fine authoritate Patrum hîc utamur ut oſtendamus Paradiſum vel terram in quâ erat Paradiſus (hæc enim eódem recidere infrà monſtrabimus) diverſam fuiſſe ab hodiernâ atque ſitu altiorem, non opus erit eorum opiniones recenſere qui purè intellectualem eſſe voluerunt, aut qui

in

in ſupremo Cœlo locíſve extra-mundanis collocârunt. Satìs erit ad propoſitum noſtrum hæc duo probare, primùm teſtari Patres Chriſtianos *Paradiſum in alto ſitum fuiſſe, altiúſque terrâ hodiernâ.* Secundò, *eoſdem teſtari in aliâ terrâ aut alterius formæ,* aliter nempe locatî, conſtructâ & diſpoſitâ, *ſitum fuiſſe Paradiſum.*

Auſpicamur à priori, atque ordine laxo prout res ſe obtulerint, Patrum & antiquorum Doctorum teſtimonia de ſitu ſublimi Paradiſi apponemus. Ità Sanctus *Baſilius* homiliâ de Paradiſo. Τόπον ὑπερφέροντα τῆς ὅλης κλίσεως, θαυμαστὸν τῷ κάλλει, ἐν περιόπτῳ κείμενον, ἀνεπισκότητον διὰ τὸ ὕψος. *Locum totâ terrâ aut ſublimiorem aut præſtantiorem, pulchritudine mirandum, undique conſpicuum, neque tenebris aut umbræ obnoxium, propter altitudinem.* Idem ferè repetit S. *Joh. Damaſcenus* de *Orthod. fide lib.* 2. *cap.* 11. Πάσης τῆς γῆς ὑψηλότερος κείμενος, εὐκρασίᾳ τε καὶ αἴρει λεπτοτάτῳ καὶ καθαρωτάτῳ περιλαμπόμενος. *Omni terrâ excelſior: temperato Cœlo, & aëre tenuiſſimo & puriſſimo undique illuſtratus.* Quæ verba ex *Suidâ* in voce παράδεισος tranſcripſiſſe videatur, aut potiùs uterque ab antiquiore aliquo ea recepiſſe.

Mediæ altitudinis & ſitûs Cœlum inter & terram noſtram ſtatuiſſe Paradiſum Antiquos, ex multis conſtat. *Steph. Gobarus* (in Biblioth. *Photii*) hoc problema tractaverat, οὔτε ὁ παράδεισος οὔτε ἐν τῷ ἀέρι, οὐδὲ ἐπὶ τῆς γῆς, ἀλλὰ τούτων μεταξύ. *Neque in Cœlo Paradiſum neque in terrâ ſed inter utrumque.* Eadem eſt *Philoxeni Mabugenſis* ſententia, *Ità*, inquit, *conſitus à Deo Paradiſus ut medium locum occupet:* Nempe inter Cœlum & terram noſtram. Et eódem planè reſpicere videtur *Theophilus Antiochenus*, ad *Autolycum, lib.* 2. de *Adamo* verba faciens, μεθίστησι δὲ αὐτὸν ὁ

Θεὸς

θεὸς ὀκ τῆς γῆς ἐξ ἧς ἐγεγόνει, εἰς τὸν παράδεισον· ὅπως εἰς τὸν οὐρανὸν ἀναβῇ· μέσος γὰρ ὁ ἄνθρωπος ἐγεγόνει, οὔτε θνητὸς ὁλοχερῶς, οὔτε ἀθάνατος τὸ καθόλου, δεκτικὸς δὲ ἑκατέρων· οὕτω καὶ τὸ χωρίον ὁ παράδεισος, ὡς πρὸς καλλονὴν, μέσος τοῦ κόσμου καὶ τοῦ οὐρανοῦ γεγένηται. Ubi Antiquorum sententia de situ Paradisi ad ipsius pulchritudinem exprimendam detorqueri videtur. *Moses Bar-Cepha* in Commentario de Paradiso præter multa alia egregiè dicta, de quibus infrà, hoc etiam explicitè asserit, idque sæpiùs: *cap. 9. Illud insuper asserimus eam Terram in quâ est Paradisus, altiorem multò sublimiorémque existere hâc quam nos colimus*; & præcedente capitè ità disseruerat, *ut Cœlum firmamento est superius & firmamentum Paradiso, ità Paradisus terrâ quam nos colimus.*

Sequuntur jam expendenda loca illa notissima Authorum qui *in Lunari circulo* Paradisum constituunt: quæ cùm elucidaverimus paululùm, nihil ab iis exprimi à communi sententiâ Veterum de loco Paradisi alienum clarè videbimus. *Strabus* in *Gen. 2. Ubicunque situs est Paradisus*, inquit, *scimus eum terrenum esse, & interjecto Oceano & montibus oppositis remotissimum à nostro orbe, in alto situm, pertingentem usque ad LUNAREM CIRCULUM.* Idem frequenti repetitione confirmatur à sequioris ævi Doctoribus. *Historia Scholastica* in *Gen. 13. Est autem Paradisus locus amœnissimus, longo terræ & maris tractu à nostrâ habitabili Zonâ secretus, adeò elevatus ut ad Lunarem Globum attingat.* Idem docet *Petrus Lombardus* qui Theologorum sententias & dogmata collegit, *lib. 2. dist. 17. Unde volunt in Orientali parte esse Paradisum & in alto situm, usque ad Lunarem Circulum pertingentem.* Idem dixisset antea *Bridefertus Ramesiensis* glossâ in *Bedam* de ratione temporum, *cap. 41.* Etiam *Beda*

ipse

ipſe citari ſolet & *Rabanus Maurus* ut ejuſdem doctrinæ vindices, ſed loca ipſa non vidi. Facile eſſet hiſce paucis complures alios adjungere, hos autem tanquam tranſcriptores Antiquitatis & imitatores excerpſi. Et ſiquis adhuc de hujus dogmatis antiquitate aut ſummâ authoritate dubitet, *Albertum Magnum* audiat, qui (*par. 2. Sum. Theol. tract. 13. q. 79.*) ſe reperiſſe ait in libris vetuſtiſſimis, hujus ſententiæ Authorem fuiſſe S. *Thomam* Apoſtolum. Verba ipſius hæc ſunt, cùm rationes aliquas adversùs hanc ſententiam prætexiſſet, reverentiæ cauſâ ſubjungit; *Hoc tamen dico ſine præjudicio melioris ſententiæ: quia in quibuſdam libris antiquiſſimis inveni, quòd illius ſententiæ quæ attribuitur* Bedæ *&* Strabo, *primus author fuit* Thomas *Apoſtolus: Quòd ſcilicet Paradiſus tantæ altitudinis ſit ut uſque ad Lunarem Globum aſcendat.* Neque hujus Authoris teſtimonio quicquam fraudis ſubeſſe poteſt, cùm propriæ ſuæ ſententiæ adverſetur.

Neque id mirum videatur cuiquam aut inſolentiùs dictum, Paradiſum *Lunarem Circulum* pertingere: Eo enim modo loquendi nihil aliud ſignificatur quàm altitudinem Paradiſi ſuperâſſe mediam regionem aëris, vel terræ noſtræ Atmoſphæram. Indè enim ſtatim incipere Orbem Lunarem crediderunt Veteres, aut eî ſaltem loquendi formâ uſi ſunt. Ità *Solinus* in *Polyhiſtore cap. 27. Atlas mons è mediâ arenarum conſurgens vaſtitate, & eductus in viciniam Lunaris Circuli, ultra nubila caput condit.* Ità montes qui *Lunæ* dicuntur, ad ejus confinia pertingere voluerunt; ut *Olympum* ad Cœlum. Et propterea Veteres intra circulum Lunarem ſedem Paradiſi fecerunt, quòd extra vapores terræ & caliginoſum aërem locandum eſſe duxerint, ut notavit *Dion Carthuſianus* (*in Gen. art. 19.*) & alii. *Quoniam vapores non pertingunt ad Paradiſum, dicitur is*

pertingere

pertingere uſque ad Orbem Lunæ. Idem enim eſt dicere juxta eos intra Lunarem Circulum, ac extra vapores terræ & cœlum nubiloſum: ſive pertingere ad Lunarem Circulum, ac tranſcendere mediam regionem aëris. Neque aliud de Paradiſo aſſeruerunt Antiqui cùm Lunarem Orbem pertingere dixerunt, quàm quod de Olympo aſſeruit *Lucanus* cùm dixit, *Nubes excedit Olympus, Pacem ſumma tenent.*

His ità notatis & expoſitis, conſtat, ab Antiquis traditum eſſe, Paradiſum in ſublimi ſitum, mediæ regionis aëris altitudinem tranſcendiſſe: Eámque fuiſſe antiquam doctrinam Chriſtianam de Paradiſo terreſtri. Quo ſuppoſito videor mihi probare poſſe evidenti ratione, Paradiſum fuiſſe in terrâ ſublimioris ſitûs quàm eſt hodierna. Enimverò ſi Paradiſus erat multò ſublimior ſitu quàm eſt ſuperficies hodiernæ terræ, tum vel erat in monte aliquo aut loco excelſiſſimo hodiernæ terræ, vel tota terra in quâ erat, ſive orbis terrarum, altior erat hodierno: quod de tellure primigeniâ & primo orbe habitabili anteà oſtendimus. Hæc disjunctio negari non poteſt; Nemo enim Paradiſum finget in aëre penſilem, oportet ut conjunctus fuerit & continuus cum aliquâ terrâ & terrarum orbe; ſi verò cum hodiernâ ſuperficie & orbe terrarum, in monte aliquo ſitum eſſe neceſſe eſt ex præmiſſis; qualem ſitum Paradiſi rei ipſius natura minimè patitur. Si enim Paradiſus non reſpexit totum terrarum orbem ut multi voluerunt, ſed regionem ſingularem, ſaltem regionem inſignem & magnum terræ tractum occupabat; adeóque ſi in ſummitate alicujus montis eſſet, mons ille unus eſſet è maximis montibus orbis terrarum: tam quoad altitudinem, cùm ad Lunarem circulum pertingeret, ſive mediam aëris regionem ſuperaret, quàm quoad latitudinem & extenſionem.

Neque enim erat in Paradiſo protoplaſtus tanquam in carcere, ut brevibus Gyaris clauſus, parvóque Seripho, nè ſe exulem aut captivum fingeret. Præterea loci magnitudinem teſtantur ingentes fluvii qui eundem irrigabant & indè profluebant. Id etiam, ut poſteris capiendis, ſi demeruiſſet *Adamus*, ſedes apta eſſet; & animalibus omnibus fovendis: quorum varietate & præſtanti indole, magìs quàm nudæ regionis amœnitate, æquum eſt credere eorundem & terræ dominum, delectatum iri.

Hæc & hujuſmodi ſatìs innuunt *Montem Paradiſiacum* (ſi in monte erat Paradiſus) prægrandis molis & vaſtitatis fuiſſe, cùm in ſummitate ingentem planitiem & terræ tractum complecti deberet, atque baſi & radicibus multò majorem. Neque enim fingere decet ſedem Protoplaſti fuiſſe in monte prærupto & præcipiti tanquam nidum Aquilæ: aut veluti in præſidio & propugnaculo inacceſſo; cui nullus pateret exitus neque aditus animalibus. Erat itaque omni modo & dimenſione ingens *Mons Paradiſiacus*; & tranſcendens nubila, ſupremâ ſuperficie Lunarem Orbem tetigit: ſed ubinam terrarum ſitus eſt hic mons mirabilis & ſuſpiciendus? quis mortalium vidit? Qui memorant Hiſtorici aut Geographi? Non facile eſt tantam molem deliteſcere, quæ vel ſolâ umbrâ proderetur. Num in *Meſopotamiâ* occurrit? num in totâ *Aſiâ*? Penetrârunt omnes ipſius partes vel avaritia, vel ambitio, vel curioſitas: atque chartis depictas monſtramus omnes ipſius regiones.

Africæ etiam montes omnes inſigniores cogniti ſunt, cùm illius Peninſulæ oras & extremitates omnes inviſerint Nautæ. In *Americâ* nemo quod ſciam Paradiſum poſuit aut quærendum duxit; neque domi poſſidemus inter *Alpes* aut *Pyrenæos*: cæteróſque *Europæos*

ropæos montes. Denique cùm Terrarum Orbem toties circumnavigârint homines, & nulla ferè ſit regio vel inſignis terræ tractus, ſive maritimus, ſive mediterraneus, quò non impulit Gentem humanam aut ſpes lucri, aut imperii proferendi cupiditas, aut Religio, aut denique ipſius novitatis amor: ab omni fide alienum eſt ingentiſſimum terræ montem inconſpectum latuiſſe, & extra omnem notitiam gentis humanæ, per quatuor aut quinque annorum millia.

Præterea, ſitus Paradiſi in ſummitate montis, aliunde rationi & Hiſtoriæ Sacræ repugnare videtur. Summitates montium non ſolent eſſe loca irrigua & fœcundiſſima, ut erat Paradiſus: de regione *Pentapoli* dicitur, *Gen.* 14. quòd erat amœna & rigua ſicut *Paradiſus Domini*: & quis unquam vidit ingentem fluvium in cacumine montis? Erat autem in Paradiſo ingens flumen, quod indè dividebatur in quatuor capita: quorum unumquodque etiam magnum flumen & longinqui curſûs conſtituit: Et fieri poteſt ut hæc flumina lateant omnes, cùm in Hiſtoriâ Paradiſi tot & tantas terras longè latéque peragrare dicantur? Dato autem quocunque ex hiſce fluviis iretur ad montem Paradiſiacum; ut dato quocunque fluvio itur ad mare. Et cum magno impetu & præcipiti motu proruere & provolvi deberent ex altiſſimo illo monte magnum illud flumen aut quatuor illa flumina, ſiquid reverà eſſet hujuſmodi, nihil eſſet notius in totâ terrâ, nihil famigeratius *Monte Paradiſi*, & *Cataractis Paradiſi*.

Sed res apertior eſt quàm ut multâ confirmatione indigeat, neque quiſquam credo aſſerere ſuſtineret Paradiſum fuiſſe Montem, aut in ſummitate montis poſitum.

Cùm verò ex ante-dictis conſtet Paradiſum, juxta antiquam doctrinam, in alto ſitum eſſe & in viciniâ

Orbis Lunaris; neque id interpretari liceat, ut jam vidimus, de Monte aliquo aut ſitu montano; multò minùs quòd Paradiſus fuerit penſilis, inſtar Nubis aut Meteori: Sequitur neceſſariò totum illum orbem terrarum in quo erat Paradiſus, ſitu altiorem fuiſſe hodiernâ ſuperficie telluris; adeóque *tellurem Paradiſiacam*, quæ erat primigenia atque primus orbis habitabilis, *aliam fuiſſe ab hodiernâ & ſitu altiorem*; quod erat demonſtrandum.

Atque ità per invictas ſequelas ex doctrinâ Antiquorum de Paradiſo propoſitionem generalem præmiſſam probavimus, nempe Tellurem primigeniam in quâ erat Paradiſus aliam fuiſſe ab hodiernâ & ſitu altiorem. Si idem probari poſſit diſertioribus verbis (quod ſecundo loco propoſitum erat) & quæ Terram primævam propriùs & apertiùs deſignant, paucis jam videndum. In quâ diſquiſitione illud imprimis obſervandum eſt, Antiquos in doctrinâ de Paradiſo & ipſius ſitu, eum terræ noſtræ quodammodò opponere, & *alius Terra*, aut *alterius terra* ſæpe mentionem facere; ut cuilibet vel mediocriter verſato in illo argumento notum eſt. Illud verò ſæpe ambiguum videtur & ſubobſcurum, quibus in locis Authores illi per *aliam terram*, alium orbem ſive ἀντίχθονα intelligunt, & in quibus *Terram Originariam* indicant, quæ alterius erat ab hodiernâ formæ. Utroque enim ſenſu Paradiſus erat in *alterâ terrâ*: atque harum terrarum alterutram neceſſe eſt ubique intelligant per ſuam terram *aliam*, *alteram*, aut *noſtræ oppoſitam*. Ubi per *alteram terram* denotant alterum orbem ſive ἀντίχθονα, ea loca ad *Cap.* 6. referenda ſunt, cùm plagam Auſtralem Paradiſi tantùm reſpiciant. Siquæ verò per *aliam terram* Terram Originariam denotant, hujus capitis ſunt & jam ſequuntur expendenda.

Locus

Locus *Tatiani* præcitatus *Cap.* 6. inter ambiguos memorari poſſit, ubi Paradiſum γῆν κρείττονα τ ἐνταυθοῖ διακοσμήσεως appellat, *præſtantioris fabricæ terram*, aut *melioris hâc noſtrâ molitionis terram.* Apud *Moſem Bar Cepham* etiam plures ſunt loci ambigui & ancipites. Mundi Originarii formam reſpicere videtur ille *Cap.* 13. ubi citat S. *Ephremum* in hæc verba; *Quia procul extra conſpectum diſſitus eſt Paradiſus, ſi de ipſo periculum facere velis, facilè contuleris cum circulo Lunam ambiente, atque ità intellectu comprehendes; nam ità ille & Mare & terram intra ſe complectitur.* Cùm itaque in Tellure Paradiſiacâ Oceanus ambiebat corpus terræ undique, & Tellus Paradiſiaca totum Oceanum undique ambiebat, ut orbis Lunæ Lunam ambit, manifeſtum eſt ipſam illam formam Telluris indicari, quam ſuprà in *primigeniâ* exhibuimus. Nempe ubi *Abyſſus* undique ambiebat corpus terræ, & Tellus Paradiſiaca Abyſſum ſive Oceanum. Ut videre eſt *Fig.* 5. *l.* 1. Pa. 41.

Non ſine damno Philoſophiæ & ſacratioris literaturæ periit ille Commentarius *Ephremi de ortu rerum.* Utì etiam tractatus *de Paradiſo* à *Tertulliano* conſcriptus; in quibus, ſi ſupereſſent, doctrinam primævæ Terræ & Paradiſi, quæ ob temporis diuturnitatem multum exeſa eſt, Veterúmque imperitiâ ſæpe diſtorta, pulchriorem & integriorem habuiſſemus. Superſunt tantùm, velut ex Naufragio tabulæ, hinc illinc diſperſæ, quæ licèt ubique ferè occurrant apud Antiquos, ſæpiùs tamen ut mihi videtur, & majori copiâ apud Patres *Syros* & *Chaldæos* quàm apud *Græcos* & *Latinos.* Fragmentum quod nobis conſervavit *Moſes Bar Cepha* ex *Ephremi* opere maximè depromptum, antiquæ doctrinæ imaginem retinet, & hypotheſi noſtræ de diverſitate Telluris Paradiſiacæ ab hodiernâ, tam quoad ſitum ſublimiorem, quàm quoad formam

&

& qualitates reſpondet. Cùm tamen Geographiæ & σφαιροποΐας nimis eſſet ignarus *Bar Cepha*, ut plerique veterum, antiquo errori *de Tellure planâ* inhæſiſſe videtur; ità tamen, ut utrique hypotheſi, tam ſphæricæ quàm planæ telluris, verba ipſius accommodare liceat. Si juxta opinionem *telluris planæ Ephremum* & *Bar Cepham* in locis præfatis aliiſque conſimilibus locutos eſſe ſupponamus, conceperunt faciem terræ diviſam & diſtinctam quaſi in tres circulos vel regiones planas; quarum intima erat terra hæc quam incolimus; media, ſuperficies Oceani; extima autem, Terra Paradiſiaca; ut in * hâc Figurâ ſuperiori. Ità enim *Oceanus ambit terram*, ut *Paradiſus ambit Oceanum.* Quod ſæpiùs repetitur ab his authoribus.

* *Vid. fig. in pag. ſeq.*

Illud idem nos etiam aſſerimus, ſed ex verâ hypotheſi telluris Sphæricæ; & cùm æquum ſit ſupponere primam traditionem veræ hypotheſi conformem fuiſſe, ſecundùm eandem hæc interpretemur. Ità propoſita figura repræſentet, non totam tellurem ſive totius telluris ſuperficiem, ſed dimidium telluris, nempe in Horizonte ſectæ; atque has regiones concipiamus non tanquam ſuperficiem naturalem telluris, ſed ut ſectiones totidem orbium integrorum qui centrum terræ involvebant. Ità regio intima exhibet terram interiorem, quam ſubabyſſinam appellavimus; regio media Oceanum; extima terram primigeniam ſive Paradiſiacam, ut in Figurâ inferiori. Atque ità non minùs quadrant huic veræ hypotheſi de Figurâ terræ, quàm alteri falſæ, verba S. *Ephremi*; & ut *orbis Lunæ Lunam cingit*, ità Tellus Paradiſiaca mare & terram interiorem intra ſe complectitur.

Vide Fig. 5. p. 41.

Neque tamen aſſero, S. *Ephremum* alióſve Patres errorem illum *Telluris planæ* non erraſſe, aut non torſiſſe aliquantulùm doctrinam Paradiſi ad ſuas partes

&

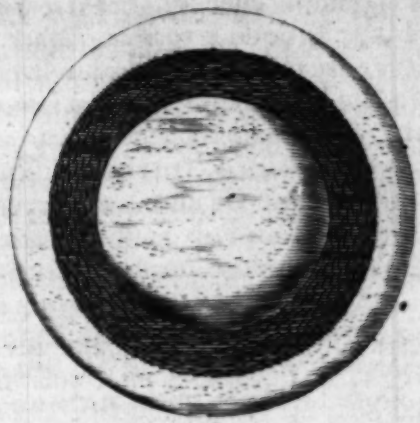

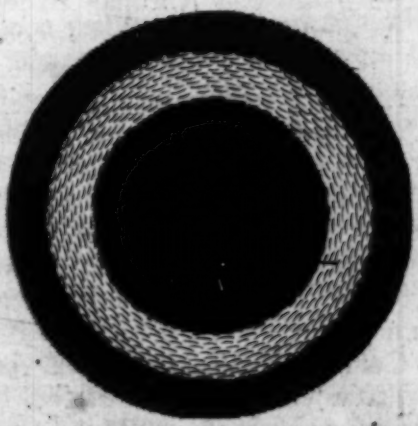

& opiniones; ſed ea reſtituenda ſunt per veram Phyſiologiam aut Mathematicam, & ſiquæ prætereà adjunxêre ſuperflua, ſunt amputanda. Conſtat eos primi & puri dogmatis ſatis retinuiſſe, ad demonſtrandam Tellurem primævam in quâ erat Paradiſus, alterius

terius fuisse formæ & constructionis ab hodiernâ. Si enim *cingebat Oceanum ut orbis Luna Lunam cingit*, nempe undique & secundùm omnes dimensiones, erat integer orbis, Sphæra sive involucrum superficiei totius maris aut Abyssi superinductum.

Ità cùm Paradisum hodiernâ terrâ sublimiorem statuunt illi cum multis aliis, non in eâdem planâ superficie cum hodiernâ terrâ collocâsse videntur. Et sumptâ illâ hypothesi telluris planæ, eâdem ratione quâ Paradisus esset sublimior Oceano & terrâ non-Paradisiacâ, Oceanus etiam dicendus esset sublimior eâdem terrâ non-Paradisiacâ, quámque ideo cooperuisse debuerit, & inhabitabilem constituisse. Hæc & hujusmodi ἀσύστατα vitium irrepsisse arguunt in hanc doctrinam, idque ex opinione Telluris planæ: neque illud infrequens est apud Antiquos, receptas ab aliis conclusiones mysticas, id est, à scientiâ communi valdè dissitas, dùm suis dogmatis de rerum Naturâ adaptare velint, à veritate primævâ non-nihil flectere. Ideóque ut sæpiùs monui, ad rationis rigidæ & immutabilis normam Antiquorum omnia sunt exigenda. Sed de hâc re & de hisce authoribus satis dictum est.

Notandum præterea quæcunque probant Mundum Originarium diversum ab hodierno, probant itidem Paradisum fuisse in terrâ diversâ ab hodiernâ. In secundâ Cosmopœiâ Mosaicâ *Gen.* 2. jam suprà notavimus quædam indicia mundi originarii in quo erat Paradisus, cùm *Moses* ibidem Mundum ἀσυγκρίτως *implexum* memoret, *vers.* 5. & 6. Et Paradisum plantatum dicat *vers.* 8. מקדם *à principio.* Quòd si post opera sex dierum, vel etiam mediis operibus productus fuisset, non fuisset productus *à principio.* Non me latet מקדם verti κατ' ἀνατολὴν *ab oriente*, à Septua-

Septuaginta, & ab iis quidem ſolis, quòd ſciam: *Aquila* reddit ἀπ' ἀρχῆς: *Symmachus* ἐκ πρώτης: *Theodotion* ἐν πρώτοις: ità etiam *Hieronymus* reddit à *principio*, ut *vulgata editio*. Dicítque *Hieronymus* Paradiſum conditum eſſe à Deo ante Cœlum & terram, nempe hodiernam; quod & *Beda* retulit in quæſtiones ſuas ſuper *Gen.* titulo de *Plant. Paradiſi.* Et notiſſimum eſt *Hebræos Doctores* tradere *Paradiſum creatum eſſe à Deo antequam mundus extaret*; nempe mundus hodiernus ſive telluris hodiernæ forma. Neque contemnendum eſt in hâc re teſtimonium *Eſdræ*, ſi authoris antiquitatem reſpiciamus, 4 *Eſdræ cap.* 3. *ver.* 6. *Induxiſti*, inquit, *Adamum in Paradiſum quem plantaverat dextera tua antequam terra adveniret*; nempe terra hodierna, neque enim cùm terreſtris fuerit, ante omnem terram eſſe potuerit.

Dein quod ſpectat mundum ἄνομβρον *Moſis*, alium fuiſſe ab hodierno neceſſe eſt, neque ejuſdem ſimiliſve formæ, ſive quoad terram ſive Cœlum: Terram enim ſine montibus æqualem, Cœlúmque æquale ſine diverſis anni temporibus *mundus inpluvius* poſtularet. Extitiſſe autem hunc *mundum inpluvium*, ad hæc verba *Moſis*, & locum alterum de *Iride*, *cap.* 9. multi teſtantur interpretes, & ad diluvium uſque permanſiſſe. *Gloſſa ordinaria* ad *Gen.* 9. de Iride, *Quia verò arcus non eſt niſi ex radiis ſolis & humidâ nube, videtur quòd ante diluvium non fuiſſent pluviæ: poterat autem ex rore & fontium inundatione terra fœcundari. Hiſtoria Scholaſtica, cap.* 35. de diſtinctione anni & tempeſtatum poſt diluvium verba faciens, inquit, *Fortè nondum ità planè diſtincta erant quatuor tempora, quòd nec uſque ad diluvium aquæ fuerant collectæ in nubes*: ſive non erant nubes aqueæ; ideóque nec pluvia, ſed tantùm vapores laxi & ros matutinus.

Rabanus Maurus, citante *Lippomanno*, fontis illius inundatione *cap.* 2. non pluviâ irrigatam fuiſſe terram ſupponit, inſtar *Ægypti* & regionis *Pentapolis* circa *Sodomam*, *Gen.* 13. quæ dicitur *irrigata ut Paradiſus domini & Ægyptus: Ægyptus* autem eſt inpluvia. *Gloſſa interlinearis* ad illa verba, *Gen.* 2. *Non pluerat, ſed exiit fons aut vapor, &c.* ſubjicit, *Nota autem quod uſque ad diluvium non legitur pluiſſe.* Idem ſenſit *Alcinus quæſt. in Gen.* Interrog. 135. *An pluvia ante diluvium eſſent*, Reſpondet, *Videtur non fuiſſe, quia arcus non erat niſi ex radiis ſolis & humidâ nube. Poteſt autem fieri ut ex roris & fontium (ſicut in Ægypto) irrigatione terra fœcundaretur. Lyranus* etiam *Gen.* 9. de Iride, quærens quomodo Iris ſit ſignum fœderis cùm procedat ex cauſâ naturali, reſpondet, *Dicunt aliqui quod uſque ad diluvium non fuerat pluvia, nec Iris apparuerat.* Et quidem qui Iridem ante diluvium non extitiſſe aut non apparuiſſe aiunt, ut aiunt multi, iidem neque pluviam neque nubes pluvioſas ante diluvium admittunt.

Conſtat itaque ex *Moſe* ejúſque interpretibus Tellurem Originariam in quâ erat Paradiſus *inpluviam* fuiſſe, ideóque aliam ab hodiernâ: neque refert ſive vaporem, ſive fontem interpretemur vocem illam Gen. 2. 6. אד, neque enim ab uno fonte irrigari poteſt Tellus noſtra aut altera quævis noſtræ ſimilis, mari & aridâ conſtans, & in varias Continentes & Inſulas diſrupta & lacerata. Sive matutino rore, ſive perenni fonte irrigari dicatur, utrumque convenit Theoriæ noſtræ de tellure primigeniâ, atque neutrum hodiernæ.

Antequam hoc ſecundum caput *Geneſeos*, & ſecundam *Moſis* Coſmopœiam dimittamus, liceat attexere notam ex libro *Zohar*, inter antiquiſſimos Hebræorum uno: commentario in hoc caput *Moſis* & in hæc verba

verba, *He ſunt generationes Cæli & terræ*, ait, *alteram* creationem hîc deſignari ab illâ primi capitis, duplicémque mundum à *Moſe* exhiberi, quorum alter alterum ſecutus eſt & abolevit; citátq; dictum veterum Rabbinorum Deus Benedictus ברא עלמין ומחריבן *creat mundos & deſtruit eos*; quo dicto innuunt, inquit interpres *Capellus*, geminam quandam mundi molitionem, quarum altera alteri cedit & ab eâ quaſi deſtruitur. Probat inſuper *Zohar* ſuam interpretationem hujus capitis de altero mundo ex illo veterum doctorum dicto, *ubicunque ſcribitur* אלה *ibi* פסל *profanat præcedentia*: Senſus eſt, interprete eodem *Capello*, *His Moſis verbis* אלה תולדות *he ſunt generationes Cæli & terræ*, ſignificari *quandam mundi novam creationem, per quam antiquatur veluti & aboletur prior illa, quæ ſignificata fuit à Moſe capite præcedente.* Verum quidem eſt hos Cabaliſtas in allegorias cuncta hæc convertere, & utramque Coſmopœiam tam primi quàm ſecundi capitis eo modo interpretari; id verò iſtorum hominum vitium eſt omnia in allegorias decoquere: Dicta autem Veterum Doctorum quæ citat *Zohar* ad hanc doctrinam de duobus mundis comprobandam, non magìs allegoricos mundos indicant quàm naturales. Hiſce verò explicandis cùm pares non eſſent, confugerunt ad ignorantiæ aſyla, Allegorias. *Exerc. ad loc. Zohar.*

Superſunt ſententiæ *Tertulliani*, *Hieronymi*, & *Origenis*, de tellure Paradiſiacâ. Excidit liber *Tertulliani de Paradiſo*, in cæteris autem quæ reliquit ſcriptis occurrunt nonnulla quæ mentem ipſius aperiunt quoad doctrinam Paradiſi. *Libro 2. contra Marcionem* hæc habet, *Adempta eſt homini* peccanti *Paradiſi gratia & familiaritas Dei per quam omnia Dei cognoviſſet ſi obediſſet: quid mirum ſi redhibitus materiæ ſuæ & IN* *li. 2. c. 2.*

cap. 5. *ERGASTULO TERRÆ LABORANDÆ relegatus, &c.* Et libro *de patientiâ* ait, *Innocens erat*, de protoplasto loquens, *& Deo de proximo amicus & paradisi colonus, at ubi semel succidit impatientiæ, desivit Deo sapere, desivit cœlestia sustinere posse. Exinde homo TERRÆ datus & ab oculis Dei ejectus.* Hæc autem non minùs aptè ad caput sextum de *loco Paradisi* referri possunt, quàm ad hoc caput de Tellure Paradisiacâ.

Denique quoad D. *Hieronymum* & *Origenem*, de eorum sententiis circa Paradisum non satis convenit, Terrestrémne censuerint necne, & in quâ terrâ posuerint: *Hieronymus* in *Traditionibus Hebraicis* ait *Paradisum non in terrâ, neque cum terrâ, sed ante Cœlum & terram fuisse creatum*; neque tamen allegoricè interpretandum esse Paradisum duxit, nam alibi ait, *Conticescant eorum deliramenta qui umbras & imagines in veritate sequentes, ipsam conantur evertere veritatem, ut Paradisum & flumina & arbores putent allegoriæ legibus se debere subvertere.* Unde constat nisi affigamus ei absona & αἰσχρὰ, statuisse quidem eum cum plurimis aliis Paradisum fuisse terrestrem, non autem in hodiernâ terrâ floruisse; sed in antiquâ & primigeniâ. Et propter eandem forsan rationem *terræ* nostræ *Paradisum* toties opponit in libris contra *Jovinianum*, quos suprà citavimus.

Comment. in Dan.

Origenem quod spectat, cùm allegoriis deditissimus esset, verum est neque ab iisdem in historiâ Paradisi abstinuisse. Quod verò alicubi memorat satis confusè de alterâ Terrâ, hâc nostrâ superiori, quam *Cœlestem* appellat, id prognatum existimo à mutilatâ & malè intellectâ primævæ terræ memoriâ & notitiâ: malè inquam intellectâ sive ab ipso *Origene*, sive ab ipsius interpretibus: distinguit etiam יבשה & ארץ ut diversæ sortis & conditionis terras, quod anteà

notatum

notatum. Sed ut verum fatear, nondum mihi contigit ſatis otii, & eodem tempore omnium Origeneanorum copia, ut re penitùs excuſsâ, incertiſque & ambiguis ſepoſitis, quæ & quotuplex fuit *Origenis* ſententia de Paradiſo, liquidò dijudicarem & internoſcerem: ſed de his impræſentiarum ſatis.

CAP. X.

Articulus tertius de novitate Montium, Maris, & Inſularum proponitur & probatur. Dein articulus quartus de Figurâ Telluris ovatâ authoritate Veterum munitur; ubi antiqua doctrina de Ovo Mundano digeritur, & perſpicuè exponitur. Deniq; articulus ultimus de ſitu recto telluris primæ, tam Philoſophorum ſententiis quàm ſacratioribus documentis ſtabilitur.

HACTENUS de Coſmogoniis Antiquorum, & de antiquâ Theologiâ circa terram & regionem Paradiſi. Sequuntur jam reliquæ concluſiones quæ proprietates Telluris primigeniæ reſpiciunt, nempe

nempe ipsius formam, figuram, & situm ad solem, quas omnes hoc capite complectemur. Ad tertiam itaque conclusionem ordine jam progredimur, scilicet, *Telluris Originariæ & Paradisiacæ formam fuisse æqualem & integram, sine montibus, sine mari, sine Insulis.* Hæc forma Orbis primævi ab illâ telluris origine quam libro primo integrè explicuimus, manifestò sequitur; & cùm itidem sit præmissarum conclusionum, primæ & secundæ, non nisi corollarium quoddam, rem toties probatam paucioribus jam expediemus. cap. 5.

Planitiem & æqualitatem terræ ante-diluvianæ duplici modo testatur Antiquitas, explicitè & consequentiarum nexu. Quoad primum, qui placita & sententias Antiquorum collegerunt suisque interseruerunt commentariis, ex eorum authoritate Montes aut prorsus non extitisse ante diluvium, aut sub exiguâ mole, explicitè referunt. *Historia Scholastica* cap. 34. *Sunt*, inquit, *qui putant altitudinem montium tunc*, nempe ante diluvium, *non fuisse tantam quanta nunc est.* Et *Glossa Ordinaria in Gen.* 7. hæc habet, *Licèt sint qui putent nec terræ qualitatem talem nec altitudinem montium tantam fuisse ante diluvium qualis & quanta est hodiè.* Idem occurrit in *Alcuino, Quæst. in Gen.* Interr. 118. Sed mutato *qualitatem* in *inæqualitatem*; *Sunt quidam*, inquit, *qui putant nec terræ inæqualitatem talem, nec montium altitudinem tantam ante diluvium fuisse sicut nunc est.* Quòd verò non tam montes tollere è terrâ ante-diluvianâ, quàm eorum altitudinem diminuere videantur hi authores, illorum aut modestiæ aut ignorantiæ illud tribuendum est; montes enim cùm non crescant, in primâ suâ origine maximi erant & eminentissimi, utpotè integri & imminuti, & quò longiùs durant, eò magìs subsidunt,

&

& rerum externarum impetu aut franguntur aut atteruntur: ſed ut rem Paradoxam modeſtiùs efferrent & aliquo modo temperarent, non penitùs è medio tollere ingentes illas moles auſi ſunt, ſed deprimere tantùm & extenuare. Neque aliter ſenſit *Rabanus Maurus*, citante *Lippomano*, in *Gen.* 2. de fonte illo loquens qui totam terram irrigabat, inquit, *Tum in novitate terrarum, ſi non omnia, plura tamen plana fuiſſe credibile eſt.* De eodem fonte eadem habet *Beda de ſex dierum creatione.* Quærit quomodò potuit montes irrigare ille Fons? *Sciendum eſt*, inquit, *tunc in novitate rerum, ſi non omnia, plura tamen plana fuiſſe credibile.* Et quidem ſi tota terra ab unico fonte irrigata fuit, terra illa utì erat ſine montibus, ità non erat diviſa in continentes & inſulas, ut eſt hodierna.

Secundò notandum, teſtari plures authores, quorum non-nullos capite præcedenti recenſuimus, mundum ante-diluvianum fuiſſe *inpluvium*; quod, ſi advertamus, certâ rerum connexione probat eundem fuiſſe ſine montibus; *ubicunque enim montes ibi pluvia*; cùm frigiditate ſuâ vapores attrahant cogántque, & impingentes nubes in pluviam condenſent. Ità qui perpetuam cœli ſerenitatem in primâ & aureâ mundi ætate celebrant, non minùs arguunt terram tunc temporis non fuiſſe montoſam; cùm prærupta terræ facies & montium cacumina vaporum motus regulares impediunt, & cœlum inconſtans ac pluvioſum conſtituunt. Quare utroque modo tam apertis verbis quàm rerum conſequentiis in hâc parte concluſionis Antiquitatem habemus teſtem & vindicem, *Terram* ſcilicet, *ante-diluvianam non fuiſſe montoſam.*

Quoad mare & inſulas, cohærent origine cum montibus, & unius ejuſdémque ruinæ monumenta ſunt; & ſi olim, juxta placita antiquorum, non extiterint mon-

montes in terrâ, ex quibuſcunque tandem cauſis poſtea orti ſunt, ex iiſdem ortum eſt mare cum ſuis inſulis; neque enim ſeorſim aut à cauſis ſeparatis oriri unquam potuerint. Et quidem quoad Inſulas, in quo orbe nulli erant montes, in eodem neque ullæ erant Inſulæ; in omnibus enim inſulis, quæ non novæ ſunt & factitiæ, ſunt montes magni aut juga montium. Et ſi Continentes, quæ nihil aliud ſunt quàm majores Inſulæ, ſine montibus fingamus, nullus eſſet fluviorum curſus aut ad mare deſcenſus: adeò inſeparabiles ſunt mare & montes in rerum naturâ; atque horum alterutrum ſi ponas aut tollas, alterum ſequitur. Neque ſupponere licet orbis habitabilis ſuperficiem ſine montibus planam & æquatam, niſi eandem totam continentem ſupponamus.

Atque olim totam terram fuiſſe Continentem, nempe uſque ad diluvium, atque eo tempore diſruptam & in mare converſam teſtari videtur *Joſephus* in ſuâ hiſtoriâ, ubi ait per Diluvium ὁ Θεὸς εἰς θάλασσαν τὴν ἤπειρον μετέβαλε. Cùm verò locus dubius ſit, atque variè à variis explicetur, verba ipſa & periodum ſubjiciam: πᾶν ὅσον ἦν ἀνθρώπινον τότε δόξαν αὐτῷ (Θεῷ) διαφθεῖραι, καὶ ποιῆσαι γένος ἕτερον πονηρίας καθαρεύον, ἐπιλεμόμενον αὐτῶν τὸ βίου καὶ ποιήσας ἐτῶν οὐχ ὅσα πρότερον ἔζων, ἀλλ' ἑκατὸν εἴκοσιν, ΕΙΣ ΘΑΛΑΣΣΑΝ ΤΗΝ ΗΠΕΙΡΟΝ ΜΕΤΕΒΑΛΕ. *Cùm decreviſſet* (Deus) *univerſum hominum genus extinguere, atque aliud genus à vitiis purum condere, eorum vitæ ſpatio præante-diluvianis correpto, & intra centum & viginti annos reducto,* CONTINENTEM IN MARE MUTAVIT. Huic novo generi hominum ſive poſt-diluvianis duo nova contigiſſe ait, vitæ ſpatium correptum, & terram in mare mutatam, quam totam anteà Continentem fuiſſe innuit. Huic itidem

li. 1. c. 4.

senten-

ſententiæ de continuitate primæ terræ favet maximè illa Gentium omnium conſanguinitas & originatio ab uno capite, quam *Moſes* primùm nos docuit, & Theologia Chriſtiana confirmat: In terrâ firmâ, unâ & continuâ, facilè ſe diffunderent quaquaversùm primi mortales, & per totum terrarum orbem emanarent; potiſſimùm cùm nulli eſſent montes juxta ſententiam noſtram, aut montium juga aditúſve inacceſſi qui regiones diſterminabant, in terrâ ità æquatâ & ſine mari liberum eſſet expatiari & diffluere in omnes partes. Quòd ſi verò ab ipſâ mundi initio forma terrarum orbis erat inſularis & terraquea, ut eſt hodiè, niſi tot capita humani generis & diverſas origines fingamus, quot ſunt diverſæ Continentes & inſigniores inſulæ, explicari vix poſſit prima habitatio orbis terrarum hominúmque in ſingulas ipſius partes diſtributio.

Quoad mare, receptum eſt apud omnes antiquos intentatum fuiſſe atque artem Nauticam prorſus ignotam priſcis hominibus: ſi verò apertum fuiſſet mare & navigationi expoſitum ab ipſo mundi exordio, vix fingi poteſt tantus animi ſtupor aut ignavia in gentibus ante-diluvianis, ut neque rerum inventarum gloria, nec amor ſcientiæ, neque telluris formam indagandi aut populos terráſve novas inviſendi cupido, ex iis quenquam per tot ſæcula ad tentandum mare excitare valuiſſet. Neque tamen tentatum fuiſſe & ab hiſtoriâ edocti & à re ipſâ neceſſe eſt credamus, cùm omnia quæ ad navigationem ſpectant, aut certè maxima, quaſi nova & recens inventa, ſi cum ætate mundi comparentur, reperiamus; atque illam inſuper terræ maríſque apud priſcos ignorantiam, quam vel levis navigatio correxiſſet. In terrâ æquabili, ſine mari & montibus, & ubique ſibi ſimili, facile eſſet

prolabi in errorem illum de figurâ telluris planâ, in quo diu hæſerunt Veteres; navigantibus autem vel parùm provectis à litore terræ convexitas apparet vel manifeſtò arguitur. Hanc ideò opinionem ab ante-diluvianis deductam eſſe ſuſpicor, non minùs quàm alteram illam de Torridâ inhabitabili. Neque quidem figura terræ partéſque ipſius maximæ tam diù delituiſſent, neque adeò rudis & manca fuiſſet antiqua Geographia, ſi ipſius ſive parens ſive nutrix Navigatio in primo mundo locum habuiſſet. Motus etiam maris, atque vulgarem illum fluxûs & refluxûs quamdiù ignorârunt Veteres? Doctrina Ventorum iis vaga aut nulla, magnetis atque pyxidis nauticæ uſus paucis retrò ſeculis detectus eſt. Hæc ſi reſciviſſent ante-diluviani aut *Noachici*, poſteris ſuis tantarum rerum cognitionem haud invidiſſent: Et cùm hæ ſcientiæ vitæ humanæ commodiſſimæ ſint & quotidiani uſûs, ſemel vulgatæ haud facilè periiſſent. Denique niſi clauſum & inacceſſum fuiſſet mare ante diluvium, quare conſcenſis navigiis ab inſtanti clade non ſe conſervabant ante-diluviani, ex iis ſaltem qui maritimi erant? Si terris hodiè qualitercunque inductum eſſet diluvium, modò tutò fluctuare liceret in navigiis, multa hominum millia è periculo evaderent. Sed longè alia erat tunc temporis rerum facies ab hodiernâ, & propterea celebrari mihi videtur *Noachi* fides, cùm Deo diluvium prænuncianti credidit, quamvis in terrâ ſuâ præter flumina, ne gutta aquæ extiterit. Neque ideò timuit populus incredulus in mundo inpluvio & ſine Oceano aquarum Diluvium, neque monitis *Noachi* auſcultavit; imò ſuum fabricanti navigium illuſit, quòd novum Machinamentum ſæculis illis ignotum moliri videretur. Tandem neque illud forſan notatu indignum eſt, ad hujus navigii

navigii conſtructionem, ſimplicem licèt præ noſtris, opus fuiſſe præceptis divinis tam quoad materiam quàm quoad formam.

His omnibus expenſis æquum eſt cum *Moſe* concludamus, Abyſſum diſruptam eſſe tempore diluvii, neque quidem anteà; eodémque tempore & eâdem operâ factos eſſe montes, mare, & inſulas, quos omnes æquævos & origine conjunctos eſſe ſuperiùs monui: Atque harum rerum cauſas adeò faciles & lucidas ex diſruptione ejuſdem Abyſſi & diſſolutione terræ libro primo exhibuimus, ut tacente Hiſtoriâ, rei ipſius evidentia vel reluctantibus aſſenſum extorqueret. In Hiſtoriâ autem, præter alia, illud magni facio, quod tam *Moſes* quàm ipſius Commentatores & Sacrarum Traditionum cuſtodes teſtentur, non pluiſſe in mundo ante-diluviano, quod unicum hujus tertiæ concluſionis demonſtrationem includit, *ubi* enim *nulla pluvia, ibi nulli montes; ubi nulli montes, ibi nullum mare; ubi nullum mare, ibi nullæ inſulæ*; igitur ubi nulla pluvia, ibi nec montes, mare, aut inſulæ. Atque hanc catenam qui fregerit, *Hercule* ipſo oportet ſit robuſtior. C. 8. & 9.

Succedit jam quarta concluſio, de *Figurâ Telluris primæ oblongâ & ovatâ*. Ex Veteribus plurimi Terram qualitercunque oblongam ſtatuerunt, ſive Scaphæ, ſive Cylindri, ſive nucis pineæ ei tribuebant formam. *Parmenides* primùm juxta *Laertium* σφαιροειδῆ eſſe aſſeruit, quod iis forſan præcipuè oppoſuit qui planam eſſe voluerunt, non enim præcisè rotundam ſed ovatam eſſe dixêre mundi aut Terræ figuram antiquiſſimi naturæ Myſtæ, utì legitur in Philoſophiâ *Orphicâ*, *Phœniciâ*, *Ægyptiâ*, *Perſicâ*, & aliorum. De *Orphicis* præter alios *Achillem Tatium* audiamus, χῆμα δ' κόσμυ οἱ μὲν χωροειδὲς εἶπον, οἱ δ' σφαιροειδὲς, οἱ Plin. l. 2. c. 64. Iſag. in Arat. Phæn. c. 6.

οἱ δὲ ὠοειδὲς· ἣν δόξης ἔχονται οἱ τὰ Ὀρφικὰ μυστήρια τελοῦντες. *Mundi figuram alii conicam, alii Sphæræ ſimilem, Ovatam alii eſſet dixerunt; quam poſtremam opinionem tuentur Orphicis ſacris initiantes.* Oviformem eſſe voluerunt Phœnices etiam, ut author eſt *Sanchoniathon.* De *Ægyptiis, Perſiſque* infra. *Empedocles* apud *Stobæum* itidem ovalem eſſe ſtatuit. De aliorum ſententiis hæc *Plutarchus*, οἱ Στοϊκοὶ σφαιροειδῆ τὸν κόσμον, ἄλλοι δὲ κωνοειδῆ, οἱ δὲ ὠοειδῆ. *Stoici globi figuram mundo aſſignant, alii turbinis, ovi quidam.*

Euſeb. præpar. Evan. l. 3. c. 10.

de Plac. Phil. l. 2. c. 2.

Quò verò in legendis Antiquorum Philoſophematis *de mundo* errorem præcaveamus, ſciendum eſt, *Quæ de mundi formâ aut figurâ, plerumque etiam quæ de ipſius ortu aut interitu in Philoſophiâ antiquâ occurrunt, ea non de magno mundo ſive univerſo intelligenda eſſe, ſed de mundo noſtro ſublunari & terreſtri.* De hujus canonis parte poſteriori quædam anteà diximus in principio capitis octavi, & plura dicturi ſumus infrà: Mundi autem formam & figuram quod ſpectat, immenſi mundi quis formam definiverit, quis terminis circumſcripſerit? quâ obſervatione, quo argumento? Ecquis mundi vidit margines, aut circumambulavit oras, aut cœli extremitates tetigit? æthereas illas regiones uſque & uſque patentes nemo pertranſivit unquam, aut Orientem versùs aut Occidentem, ex ullâ parte aut plagâ: Imò quiſquámne proſpexit è longinquo univerſi fines atque ultimas ſtellas, vel nudis oculis vel armatis? Denique quis animo conſecutus eſt aut mente inveſtigavit molis mundanæ proportiones, ſive longitudinem, ſive ambitum, ſive aream, ſive maſſam? quâ ratione, quâ methodo, quibus poſtulatis aut præcognitis hunc calculum aggrederemur? nè Angelico quidem, nedùm humano ingenio comprehenſibilem. Quare ineptiſſi-

eptiſſimum eſſet & deridiculum univerſam rerum naturam inſtar turbinis aut ovi figurare; hæc Tellurem noſtram ſpectant & mundum ſublunarem. Neque tamen aſſero Antiquos, qui variis temporibus alii ab aliis hæc acceperunt, eodem omnes intellexiſſe modo, aut eodem quo nos ea expoſuimus. Haud infrequens eſſe ſat ſcio apud eos τὰς ἀρχαίας παραδόσεις, maximè quæ ſcientias ſpectant, malè capere, & ad ſuæ Mathematicæ aut Philoſophiæ modulum deprimere: at ſi fontes repetamus & Authores primos, ab iis promanâſſe veritatem puram æquum eſt credamus.

Supereſt celebratiſſima doctrina, eadémque vetuſtiſſima de OVO MUNDANO; tam in Philoſophiâ quàm Theologiâ antiquâ recepta: Hæc autem non tantùm figuram mundi de quâ hactenùs, ſed etiam formam internam & modum originis unà complectitur. Atque ut hanc doctrinam paululùm aperiamus, notum eſt imprimis *Ovum* apud Veteres mundum repræſentâſſe, idque maximè in ſuâ origine; Et propterea mihi videtur ſacrum fuiſſe habitum ab omni antiquitate Ovum, quòd mundi ſimulacrum eſſet & primævæ naturæ imitamentum. De utrâque re *Plutarchum* audiamus *Sympoſ. l.* 2. ubi ait doctrinam ſacram & *Orphicam* non tantùm Ovum Gallinâ antiquius facere, ſed velle etiam ut omnium rerum ortum & antiquitatem complectatur, ἀεὶσω ζυνετοῖσι τὸν Ὀρφικὸν καὶ ἱερὸν λόγον, ὃς οὐκ ὄρνιθος μόνον τὸ ὠὸν ἀποφαίνει πρεσβυτερὸν, ἀλλα καὶ συλλαβὼν ἅπασαν αὐτῷ τὴν ἀπάντων ὁμοῦ πρεσβυγένειαν ἀνατίθησι. Atque infrà addit, haud abs re in Orgiis *Bacchicis* conſecratum eſt Ovum ὡς μίμημα τοῦ τὰ πάντα γεννῶντος καὶ περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ. Unde & in principio quæſtionis dixerat parvâ quæſtione de Ovo & Gallinâ, μέγα καὶ βαρὺ σαλεύομεν πρόβλημα, τὸ περὶ τῆς κόσμου τὴν γενέσεως. Ubi

Queſt. 3.

& *Macr. Sat. l.* 7. *c.* 16.

&

& mundi Geneſin hoc ſymbolum reſpicere vides, & ea propter ſacroſanctum in Orgiis *Bacchi* habitum eſſe, quòd maximum myſterium naturale, nempe Orientis mundi obumbret.

Huic doctrinæ de *Ovo Mundano*, datæque interpretationi tacitè favere mihi videtur *Incubatio Spiritûs Sancti* in Abyſſum, de quâ *Moſes* in primâ telluris productione; ubi ad Ovum manifeſtò alluditur. Quod palàm exprimitur ab Antiquis cùm *Columbam inſediſſe ovo* aiunt, & *Deam almam Venerem peperiſſe*; quod de Tellure primigeniâ ſuprà explicuimus.

Ægyptiis etiam Ovum mundi ſymbolum fuit; unde *Thebani* cùm Deum mundi opificem ſignificare vellent, ejus ſimulachrum ità formabant, ut Ovum ex ore effundere videretur, ἑρμηνεύοντι ϑ τὸ ᾠὸν κόσμον. Denique decantatiſſimum *Ariſtophanis* Ovum nè prætereamus, quod ex Chao *Noctem* peperiſſe ait cùm primùm formata eſt Tellus. Id quod ſuperiùs capite 7*mo*, ſatìs diſtinctè expoſitum eſt. Plura attexere liceret ex *Athenagora*, *Athenæo*, aliiſque; ſed abundè teſtantur jam dicta antiquos tam Hierophantas quàm Philoſophos Ovum mundi ſymbolum & ſimulachrum conſtituiſſe.

Euſeb. præ. Evan. l. 3. c. 11.

Jam porrò videamus quâ ratione inſtituerunt Veteres hanc comparationem inter ovum & mundum, & in quo fundatur illa ſimilitudo. Figuram externam mundi reſpicere omnes agnoſcunt, ſed non eam ſolam, ut ex *Ariſtophane* & *Plutarcho* jam patuit, & patebit manifeſtiùs ex *Achille Tatio* & *Varrone*, qui de interiori compoſitione utriuſque & orbium ſerie hanc analogiam exponunt. *Achilles Tatius* cùm varios elementorum orbes ſecundùm ordinem levium & gravium ſuo more diſpoſuiſſet, ſubdit, ἡ ϑ τάξις τὴν δεδώκασιν τῷ σφαιρώματι οἱ Ὀρφικοὶ λέγουσι παρεμπλησίαν εἶναι

in Arat. Phæn. c. 4.

εἶναι τοῖς ᾠοῖς· ὃν γὰρ ἔχει λόγον τὸ λέπυρον ἐν τῷ ᾠῷ, &c. ubi similitudinem variis modis explicat cœlo vel æthere comprehenso; dein concludit, καθόλου δὲ ἐὰν πέντε σφαίρας εἴπωμεν κατὰ τὴν Ἀριστοτέλην τὸ ἐνδότατον τῆς λεκίθου ἀντὶ τῆς γῆς παραληφθήσεται· ἐὰν δὲ τέσσαρας κατὰ τοὺς ἄλλους ὅλη ἡ λέκιθος ἀντὶ τῆς γῆς ἐστι. *Cæterùm ordo ille quem in mundi Sphæra constituimus, ovorum similis est, ut Orphei Sectatores docent; quam enim rationem habet in ovo putamen,* &c. Dein posterius, *Ad summam si cum* Aristotele *quinque Sphæras esse dixerimus, quod intimum est in vitello terræ loco sumetur; sin quatuor putemus esse, quod alii censent, pro terrâ vitellum integrum capiemus. Varro* etiam testam, vitellum, & albumen, de cœlo, terrâ, & aëre intermedio interpretatus est. *Cœlum est testa, item vitellus terra, inter illa duo humor quasi in limus* (in limum) *clusus aeri in quo calor.* *Prob. Gram. in Ecl. 6. Virg.*

De Terrâ nostrâ, ut vides, omnes explicant hoc Ovum, sed non de eâ solâ; Cœlum pro testâ haberi vellent, parùm quidem Philosophicè, nullum enim habemus cœlum testaceum, hoc est, solidum & durum; hoc erat Peripateticorum somnium, à quibus certè non profluxit hæc doctrina, neque ideò ad ipsorum normam exigenda est. Et quidem si cœlum in partem vocandum esset, potiùs fingerem Solem esse Luteum ovi, spatia ætherea ad fixas usque albumen, & superiora testam; at in superioribus nullum est aut firmum aut commune operculum, non unicâ testâ involvimur, fixæ aliæ aliis superiores sunt, neque in eâdem hærent omnes superficie, neque in superficiebus aut sibi ipsis aut terræ concentricis, ut jam satìs notum est: unde cœli stelliferi non ut unius ovi maculata testa, sed potiùs ut acervus ovorum & vitellorum spectandi sunt. Prætereà qui cœlum stel-

latum

latum in hâc comparatione includunt, per Ovum mundanum Mundum magnum indicari neceſſe eſt contendant; hanc autem expoſitionem ſuprà refutavimus; neque Chaos antiquum unde ovum hoc genitum eſt, eouſque ſe extendebat ut capite ſeptimo oſtenſum. Et cùm mundi Geneſin & naſcentis formam potiſſimùm reſpiciat hoc ovum ſymbolicum, ut patet ex *Ariſtophane* & *Plutarcho*, quî poteſt adaptari univerſo, cujus ortus & natale non tantùm omnia humana monumenta, ſed ipſum genus humanum & telluris noſtræ originem indefinitis ſæculis anteceſſerunt? Cúmq; æquum ſit ſupponere omnes partes hujus ovi communem ortum habuiſſe, neque magno temporum intervallo teſtam præ-extitiſſe albumini & vitello, hanc de cœlo æthereo & reliqua de Terrâ exponere planè incongruum eſſet. Denique cùm ex unâ parte, ab omni ratione alienum eſſet Ovum aſſimulare univerſo, cujus nec figuram, nec partium ordinem ullatenùs novimus, nec ovo ſimiles eſſe quomodocunque intelligimus; atque ex alterâ parte Telluri primigeniæ quemadmodùm à nobis deſcripta eſt libro primo, appoſitiſſimè reſpondeat Ovi forma, ſive figuram ipſius externam, ſive orbium quibus compoſita eſt diverſitatem & ordinem, cùm primùm è Chao prodiit, contemplemur; neque aptius fingi poſſit maſſæ hujus mundanæ ſimulacrum aut compendium; videor mihi incidiſſe in genuinam explicationem antiquiſſimæ illius doctrinæ de Ovo *Mundano* ſive *Orphico*, atque ab eâdem viciſſim mutuari poſſe quicquid aut luminis aut ornatûs ab Antiquorum conſenſu & ſuffragiis theoriæ noſtræ poſſit accedere.

c. 5.

Vid. Fig. 6. & 7. p. 46.

Atque hæc de concluſione quartâ dicta ſint, & de Ovo mundano ſive Orphico. In quo argumento diutiùs hæſi, quòd non tantùm hanc propoſitionem de

de *figurâ telluris ovatâ*, verùm etiam totam nostram *Geogoniam* illustret & corroboret. Eadem doctrina mystica non solùm in Philosophiâ veteri obtinuit, sed in religione etiam, tam lustrali quàm Numinum cultrice, idque ab ultimâ antiquitate; refertur enim ad *Orpheum* (qui temporibus Judicum *Israeliticorum* claruisse perhibetur) ab indubitatæ fidei authoribus, *Plutarcho*, *Achille Tatio*, & *Proclo*, qui ὠὸν Ὀρφικὸν ea propter appellat. Sacra etiam Liberi Patris, in quibus Ovum erat instar microcosmi, ab eodem instituebantur. Sed de *Orphicis* satis. *In Tim. Plat.*

In fine hujus disquisitionis liceat adjungere Philosophiæ *Persicæ*, à *Zoroastre* deductæ, non ignobile fragmentum; quod doctrinam ovi mundani complectitur, eandémque & altiùs repetit & ulteriùs persequitur quàm Philosophia Orphica. Noti sunt omnibus Dii Persarum *Oromasdes* & *Arimanius*; illum omnis boni fontem & rerum primò productarum, hunc mali statuerunt authorem, naturæ degenerantis & rerum corruptarum: ac *Oromasdem* natum docuerunt à purissimâ luce, *Arimanium* autem è tenebrosâ caligine. Denique ab *Oromasde* esse bonos Deos stellásque & positas esse in Ovo, ab *Arimanio* malos genios conditos esse & ab iis fractum vel pertusum esse hoc ovum; unde confusio & malorum cum bonis mixtio, *&c.* Hæc colliguntur ex *Plutarcho*, ubi ultima verba ità se habent, οἱ δὲ ὑπὸ τοῦ Ἀρειμανίου γενόμενοι διατρήσαντες τὸ ὠὸν γανωθεν (*fortè* ἄνωθεν) ἀναμέμικται τὰ κακὰ τοῖς ἀγαθοῖς· ἔπεισι δὲ χρόνος εἱμαρμένος, *&c.* *Genios autem malos ab Arimanio factos ovum ex superiore parte fregisse vel pertudisse, unde mala bonis commixta sunt. Affore autem fatale tempus*, inquit, cùm *Oromasdes Arimanium* vincat, imò penitùs aboleat, terrâque æquabili & planâ factâ, una erit tum vita, una civitas beato- *De Isid. & Osir.*

rum hominum universorum, unâque linguâ utentium: & cùm quædam ex *Theopompo* adduxisset de pugnis horum deorum & alternante victoriâ, regnandi vicibus spatiisque, subdit, τέλος δ' ἀπολείπεσθαι τὴν Ἄδην, καὶ τοὺς μὲν ἀνθρώπους εὐδαίμονας ἔσεσθαι, μήτε τροφῆς δεομένους, μήτε σκιὰν ποιοῦντας· τὸν δὲ ταῦτα μηχανησάμενον Θεὸν ἡρεμεῖν καὶ ἀναπαύεσθαι, &c.

Magnam rerum Periodum mysticámque hâc doctrinâ *Zoroastris* significari nullus dubito; atque hujus periodi sex aut septem gradus sive intervalla constituit, stellas factas, in ovo inclusas, ovum illud fractum: posteà terram factam planam & æquabilem, hominésque beatos eam colere: tandem Infernum ipsum aboleri, & fœlices reddi homines, sine umbrâ, sine escâ. Denique Deum qui hæc omnia ordinavit & disposuit requiescere & sabbatum agere. De his intervallis, si Deo placet, alibi erit tractandi locus; quod autem præsens argumentum spectat, est illa inclusio stellarum in ovo, id quod interpretationi nostræ ov imundani optimè respondere nôrunt ii qui Planetarum Origines nôrunt, Tellurémque nostram & nostræ similes ovum illud referre. Idem etiam subinnuit hæc ipsa Philosophia *Zoroastris*: nam cùm stellas in ovo positas memoraverat, fractúmque illud ovum, delabitur statim ad Terram, subjungítque perdito *Arimanio* terram æquabilem & planam fore; Terræ autem antea nullibi meminerat in hoc sermone, nisi præfatum Ovum de terrâ intelligendum esset. Denique hoc ovum Terrámve fractam esse libro primo abundè demonstravimus, eandémque redintegrandam esse quodammodò ἐν τῇ ἀποκαταστάσει, & in formam æquabilem restituendam ultrò admittimus; tunc etiam cætera paradisi & telluris primigeniæ phænomena generalia beatis incolis reditura. Hæc autem

tem alterius loci & libri sunt, impræsentiarum satis.

Superest denique quinta & ultima conclusio de Telluris primigeniæ *ad solem situ*; quem rectum fuisse asserimus, non, ut est hodiè, inclinatum; adeóque in primis mundi sæculis diversa anni tempora, Veris, Æstatis, Autumni, & Hyemis, quibus jam variatur annus, non omninò obtinuisse, sed Æquinoctium perpetuum & æquabilem totius anni revolutionem. Atq; horum utriusque, utut ab hodiernâ naturâ & ab hodiernâ fide alienorum, manifesta vestigia apud Antiquos reperiemus.

Primò quoad mutatum Telluris situm supersunt apud Philosophos aut eorum historiæ & dogmatum Scriptores, testimonia satìs illustria; notántque speciatim versùs partes meridionales aut polum Antarcticum inclinatum & depressum fuisse mundum, elevato altero polo in eum, quo jam est situm: Neque id ab ipso principio rerum contigisse sed post mundum formatum, cultum, & animalibus repletum. *Plutarchus* de placitis *Phil.* hæc habet, Διογένης καὶ Ἀναξαγόρας μετὰ τὸ συστῆναι τὸν κόσμον καὶ τὰ ζῶα ἐκ τῆς γῆς ἐξαγαγεῖν, ἐκκλιθῆναι πῶς τὸν κόσμον ἐκ τοῦ αὐτομάτου εἰς τὸ μεσήμβρινον αὐτοῦ μέρος· ἴσως ὑπὸ προνοίας, ἵνα ἃ μὲν τινα ἀοίκητα γένηται, ἃ δὲ οἰκητὰ μέρη τοῦ κόσμου κατὰ ψύξιν καὶ ἐκπύρωσιν καὶ εὐκρασίαν. *Diogenes & Anaxagoras postquam mundus constitutus fuerit & è terrâ produxisset animalia, censent mundum quodammodò inclinatum fuisse quasi suâ sponte in partes Austrinas, idque forsan à providentiâ factum, ut mundi partes aliæ non habitari, aliæ habitari possent, ratione frigoris, ardoris, & commodæ temperiei.* De ratione quam subjungit posteà dicetur, rem ipsam jam spectamus; atque hanc itidem confirmat *Empedocles* eodem loco, Ἐμπεδοκλῆς τοῦ ἀέρος εἴξαντος τῇ τοῦ Ἡλίου ὁρμῇ, ἐγκλιθῆναι τὰς ἄρκτους, L. 2. c. 8.

καὶ τὰ μὲν βόρεια ὑφωθῆναι, τὰ δὲ νότια ταπεινωθῆναι, καθ' ὃ καὶ τὸν ὅλον κόσμον. *Empedocles, aere cedente ſolis impetui ſeptentriones* docet *declinâſſe, ità ut partes iis vicinæ in ſublime attollerentur, deprimerentur Auſtrinæ, atque hoc toti proinde mundo accidiſſe.*

Hujus inclinationis terræ *Leucippus* etiam, apud *Laertium*, meminit. Ἐκλείπειν δὲ ἥλιον καὶ σελήνην, τῷ κεκλίσθαι τὴν γῆν πρὸς μεσημβρίαν· τὰ δὲ πρὸς ἄρκτον ἀεί τε νίφεσθαι, καὶ καταψύχεσθαι εἶναι καὶ πάγνυσθαι. Hæc repetuntur ferè à *Plutarcho* capite duodecimo, cui titulus ΠΕΡΙ ΈΓΚΛΙΣΕΩΣ ΓΗ̃Σ. Λεύκιππος παρεκπεσεῖν τὴν γῆν εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη, διὰ τὸ ἐν τοῖς μεσημβρινοῖς ἀραιότητα, ἅτε δὴ πεπηγότων τῶν βορείων διὰ τὸ καταψύχεσθαι τοῖς κρυμοῖς, τῶν δὲ ἀντιδίτων πεπυρωμένων. *Leucippus terram in partes Auſtrinas prolabi putat, ob iſtarum raritatem, quippe gelu concretis partibus ſeptentrionalibus dum oppoſitæ interim ardent.* Dein *Democriti* ſententiam de eadem re ſubnectit, Δημόκριτος, διὰ τὸ ἀδύνατον εἶναι τὸ μεσημβρινὸν τῷ περιέχοντι, αὐξομένην τὴν γῆν καὶ διὰ τοῦτο ἐγκλιθῆναι· τὰ μὲν βόρεια ἄκρατα, τὰ δὲ μεσημβρινὰ κέκραται, ὅθεν καὶ διὰ τοῦτο βεβαρῆσθαι, ὅπου πλείονι ἔχει τοῖς κάτω καὶ τῇ αὐξήσει. *Democritus, quia ambientis pars Auſtrina ſit imbecillior, ideò terram mole auctam eò declinare. Partes enim ſeptentrionales inæqualiter, meridionales æqualiter eſſe temperatas, eò itaque inclinâſſe terram ubi fructibus & incrementis abundat.* Cauſis naturalibus, quas adducunt hi Philoſophi mutati ſitûs in primâ terrâ, non hîc immoramur; finalis autem illa quam ex *Plutarcho* retulimus, nempe ut certæ partes terræ devenirent habitabiles, digna eſt quæ expendatur, ἵνα τὰ ἀοίκητα γένηται οἰκήσιμα μέρη τοῦ κόσμου, eo enim ordine res ipſa poſtulat ut intelligamus, *ut partes terræ quæ antea erant inhabitabiles habitabiles fierent*: nempe

De plac. Phil. l. 3.

Et apud Stob. Ecl. Phyſ. l. 1. c. 18.

Zona

Zona torrida, quæ propter rectum terræ ſitum olim erat inhabitabilis, ut ſuperiùs notatum, mutato eo ſitu in obliquum ſeu hodiernum, habitabilis facta eſt.

Præfati *Anaxagoræ* ſententia de mutato cœli & aſtrorum ſitu, quod anteà terræ adſcripſerat, digna eſt quæ hìc ſuperaddatur; hanc ità memorat *Diogenes Laertius*; τὰ δ' ἄστρα κατ' ἀρχὰς μὲν θολοειδῶς ὑπεχθῆναι, ὥστε κατὰ κορυφὴν τῆς γῆς τὸν ἀεὶ φαινόμενον εἶναι πόλον, ὕστερον δὲ τὴν ἔγκλισιν λαβεῖν. *Aſtrorum ab initio motus fuiſſe tholiformes, ità ut circa verticem terræ ſemper appareret polus, poſteà autem declinationem accepiſſe.* Duo hîc aſſerit *Anaxagoras*, Polos declinâſſe à primævo ſitu; quod cum cæteris quos citavimus commune habet: ſecundò motum aſtrorum ante declinationem illam fuiſſe tholiformem. Nempe, ſi rectè interpretor, Solem & Terram, alióſque forſàn Planetas, habuiſſe motus ab initio uniformes, concentricos, & ſuper axes parallelos; & ſtellæ fixæ etiam ſuper eoſdem polos verti viderentur; unde utrumque cœlum tam Planetarum quàm Fixarum motu conveniret & ferretur ſimul παραλλήλως καὶ θολοειδῶς, tholi apice vel umbilico in alterutro polorum fixo, quem terræ verticem appellare videtur.

Horum Philoſophorum authoritate & ſententiis teſtatiſſimum redditur, apud antiquos ſemper reſtitiſſe mutati ſitûs terræ memoriam. Quòd verò ſitus terræ ante hanc mutationem fuerit rectus, probat φορὰ θολοειδὴς aſtrorum ſecundùm *Anaxagoram*; id etiam ex eo indicatur, quòd ſemper *inclinâſſe* dicant Terram, res autem inclinari dicuntur reſpectu ſitûs recti. Denique ex antiquis multi, tam ſacri quàm profani authores, in aureâ ætate atque ante diluvium univerſale, annum non fuiſſe inæqualem, ut eſt hodiè, teſtantur; quod utramque partem probat, vid. cap. 1.

bat, tam ſitum terræ mutatum, quàm olim fuiſſe rectum. Et quidem ſolenne eſt in utrâque literaturâ, tam humanâ, ubi de regno Saturni & aureâ ætate tractatur, quàm ſacrâ, cùm de Paradiſo agitur, aut explicitè quatuor anni horas excludere, aut implicitè, eam nempe cœli clementiam & æquabilitatem celebrando, quam hyemis & æſtatis conditiones extremæ minimè paterentur. Unde rectè notavit *Bellarminus*, perennem cœli clementiam & perpetuum ver quod in Paradiſo obtinuiſſe tradunt multi authores Chriſtiani, fieri non potuiſſe niſi mutato ſolis curſu vel quòd eódem recidit, Telluris ſitu.

De grat. prim. hom.

Plura non adjicio, quæ ſuppetunt affatim apud antiquos. Supereſt tantùm expendendus non incelebris Sacræ Scripturæ locus, qui diverſa anni tempora reſpicit, atque variè à variis exponitur. Finito diluvio Deus dixiſſe fertur, *Gen.* 8. 22. *Quamdiù terra manſerit non ceſſabunt ſementis & meſſis, frigus & calor, hyems & æſtas, dies & nox:* Quid hoc ſibi vult à multis ambigitur; ego quidem hiſce verbis indicari cenſeo aliquam mutationem aut inæqualitatem in anni formam poſt diluvium inductam, aliquam partium ipſius & temporum diverſitatem, ſementis & meſſis, æſtatis & hyemis, caloris & frigoris, quibus antèa non conſtabat, totus utpote uniformis olim & ſibi ſimilis, æquè calidus & frigidus per omnes ſui partes, ſementi & meſſi æquè aptus. Ità etiam interpretari videtur hunc locum ad mentem Antiquorum, ut ſolet, *Hiſtoria Scholaſt. Fortè*, inquit, *nondum ità plenè diſtincta erant quatuor tempora, quòd nec uſque ad diluvium aquæ fuerint collectæ in nubes.* Idem etiam ſentire nobiſcum neceſſe eſt & eandem interpretationem amplecti eos omnes qui *nunquam pluiſſe ante diluvium perhibent*, adeóque has temporum viciſſitudines

tudines eouſque ignotas fuiſſe, & primùm apparuiſſe poſt-diluvianis. Novum aliquod Phænomenon hîc prodire ac novum rerum ordinem facilè mihi perſuadeo, neque, ut à non-nullis prætenditur, antiquum tantùm reſtitui quem diluvium interturbârat: quomodò enim viciſſitudinem dierum & noctium aut ſolis curſum ſufflaminare potuit diluvium? Si fortè quadraginta dierum ſpatio dum cœlum pluvium eſſet & nubiloſum, lux ſolis ſuffocaretur, pluviâ præteritâ quid diem remorari aut imminuere potuit? aut antiquam *Noctem* terris reducere per integrum anni ſpatium? Ità etiam caloris & frigoris vices, hyemis & æſtûs, quî impediret diluvium? annon in magno mari perinde ac in terrâ viciſſitudines illas experimur? & ſi tota tellus aquis cooperta eſſet ideóne ceſſarent caloris & frigoris, hyemis & æſtatis inæqualitates? Certè ſi his verbis id tantùm ageret *Moſes* ut periphraſi quâdam ſignificaret *Terris nunquam rediturum Diluvium* ut multi contendunt, dixiſſet potiùs *Cataractas* cœli nunquam apertas iri in poſterum, neque eruptûram abyſſum; Oceanus non tranſibit ſuos terminos, neque montes obruentur aquis, quamdiu terra manſerit. Ità mentem clarè aperuiſſet; ſed *non requieſcent frigus & calor, hyems & æſtas*, quid hoc ad diluvium, cujus nec cauſas nec effecta attingit, exprimit, aut complectitur? & ſi de eâ re tantùm actum eſſet, hîc ſubtexuerat *Moſes* pactionem Dei cum *Noe* Iridémque in ſignum datam nunquam redituri diluvii: quod argumentum infrà tractat capite ſequenti. Denique cùm ex re ipſâ, & ex interpretatione Veterum conſtet hujus verſiculi partem aliquam novum rerum & temporum ordinem reſpicere, aptiùs cohærebunt partes ſi de eâdem materiâ totum exponamus: *Quamdiù manſerit terra non requieſcent dies & noctes*, hoc aiunt

aiunt dici ad differentiam futuri mundi in quo requieſcent dies & noctes, nulla tum erit viciſſitudo lucis & tenebrarum, ſed dies æternus, juxta *Apocalypſin* Sancti *Johannis*, *c.* 10. 6. & 21. 25. *Non requieſcent hæ viciſſitudines donec compleantur tempora, cùm autem completi fuerint anni ſæculi, tunc quieſcet lumen & extinguentur tenebræ, & vivificabo mortuos & erigam dormientes de terrâ, & reddet infernus debitum ſuum & perditio reſtituet Parathecen ſuam — tùm requieſcet ſæculum & extinguetur mors & infernus claudet os ſuum — & erit alia terra & cælum aliud habitanti ſempiternum.* Hæc *Philo*, & ſimiliter alii. Si verò hanc partem verſiculi non diluvii tempus reſpicere admittamus, ſed futuram temporum ſeriem hodiernæ oppoſitam, conſonum erit, neque cætera diluvii diebus opponi, ſed hodiernam temporum ſeriem denotare anti-diluvianæ oppoſitam, in quâ nempe nullæ erant vices caloris & frigoris, hyemis & æſtatis, ſementis & meſſis, ſed unus idémque totius anni tenor. Hæc verò aliorum judiciis libens ſubmitto, & in obſcuris dubiiſque omnibus conjecturas noſtras qualeſcunque. Interea quibus aliunde conſtat annum ante-diluvianum fuiſſe æquabilem, ἄνοσον καὶ ἀνεπάλλακτον, atque has vices temporum finiente diluvio primùm incœpiſſe, eò collimare hunc *Moſis* ſermonem ii facilè credent, & aliàs quidem ſatis languidum exinde vim novam & præclaram conſequi. Hâc enim interpretatione admiſſâ, tres temporum & naturæ ordines hîc à *Moſe* tacitè notantur; primus, ante-diluvianus; totus teres & æquabilis, cui hic annus inæqualis & alternans opponitur; ſecundus, hodiernus & poſt-diluvianus, qui hîc deſcribitur per ſuas vices hyemis & æſtatis, ſementis & meſſis, frigoris & caloris: denique futurus, cùm terra deſierit eſſe, & non tantùm annuæ tempeſta-

Phil. antiq. bibl. li. 1.

tempeſtates, ſed ipſa etiam diei & noctis alternatio abolebitur.

Hæc quidem nos ità intelligimus, & *Noachi* ætate novam temporum ſeriem inductam eſſe annúmque multiformem. In quam cogitationem facilè nobiſcum deſcendent ii qui in Theologiâ gentili *Noachum* intelligendum ſentiunt ſub *Jani* nomine, cui, *Vertumno* etiam dicto, antiqui temporum vertendorum dedêre potentiam; juxta illud *Ovidii* de *Jano*,

Me penes eſt unum vaſti cuſtodia mundi,
Et jus vertendi cardinis omne meum eſt. 1. Faſt.

Eódem etiam ſpectant *Septimii* verſus, ubi *Jano* ſacratos mundi cardines legimus & cœli limina,

Jane pater, Jane tuens, Dive biceps, biformis,
O cate rerum ſator, ô principium Deorum,
Stridula cui liminà, cui cardines tumultus,
Cui reſerata mugiunt aurea clauſtra mundi.
Tibi vetus ara caluit Aborigineo ſacello.

Eundem etiam *Janum bifrontem* aut *quadrifrontem* efformabant Veteres; bifrontem fortè quòd utrumq; mundum reſpexerit, ante-diluvianum & poſt-diluvianum, cùm quaſi in intermundio poſitus antiquum occidentem, & hodiernum orientem viderit. Unde & *rerum Sator* dicitur & *Janus conſtivius à conſerendo, id eſt, propagine humani generis, quæ Jano auctore conſeritur.* Macrob. 1. Saturn. c. 9 Unde & ei *Vetus ara in Aborigineo Sacello*, ut ſuprà cecinit Poëta. Bifrons etiam dici potuit ob duas maximas converſiones anni, æſtivam & hyemalem; uti quadrifrons cùm quatuor numerant,

Ver, Æſtatem, Autumnum, Hyemem, quibus vertitur annus poſt-diluvianus. Unde *Suidas* in voce Ἰανάριος, qui *Jano* dicatus, inquit, ἄγαλμα τετράμορφον διὰ τὰς τέσσαρας τροπὰς, *ſtatuam habuit quadriformem ob quatuor anni tempora vel converſiones.* Idem teſtatur *Servius* in ſeptimo *Æneid.* his verbis, *Janum ſanè apud aliquos quadrifrontem eſſe non mirum eſt, nam alii eum diei dominum volunt, alii anni totius, quem in quatuor tempora conſtat eſſe diviſum. Anni autem eſſe Deum illa res probat, quòd ab eo prima pars anni nominatur, nam à Jano Januarius dicitur.* Ideo etiam duodecim aræ *Jano* apponebantur ob duodecim menſes in anno; & manibus digitiſve exprimebat numerum CCCLXV dierum nempe quos annus habet. Unde *Suidas* cùm ſimulacrum *Jani* quadriforme ob quatuor anni horas dixiſſet, ſubdit, οἱ δὲ πλάττουσι αὐτὸν ἔν τῇ δεξιᾷ χειρὶ κλεῖδα καθέχοντα ὡς ἀρχὴν τοῦ χρόνου, καὶ ἄνοιξιν τοῦ ἑαυτοῦ καὶ θυρωρόν. Ἕτεροι δὲ τῇ δεξιᾷ τ. τῇ δὲ ἀριστερᾷ ξέ. κατέχοντα ὥσπερ τὸ ἐνιαυτόν· ὅθεν καὶ ὁ Λογγῖνος Αἰωνοπάτορα αὐτὸν ἑρμηνεῦσαι βιάζεται, ὡσανεὶ αἰῶνος πατέρα. *Alii fingunt ipſum in dexterâ manu tenere clavim, ut principium temporis & apertionem anni, & Janitorem, alii dextrâ tenere numerum CCC, ſiniſtrâ verò LXV, ut annum: unde etiam Longinus eum Æonoarium, vi voci factâ, quaſi ævi patrem, interpretatur.* Nec immeritò pater ſæculi, & præteriti & vertentis, dici potuit, ſi de *Noacho* intelligamus, cùm in utriuſque mundi confinio poſitus,

Ver. 607.

Macr. ut ſuprà. Plin. l. 34. c. 7.

» *Ille recedentem mundum poſt terga reliquit,*
» *Proſpexítque novi venientis limina ſæcli.*

Ob

Ob eandem etiam rationem *Cluſius* & *Patulcius* cognominatus eſt, non tam quòd annum veterem claudat aperiátque novum, tenuis illa & ſecundaria ratio; ſed quòd mundum antiquum clauſit, novúmque aperuit: & ex utrâque parte ei *Clavigeri* nomen,

» *Naturæ geminas portas, mundúmque biformem*
» *Temperat, hanc* CLAUSIT, *primus* PATEFECIT
& illam.

Hæc de *Jano*; quem ità deſcripſêre Veteres ut *Noachum* noſtrum planè ſignâſſe videantur: Et ſi, quas *Jano* dederunt formas, cognomina, & vertendi cœlum, tempus, anníque cardines potentiam *Noacho* noſtro attribuamus, magnam aliquam mundi & temporum converſionem ipſius ætate contigiſſe, eandémque reſpicere præmemoratum *Moſis* ſermonem facilè credemus. *Magnam*, inquam, *mundi & temporis converſionem*, cùm poſt ſexdecim aut ſeptemdecim ſæculorum æquinoctium & uniformem naturæ ſtatum, verſo cœli cardine vel telluris ſitu, duplex quadruplexve anni facies emicuit, cœlíque & terræ variabilis & multiformis vultus. Hæc autem de memorato Sacræ Scripturæ loco, & ſimul de quintâ noſtrâ concluſione dixiſſe ſufficiat.

Atque ità tandem Theoriæ noſtræ de tellure Primigeniâ & de Paradiſo ſumma capita percurrimus, ad ea illuſtranda & confirmanda quæ in hoc opere nova & ſingularia ſunt; nova quidem & ſingularia, in quantum per modum legitimæ Theoriæ à nobis traduntur, deducta à ſuis cauſis & probata ab effectis, quanquam earundem rerum apud remotiſſimam antiquitatem tàm ſacram quàm gentilem notitiæ quæ-

dam ſemper deliteſcerent. Quibus, è tenebris ſuis & obſcuritate jam eductis, uti gratiam aliquam & authoritatem Philoſophiæ, conciliâſſe; ità ex alterâ parte reconditæ Antiquorum Sapientiæ circa primævam Naturam & ante-diluvianum rerum ordinem, ſuam lucem & priſtinam claritatem reſtituiſſe nonnullis forſan videbimur. Plura non congeram; in ſingulis enim capitibus, qui in antiquâ literaturâ verſantur, cognata quædam facilè adjicient, neque id forſan ingratum erit, libentiùs enim auſcultamus rationibus aut argumentis à nobis ipſis inventis quàm ab aliis propoſitis, ut cum ſententiam mutamus aut propoſitam opinionem amplectimur, non tam ab aliis victi, quàm à nobiſmetipſis edocti id feciſſe videamur. Denique non tanti facio Authores Antiquos ut eos tanquam Judices appellem, ſed tanquam teſtes honorarios adduco; ideóque omnes ſollicitè indagare aut accerſire haud operæ pretium eſſet.

CAP.

CAP. Ultimum.

Divinæ Providentiæ varia ſyſtemata, majora & minora: Illius quod mundum noſtrum ſpectat brevis ſeries: Hujus ſeriei quanta pars jam abſoluta eſt, & quid tractandum ſupereſt in tertiâ parte hujus operis paucis dicitur. Concluſio.

CUM vis humanæ mentis finita ſit & materiæ contemplandi ferè infinita, ſapientis eſſe videtur ex illâ rerum congerie præſtantiora quædam capita ſeligere, quibus meditandis operam ſtudiúmque maximè impendat; nè aut vagâ cogitatione vis animi diſſipetur, aut in materiâ inutili verſati poſt aliquot annorum lucubrationes vitámque exhauſtam nos multùm in nugis profeciſſe comperiamus.

Si materiæ dignitatem æſtimemus, quantùm humanis divina præſtant, tantùm divinæ ſapientiæ opera cæteris omnibus digniora ſunt quæ contemplemur; per opera verò divinæ ſapientiæ intelligo non tantùm univerſam rerum naturam tam corpoream

ream quàm incorpoream, quàm è nihilo eductam conſtruxit infinita ſapientia; ſed etiam leges, ordinem, & viciſſitudines ſecundùm quas regitur, diſponitur, & variatur rerum natura, ab eâdem æternâ mente ſancitas: Hæc unà complexus omnia *Providentiæ Divinæ ſyſtema univerſale* appello; & quæ portiones univerſi ſeorſim ſpectant, ſyſtemata ſingularia: In hac autem ſerie Syſtematum Naturæ & Providentiæ licèt innumeri gradus & ordines ſint, ſatis erit inpræſentiarum tria univerſim genera diſtinguere.

Quicquid eſt intra ambitum immenſi univerſi, ità Divinæ Providentiæ ſubeſt, ut nihil uſpiam eveniat, neque ullo tempore, ſive in naturâ corporeâ ſive intelligenti, quod ab eâdem non præviſum ſit: cùm non tantùm res omnes produxerit & uniuſcujuſque vires, ſed eaſdem conſervet, etiam regat animétque. Quare tam rationi quàm pietati conſentaneum eſt credere formam & ſeriem quandam univerſalem à ſupremo Numine conſtitui, quæ omnes omnium ſæculorum ordines comprehendit, ut nullus ſit rerum ſtatus qualiſcunque, novus ordo, aut nova facies, quæ ab eodem non proſpecta, præcauta & præpermiſſa fuerit.

Hanc univerſam rerum ſeriem & formam à Divinâ mente conceptam, IDEAM MUNDANAM appello: Omnium rerum, præteritarum, præſentium & futurarum, ſive ſpeculum, ſive exemplar & imaginem; æternæ ſapientiæ Abyſſum, cujus altitudinem nullus unquam mortalium aut immortalium exploravit, nihil finitum capit aut com-

comprehendit; hîc omnis ſcientiæ Theſauri, omnium myſteriorum complexio, & in hâc contemplandâ æternùm hærebimus beati.

Quemadmodum verò univerſalis illa Idea quæ totius Naturæ amplitudinem quantam quantam, omnes orbes & regiones magni mundi, & rerum omnium creatarum ordines complectitur, *Idea Mundana maxima* dici poſſit, cœlum primum, ſecundum, tertiúmque, & innumeros undique involvens, ità quæ cœlum ſecundum tantùm reſpicit, *Solem* cum ſuis Planetis, *Idea Mundana minor*, aut Syſtema Providentiæ minus dicendum erit. Qualia eſſe innumera, præter aſpectabile noſtrum, in univerſi expanſo facile eſt credere, in quibus ſtella fixa cum ſuis ſatellitibus ſyſtema quoddam ſeorſim conſtituit; ità tamen ut connexionem & ſympathiam, tanquam magni corporis membrum, cum totâ mole, & cum ipſius œconomiâ conſenſum ſemper habeat.

Denique mundus noſter, cœlum primum, ſive Tellus cum ſuo cœlo tertiam claſſem ſyſtematum conſtituit; exiguorum quidem ſi cum maximis conferantur, ſed quæ divinæ ſapientiæ veluti quædam compendia, non minùs cæteris Deum authorem arguunt. Et licet Syſtema Providentiæ circa orbem noſtrum majora Syſtemata ingrediatur tàm ſecundum, quàm primum, tanquam pars aut particula, ſuam tamen in ſe habet formam & integritatem, perfectam expletámque omnibus numeris; ſuos nempe ſtatus & tempora & viciſſitudines ordinatas, ſuíque regiminis & œconomiæ ideam à principio ad finem pertingentem: Et intra hunc orbem

&c

& in his arcanis eruendis ſe exercuit omnis antiquitas, omnis Theologia Veterum, omnis Philoſophia, omnium gentium Myſtæ; in his, ſiqua habuere, fabularum fundamenta; Symbolorum ſenſus; mens Hieroglyphicorum; literatura Sacra in his tota verſata eſt: Denique in hâc palæſtrâ certârunt omnis ævi ſapientes, & humani generis præſtantiſſimi Animi. Atque illud quidem cautum eſſe videtur univerſim & in omni Syſtemate, ut Orbis naturæ & Providentiæ incolarum dignitati & ingenii viribus proportione quâdam reſpondeat; ità Syſtemata tertia Planetarum incolis reſpondent; Cœli ſecundi Syſtema, Angelis; Ordinibus ſuperioribus ſuperiora; atque maximum & immenſum ſoli Deo. Sed ad Terram redeamus.

Divinæ Providentiæ Syſtema circa Terram & res noſtras duabus partibus conſtat, Naturali & Theologicâ; quatenus reſpicit, vel rerum naturalium ordinem, Naturæ motus, mutationes, & alternantes facies; vel quatenùs res hominum propiùs tangit, mundum animorum, religionem, mores, & ſtatum humani generis: In quibus licèt maximè exerceri Providentiam, & quaſi unicè ſupponere ſoleamus, reverà tamen motus Naturæ non minùs quàm res humanæ Numinis curæ & imperio ſubjiciuntur: Cúmque in utroque mundo, humano & naturali, ſint quædam periodi & viciſſitudines majores, temporum completiones & plenitudines, Cataſtrophe & inſtaurationes rerum, divinæ artis eſt hæc ità moderari & præfinire ut alia aliis aptè reſpondeant, atque alter mundus alterius ità premat Veſtigia, ut Natura ubique Dei ſequax, iræ divinæ aut beneficentiæ

ficentiæ ſemper ſit miniſtra. Miſſâ autem parte Theologicâ quæ non eſt hujus loci, in naturali quid hactenùs præſtitum ſit in duobus hiſce libris, & quid ſupereſt tractandum in tertio, ad claudendum hoc ſcriptum paucis dicamus.

Superiùs propoſuimus *Zoroaſtris* ſcalam de periodis mundi noſtri ſive de variis transformationibus Terræ, in cujus hiſtoriâ & origine indaganda altiùs aſſurgit quàm fert propoſiti noſtri ratio; neque enim ultra Chaos nos aſcendimus, ubi operis noſtri poſito principio poſt aliquot motus & metamorphoſes orientis naturæ, in quam tandem formam orbis habitabilis ceſſit explicuimus, qualiſque erat ea tellus Protoplaſta, quæ ad diluvium uſque permanſit: Dein abolitâ hâc formâ telluris & hoc mundo primo diſſoluto, qualis ſubinde Terra ſecundaria orbiſque terrarum forma ab hâc diſſolutione oborta eſt, & quibus diſtincta Phænomenis, perſpicuè traditum eſt: Atq; exhiſce duobus, deductis & expoſitis eo ordine quem evidentior probandi modus ſuadebat, rationes *Diluvii Univerſalis* primùm explicuimus, dein *Paradiſi Terreſtris*, quouſque potuit penetrare Theoria: & utramque Terram tam antediluvianam quàm poſtdiluvianam ſuis & lineamentis & coloribus depinximus.

Hactenùs naturæ præteritæ & præſentis hiſtoriam contexuimus: ſequitur rerum futurarum ſeries in tertiâ parte hujus operis tractanda: nempe hodiernæ terræ & compagis mundanæ conflagratio, & Naturæ forma Tertia, ἡ παλιγγενεσία καὶ ἀποκαλύψεως: Deniq; quarta & ultima mundi facies, in conſummatione ſæculorum, ὅτε τῇ ἀποκαλύψει μεγίστῃ.

" Cùm mortua stella resurget,
" Sordibus excussis rediviva: Et carcere rupto
" Inferni, valvísque nigris, undabit in auras
" Victrix flamma suas, sibi raptum Orbémq; reposcet.
" Tum discincta caput, circum sua tempora læta
" Æthereas vibrare comas & spargere cælum
" Persequitur latè, & Lucem sine Nocte perennem.
" Inque Deos iterum Fatorum lege reductus,
" Aureus æternùm noster regnabit Apollo.

Ὅταν τοῦ ᾅδου καταποθέντος εἰς νῖκος, καὶ τοῦ θανάτου θανατουμένου, πάντα παραδοθήσεται εἰς χειρὰς τοῦ Πατρὸς, μόνου βασιλέος, ἵνα ᾖ ὁ Θεὸς τὰ πάντα ἐν πᾶσι. " Tum " Jovem sibi acquiescere, resoluto mundo & Diis in " unum confusis, inquit *Seneca.* Atque hanc meditationum seriem ubi ad finem perduxero, nullius amicum examen refugiam.

Intereà faxit Deus Optimus Maximus, ut utroque suo Lumine Cœlesti & Naturali ità utamur mortales, ut *omne absconditum detegatur*, in Nominis sui Gloriam, & ad maturandum adventum Christi Domini nostri: Cui Laus & Honor in sæcula sæculorum.

FINIS.

CATALOGUS Librorum quorundam qui proſtant apud Gualt. Kettilby, *ad Inſigne Capitis Epiſcopi in Cœmeterio* Paulino.

HENRICI MORI *Cantabrigienſis* Opera omnia tum quæ Latinè, tum quæ Anglicè ſcripta ſunt, nunc vero Latinitate donata, *fol. 3. vol.*

Spenceri diſſertatio de Urim & Thummim, *Oct.*

Tho. Sydenhami obſervat. Medicæ de morbis Acutis, *Octav.*

—Epiſtolæ Reſponſoriæ duæ, prima de morbis Epidemicis ab *An.* 1675. ad *An.* 1680. ad Ampliſſimum doctiſſimumque virum *Robertum Brady*, M. D. Secunda de Luis Venereæ Hiſt. & Curatione ad Ornatiſſimum Eruditiſſimumque virum, *Henricum Paman*, M. D. *Octav.*

Frederici Loſſii Obſervationes Medicæ, *Octav.*

Tractatus Quinque, quorum Primus agit de Sal Nitro, & Spiritu Nitro-aereo; Secundus, de Reſpiratione; Tertius, de Reſpiratione fœtus in utero, & ovo; Quartus, de Motu Muſculari, & Spiritibus Animalibus; Ultimus, de Rachitide, per *Joh. Mayow*, Ll. D. & Medic. *Octav.*